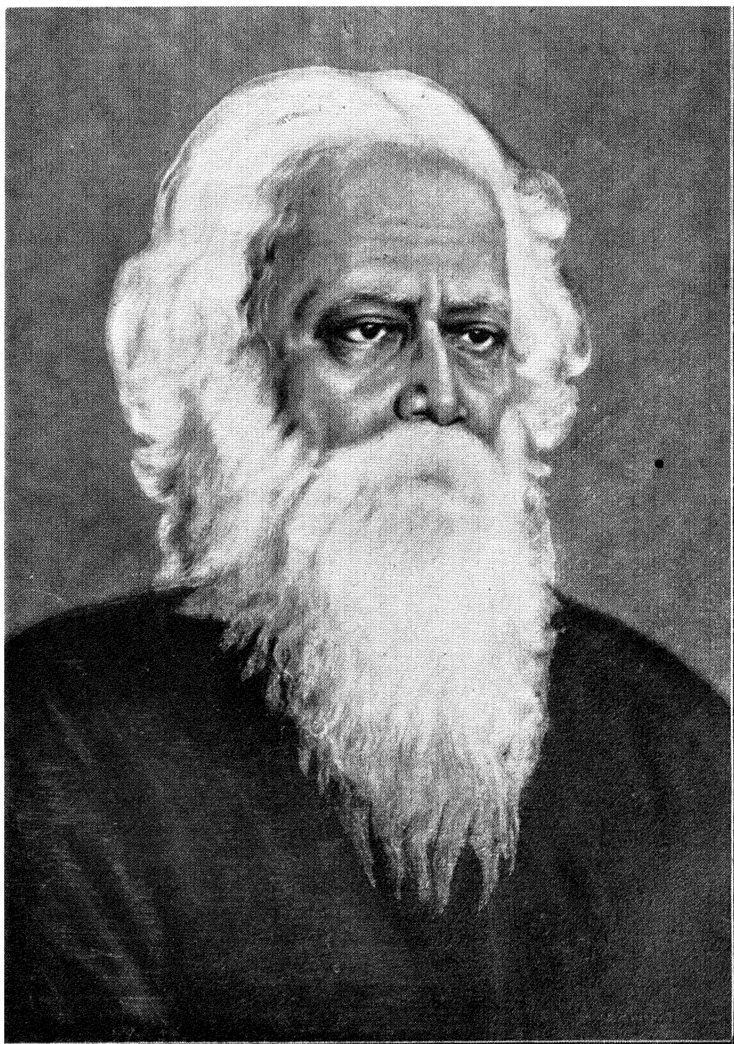

ಶ್ರೀ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು

ವಯಸ್ಸು ೭೨

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ—೬

ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕ :

ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಎಲ್.

ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು

ಲೇಖಕರು

ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಐಯಂಗಾರ್, ಎಂ.ಎ.

ಮೈಸೂರು :
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ
೧೯೩೫

ಬೆಂಗಳೂರು ಪ್ರೆಸ್, ಮೈಸೂರು ರೋಡ್
ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ

ಮುನ್ನುಡಿ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಘನೋದ್ದೇಶದಿಂದ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಒಂದು "ಕನ್ನಡ ಪ್ರಕಟನ ಸಮಿತಿ"ಯನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ, ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತರನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಿ, ಅವರಿಂದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ ಪ್ರಕಟನೆಗೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಏರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಎರಡು ಬಗೆಯುವು—

೧. ಈ ನವೀನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಮತ್ತು ಜನಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹರಡಬಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ, ತತ್ತ್ವ, ಚರಿತ್ರೆ, ಧರ್ಮ, ನೀತಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಲಲಿತವಾದ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ, ವಿವಾದಾಸ್ಪದವಲ್ಲದ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸತಕ್ಕುವು. ಇವು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿರಬಹುದು, ಅಥವಾ ಭಾಷಾಂತರಗಳಾಗಿರಬಹುದು, ಸಂಕಲನಗಳಾಗಿರಬಹುದು.

೨. ಕನ್ನಡದ ಪೂರ್ವದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿಯೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಗಳ ಸಂಗ್ರಹಗಳು. ಇವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರಬೇಕು; ಮೂಲಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿದ ಶುದ್ಧಪಾಠಗಳನ್ನು ಒಳಕೊಂಡು ಪೀಠಿಕೆ, ಶಬ್ದಕೋಶ, ಆವಶ್ಯಕ ವಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು—ಇವುಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿರಬೇಕು.

ಭರತವರ್ಷದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಸುಸಂಸ್ಕೃತರಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ ಮಹಾನುಭಾವರಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥದ ನಾಯಕರಾದ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಒಬ್ಬರು. ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರ ಚರಿತ್ರೆಯೊಡನೆ ಈ ಮಹಾಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರೆಯೂ ನಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದು ದಕ್ಕಾಗಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳೂ ಸೌಜನ್ಯಸೌಶೀಲ್ಯಾದಿ ಗುಣಭರಿತರೂ

ಆದ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶಯ್ಯಂಗಾರ್ ಅವರಿಗೆ ನಾವು ಚಿರ ಋಣಿಗಳು.

ಶ್ರೀ ಠಾಕೂರರು ಭರತಭೂಮಿಗೇ ಅಲ್ಲ, ಇಡಿಯ ವಿಶ್ವಕ್ಕೇ ಅಲಂಕಾರಪ್ರಾಯರು, ಆದರ್ಶ ಪುರುಷರು. ಮೂಡಣ ಮತ್ತು ಪಡುವಣ ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಸಾರವನ್ನೂ ಆಳವನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ, ಸಮತಾಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಎರಡರ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಐಕ್ಯಮಾಡಿ ವಿಶ್ವಜನರನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ಇವರು ಕೈಕೊಂಡ ದೀಕ್ಷೆ. ಸಂಕುಚಿತ ಹೃದಯವೆಂಬುದು ಇವರಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತ ಜನಾಂಗದ ಮಹಿಮೆ, ಕೀರ್ತಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳಿಗೆ ಇವರು ಹೆಮ್ಮೆಗೊಳ್ಳುವರು, ಹೋರಾಡು ವರು, ಬಿರುದು ಸಿರಿಗಳನ್ನು ತೊರೆಯಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವರು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಶಕ್ತಿ, ಸಾಹಸ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ರಾಜಕ ಬಲ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಒಳಗೆ ಅಡಗಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಧರ್ಮವಾತ್ಸಲ್ಯ—ಇವುಗಳನ್ನೂ ಸಂತೋಷ ಚಿತ್ತದಿಂದ ಹೊಗಳತಕ್ಕವರು, ಭಾರತೀಯರ ಸಾಧನಕ್ಕೆ ಗುರಿತೋರತಕ್ಕ ವರು. ಇಬ್ಬರ ದೋಷಗಳನ್ನು ಮತ್ಸರವೂ ಇಲ್ಲದೆ, ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಖಂಡಿಸತಕ್ಕವರು. ಈ ಸಮತಾಬುದ್ಧಿಯಿಂದ, ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವರು ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಜೆಗಳಾಗಿ, ವಿಶ್ವದ ಹಿತವನ್ನೇ ಚಿಂತಿಸತಕ್ಕವರಾಗಿ, ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶ್ವಭಾವನೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಅತಿಪ್ರಿಯ ವಾದ ಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ ಇವರು ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ವಿಶ್ವ ಭಾರತಿ ಎಂಬ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ. ವಿಶ್ವ, ಭಾರತಿ, ಶಾಂತಿ—ಈ ಮೂರು ಮಾತುಗಳು ಇವರ ಬಾಳಿಕೆಯ ರಹಸ್ಯ. ಶಾಂತಿಯಲ್ಲಿ, ಸರಸ್ವತಿಯಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು, ವಿದ್ಯೆ ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿ, ಸಮಾಜ ಗಳನ್ನೆತ್ತಿ, ಲೋಕವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಂತೆ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ, ಧರ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ, ಕಲೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ, ಸಾತ್ತ್ವಿಕ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಾನವನೂ ತನ್ನ ಆತ್ಮವನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿ ಆನಂದಪಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಇವರ ಬೋಧನೆ—ನಡೆದು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಸಂದೇಶ.

ಹೋರಾಟ ಚೀರಾಟಗಳಿಂದಲ್ಲ, ಇಂತಹ ಹಿರಿಯರನ್ನು ಹೆತ್ತುದ ರಿಂದಲೇ ಭರತಮಾತೆಯ ಹೆಸರು ಮತ್ತೆ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ; ಜಗ

ದ್ವಂದ್ಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. "ಸಹ ನಾವವತು; ಸಹ ನೌ ಭುನಕ್ತು; ಸಹ ವೀರ್ಯಂ ಕರವಾವಹೈ; ತೇಜಸ್ವಿ ನಾವಧೀತಮಸ್ತು; ಮಾ ವಿದ್ವಿಷಾವಹೈ —ಓಂ ಶಾಂತಿಶ್ಶಾಂತಿಶ್ಶಾಂತಿಃ" ಎಂಬ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಸಾರ್ಥಕತೆಯೂ ಜೀವಕಳೆಯೂ ಕೂಡುತ್ತಿವೆ.

ಭಗವಂತನು ಶ್ರೀ ಠಾಕೂರರಿಗೆ ಆಯುರಾರೋಗ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದಯಪಾಲಿಸಿ ಭಾರತ ಸಮಾಜದ ಏಳಿಗೆಯನ್ನು ಅವರು ಕಣ್ಣಾರ ಕಂಡು ಆನಂದಪಡುವಂತೆ ಮಾಡಲಿ! ಅವರಂತಹ ಮಹಾತ್ಮರು ಭಾರತ ಭೂಮಿಗೆ ಸದಾ ನಾಯಕರಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರಲಿ.

ಬೆಂಗಳೂರು,
೨೫–೫–೧೯೩೫.

ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ,
ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕ.

ಅರಿಕೆ

ಮೈಸೂರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪ್ರಕಟನ ಸಮಿತಿಯ ಹಿರಿಯರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ತರಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ ಠಾಕೂರ ಕವಿ ವಿಷಯಕ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನಾನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ನನಗೆ ಅತಿಶಯವಾದ ಆದರವನ್ನೂ ಗೌರವವನ್ನೂ ತೋರಿದಾರೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಬಹು ಕಡೆಯಿಂದ ನೆರವೂ ಆಶ್ರಯವೂ ದೊರೆತಿವೆ. ವಂಗ ಭಾಷೆಯ ಮೂಲವನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾದ ಹಲವು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀ ಚಿನ್ಮಾತ್ರಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ನನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ಕುಳಿತು ಮೂಲವನ್ನು ಓದಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿ ವಿಶೇಷ ಸಹಾಯಮಾಡಿದರು. ಠಾಕೂರರ ಸಂದರ್ಶನಕ್ಕೆಂದು ನಾನು ಹೊರಟಾಗ ಶ್ರೀ ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ನನಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಿ ಜೊತೆಗೆ ಬಂದು ಬೇಸರವಾಗಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ಸುಖದಾಯಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದರು; ಗ್ರಂಥ ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾದಜನ್ಯ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದಂತೆ ಇವರು ಅದನ್ನು ಮೊದಲಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಓದಿ ನೋಡಿದಾರೆ. ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ನಾವು ಇದ್ದ ಎರಡು ದಿವಸವೂ ಅಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸಕರಾಗಿದ್ದ ಕರ್ಣಾಟಕ ಪುತ್ರರು ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣ ಸಂಗಮರೂ ರುದ್ರಹಂಜಿಯವರೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಆದರದಿಂದ ನೋಡಿಕೊಂಡು ನಿರೀಕ್ಷಿಸದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಎದುರುಗೊಂಡ ಸೋದರಮಾವನಂತೆ ಪರಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಬಾಳುವೆಗೆ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಪ್ರೇಮಮಯ ಆವರಣವನ್ನು ಹಾಕಿದರು. ಸಂದರ್ಶನದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಲಾಲಿಸಿ ಕವಿವರರು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕೃತಿ ಮಾಡುವ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಇಂಗ್ಲೀಷು ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳಿಯ ಬರಹವನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಈ ಉದ್ಯಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವರು. ಕವಿವರರ ಭಾವಚಿತ್ರ ಒಂದು ಬೇಕೆಂದಾಗ ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ

ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೀ ಮಾರ್ತಾಂಡ ಜೋಶಿಯವರು ಒಂದು ಚಿತ್ರವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಅದರ ಆಧಾರದಿಂದ ಶ್ರೀ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ತೈಲಚಿತ್ರ ಒಂದನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಅದರ ಪ್ರತಿಯೇ ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರತಿಕೃತಿ. ಶ್ರೀ ಮಂ. ನರಸಿಂಹ ಮೂರ್ತಿಯವರು ಪುಸ್ತಕದ ಮೊದಲ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಮಾಡಿ ಅಚ್ಚಿನ ಮನೆಗೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದರು. ಪುಸ್ತಕ ಅಚ್ಚಾಗುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟನ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರೂ ಆದ ನನ್ನ ಗುರುಗಳು ಶ್ರೀ ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ಮೊದಲಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಅಚ್ಚಿನ ಕರಡನ್ನು ನೋಡಿ ತಿದ್ದಿದಾರೆ. ಪ್ರಕಟನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರಡಿನ ತಿದ್ದಾಟ ಮರಳುಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಟ ಬಿಸಿಲಿನ ವಿಹಾರ. ಪುಸ್ತಕ ಬರೆದವನಿಗಂತೂ ಈ ವಿಧಿ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಉಳಿದವರು ಇದನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದೆಂದರೆ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಸಹನೆ ಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಶ್ರೀ ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ಕನ್ನಡದ ಸಲು ವಾಗಿಯೂ ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿಯೂ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ರಮವನ್ನು ವಹಿಸಿದರು. ಈ ಎಲ್ಲ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಮಿತ್ರರಿಗೆ ನಾನು ಅನೇಕ ವಂದನೆ ಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇಷ್ಟು ಸಣ್ಣ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ನೆರವೇ ಎಂದು ಯಾರಿಗಾದರೂ ತೋರಬಹುದು. ಕೃತಿ ಯೇನೋ ಅಲ್ಪ. ಆದರೆ ಅದು ಆಗುವುದಕ್ಕೂ ಇಷ್ಟು ನೆರವು ಬೇಕು. ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಗಂಧವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೂ ಸರಿಯಾದ ನೆಲ ಬೇಕು, ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೇಕು, ಅನುದಿನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲ ವಾದ ಗಾಳಿ ಬೇಕು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಸನ್ನಿಂದಲಂತೂ ಯಾವ ಸಣ್ಣ ಕೆಲಸವೂ ನಡೆಯಲಾರದು. ಈ ಉಪಮೆಯಿಂದಲೇ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ಈ ಅರಿಕೆಯ ಮಾತನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತೇನೆ. ಕೃತಿ ಅಲ್ಪವಾದರೂ ಬರಹಗಾರನಿಗೆ ತಾನು ಬರೆದೆನೆಂಬ ಹೆಮ್ಮೆಯುಂಟು, ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಮತೆಯುಂಟು. ಇವು ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿಯ ಗಿಡದ ಮುಳ್ಳು ಆ ಹೂವಿನಲ್ಲಿಯ ಕೋಡು. ಬಲ್ಲವರು ಈ ಹೆಮ್ಮೆ ಮಮತೆಗಳಿಂದ ಬೇಸರ ಪಡದೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಗುಣವಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸ

ಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ. ಇದು ನಮ್ಮ ಜನಕ್ಕೆ ಹೊಸತಲ್ಲ, ಕಷ್ಟವಲ್ಲ. ನನ್ನ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಇದುವರೆಗೆ ಈ ಪ್ರೇಮವನ್ನೂ ತಾಳ್ಮೆಯನ್ನೂ ತೋರಿದಾರೆ. ಅವುಗಳ ಬಲದಿಂದಲೇ ಈ ಕೈಯ ಲೇಖನಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು,
ಯುವ ಸಂ॥ ಚೈತ್ರ ಬಹುಳ ತೃತೀಯ.

ಶ್ರೀನಿವಾಸ

ವಿಷಯ ಸೂಚಿಕೆ

ಚಿತ್ರಗಳು

ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು

ಅಧ್ಯಾಯ ೧

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

೧. ನಾಂದೀ

ಕವಿವರ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಆಧುನಿಕ ಭಾರತವರ್ಷದ ಕಾರಣಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಇವರ ಹೆಸರು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇವರು ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೮೬೧ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಮೊದಲ ಐವತ್ತು ವರುಷ ವಂಗ ಭಾಷೆ ವಂಗ ದೇಶಗಳ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತಿಪಡೆದರು. ೧೯೧೩ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಉತ್ತಮ ವರ್ಗದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆಗೆ ಸಲ್ಲುವ ಸ್ವೀಡನ್ ದೇಶದ ನೋಬೆಲ್ ಪ್ರೈಜ್ ಎಂಬ ಬಹುಮಾನವು ದೊರೆಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಇವರು ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತರಾದರು. ಅದರಿಂದೀಚೆಗೆ ರವೀಂದ್ರರು ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಖ್ಯವಾದ ದೇಶಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಆಹ್ವಾನಪಡೆದು ಹೋಗಿ ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಭಾರತವರ್ಷದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸಿದಾರೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಇವರು ರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸೌಹಾರ್ದವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದಾರೆ. ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನುಳ್ಳ ಯಾವ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಈಗ ಇವರ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳದವರಿಲ್ಲ, ಇವರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿದವರು ಕೆಲವರಾದರೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಇವರ ಮೂಲಕ ನಮ್ಮ ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಕೀರ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು; ನಾವೂ ಗಣ್ಯವಾದ ಜನಾಂಗವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಪ್ರಪಂಚದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತಭೂಮಿಯೂ ಸಹಾಯಮಾಡಬಲ್ಲುದೆಂದು ಇವರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ರವೀಂದ್ರನಾಥರು ನವೀನ ಕಾಲದ ಯುಗಪುರುಷರ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದಾರೆ.

ನಮ್ಮ ಜನರು ಈ ಮಹನೀಯರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಆವಶ್ಯಕ. ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ಬೆಳಗಿದವರೆಂಬುದು ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇವರ ಬರಹದಲ್ಲಿ ರೂಪು ಗೊಂಡಿದೆಯೆನ್ನುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣ. ನಮ್ಮ ದೇಶ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಮ್ಮ ಮತ ಎಂದು ಉತ್ಸಾಹಪಡುವವರಿಗಾದರೂ ಆ ದೇಶ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ ಗಳ ಪರಿಚಯ ಇರುವುದು ಕಡಮೆ; ಅಥವಾ ಪರಿಚಯವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಿರುವವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮೂಲೆಯಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅಂದವೆನಿಸಿರುವ ತಿಳಿವು ತಿಬ್ಬಳಿಗೆ ಸಮವಿಲ್ಲ ಎಂದುಕೊಂಡಿರುವೆವು. ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವ ಹಿರಿಯ ಗುಣ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇದೆಯೆ, ಇದ್ದರೆ ಅದು ಯಾವುದು, ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ನಾವು ಲೋಕಮಾನ್ಯರಾದ ಇಂಥ ಮಹನೀಯರ ಕೆಲಸವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ನಮಗೆ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರ ಜೀವನವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಆವಶ್ಯಕವೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಕಾರಣ ಇವರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದುವುದರಿಂದ ಪಡೆಯ ಬಹುದಾದ ಆನಂದ. ರವೀಂದ್ರನಾಥರು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರೀತಿಯ ಕವಿಗಳು ಕತೆಗಾರರು ಉಪನ್ಯಾಸಕರು. ರಸಿಕರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ರಸದ ಒಂದು ಕಣಿಯೇ ಇದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಈಗ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ; ನವ ನಾಗರಿಕತೆಯ ವಿಸ್ತೃತ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಅದು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಠಾಕೂರರು ಈ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತೋರಿ ಸಿದಾರೆ. ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವವರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯಿದೆ; ನವೀನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ನಗುವೆನೆನ್ನುವವರಿಗೆ ಅವರ ತಪ್ಪನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಒಂದು ಕನ್ನಡಿ ಇದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಠಾಕೂರರು ದೇಶ ಸೇವೆಯಲ್ಲೂ ಮುಂದಾಳು ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿ. ಇದರಂತೆಯೇ ಇನ್ನಿತರ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಇಟ್ಟ ಅಡಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಜೀವನದ ವಿಚಾರ ವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಜನದ ಏಳ್ಗೆಗೆ ಸಾಧನ.

ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಜನರಿಗೆ ಈ ಜೀವನವನ್ನು ತಿಳಿಸ ಬೇಕೆಂದು ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಯತ್ನಮಾಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸೌಕರ್ಯ ಕಡಮೆ.

ಠಾಕೂರರ ಬರವಣಿಗೆಯೆಲ್ಲ ಮೊದಲು ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿದೆ; ಆಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲೀಷು ಮುಂತಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಇವರ ಬರವಣಿಗೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಕವಿಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೇ ಕಾಣದ ಜನರಿಗಾಗಿ ಆತನ ಜೀವನವನ್ನೂ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತು ಬರೆಯುವುದು ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಕಾರ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ನನಗೆ ವಂಗ ಭಾಷೆಯ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲ; ನಾನು ಠಾಕೂರರ ಬರಹಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಪರಿವರ್ತನಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಿದೇನೆ ಅಷ್ಟೇ. ಆದರೆ ಈ ಪರಿವರ್ತನಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿ ಠಾಕೂರರೇ ಮಾಡಿದುವು. ಅವರ ಭಾವನೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆಯೆಂದು ಇದರಿಂದ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದದ್ದರಿಂದ ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜನಕ್ಕೆ ಈ ವಿಚಾರ ಎಷ್ಟನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಷ್ಟನ್ನು ತಿಳಿಸೋಣವೆಂದು ಮನಸ್ಸುಮಾಡಿದೇನೆ. ವಂಗ ಭಾಷೆಯ ಪರಿಚಯವುಳ್ಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವಕರಾದ ಕನ್ನಡಿಗರು ಠಾಕೂರರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನೋಡಿ ಅವುಗಳ ವಿಷಯ ಮಾತನಾಡುವವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಉಪಯೋಗ. ಇದನ್ನು ಓದುವ ಅಥವಾ ಓದದ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರು ಬೇಗ ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಲೆಂದು ನನ್ನ ಆಸೆ. ಈ ಆಸೆ ಸಲ್ಲುವವರೆಗೆ ಈ ಪುಸ್ತಕ ನಮ್ಮ ಜನರಿಗೆ ಕವಿಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ತಿಳಿಸುವುದೆಂದು ನಂಬಿದೇನೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ೨

ಕಾಲ, ದೇಶ, ಭಾಷೆ

೨. ವಂಗ ಭಾಷೆ

ವಂಗ ಅಥವಾ ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷೆಯು ಗಂಗಾನದಿಯ ಬಯಲಿನ ಭಾಷೆ; ಈ ಬಯಲಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಡತಕ್ಕವರು ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕೂವರೆ ಕೋಟಿ ಜನ. ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಸಮೀಪವಾದ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಈ ಸಂಬಂಧವು ಬಳಕೆಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಕ್ಕಿಂತ ಬರಹದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಭಾಷೆಗೂ ಬಳಕೆಯ ಭಾಷೆಗೂ ಇದರಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ಅಂತರವು ಇಂಡಿಯಾದೇಶದ ಇನ್ನಾವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸರ್ ಜಾರ್ಜ್ ಗ್ರಿಯರ್‌ಸನ್‌ರವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯದ ಮಾತಿಗೂ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಮಾತಿಗೂ ಇರುವ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವರು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಪದಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದಾರೆ: "A certain man had two sons" ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಪದಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ "A certain *vir* had two *filiuses*" ಎಂದು ಆಗುತ್ತದೆ. ಬರಹದ ಬಂಗಾಳಿ ಹೀಗಿರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಗ್ರಿಯರ್‌ಸನ್‌ರವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಪದಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಇಂಥ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬಹು ವಿಕಾರವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ನಿಜ. ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಇಷ್ಟು ವಿಕಾರವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಂಗಾಳಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತವು ವಿಶೇಷ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಬಂಗಾಳಿ ಗ್ರಿಯರ್‌ಸನ್‌ರವರು ಹೇಳುವಷ್ಟು ವಿಕಾರವಾಗಿ ಇರಲಾರದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಅದು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದೆನ್ನು

ವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಈ ಭಾಷೆಯು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈಗ ನಾಲ್ವತ್ತು ವರ್ಷದಿಂದೀಚೆಗೆ ಬಳಕೆಯ ಭಾಷೆ ವಾಡಿಕೆಗೆ ಬಂದಿದೆಯಂತೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತಿಕ ರೂಪಗಳೂ ಹಲವು ಇವೆ. ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷೆಯ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯೂ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದದ್ದು. ಬಂಗಾಳದ ಜನರು ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಎಂದು ಬರೆದರೂ ಲಕ್ಖಿ ಎಂದು ಓದುವರು. ಭಕ್ತ ಎನ್ನುವದನ್ನು ಭತ್ತ ಎಂದು ಓದುವರು. 'ಸ ಶ ಷ' ಎಂಬ ಮೂರು ಶಬ್ದಗಳೂ ಈ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಜನರು ಸಾಗರ ಎಂದು ಬರೆಯುವರು; ಷಾಗರ ಅಥವಾ ಷಾಯರ ಎಂದು ಓದುವರು. ಭಾಗ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ಬಜ್ಝ ಎಂದು, ಮಧ್ಯೆ ಎನ್ನುವುದು ಮಜ್ಝೆ ಎಂದು, ಉಚ್ಚಾರವಾಗುತ್ತವೆ. ಎಂದರೆ ಬಂಗಾಳದ ಜನರು ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಬರೆದು ಬಂದು ಪ್ರಾಕೃತವನ್ನು ಓದುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಬಂಗಾಳಿಗಳಲ್ಲದವರಿಗೆ ಈ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

೩. ಅದರ ಹಿಂದಣ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಈ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಜನತೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯವೊಂದಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಜನತೆಯ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಅದರ ಈಚೆಗೆ ಬಂದಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳ ಬಹುದು. ಪೂರ್ವದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಂಡಿದಾಸ, ಮುಕುಂದರಾಮ, ಇವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ಇವರ ಲೇಖನಗಳು ಹೃದಯದಿಂದ ಬಂದಿರತಕ್ಕವು, ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲ, ಎಂದು ಗ್ರಿಯರ್‌ಸನ್‌ರವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಕಾವ್ಯವೂ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯ ವರ್ಣನೆಯೂ ಇವೆ ಯಂತೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಭಾರತ ತೊರವೆಯ ರಾಮಾಯಣ ಇರುವಂತೆ, ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೃತ್ತಿವಾಸ ಎಂಬಾತನ ರಾಮಾಯಣವೂ ಕಾಶೀದಾಸ ಎಂಬಾತನ ಭಾರತವೂ ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಕಾವ್ಯಗಳು. ಪೂರ್ವದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹೆಸರಾದುವೆಂದರೆ ಚೈತನ್ಯ ಮಹಾಗುರುವಿನಿಂದ ಬೆಳೆದ ವೈಷ್ಣವ ಮತದ ಭಾಗವತರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು;

ಹಾಗೆಯೇ ಶಾಕ್ತೇಯ ಸಾಧಕರ ಗೀತಗಳು. ಶಾಕ್ತೇಯ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಪ್ರಸಾದನು ಪ್ರಮುಖನು. ಇವಲ್ಲದೆ ಹತ್ತು ಅಥವಾ ಹನ್ನೊಂದ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹಾಡುಗಳು ಕೆಲವು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಶ್ರೀಮಾನ್‌ಗಳಾದ ಹರಪ್ರಸಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೂ ದಿನೇಶ ಚಂದ್ರಸೇನರೂ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಈ ಗೀತ ಗಳಲ್ಲಿ ಋಗ್ವೇದ ಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಸರಳವಾದ ಕೌತುಕವೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಜನರು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ವಿಷಯಗಳು ಅಡಕವಾಗಿವೆ; ಕನ್ನಡದ "ಹುಯ್ಯೋ ಹುಯ್ಯೋ ಮಳೆರಾಯ", "ಭರಣಿ ಬಂದು ಧರಣಿ ಬೆಳೆಯಿತು" ಎಂಬ ರೀತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯವಿದು.

೪. ಹೊಸ ಯುಗ

ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಯುಗದ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಬಂದದ್ದು ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ. ಇಂಗ್ಲೀಷಿನ ಸಹಾಯವನ್ನು ತಂದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ವನು ವಿಲಿಯಂ ಕೇರಿ ಎಂಬ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಿಷನೆರಿ. ಈತನು ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕ ಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿದನು, ಅಚ್ಚಿನ ಯಂತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. ಇವನೂ ಇವನ ಜೊತೆಯವರೂ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬೈಬಲ್ ಗ್ರಂಥ ವನ್ನು ಭಾಷಾಂತರ ಮಾಡಿದರು. ಕಲ್ಕತ್ತಾನಗರವು ವೈಸ್‌ರಾಯರ ನಿವಾಸ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದುದ್ದರಿಂದ ಭಾರತವರ್ಷದ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ನಗರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು; ಹೊಸ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಏರ್ಪಾಡುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಂಗಾಳವು ಮುಂದಾಗಿರುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಯಿತು.

೫. ರಾಜಾ ರಾಮಮೋಹನ ರಾಯ

ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷನ್ನು ನೆಡುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮಹಾಪುರುಷನು ಉದಯಿಸಿದನು. ಇವನಿಂದಲೂ ಭಾಷೆ ಮುಂದುವರಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಇವನು ರಾಜಾ ರಾಮ

ಮೋಹನರಾಯ. ಈತನು ೧೭೭೪ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಈತನಿಗೆ ಬಹು ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸಂತುಷ್ಟಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಈತನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಈ ಮೂರು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲನು. ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇವನು ಬೇಸರಪಟ್ಟದ್ದು ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾದ್ರಿಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಈ ಜುಗುಪ್ಸೆಗೆ ಹೊರಗಣ ಕಾರಣ ಆವಶ್ಯಕವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವನ ಜೀವನ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಓದಿದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಇದೂ ಕೂಡ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನವು ಹಿಂದೂ ಮತವು ಒಂದು ಮಟ್ಟದ ತಿಳಿವಿಗಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿರುವ ಪೂಜಾಕ್ರಮ. ಇದು ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಅವಿವೇಕದ ಮೇರೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಸಾಧನೆಗೆ ಸಹಾಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳಾಗದೆ ಮಕ್ಕಳಾಟದ ಗೊಂಬೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ರಾಮಮೋಹನ ರಾಯನು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಬಹಳ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದನು; ಆದರೂ ಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡದೆ ತನಗೆ ಸರಿಯೆಂದು ತೋರಿದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದನು. ಇವನು ಎಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ದುಡಿದನೆನ್ನುವುದನ್ನು ಇಷ್ಟರಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಈತನು ಡೆಲ್ಲಿಯ ರಾಜನಿಗಾಗಿ ವಾದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದನು; ಇಟಲೀದೇಶವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಾಗ ಆನಂದಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದನು; ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲೇಯ ಪ್ಲಾಂಟರುಗಳು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹಿದನು; ಈಗ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪತ್ರಗಳ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರೇಷನ್ ಕಾನೂನನ್ನು ತರುವುದಕ್ಕೆ ಹದಿ ಹಾಕಿದನು; ತರುಣ ಆಂಗ್ಲೇಯರು ಸಿವಿಲ್ ಸರ್ವಿಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿಂತು ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ವರ್ತಿಸುವುದರಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಕೆಡಕಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರಕಟಮಾಡಿದನು; ಇಂಡಿಯಾದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತದ ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಮುಂದೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವರದಿಮಾಡಿದನು; ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಸಹಗಮನದ ವಾಡಿಕೆಯನ್ನು ಕಾನೂನಿನಿಂದ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದನು; ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತವನ್ನೂ

ಸನಾತನ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ತಿಳಿದ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಎರಡು ಮತಗಳನ್ನೂ ತಿದ್ದಿ ಹೊಸ ಧರ್ಮವೊಂದನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬಲ್ಲವರ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಇವನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕ್ರೈಸ್ತರಲ್ಲಿ ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಎಂಬ ಒಂದು ಪಂಗಡವು ಏರ್ಪಾಡಾಯಿತು. ಈತನು ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು; ಜಾತಿ ಭೇದದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದ್ದ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಕಡಮೆ ಮಾಡಲು ನೋಡಿದನು. ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದ ಸಹಗಮನ ಪದ್ಧತಿಯು ಈತನ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ನಿರ್ಮೂಲವಾಯಿತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೆ ಈತನ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಒಳಗಾಗದ ವಿಷಯವಿರಲಿಲ್ಲ; ಈತನ ಧೈರ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟದ ಕಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ; ಇವನ ಪ್ರೇಮದಲ್ಲಿ ಅಡಗದ ಮಾನವ ಪಂಗಡವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ವಿಶಾಲಮತಿಯ ಕೈಯಿಂದ ಬಂಗಾಳದ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆರಂಭಕಾರ್ಯವು ನಡೆಯಿತು. ಜನರಲ್ಲಿ ತಿಳಿವನ್ನು ಹರಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈತನು ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದನು. ರಾಮಮೋಹನ ರಾಯನು ೧೮೩೩ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಹೋದನು. ಬಂಗಾಳಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬಲ್ಲವರು ರಾಜಾ ರಾಮಮೋಹನ ರಾಯನ ಗದ್ಯದ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಂಥ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬರವಣಿಗೆ ಹೇಗಿದ್ದರೂ ದೊಡ್ಡದೇ. ಈ ಮಹನೀಯನಿಂದ ಆರಂಭವಾದದ್ದು ಆಧುನಿಕ ವಂಗ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅತಿಶಯವಾದ ಪುಣ್ಯ.

೬. ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯ

ರಾಮಮೋಹನ ರಾಯನಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಸುಧಾರಣ ಕಾರ್ಯವು ಆಮೇಲೆ ಬಹು ಬೇಗ ಹರಡಿತು. ಆತನ ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜವನ್ನು ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಬೆಳೆಯಿಸಿದರು; ಇತರ ಕಾರ್ಯಗಳು ಡೆರೋಸಿಯೋ ಎಂಬ ಕವಿಯಿಂದಲೂ, ಅವನ ಶಿಷ್ಯರಿಂದಲೂ, ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಡಫ್ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಿಷನರಿಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ತರುಣ ಮೇಧಾವಿಗಳಿಂದಲೂ ಬೆಳೆದುವು. ತಾರುಣ್ಯದ ಫಲವಾಗಿ ಈ ಕೆಲಸ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಅತಿಯಾಯಿತು. ಹಲವರು ತರುಣರು ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತವನ್ನು

ಅವಲಂಬಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಹಲವರು ಸನಾತನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅದರ ಪ್ರಕೃತ ಸ್ಥಿತಿಯುಷ್ಟರಿಂದ ಹಳಿಯುವುದು ದೊಡ್ಡದೆಂದು ತಿಳಿದರು. ಆದರೆ ಇಂಥವು ಎಲ್ಲಾ ಕೊಂಚಕಾಲದ ಕೇಡುಗಳು. ಇವನ್ನು ಮೀರಿದ ಒಂದು ಭಾವನಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಜನರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇದರ ರಭಸದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದಾಗ ಜನದ ಮನಸ್ಸು ಪೂರ್ವದ ಆಚಾರ ಪೂರ್ವದ ಧರ್ಮಗಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಮೆಚ್ಚುವುದನ್ನು ಕಲಿಯಿತು. ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಹಿಂದೂ ಮತದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಏರ್ಪಾಡು ಇದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಈಚೆಗೆ ಬಂಗಾಳದ ಸುಧಾರಕ ತಾರುಣ್ಯವು ಸನಾತನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಅದರ ಆಚಾರವನ್ನು ತಿದ್ದುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಕೂಡ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಆರಂಭದ ಉತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಕ ಕವಿ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖನಾದವನು ಮೈಕಲ್ ಮಧುಸೂದನದತ್ತ. ಈತನು ಮೇಘನಾದ ವಧ ಎಂಬ ಒಂದು ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದನು. ರಾವಣನ ಮಗನಾದ ಮೇಘನಾದನು ಈ ಕಾವ್ಯದ ನಾಯಕನು. ದತ್ತನು ಚಿಕ್ಕಂದೇ ಕ್ರೈಸ್ತನಾದನು. "ರಾಮನೂ ಅವನ ಸೈನ್ಯವೂ ನನಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ರಾವಣ ಭರ್ಜರಿ ಆಸಾಮಿ" ಎಂದು ಇವನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ಇದು ಅಷ್ಟು ಯೋಚನೆಯ ಮಾತಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆಗಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಅದು ಒಂದು ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಮೇಘನಾದ ವಧವು ಬಂಗಾಳಿಯ ಬಿಡಿವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆಯೆನ್ನುವರು. ಭಾಷೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ; ಇನ್ನು ಕೆಲವರದು ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ ಎಂದು. ಹೇಗಾದರೂ ಈತನು ಬಂಗಾಳದ ಆಧುನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನು, ಪ್ರಮುಖನು. ಸಾಹಿತ್ಯ ವಾಹಿನಿಗೆ ಇವನು ಹೊಸ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು.

೭. ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾಸಾಗರ

ವಂಗ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಹೆಸರು ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾಸಾಗರನದು. ಈತನು ರಾಮಮೋಹನ

ರಾಯನಂತೆಯೇ ಪೂರ್ವಾಚಾರದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನು; ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನೂ ಇಂಗ್ಲೀಷನ್ನೂ ಕಲಿತು ಸರ್ಕಾರದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದನು. ಈತನಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸಮನಾಗಿ ಹಿರಿಯ ನಡತೆ ಇತ್ತು. ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪಂಗಡವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯ ಪಂಗಡವನ್ನು ಸೇರದೆ ಇದ್ದರೂ ಈತನು ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯವನ್ನೂ ದಕ್ಷತೆಯನ್ನೂ ತೋರಿದನು. ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವಿಧವಾವಿವಾಹ ವಾಡಿಕೆಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಈತನು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಎಷ್ಟು ಉನ್ನತ ಪದವಿಗೆ ಹೋದರೂ ಈತನು ನಡುವಿಗೆ ಸುತ್ತಿದ ಒಂದು ಪಂಚೆ, ಮೈಮೇಲೆ ಒಂದು ಹೊದಿಕೆ, ಈ ರೀತಿಯ ದೇಶೀಯ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಒಂದುಸಲ ಗವರ್ನರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಐರೋಪ್ಯ ರೀತಿಯ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಇಷ್ಟವೆಂದು ಕೇಳಿ ಅವರಿಗಾಗಿ ಆ ರೀತಿಯ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹೋದನು; ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಬೇಸರವಾಗಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟನು. ಗವರ್ನರು ವಸ್ತ್ರದ ಸಲುವಾಗಿ ಈತನನ್ನು ಬಿಡುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ; ಆದದ್ದರಿಂದ ಇಷ್ಟಬಂದ ವಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರಬಹುದೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಿದನು. ಇದು ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರು ಮೊಳಕಾಲಿನಮೇಲೆ ಪಂಚೆ ಮೈಮೇಲೆ ಒಂದು ಶಾಲು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಪೂರ್ವಾವತಾರವೆನ್ನಬಹುದು. ಒಂದುಸಲ ಈತನು ತನ್ನ ಜೊತೆಯ ಅಥವಾ ತನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಯುರೋಪ್ಯ ತರುಣನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಆತನು ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಮೇಜಿನ ಮೇಲೆ ಕಾಲನ್ನು ಇಟ್ಟು ಈತನಿಗೆ ಕುಳಿತುಕೊ ಎಂದು ಹೇಳದೆ ಮಾತನಾಡಿಸಿದನಂತೆ. ಇನ್ನೊಂದುಸಲ ಅವನು ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದಾಗ ವಿದ್ಯಾಸಾಗರನು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನೇ ಈತನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಆಗ ಈಶ್ವರಚಂದ್ರನು ತಾನು ಮೇಜಿನಮೇಲೆ ಕಾಲನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಕುರ್ಚಿ ಇಲ್ಲದಹಾಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿಸಿದನು. ಇದು ಜಗಳವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ದೂರುಹೋಯಿತು. ಏಕೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡುವೆ ಎಂದದ್ದಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾಸಾಗರನು "ಇದುವರೆಗೆ ನನಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದ ಯುರೋಪ್ಯರು ನಡೆದ ರೀತಿ

ನನಗೆ ಅರ್ಥವಾಗಿತ್ತು. ಹೊಸದಾಗಿ ಯುರೋಪಿನಿಂದ ಬಂದ ಈತನು ನನಗೆ ತೋರಿಸಿದ ನಡತೆಯಿಂದ ಯುರೋಪಿನ ಹೊಸ ವಿನಯ ಹೀಗೆ ಇರ ಬಹುದೆಂದು ನಾನು ಆತನಿಗೆ ಅದೇ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆನು" ಎಂದನು. ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾಸಾಗರನು ಮಕ್ಕಳ ಮೊದಲ ಪಾಠದ ಪುಸ್ತಕದ ಮೊದಲು ಮೇಲಣ ತರಗತಿಯ ಪುಸ್ತಕಗಳವರೆಗೆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದನು. ಸೀತಾವನವಾಸವೆಂಬ ಈತನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಶ್ರೀ ಬಿಂಡಿಗನವಲೆ ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯರು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಂತರ ಮಾಡಿದರು. ವಂಗ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಚಾರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಸಾಗರನು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸವು ಅಮೋಘವಾದದ್ದು.

೮. ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರ ಛಟರ್ಜಿ

ಆಧುನಿಕ ವಂಗ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆದ್ಯ ಸೇವಕರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಇಂಥ ದೊಡ್ಡ ಹೆಸರು ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರ ಛಟರ್ಜಿಯವರದು. ಇವರ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳದ ಕನ್ನಡಿಗರಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯರು ವಂಗ ಭಾಷೆ ಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲ ಬಂಕಿಂ ಚಂದ್ರರವು. ಈತನೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಇಂಗ್ಲೀಷು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿತು ಸರಕಾರದ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದನು; ಸಾಮಾಜಿಕ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಅನೇಕವನ್ನು ಬರೆದನು; ಭಾಷೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಅದಕ್ಕೆ ಓದುವ ಜನರನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದನು. ವಂಗದರ್ಶನ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈತನ ಕಥೆಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಜನರು ಎಷ್ಟು ಆತುರದಿಂದ ಅವನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದರೆನ್ನುವುದು ರವೀಂದ್ರ ನಾಥರ ಜೀವನ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆ ಅತಿಯಾಯಿತೆಂದು ಅದನ್ನು ತಡೆದು ಸನಾತನ ಧರ್ಮವನ್ನೇ ಪರಿಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವ ಒಂದು ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರನು ಸಹಾಯಕ ನಾದನು. ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಬರೆದು ಕೃಷ್ಣ ಚರಿತ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಇವನ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪ ನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ವಂಗ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಪ್ರಪಂಚದ ಬೇರೆ

ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಮೇಲಣ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ಈತನ ಗ್ರಂಥಗಳನೇಕ ಬೇರೆಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

೯. ಇತರ ಲೇಖಕರು

ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಎಳೆಯತನದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ನವೀನಚಂದ್ರಸೇನ, ಹೇಮಚಂದ್ರ ಬಾನರ್ಜಿ, ಮೊದಲಾಗಿ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಹೆಸರುಗಳು ಅವರ ಜೀವನ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ನವೀನಚಂದ್ರಸೇನನು ಪರಿಷ್ಕೃತ ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಪ್ರವರ್ತಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈತನು ರೈವತಕ ಎಂಬ ಒಂದು ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದನು. ದಸ್ಯುಗಳು ರಾಕ್ಷಸರು ಪಿಶಾಚರು ಮುಂತಾದ ಹತ್ತಾರು ತೆರದ ಆದಿಕಾಲದ ವನ್ಯಜನರು ತುಂಬಿದ್ದ ಭಾರತವರ್ಷದಲ್ಲಿ, ನೂರು ರೀತಿಯ ಪೂಜೆಗಳು ಯಜ್ಞಗಳು ಕ್ರೂರಕರ್ಮಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಹತ್ತು ಮತಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿದ್ದಿ ಸಮನ್ವಯಮಾಡಿ ಲೋಕವನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ದಾರಿಗೆ ತರುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೃಷ್ಣನು ಅವತರಿಸಿದಂತೆ ಇದರ ಕಥೆ ಎಂದು ಡಾಕ್ಟರ್ ಶೀಲರವರು ಹೇಳಿವಾರೆ. ಹೇಮಚಂದ್ರ ಬಾನರ್ಜಿಯು ದೇಶವಾತ್ಸಲ್ಯದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದನು. ಬಿಹಾರಿಲಾಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷಯಕುಮಾರ ದತ್ತ ಇವರ ಹೆಸರುಗಳು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಣಿಸಬೇಕಾದುವು.

ರವೀಂದ್ರನಾಥರು ಬರೆಯುವ ಮೊದಲು ವಂಗದೇಶದ ಜೀವನವೂ ವಂಗ ಭಾಷೆಯೂ ಯಾವ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದುವೆಂದು ಇಷ್ಟರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಎಂಥ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನೆತನದವನಾದರೂ ಕಾವ್ಯ ಚೈತನ್ಯವಿದ್ದವನಾದರೆ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು ; ಉತ್ತಮವಾದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಂಥದರಲ್ಲಿ ರವೀಂದ್ರನಾಥರು ಈ ಎಲ್ಲ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ತೌರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಇವರ ತಂದೆ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರು ರಾಮಮೋಹನ ರಾಯನು ಆರಂಭಿಸಿದ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಧರ್ಮದ ಪ್ರವರ್ತಕರಾಗಿ ನಿಂತು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು. ಇವರ ಜೀವನವೇ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇವರ ಕಾರ್ಯ

ಕಲಾಪಗಳು ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವಾದುವು. ಇವರ ಒಟ್ಟು ಜೀವನವನ್ನು ನೋಡಿ ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮುಖಂಡರು ಇವರಿಗೆ ಮಹರ್ಷಿ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ರವೀಂದ್ರನಾಥರ ಬಾಲ್ಯದ ಆವರಣ ಹೇಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಜೀವನದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿವರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವುದು ಆವಶ್ಯಕ.

೧೦. ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರ್

ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೮೧೭ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಇವರ ತಂದೆ ದ್ವಾರಕಾನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಪುಣ್ಯವಂತರು ; ಬಿಳಿಯ ಜನದೊಂದಿಗೆ ಬಳಕೆಯುಳ್ಳಿರುತ್ತ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೂ ಹೋಗಿದ್ದರು ; ಅಲ್ಲಿ ವಿಕ್ಟೋರಿಯಾ ಮಹಾರಾಣಿಯವರು ಇವರಿಗೆ ಸಂದರ್ಶನವನ್ನು ದಯ ಪಾಲಿಸಿದರು. ಈ ಐಶ್ವರ್ಯದ ಮಧ್ಯೆ ಬೆಳೆದ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರಿಗೆ ಅವರ ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ಅಜ್ಜಿ ದ್ವಾರಕಾನಾಥರ ತಾಯಿ ತೀರಿ ಹೋದಾಗ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಅನುಭವವಾಯಿತು. ಜೀವ ಹೋಗುವ ಮೊದಲು ಮುದುಕಿಯನ್ನು ಗಂಗೆಯ ತಡಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಆಕೆ ಸಾಯುವ ಹಿಂದಿನ ರಾತ್ರಿ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರು ನೀಂತೊಲಾ ಘಟ್ಟದ ಬಳಿ ಒಂದು ಚಾಪೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅಂದು ಹುಣ್ಣಿಮೆ. ಚಂದ್ರನು ಉದಯಿಸಿದ್ದನು. ಶ್ಮಶಾನದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ, ಮುದುಕಿಗೆ ಕೇಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ, ಭಗವತ್ಕೀರ್ತನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹರಿನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನ ಮಾಡುವ ವೇಳೆ ಉಸಿರು ಹೋಗುವ ಕಾಲ ಬಂದೀತೇ ಎಂಬುದು ಕೀರ್ತನೆಯ ನುಡಿ. ರಾತ್ರಿಯ ಗಾಳಿಯ ಮೇಲೆ ಕೀರ್ತನದ ಧ್ವನಿ ಸಯವಾಗಿ ಒಂದು ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿದ್ದಹಾಗೆ ಪ್ರಪಂಚ ಅನಿತ್ಯವೆಂಬ ಭಾವನೆ ಇವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೊಕ್ಕಿತು. "ನಾನು ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯ ಮನುಷ್ಯನಾದೆನು. ಐಶ್ವರ್ಯವೆಂದರೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಜುಗುಪ್ಸೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ನಾನು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಜಂಬಿನ ಚಾಪೆ ನನಗೆ ತಕ್ಕ ಆಸನವೆಂದು ತೋರಿತು. ಜಮಖಾನೆಗಳು ರತ್ನಕಂಬಳಿಗಳು ಅಸಹ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುವು.

ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಕಾಣದ ಒಂದು ಆನಂದವು ಎಚ್ಚರಗೊಂಡಿತು." ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರು ಈ ಅನುಭವವನ್ನು ಹೇಳಿ "ದೇವರಿಲ್ಲವೆನ್ನುವರು ಯಾರು? ನಾನು ಹುಡುಕದೆ ಇದ್ದ ಈ ಆನಂದವನ್ನು ನನಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಇಷ್ಟರಿಂದಲೇ ದೇವರಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಊಹಿಸಬಹುದು" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ತೀರಿಹೋದ ಆ ಮುದುಕಿಯು ಜೀವಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದ ಆಕೆಯ ಆಚಾರ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದಲೂ, ಆಕೆ ತೀರಿಹೋದ ಮೇಲೆ ಆ ದೇಹ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ, ಇವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಪ್ರೇಮವು ಬೆಳೆಯಿತು. ಪ್ರಪಂಚದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜುಗುಪ್ಸಿತರಾಗಿ ಆ ರಾತ್ರಿ ಬಂದ ಆನಂದ ಮರಳಿ ಬರದೆ ಇವರು ಕೆಲವು ಕಾಲ ಕಳೆದರು. ಈ ಯೋಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವರು ರೂಪರಹಿತ ತತ್ತ್ವವೆಂದು ಇವರಿಗೆ ಸ್ಫುಟವಾಯಿತು. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವರು ರಾಮಮೋಹನ ರಾಯರನ್ನು ನೋಡಿದ್ದರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಆತನ ಜ್ಞಾಪಕ ಬಂದಿತು. ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ ಮಾಡ ಕೂಡದೆಂದು ಅವನು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಇವರ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪಿತು. ಒಂದು ದಿನ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪುಸ್ತಕದ ಹರುಕು ಕಾಗದ ಒಂದು ಇವರ ಬಳಿ ಬಂದಿತು. ಅದನ್ನು ತಿಳಿದವರಿಗೆ ತೋರಿಸಲು ಅದು ಈಶೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಆರಂಭದ ಪತ್ರವಾಗಿತ್ತು. "ಈಶಾವಾಸ್ಯಮಿದಂ ಸರ್ವಂ" ಇತ್ಯಾದಿ. ಸಂಶಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಇವರಿಗೆ ಇದು ಒಂದು ದೈವಾನುಗ್ರಹವೆಂದು ಕಂಡಿತು. ಉಪನಿಷನ್ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಎಂದು ಇವರು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟರನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಸಮಾಜವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ತತ್ತ್ವರಂಜಿನೀ ಸಭಾ ಅಥವಾ ತತ್ತ್ವಬೋಧಿನೀ ಸಭಾ ಎಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರು ರಾಮಮೋಹನ ರಾಯನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು; ತತ್ತ್ವ ಬೋಧಿನೀ ಪತ್ರಿಕಾ ಎಂಬ ಒಂದು ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು; ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಕಂಡ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಂದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಧರ್ಮ ಎಂದು ತಮ್ಮ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಒಂದು ರೂಪನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಅವರಿಗೆ ದೇವರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನೆಂದು ತೋರಿತು; ಅವನ ಆಜ್ಞೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸಿತು; ತಾನೂ ಭಗವಂತನ ಅನುಚರನೆಂದು

ಕಂಡಿತು; ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಭಗವಂತನು ತನ್ನನ್ನು ನಡೆಯಿಸು ತ್ತಿರುವಂತೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅನುಭವವಾಯಿತು. "ಇಷ್ಟು ದೊರಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ನಾನು ತೃಪ್ತನಾಗಿದ್ದೇನು. ಆದರೆ ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಕೊಟ್ಟು ಅವನು ತೃಪ್ತನಾಗಲಿಲ್ಲ." ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಿಷನರಿಗಳು ಹಿಂದೂ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ತಮ್ಮ ಮತಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಸಂಸಾರಗಳನ್ನು ಕೆಡಿಸುವುದು ಇವರಿಗೆ ತಿಳಿದು, ಹಿಂದೂಧರ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಸಭೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇವರು ಸಹಾಯಕರಾದರು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಇವರ ತಂದೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದವರು ಅಲ್ಲಿ ತೀರಿಹೋದರು. ಆಸ್ತಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಸಾಲ ತುಂಬ ಇತ್ತು. ಸಂಸಾರಕ್ಕೆಂದು ಬೇರೆಮಾಡಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದ ಧನ ಸ್ವಲ್ಪ ಇತ್ತು. ಅದನ್ನು ಮಕ್ಕಳು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಸಾಲಗಾರರು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರು ತಮ್ಮ ಸೋದರರ ಸಮ್ಮತಿಯಿಂದ ಆ ಹಣವನ್ನು ಸಾಲಗಾರರ ಕೈಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಇವರ ಸತ್ಯಸಂಧತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಜನ ಬೆರಗಾದರು. ಆಸ್ತಿಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಏರ್ಪಾಡು ಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಇವರು ಕೊನೆಗೆ ತಂದೆಯ ಸಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕಾಸನ್ನೂ ಬಿಡದೆ ತೀರಿಸಿದರು; ಅವರು ಕೊಡುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದ ಸಹಾಯ ಧನಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅವರ ಮಾತನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದರು. ಇವರು ತಂದೆಯ ಶ್ರಾದ್ಧದ ವೇಳೆ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯ ಸೋಂಕು ಒಂದೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಏರ್ಪಾಡುಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಅನುಸಾರ ವಾಗಿ ನಡೆದರು. ಇದರಿಂದ ಇವರ ಮನೆ ಬಹಳ ನಿಷ್ಠುರಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ನೆಂಟರು ಇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು. ಆದರೂ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರು ತಮ್ಮ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಇದಾದಮೇಲೆ ಇವರು ಬರದ್ವಾನ, ಕಾಮ ರೂಪ, ಬರ್ಮ, ಅಲಹಾಬಾದ್, ವಾರಣಾಸಿ, ಅಮೃತಸರ, ಬೃಂದಾವನ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ದೇಶಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿದರು; ಆಮೇಲೆ ಹಿಮಾ ಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದರು. ಇಷ್ಟು ಕಾಲವೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಇವರು ಭಗವತ್ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಿರಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಬರಿಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದ ಮಾನವನ ಹೃದಯದ

ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ತುಂಬವು; ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಯಾವ ಗ್ರಂಥವೂ ಅಲ್ಲ, ಶುದ್ಧವಾದ ಹೃದಯ; ತನಗೆ ಸಹಜವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಣುವುದು ಯಾವುದೋ ಅದು ಸತ್ಯ; ಇಂಥ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಮಾತು ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅಂಥ ಮಾತನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಮುಕ್ತಿಯೆನ್ನುವುದು ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ನಿರ್ವಾಣ ಎಂಬ ಅವಸ್ಥೆ ಅಲ್ಲ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬರುವ ಆನಂದ: ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಇವರು ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ತಿಳಿವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುತ್ತಲಿದ್ದ ಇವರಿಗೆ ಒಂದು ದಿನ "ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಏಕಾಕಿಯಾಗಿರುವುದು ಆವಶ್ಯಕವಲ್ಲ. ಮನೆಗೆ ಹೋಗು. ನಿನಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸು" ಎಂದು ಭಗವಂತನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೇಳಿಸಿತು. ತಿರುಗಿ ಹೋಗಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಅಸುಖವೆಂದು ಕಂಡರೂ ಆ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಇವರು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಆತ್ಮಕಥೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಇವರು ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಒಂದೊಂದು ಮಾತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇವರು ಎಂಥ ಉತ್ತಮ ಚೇತನವೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲೂ ಇವರು ಶ್ರದ್ಧಾಳುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದುಕೊಂಡು ನಡೆದು ಇವರು ದೈವವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಕಂಡರು. ಇವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ನಿಜವಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಹೇಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೊಗಸೂ ಇದೆ; ಪ್ರಪಂಚ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬರುವ ಹಾಸ್ಯವೂ ಇದೆ.

೧೧. ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜ

ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯರು. ಈ ಸಮಾಜವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ರಾಜಾ ರಾಮಮೋಹನರಾಯರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸನಾತನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಶುದ್ಧವಾದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆನ್ನುವುದಾಗಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪುರಾಣದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಕತೆಗಳನ್ನೂ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯನ್ನೂ ಬಿಡುವುದೇ ಬ್ರಾಹ್ಮ ಧರ್ಮದ ತತ್ವ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸರ್ಗದಿಂದ

ಈ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ, ಜಾತಿ ಭೇದವನ್ನು ಎಣಿಸದೆ ಇರುವುದು, ವಿಧವಾ ವಿವಾಹ, ಪ್ರೌಢಾ ವಿವಾಹ ಮುಂತಾದ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳೂ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುವು. ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಹಿಂದೂ ಮತ ದಿಂದ ಕ್ರೈಸ್ತಮತಕ್ಕೆ ಜನರು ಹೋಗದಂತೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಕೈಕೊಂಡ ಏರ್ಪಾಡು ಮೊದಲೇ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇವರು ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವು ಕೆಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳೊಡನೆ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಬಂದಂತೆ ಇರಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಿದ್ದರು: ಜಾತಿ ಭೇದವನ್ನೆಣಿಸದೆ ಇದ್ದರೂ ಸಮಾಜದ ವೇದಿಕೆಯಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮಾತ್ರ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಇವರ ಭಾವನೆ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜದ ಕೆಲಸ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ, ಕೆಲವು ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಕೇಶವಚಂದ್ರ ಸೇನ ಎಂಬ ಮೇಧಾವಿ ತರುಣ ನೊಬ್ಬನು ಇವರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿದ್ದಂತೆ ಈತನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣನಾಗಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತ ಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಜೊತೆ ಯಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರ ಪೂರ್ವಾಚಾರದ ಪಕ್ಷಪಾತವು ಕೇಶವಚಂದ್ರನ ಸುಧಾರಣೆಯ ಉತ್ಸಾಹದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲಾರದೆ ಹೋಯಿತು. ಇವರೊಡನೆ ಹಿಂದೆ ನಿಲ್ಲಲಾರದೆ ಕೇಶವ ಚಂದ್ರನು ಸಮಾಜದ ಹೊಸದೊಂದು ಶಾಖೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು; ಇದಕ್ಕೆ ಭರತವರ್ಷದ ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟನು. ದೇವೇಂದ್ರ ನಾಥರು ಪೂರ್ವದಿಂದ ಬಂದ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಆದಿ ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆ ಪ್ರಮುಖವೆಂದು ಸಾರಿದ ಕೇಶವ ಚಂದ್ರನು ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬ ರಾಜನು ವಿವಾಹವಾಗುವ ಸಂದರ್ಭ ಬಂದಾಗ ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿದನು; ಗಂಡಿನ ಕಡೆಯವರು ಪೂರ್ವ ಪದ್ಧತಿಯವರಾದದ್ದರಿಂದ ವಿವಾಹದಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹಾ ರಾಧನೆಯ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಎಡೆಕೊಟ್ಟನು. ಇದರಿಂದ ಅವನ ಶಾಖೆಯ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಾಗಿ ಒಂದು ಪಕ್ಷದವರು ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಾಧಾರಣ ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜ ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಖೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೊಂಡರು. ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಆದಿ ಸಮಾಜದ ಕೆಲಸವನ್ನು

ಮೇಲಿನಿಂದ ನೋಡಿ ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ, ತಮ್ಮ ಸಾಧನೆಯ ಬಲದಿಂದ ಮಹರ್ಷಿಯೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದರು. ಇವರು ವೀರಭೂಮಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೋಲ್‌ಪೂರ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು; ವಯಸ್ಸಾದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಆಶ್ರಮವೇ ಈಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಶಾಂತಿನಿಕೇತನ. ೧೯೦೨ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರಿಗೆ ವಾರ್ಧಿಕ್ಯದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಟ್ಟಿತು. ಅವರು ಶಾಂತರಾಗಿ ಸಮಾಧಾನಚಿತ್ತರಾಗಿ ೧೯೦೫ನೆಯ ಇಸವಿ ಜನವರಿ ೧೯ನೆಯ ದಿನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ೨ ಘಂಟೆಯ ವೇಳೆಗೆ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು.

೧೨. ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರ್

ರವೀಂದ್ರನಾಥರು ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರ ಏಳನೆಯ ಮಗ. ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರು ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಊರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದಮೇಲೆ ಇವರು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಆಗ್ಗೆ ರವೀಂದ್ರನಾಥರ ಅಣ್ಣಂದಿರಿಗೆ ಸಂಸಾರಗಳಿದ್ದುವು. ದೊಡ್ಡ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಬಹು ಜನದ ಲಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುದು ಇವರ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರು ಸಮಾಜ ಸಂಸ್ಕರಣ, ಧರ್ಮ ಪರಿಷ್ಕರಣ, ದೇಶ ಸೇವೆ, ಸಾಹಿತ್ಯೋಪಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಎತ್ತಲೂ ಉದ್ಯಮ, ಎಲ್ಲರೂ ಉದ್ಯಮಿಗಳು. ಬಾಲಕನು ಎಳೆದ ಉಸಿರಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಉತ್ತಮ ಭಾವನೆಗಳು ಅವನ ಒಳಹೊಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ರವೀಂದ್ರರು ತಮ್ಮ ಎಳೆಯತನವನ್ನೂ ಕವನದ ಆರಂಭ ವರ್ಷಗಳನ್ನೂ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಗಮನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರೀತಿಯ ಕೃತಿ, ಅಲ್ಲದೆ ಇವರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಇವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ೩

ಜೀವನ ಚರಿತೆ

೧೩. ಎಳೆಯತನ

ರವೀಂದ್ರರಿಗೆ ಬಾಲ್ಯದ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾಪಕವಿರುವುದು: 'ಜಲ್ ಪಡೇ ಪಾತಾ ನಡೇ' ಎಂದರೆ ನೀರು ಉದುರುತ್ತದೆ, ಎಲೆ ಅದುರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯ. ಇದು ತನಗೆ ವಿಶ್ವಕವಿಯ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಪದ್ಯ ಎಂದು ಇವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. "ಅಂದಿನ ಸಂತೋಷ ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದಾಗ ನನಗೆ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಸವಿರುವುದರಿಂದ ಮಾತು ಮುಗಿದೂ ಮುಗಿಯದಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಸ್ವರ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ; ಧ್ವನಿ ಮುಗಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕಿವಿಯೂ ಮನಸ್ಸೂ ಇದು ಅದಕ್ಕೆ ಅದು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಸವನ್ನೆಸೆಯುವ ಆಟವನ್ನು ಆಡುತ್ತಲೇ ಇರಬಹುದು." ಕೈಲಾಸ್ ಎಂಬ ಮನೆಯ ಖಜಾಂಚಿ ಒಂದು ಕವಿತೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಇವರಿಗೆ ಒದರಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದರ ನಾಯಕನು ಇವರೇ; ಒಬ್ಬ ನಾಯಕಿ ಬರುವಂತೆ ಅದರಲ್ಲಿ ವರ್ಣನೆ. ಅವಳು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವ ಒಡವೆ ವಸ್ತುಗಳು ಬಹಳವಿದ್ದರೂ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಕೌತುಕವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಪದ್ಯದ ತುಂಬ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಾಸ ಮತ್ತು ಅದರ ಲಯ.

ಇವರನ್ನು ಮೊದಲು ಓರಿಯೆಂಟಲ್ ಸೆಮಿನೆರಿ ಎಂಬ ಶಾಲೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಇಲ್ಲಿ ದಂಡುಕೋಲು ಮೊದಲಾದ ಶಿಕ್ಷೆಗಳಿದ್ದುವು. ಇವರು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೃತ್ತಿವಾಸನ ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಚಾಣಕ್ಯನ ಸೂತ್ರಗಳ ಒಂದು ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷಾಂತರ ಇವುಗಳನ್ನು ಓದಿದರು. ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆಯ ದುಃಖಮಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಅಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಇವರ ಚಿಕ್ಕ ಅಜ್ಜಿ ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡರು.

ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರು ಅವರವರ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸೇವಕರು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ಯಾಮ ಎಂಬ ಸೇವಕನು ಇವರನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆ ಸೇರಿಸಿ, ಸುತ್ತ ಒಂದು ಗೆರೆ ಹಾಕಿ,

ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಬಂದರೆ ತೊಂದರೆಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವನು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಹಾಕಿದ ಗೆರೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಸೀತೆ ತೊಂದರೆಪಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದ ಬಾಲಕನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತು ಕಿಟಕಿಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ನೋಡುತ್ತ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುವನು. ಹೊರಗೆ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೊಳ; ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಲದ ಮರ; ಜನ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡುವರು. ಹುಡುಗನು ಇದನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಹೊತ್ತನ್ನು ನೂಕುವನು. ಬರುವವರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ಹೇಗೆ ಸ್ನಾನಮಾಡುವರೆಂದು, ಎಂದರೆ ಒಬ್ಬರು ಮೂರು ಮುಳುಗು ಹಾಕುವುದು, ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಪಾಚಿಯನ್ನು ತಳ್ಳಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವುದು, ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡುವುದೇ ಕಾಲಕ್ಷೇಪ. ಬಹು ದಿನದ ಮೇಲೆ ಠಾಕೂರರು ಶಿಶು ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈ ಆಲದ ಮರವನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ಪದ್ಯವನ್ನು ಬರೆದರು. ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲದೆ ಬಾಲಕನು ಏನು ಏನನ್ನೋ ಯೋಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಕಾಲ ಕಳೆಯು ವನು. ತಂದೆಯ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೊಳಾಯಿ ಇತ್ತು; ಅದರಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತಲ್ಲದ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡುವನು. ಮನೆಯ ಒಳಗಡೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಹೂತೋಟ; ಅಷ್ಟೇನೂ ಸೊಗಸಾದದ್ದಲ್ಲ; ಆದರೂ ಅದೇ ಇವನಿಗೆ ನಂದನ ವನ. ಮನೆಯ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಕಣಜವಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವು ದೆಂದರೆ ಇವನಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಹಬ್ಬದ ಹಾಗೆ. ಇವನ ಜೊತೆಗೆ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗಿ ಆಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಹುಡುಗನಿಗೆ ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅರಮನೆ ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಳಂತೆ. ಅದು ಹುಡುಗನಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಮಾತಾಗಿತ್ತು.

ಬಾಲ್ಯವನ್ನು ನೆನೆದುಕೊಂಡರೆ ಪುನಃ ಪುನಃ ನೆನಪಿಗೆ ಬರುವುದು ಒಂದು ವಿಷಯವೆಂದು ಇವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ್ದ ಯಾವುದೋ ಮಾಯೆ; ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮನುಷ್ಯನು ಊಹಿಸದ ವಸ್ತುವೊಂದು ಮರೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಭಾವನೆ; ಅದು ಯಾವಾಗ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ ಎಂದು ದಿನವೂ ಯೋಚನೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಕೈಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ನಗುತ್ತ ನನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಏನಿದೆ ಹೇಳು ಎಂದು ಕೇಳಿದಂತೆ. ಇವರು ಒಂದು ಸೀತಾಫಲವನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆ ಹೂತು ಗಿಡವಾಗುವುದೋ ಎಂದು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಅದಕ್ಕೆ ನೀರು ಹೊಯ್ದದ್ದೂ ಹೊಯ್ದದ್ದೆ. "ಸೀತಾ

ಫಲದ ಗಿಡ ಈಗ ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದು ನಮಗೆ ಆಗಿನಷ್ಟು ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಾರದು. ಅದು ಫಲದ ತಪ್ಪಲ್ಲ; ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯ ತಪ್ಪು'' ಎಂದು ಇವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಆಟಕ್ಕಾಗಿ ಕಲ್ಲು ಮಣ್ಣು ಗಿಡಗಳಿಂದ ಕೊಠಡಿಯೊಳಗೆ ಒಂದು ಆಟದ ಗುಡ್ಡವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಇದನ್ನು ದೊಡ್ಡವರು ಕಿತ್ತೊಗೆದರು. ''ನೆಲದಿಂದ ಎತ್ತಿ ಎಸೆದ ಕಲ್ಲಿನ ಭಾರ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಕೂತಿತು'' ಎಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿದಾರೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿ ವಿಾಟಿದ ಎಲ್ಲ ವಿಾಟೂ ಇವರಿಗೆ ಆಪ್ತವಾಗಿತ್ತು. ನೀರು ನೆಲ ಎಲೆ ಆಕಾಶ ಎಲ್ಲವೂ ಇವರನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು; ನಿರಾಕರಿಸಿದರೆ ಒಪ್ಪದಂತೆ ಇದ್ದುವು. ''ಈ ಮಹಡಿಯ ನೆಲ ಮಾತ್ರ ನಮಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ತೂತು ಕೊರೆದು ನೋಡಿದರೆ ಅದರ ಒಳಗಡೆಯ ಸ್ಥಿತಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು'' ಎಂದು ಇವರು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಕಾಶ ಒಂದು ಮುಚ್ಚಳವಲ್ಲ ಎಂದು ಇವರ ಪಂಡಿತರು ಇವರಿಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಇವರಿಗೆ ಬಹಳ ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಇವರ ಸೇವಕರು ಇವರನ್ನು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಹಿಂದೆ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನಾಗಿದ್ದವನು. ಅವನು ಇವರಿಗೆ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಕುಶಲವರ ಕಾಳಗದ ಕಥೆಯನ್ನು ಇವರು ಆಗ ಕೇಳಿದರು.

೧೪. ಮೊದಲ ಪಾಠಗಳು

ಇದಾದ ಕೊಂಚ ದಿನದ ಮೇಲೆ ಇವರು ನಾರ್ಮಲ್ ಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಪಾಠ ಇರುತ್ತಿತ್ತು: ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಾಡು. ಅದರ ಮಾತು ಇವರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಕಲ್ಲೋಕೀ ಫುಲ್ಲೋಕೀ ಸಿಂಗಲ್, ಮೆಲ್ಲಲಿಂಗ್, ಮೆಲ್ಲಲಿಂಗ್, ಮೆಲ್ಲಲಿಂಗ್. ಈ ಬಾಯಿಪಾಠದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೋಕೀ ಎನ್ನುವುದು ಯಾವ ಮಾತಿನ ಅಪಭ್ರಂಶವೋ ಇವರಿಗೆ ಜ್ಞಾಪಕವಿಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಮಾತು Full of glee, full of glee, singing, merrily, merrily, merrily. ಈ ಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕೊಚ್ಚೆಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದನು.

ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಬಾಲಕನು ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸಹ್ಯಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದಾಗ ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿರುವಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಯೋಚನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಚಾರ ಆಯುಧವಿಲ್ಲದೆ ಒಬ್ಬ ಶತ್ರುವನ್ನು ಹೇಗೆ ಜಯಿಸಬಹುದು ಎನ್ನುವುದು. ತುಂಬ ನಾಯಿ ಹುಲಿ ಸಿಂಹಗಳನ್ನು ಸಾಕಿ ಅವನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಜಯ ದೊರೆಯುವುದೆಂದು ಇವರು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡರಂತೆ. ವರ್ಷದ ಕೊನೆಗೆ ಇವರಿಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಂಬರು ಬಂದಿತು. ಈ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನು ಪರೀಕ್ಷಕರು ಪಕ್ಷಪಾತಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಅದರಮೇಲೆ ಮರಳಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯಾಯಿತು; ಮರಳಿ ಇವರಿಗೆ ಮೊದಲ ನಂಬರು ಬಂದಿತು.

೧೫. ಮೊದಲ ಕವನ

ಇವರಿಗೆ ಸುಮಾರು ಎಂಟು ವಯಸ್ಸಾಗಿದ್ದಾಗ ಇವರ ಅತ್ತೆಯ ಮಗನೊಬ್ಬನು ಇವರನ್ನು ಒಂದು ಶ್ಲೋಕ ಬರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಬಂಗಾಳಿಯ ಒಂದು ವೃತ್ತ ಹೇಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಅವನು ತೋರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಇವರು ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ನೋಡಿದರು. ಅದು ಶ್ಲೋಕವಾಯಿತು. ಏನೋ ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಕೆಲಸ ಇವರಿಗೆ ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿಹೋದಂತೆ ಕಂಡಿತು. ಆಗಿನ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಇವರು ಈ ಉಪಮಾನದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದಾರೆ. "ಒಂದು ದಿನ ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕಳ್ಳನು ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡನು. ನಾನು ಕಳ್ಳನೆಂದರೆ ಹೇಗಿರುವನೋ ಎಂದು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಭಯದಿಂದ ನಡುಗುತ್ತ ಒಂದು ಸಲ ಅವನ ಕಡೆ ನೋಡುವ ಧೈರ್ಯ ಮಾಡಿದೆನು. ನೋಡಿದರೆ ಅವನು ಎಲ್ಲರಂತೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯ. ಅವನನ್ನು ಮನೆಯ ಆಳು ಹೊಡೆದು ಬಡಿದಾಗ ನನಗೆ ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಯ್ಯೋ ಎನಿಸಿತು. ನನಗೆ ಪದ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆದ ಅನುಭವ ಇದೇ ರೀತಿಯದು. ಈಗ ಪದ್ಯವನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಹಾಳುಮಾಡಿ ಬರೆದರೆ ಆ ಕಳ್ಳನನ್ನು ಹೊಡೆದಾಗ ಎನ್ನಿಸಿದಂತೆ ಅಯ್ಯೋ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯ ಸಿಕ್ಕಿರುವಷ್ಟು ತೊಂದರೆಗೆ, ಕಾವ್ಯ ಸಿಕ್ಕಿದಷ್ಟು ಜನದ ಕೈಗೆ, ಕಳ್ಳರೂ

ಸಿಕ್ಕಿರಲಾರರು.'' ಇದಾದಮೇಲೆ ಇವರು ಒಂದು ನೀಲಿಯ ವರ್ಣದ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ಗೆರೆ ಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಈ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಇವರ ಅಣ್ಣನಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಗಿ ಆತನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಕರೆದು ಇವರ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಓದಿಸಿ ಹೇಳಿದನು. ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ಪತ್ರಿಕಾಕರ್ತರೊಬ್ಬರ ಮುಂದೆ ಕಮಲವನ್ನು ಕುರಿತ ಪದ್ಯವೊಂದನ್ನು ಇವರು ಓದಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ದ್ವಿರೇಫ ಎಂಬ ಮಾತು ಬಂದಿತು. ಇದರ ಅರ್ಥವೇನು ಎಂದು ಅವರು ಕೇಳಿದರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಮಾತೂ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಮಾತಾದ್ದರಿಂದ ಕವಿಗೆ ದ್ವಿರೇಫದಲ್ಲಿ ಮಮತೆ. ಪತ್ರಿಕಾಕರ್ತನು ಆ ಪದದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ತೋರಿಸುವಂತೆ ನಕ್ಕನು. ಈತನಿಗೆ ತಿಳಿಯದು ಎಂದು ಕವಿ ಅವನಿಗೆ ಆಮೇಲೆ ಎಂದೂ ಪದ್ಯವನ್ನು ಓದಿ ಹೇಳಲೇ ಇಲ್ಲ. ಪಾಠಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಕಲಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪಾಠ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಾಡಾಯಿತು. ಬಂಗಾಳಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಕಲಿತ ಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲೀಷು ಪಾಠ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಸತ್ಕಾರಿ ಬಾಬು ಎನ್ನುವರು ಇವರ ಒಬ್ಬ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು. ಬಾಲಕನು ಪದ್ಯ ಬರೆಯುವ ವಿಷಯ ತಿಳಿದು ಈ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನು ಇವರಿಗೆ ತಾನು ರಚಿಸಿದ ಎರಡು ಪದ್ಯ ಪಾದಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಇನ್ನೆರಡು ಪಾದಗಳನ್ನು ಬರೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರೂ ಇವರು ಪದ್ಯ ಬರೆಯುವುದನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು. ಇವರ ಮನೆಯ ಆಶ್ರಿತರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀಕಂಠಬಾಬು ಎನ್ನುವರು ಇವರಿಗೆ ಹಾಡುವುದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು; ಇವರ ಕಾವ್ಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ರವೀಂದ್ರನಾಥರ ತಂದೆಯವರು ಹಿಮಾಲಯದ ಬಳಿ ತಪಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ರಷ್ಯನರು ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರುವರೆಂದು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವದಂತಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಇವರ ತಾಯಿ ಇವರಿಗೆ ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಗೆ ಒಂದು ಕಾಗದವನ್ನು ಬರೆದುಹಾಕು ಎಂದರಂತೆ. ಇವರು ಬರೆದರು, ತಂದೆಯವರು ಒಂದು ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಇದರಿಂದ ತಂದೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಮೊದಲಿದ್ದ

ಭಯ ಕಡಮೆಯಾಯಿತು. ಇದಾದಮೇಲೆ ಕೊಂಚ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಇವರ ತಂದೆಯವರು ಇವರಿಗೆ ಉಪನಯನಮಾಡಿಸಿದರು. ಗಾಯತ್ರಿ ಅರ್ಥವಾಗ ದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಜಪಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಮಾಡಿದೆನೆಂದೂ ಅದರಿಂದ ಬಹಳ ಪ್ರಯೋಜನವಾಯಿತೆಂದೂ ಇವರು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಮಾತಿನ ಅರ್ಥ ತಿಳಿಯುವುದು ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ಮವಲ್ಲ, ಅರ್ಥ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಭಾವ ಉಂಟಾಗಬಹುದು, ಇದು ತಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಲವು ವೇಳೆ ತಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ, ಎಂದು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಇವರ ತಂದೆಯವರು ಇವರನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೆ ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಪ್ರಯಾಣದ ವಿಷಯವನ್ನು ಇವರು ಬಹಳ ಸಂತೋಷದಿಂದ ನೆನೆದುಕೊಂಡು ಬರೆದಿದಾರೆ. ತಂದೆಯು ಮಗನ ಆಟ ಪಾಟಗಳನ್ನು ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ತಪ್ಪುಮಾಡುವುದು ಹೊರತಾಗಿ ಉಳಿದಹಾಗೆ ಇಷ್ಟಬಂದಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟರು. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಅವರ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಗುರುತು ಹಾಕಿದ್ದ ಮುಖ್ಯ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವಂತೆ ಇವರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಬೋಲ್ಪುರದ ತೆಂಗಿನ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಹುಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿ ಹುಡುಗನು ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಸೋಲು ಎಂಬ ಒಂದು ಲಾವಣಿಯನ್ನು ಬರೆದನು. ಒಂದು ಸಲ ಇವರ ತಂದೆಯವರು ಇವರು ಬರೆದ ಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು ಹಾಡಿಸಿ ಕೇಳಿ ಇವರಿಗೆ ಹಣ ಕೊಟ್ಟರಂತೆ. ಅವರೇ ಇವರಿಗೆ ನಿಜವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪಾಠವನ್ನು ಆರಂಭಮಾಡಿದ್ದು. ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ ತಂದೆಯೊಂದಿಗೆ ಕಳೆದ ಕಾಲವನ್ನು ಕವಿ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ನೆನೆದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಪ್ರಯಾಣ ದಲ್ಲಿ ನಡೆದದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಇವರು ಅಂತಃಪುರದವರ ಮುಂದೆ ಹಲವುವೇಳೆ ಹೇಳು ತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರು ರಾಮಾಯಣದ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಓದುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಇವರ ತಾಯಿ ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿ ಓದು ಕೇಳೋಣ ಎನ್ನುವರಂತೆ. ಇವರು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಸಂಭವವನ್ನು ಓದಿದರು ; ಮ್ಯಾಕ್‌ಬೆತ್ ನಾಟಕವನ್ನು ಓದಿ ಅದನ್ನು ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದರು. ಇವರ ಪಂಡಿತರು ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ಇವರಿಂದ ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾಸಾಗರರ ಮುಂದೆ ಓದಿಸಿದರಂತೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೀನಬಂಧು ಮಿತ್ರ ಎಂಬ ಕವಿಯ ವಿಡಂಬನ ಕಾವ್ಯಗಳು

ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ಇವರು ಅವನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದರು; ಅಬೋಧ ಬಂಧು, ವಂಗದರ್ಶನ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಆತುರದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು.

೧೬. ಆರಂಭದ ಪರಿಚಯಗಳು

ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳ ವಿಷಯದ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ತಮಗೆ ಬಹಳ ಸಹಾಯವಾಯಿತೆಂದು ಇವರು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಇವರ ದೊಡ್ಡಪ್ಪನ ಮಗ ಗುಣೇಂದ್ರನು ಪಂಡಿತ ತರ್ಕ ರತ್ನರಿಂದ ಒಂದು ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ ಇವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆಡಿಸಿದನು. ಗುಣೇಂದ್ರನು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಉತ್ಸಾಹಿ; ಜನರನ್ನು ಸುತ್ತ ಸೇರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಕೆಲಸಮಾಡುವನು. ಅವನ ತಮ್ಮ ಗಣೇಂದ್ರನೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಇವರ ಹಿರಿಯ ಅಣ್ಣ ಬರೆದ ಒಂದು ಪ್ರಹಸನವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವಾಗ ಇವರು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗುಣೇಂದ್ರನು ಇವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವನು; ಇವರು ಬರೆದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಓದಿಸುವನು; ತಪ್ಪಿದ್ದರೆ ನಗುವನು. ಇವರ ಹಿರಿಯಣ್ಣ ನವರು ಬರೆದ ಸ್ವಪ್ನಪ್ರಯಾಣ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಆಶ್ರವಣ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇವರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕೇಳುತ್ತಿರುವರು. ಜನರು ಸೇರಿ ಮಜ್ಲಿಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅಕ್ಷಯ ಚೌಧುರಿ ಎಂಬ ಬಂಗಾಳಿ ಲೇಖಕನು ಇವರ ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತ ಇದ್ದನು. ಈತನಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಅಭಿರುಚಿ. ರವೀಂದ್ರನಾಥರ ಅಣ್ಣ ಜ್ಯೋತಿರಿಂದ್ರರೂ ತಮ್ಮನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸಹಾಯವಾದರು. ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯನಾದರೂ ಜ್ಯೋತಿರಿಂದ್ರನು ಇವರಿಗೆ ಜೊತೆಯ ಹುಡುಗನಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಜ್ಯೋತಿರಿಂದ್ರನು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗತಿಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆಂದು ನುಡಿಸುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಯನೂ ಕವಿಯೂ ಕುಳಿತು ಆ ಗಾನ ಗತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸು ತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ವೇಳೆಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದ ಒಬ್ಬ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನ 'ವಿಕಾರ್ ಆಫ್ ವೇಕ್‌ಫೀಲ್ಡ್' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು

ಒಂಗಾಳಿಗೆ ಬರೆಯುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಇವರಿಗೆ ಹೂಡಿದರು. ಇಷ್ಟು ಸಮಯಕ್ಕೆ ಇವರು ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಓದುವುದೆನ್ನುವ ಮಾತು ತೀರ ತಪ್ಪಿ ಹೋಯಿತು. ಇವರ ಅತ್ತಿಗೆ ಜ್ಯೋತಿರಿಂದ್ರನ ಪತ್ನಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿಯುಳ್ಳಾಕೆ; ವಿಹಾರಿಲಾಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎಂಬಾತನ ಶಾರದಾ ಮಂಗಳ ಎಂಬ ಗೀತಮಾಲೆಯ ಬಹು ಭಾಗವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಡು ತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಕವಿಯೂ ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನಿಗೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಕಾಳಿದಾಸರನ್ನು ಕುರಿತು ಭಕ್ತಿ. ಇವರ ಸಹವಾಸದಿಂದ ರವೀಂದ್ರರಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಯೋಜನವಾಯಿತು.

೧೭. ಜ್ಞಾನಾಂಕುರ

ಈ ವೇಳೆಗೆ ಜ್ಞಾನಾಂಕುರವೆಂಬ ಒಂದು ಪತ್ರಿಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ರವೀಂದ್ರರ ಪದ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ಇವರ ಮೊದಲನೆಯ ಗದ್ಯ ಲೇಖನ ಕೂಡ ಅದೇ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಇದು ಒಂದು ವಿಮರ್ಶನ ಲೇಖನ. ರವೀಂದ್ರರು ಅಕ್ಷಯ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಶಾರದಾ ಮಿತ್ರ ಎಂಬ ಸಂಪಾದಕರು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಪದ್ಯ ಎಂದು ವೇಷಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬರೆದ ಛಾಟರ್ಟನ್ ಎಂಬ ತರುಣ ಕವಿಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಇವರು ಕೇಳಿದ್ದರು. ಅವನಂತೆ ತಾವೂ ಹಿಂದಿನ ಕಾವ್ಯ ವೆಂಬಂತೆ ಕಾಣುವ ಕೆಲವು ಗೀತಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಸ್ನೇಹಿತರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಓದಿ ತೋರಿಸಿ ಯಾವುದೋ ಹಳೆಯ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿತೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ವಿದ್ಯಾಪತಿ ಚಂಡಿದಾಸರು ಕೂಡ ಇಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರೆ ಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಆ ಸ್ನೇಹಿತರು ಹೇಳಿದರಂತೆ. ನಾನೇ ಬರೆದುವು ಎಂದು ರವೀಂದ್ರರು ಹೇಳಿದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಉತ್ಸಾಹ ಕಡಮೆಯಾಯಿತು. ಈ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ರವೀಂದ್ರರು ಭಾರತಿ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಹಾಕಿ ಸಿದರು; ಭಾನುಸಿಂಹ ಎಂಬ ಪೂರ್ವ ಕವಿ ಬರೆದುವೆಂದು ಕತೆಕಟ್ಟಿದರು. ನಿಶೀಕಾಂತ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯರು ಈ ಮಾಯಾಕವಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಿಬಂಧವೊಂದನ್ನು ಬರೆದು ಡಾಕ್ಟರೇಟನ್ನು ಪಡೆದರಂತೆ.

ಠಾಕೂರರ ಮನೆ ಕಾವ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ದೇಶ ವಾತ್ಸಲ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಗುಣೇಂದ್ರನು ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವದೇಶಿ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದನು. ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರತು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ಬಂದರೆ ಅದನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೂ ಇವರು ಮಾತೃಭಾಷಾ ಪ್ರೇಮಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಆಗ್ಗೆ ಹಿಂದೂ ಮೇಳ ಎಂಬ ಒಂದು ವಾರ್ಷಿಕ ಸಭೆ ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಮೇಳಕ್ಕಾಗಿ ರವೀಂದ್ರರ ಅಣ್ಣ ಭಾರತೀರ ಜಯ ಎಂಬ ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆಯನ್ನು ಬರೆದರು. ಲಾರ್ಡ್ ಲಿಟ್ಟನ್ ಅವರ ದರ್ಬಾರಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರು ಒಂದು ಪದ್ಯವನ್ನು ಬರೆದರು. ಕವಿಯ ಅಣ್ಣ ಜ್ಯೋತಿರಿಂದ್ರನು ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಸಭೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದನು. ಹುಡುಗನಾಗಿದ್ದರೂ ರವೀಂದ್ರರು ಅಲ್ಲಿ ಮೆಂಬರು. ಕೆಲಸ ಎಷ್ಟೇ ಆದರೂ ಆಗದಿದ್ದರೂ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ದೇಶ ಪ್ರೇಮ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಪಳಗಿದರು. ದೇಶೀಯವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಈ ಸಭೆಯವರು ಷರಾಯಿಗೆ ಮುಂದುಗಡೆ ಧೋತ್ರದ ಹಾಗೆ ಕಾಣುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಹೊಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರಂತೆ. ಈ ಸಭೆ ದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಬದುಕಿಸುವ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಜ್ಯೋತಿರಿಂದ್ರರು ಭಾರತೀ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಮಾಡಿದರು. ರವೀಂದ್ರರಿಗೆ ಆಗ ಹದಿನಾರು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸು. ಅಣ್ಣ ಈತನನ್ನು ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರು. " ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ನನ್ನ ತಾರುಣ್ಯದ ಡಂಭದಲ್ಲಿ ನಾನು ಮೇಘನಾದವಧ ಕಾವ್ಯದ ಒಂದು ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದೆನು. ಹಣ್ಣಾಗದ ಮಾವಿನಲ್ಲಿ ಹುಳಿ ಹೇಗೆ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವೋ ಹಾಗೆ ಪಕ್ವವಾಗದ ವಿಮರ್ಶಕನಲ್ಲಿ ಬೈಗಳು ಮುಖ್ಯ. ಇತರ ಗುಣಗಳಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಚುಚ್ಚುವ ಗುಣ ಕೂರಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆ ಅಮರ ಕಾವ್ಯದ ಮೇಲೆ ನಾನು ಹೀಗೆ ಗೆರೆಗಳನ್ನು ಎಳೆದು ಅಮರತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಯತ್ನಮಾಡಿದ್ದೆನು. ಈ ಅಹಂಕಾರದ ವಿಮರ್ಶೆಯೇ ಭಾರತೀ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ನನ್ನ ಮೊದಲನೆಯ ಲೇಖನ."

ಇದೇ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಇವರು ಕವಿಕಾಹಿನಿ

ಎಂಬ ಒಂದು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನ ಬರವಣಿಗೆ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ತಕ್ಕುದಾಗಿರಲಾರದೆಂದು ರವೀಂದ್ರನಾಥರು ಹೇಳಿದಾರೆ. "ಆಗ ಬರೆದ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ನೆನೆದರೆ ಎಷ್ಟು ಜಂಭದ ಬರವಣಿಗೆ ಎಂದು ನಾಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಆದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಉತ್ಸಾಹ ಬಹಳ ಅಮೂಲ್ಯವಾದುದು" ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೧೮. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್

ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇವರ ಅಣ್ಣ ಅಹಮದಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಜಡ್ಜಾಗಿದ್ದವರು ಇವರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡರು. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲವಿದ್ದು ಅನೇಕ ತೆರದ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಓದಿ ಇವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದರು. ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ಕುರಿತು ಭಾರತಿಗೆ ಇವರು ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕವಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಸುಖವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನತಾರಿ ಎಂಬ ಒಂದು ಕವಿತೆಯನ್ನು ಬರೆದರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನ್ನು ಇವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಡಾಕ್ಟರ್ ಸ್ಕಾಟ್ ಎನ್ನುವವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದರು. ಡಾಕ್ಟರ ಹೆಂಡತಿ ಡಾಕ್ಟರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಸಂಸಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಹೆಂಡತಿ ಗಂಡನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಪ್ರೀತಿಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತೋರುತ್ತಿದ್ದರು ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು. ಕೂಲಿಯವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೂಲಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಅವರು ಒಂದು ಕೈತಪ್ಪಿ ಕೊಟ್ಟಿರಾ ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ; ಪರದೇಶದ ತರುಣರಾದರೂ ಇವರಿಗೆ ಅಂಗಡಿಯವರು ನಂಬಿ ಸಾಲ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ: ಇದು ಎರಡನೆಯದು. ಇಂಡಿಯಾದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿದ್ದು ತೀರಿಹೋಗಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಫರಂಗಿಯವನ ಹೆಂಡತಿ ಇವರನ್ನು ಹಾಡುವುದಕ್ಕೆಂದು ಒಂದುಸಲ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಊಟಕ್ಕೇನು ಗತಿ, ಮಲಗುವುದು ಎಲ್ಲಿ, ಎಂದು ಯೋಚಿಸದೆ ಅನಾದರಣೆ ಮಾಡಿದರಂತೆ: ಇದು ಮೂರನೆಯದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದಳೆಂದು ಸ್ಕಾಟರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಾಗ ಅವರು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನವರೆಲ್ಲ ಹೀಗೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಡ, ನಿಮ್ಮ ಸೀಮೆಯ ಉಪ್ಪು ತಿಂದದ್ದರಿಂದ

ಅವರು ಹಾಗೆಮಾಡಿದರು, ಎಂದು ಹೇಳಿದರಂತೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಲೋಕೆನ್ ಪಾಲಿತ್ ಎನ್ನುವವರ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಪರಿಚಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು.

೧೯. ಪ್ರಭಾತ ಸಂಗೀತ

ಇವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿರುವಾಗ ಭಗ್ನಹೃದಯ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು; ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಪ್ರತಿಭಾ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದರು. ಕಾಲಮೃಗಯಾ ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ; ಮಾಯಾರ್ ಖೇಲ ಎನ್ನುವುದು ಇನ್ನೊಂದು. ಪ್ರಭಾತ ಸಂಗೀತ ಸಂಧ್ಯಾ ಸಂಗೀತ ಎನ್ನುವ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಇವರು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರೆದರು. ಆಗ್ಗೆ ಸಂಗೀತವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಬಹಳ ವ್ಯಾಯಾಮ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕನಸಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹೆಚ್ಚೆಂದೂ ಜನರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ; ಆದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಕೆಲವರು ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡರು. ಹೀಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡವರಲ್ಲಿ ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯರು ಒಬ್ಬರು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರು ವಿವಿಧ ಪ್ರಬಂಧ ಎಂಬ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದರು; ಭಾವು ಠಾಕೂರಣೀರ ಹಾಟ್ ಎಂಬ ಕಥೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಆತ್ಮವಿಕಾಸ ಉಂಟಾದಂತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ನಾನು ಎನ್ನುವುದು ಹಗಲಿನ ಬೆಳಕಂತೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಸೊಗಸನ್ನು ಮರೆಯಿಸುತ್ತದೆ, ಆ ಭಾವ ಕಡಮೆಯಾದರೆ ಸಂಜೆಯ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚ ಸೊಗಸುವಂತೆ ಎಲ್ಲ ಬಾಳೂ ಒಂದು ಸೊಗಸಿನಿಂದ ಕಾಣುತ್ತದೆ ಎಂದು ತೋರಿದ್ದೇ ಈ ವಿಕಾಸದ ಮುಖ್ಯ ತತ್ವ. ಇದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಹೊಸ ರುಚಿ ತೋರಿತು. ಈ ವಿಕಾಸದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಕವಿಯು ನಿರ್ಝರಿಯ ಸ್ವಪ್ನಭಂಗ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಳಿಸಿದರು. ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಹೋದಾಗ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪದ್ಯವನ್ನು ಬರೆದರು.

ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರು ಆಲೋಚನಾ ಎಂಬ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಪ್ರಬಂಧ ಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಆಗ್ಗೆ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಏರ್ಪಾಡಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕೆಲಸ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅದರ ಚಾಲಕರಾದ ರಾಜೇಂದ್ರಲಾಲ್ ಮಿತ್ರರ ಹತ್ತಿರ ರವೀಂದ್ರರು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೋಗಿಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ್ಗೆ ಇವರ ಅಣ್ಣನಿಗೆ ಕಾರ್ವಾರಕ್ಕೆ ವರ್ಗ ವಾಯಿತು. ಇವರ ಮನೆಯವರು ಕೆಲವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಕಳೆದರು. ಇಲ್ಲಿ ಇವರು ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಶೋಧ ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನೂ ಬರೆದರು. ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಛವಿ ಒ ಗಾನ್ ಎಂಬ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಬಾಲಕ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ರಾಜರ್ಷಿ ಎಂಬ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಬರೆದರು. ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರ ಚಟರ್ಜಿಯವರು ರವೀಂದ್ರರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವಿಶ್ವಾಸಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಹಿಂದೂ ಮತದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರರು ಮಾಡಿದ ಸಾಹಸವನ್ನು ಕುರಿತು ರವೀಂದ್ರರು ಟೀಕಿಸಲಾಗಿ ಇವರಿವರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮನಸ್ತಾಪವುಂಟಾಯಿತು. ಆದರೆ ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರರು ಈ ವೈಮನಸ್ಯವನ್ನು ಬೇಗನೆ ಮರೆತರಂತೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಠಾಕೂರರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾವು ಆಗಿ ಇವರು ಮರಣದ ವಿಷಯ ಯೋಚನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ವಾಯಿತು. ಜೀವನವೆನ್ನುವುದನ್ನು ನಮ್ಮ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಒಂದು ವಸ್ತು ಎಂದು ಎಣಿಸಬಹುದು; ನಮ್ಮನ್ನು ಬಂಧಿಸಿರುವ ಒಂದು ಸೆರೆ ಮನೆಯೆಂದು ಎಣಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾವು ಕೆಟ್ಟದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ; ಎರಡನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದು ಮಂಗಳ. ಇದು ಇವರಿಗೆ ಆಗ ತೋರಿತಂತೆ. ಇದಾದಮೇಲೆ ಕಾಡಿ ಓ ಕೋಮಲ್ ಎಂಬ ಪದ್ಯಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಕವಿವರರಿಗೆ ಮದುವೆಯಾಗಿತ್ತು.

೨೦. ವಿಕಾಸ

ಪ್ರಾಪ್ತವಯಸ್ಕನಾದ ಮಗನನ್ನು ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರು ಜಹಗೀರು ಗ್ರಾಮದ ಮೇಲುವಿಚಾರಣೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಇವರ

ಜೀವನದ ವಿಷಯ ಇವರ ಪತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಶಾಲವಾದ ಬೆಳಸಿನ ನೆಲ; ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವ ಹೊಳೆ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಸಾಮಾನಿನೊಂದಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ದೋಣಿಗಳು; ಏನೂ ಅರಿಯದ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನ. ಇದು ಇವರ ಆಗಿನ ಜೀವನದ ಚಿತ್ರ. ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಜನದ ಜೀವನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಿತು. ಹಳ್ಳಿಯ ಮಕ್ಕಳು ಆಡುವ ಆಟ, ಅಲ್ಲಿಯ ಪೋಸ್ಟ್‌ಮಾಸ್ಟರು ಹೇಳುವ ಕತೆ, ಅಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ವಿಜ್ಞಾಪನಾ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬಾಯಿಪಾಠ ಹೇಳುವುದು, ಅಲ್ಲಿಯ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರು ಜಮಾಬಂದಿ ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವುದು, ನಮ್ಮ ಜನರು ಬಂದು ಕುಳಿತು ಆಡುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ತಿಳಿವಿಲ್ಲದೆ ಕಾಲಹರಣ ಮಾಡುವುದು: ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಹಲವು ಮಾತು ಈ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರು ಚಿತ್ರಾಂಗದಾ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದರು. ಹತ್ತಾರು ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳು, ವಂಗ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾದ ಒಂದು ಕಾವ್ಯಗುಚ್ಛ, ಇವೂ ಮತ್ತು ಮಾಲಿನಿ ಕಚ ದೇವಯಾನಿ ಎಂಬ ದೃಶ್ಯಗಳೂ ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟುವು; ಸೋನಾರ್ ತರೀ, ಚೈತಾಲಿ, ಎಂಬ ಕಾವ್ಯಗುಚ್ಛಗಳೂ ಈಗಲೇ ಸಿದ್ಧವಾದುವು. ೧೮೯೬ರಿಂದ ೧೯೦೦ರ ವರೆಗೆ ಇವರು ರಾಜಕೀಯ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಶ್ರದ್ಧೆ ವಹಿಸಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಈ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂಬ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ಪನಾ, ಕಥಾ, ಕಾಹಿನೀ, ಕ್ಷಣಿಕಾ, ಕಣಿಕಾ, ನೈವೇದ್ಯ, ಸತಿ, ನರಕ ವಾಸ, ಗಾಂಧಾರಿ, ಕರ್ಣ ಕುಂತಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದರು. ಕಥಾ ಕಾಹಿನಿ ಎಂಬುವು ದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ಜನದ ಜೀವನದಿಂದ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡ ಕಥೆಗಳೂ ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳೂ. ನೈವೇದ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ಭಕ್ತಿ ಗೀತ ಗುಚ್ಛ. ೧೯೦೧ರಿಂದ ೧೯೦೭ರ ವರೆಗೆ ಇವರು ಅನೇಕ ರಾಜಕೀಯ ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ೧೯೦೩ರಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹೊಸ ರೀತಿಯ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಇವರ ಪತ್ನಿ ತೀರಿಹೋದರು. ಇವರು ಅವರ ನೆನಪಾಗಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಸ್ಮರಣ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯಗುಚ್ಛದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುರಿದ ನೌಕ

ಎಂಬ ಕಥೆಯನ್ನೂ, ಸ್ವದೇಶ ಸಂಕಲ್ಪ ಎಂಬ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನೂ, ಖೇಯ ಎಂಬ ಭಕ್ತಿ ಗೀತಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಏಳು ವರ್ಷದ ರಾಜಕೀಯ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಠಾಕೂರರಿಗೆ ರಾಜಕೀಯರ ದಾರಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬೇಸರ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅವರು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ೧೯೦೮ರಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ಮೌನವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದ ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತರುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದರು. ೧೯೦೮ರಲ್ಲಿ ಶಾರದೋತ್ಸವ, ೧೯೦೯ರಲ್ಲಿ ಗೀತಾಂಜಲಿ, ೧೯೧೦ರಲ್ಲಿ ರಾಜಾ, ೧೯೧೨ರಲ್ಲಿ ಅಂಚೆಯ ಮನೆ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರು ಶಾಂತಿ ನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು.

೨೧. ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ

ಕವಿವರರು ೧೯೧೨ರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದರು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತ ತಮ್ಮ ಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಇಂಗ್ಲೀಷಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರ ಮಾಡಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಕೆಲ ಮಿತ್ರರಿಗೆ ತೋರಿಸಿದರು. ಆ ಪದ್ಯಗಳೇ ಆಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಗೀತಾಂಜಲಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟ ವಾದದ್ದು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಠಾಕೂರರ ಪರಿವರ್ತಿತ ಗೀತಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡರು. ಅದುವರೆಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಂಗಾಳಿಗಳಿಗೆ, ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬೇರೆಯ ಜನಗಳಿಗೆ, ತಿಳಿದಿದ್ದ ಇವರ ಹೆಸರು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಈ ಗ್ರಂಥ ಕ್ಕಾಗಿ ಇವರಿಗೆ ಸ್ವೀಡನ್ ದೇಶದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಂಡಲಿಯವರಿಂದ ವರ್ಷ ವರ್ಷವೂ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಡಲ್ಪಡುವ ವರ್ಷ ಶುಲ್ಕವೊಂದು ಬಂದಿತು. ಕಲಾಭಿಜ್ಞರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಸ್ಥಾನವು ಈ ಬಹುಮತಿಯಿಂದ ಸ್ಥಿರವಾಯಿತು; ಮತ್ತು ಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲ ಪ್ರಕಟ ವಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದವರು ೧೯೧೫ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಭಾರತವರ್ಷದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಿರಿಮೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯೆಂದು "ನೈಟ್" ಎಂಬ ಗೌರವವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿದರು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಇವರ ಬಲಾಕಾ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವೂ, ೧೯೧೬ರಲ್ಲಿ ಫಾಲ್ಗುಣಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವೂ ಪ್ರಕಟವಾದುವು.

ಮನೆಯ ಒಳಗೆ ಮನೆಯ ಹೊರಗೆ ಎಂಬ ಕತೆಯೂ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ನೋಬೆಲ್ ಶುಲ್ಕವನ್ನು ಪಡೆಯುವಂಥ ಮಹಿಮೆಯ ಈ ಕವಿವರರನ್ನು ಅನೇಕ ದೇಶಗಳ ಪ್ರಮುಖರು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದರು. ಠಾಕೂರರು ಆಗ ಕೊಂಚ ಕಾಲದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಾಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹಿಂತಿರುಗಿದರು. ಪಲಾತಕಾ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯ ಗುಚ್ಛವು ೧೯೧೮ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ೧೯೧೮ನೆಯ ವರ್ಷದ ಪಂಜಾಬಿನ ಗಲಭೆ, ಅಮೃತಸರದ ಜಾಲಿಯನ್‌ವಾಲ ಬಾಗ್ ಕೊಲೆ, ಇವುಗಳ ಕಾರಣ ದಿಂದ ಇವರು ಜುಗುಪ್ಸೆಗೊಂಡು ತಮ್ಮ ಅಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸು ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಐದು ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದ "ಸೈಟ್" ಪದವಿಯನ್ನು ೧೯೧೯ರಲ್ಲಿ ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿದರು. ೧೯೨೦—೨೧ ಈ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿವರರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಡೆನ್‌ಮಾರ್ಕ್, ಸ್ವೀಡನ್ ಜರ್ಮನಿ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಂಸ್ಕೃತರಾದ ಎಲ್ಲ ಜನಗಳ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಭಾರತಭೂಮಿಗೆ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ತಂದರು. ಪ್ರಯಾಣದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರು ಆಗಾಗ ಬರೆದ ಪತ್ರಗಳು ಒಂದು ಗ್ರಂಥವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ಈ ಪ್ರಯಾಣದಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಇವರು ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಬಂದು ಸಹಾಯಮಾಡುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದರು. ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಭಾರತಿ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ೧೯೨೧ನೆಯ ವರ್ಷದ ಅಸಹಕಾರದ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಠಾಕೂರರಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸ ವಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೂ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರಿಗೂ ಕೆಲವು ಚರ್ಚೆಗಳು ನಡೆದುವು. ೧೯೦೭ರಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಈ ಸಂದರ್ಭ ದಲ್ಲಿಯೂ ಇವರು ದೇಶೀಯ ರಾಜಕೀಯದಿಂದ ದೂರ ನಿಂತರು. ೧೯೨೨ರಲ್ಲಿ ಲಿಪಿಕಾ ಎಂಬುದೊಂದು ಕಾವ್ಯಗುಚ್ಛವೂ ಮುಕ್ತಧಾರಾ ಎಂಬ ಒಂದು ನಾಟಕವೂ ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ೧೯೨೩ರಿಂದ ೨೫ರವರೆಗೆ ವಿಶ್ವಭಾರತಿಯ ಸಂಬಂಧದ ಕೆಲಸ ಮತ್ತು ಹಲವು ವಿಧದ ಇತರ ಬರವಣಿಗೆ ತುಂಬ ನಡೆಯಿತು; ರಕ್ತ ಕರವೀರ ಎಂಬ ನಾಟಕವೂ, ಪೂರವೀ ಮಾಹುವಾ ಎಂಬ

ಕವಿತಾಗುಚ್ಛಗಳೂ ಅಚ್ಚಾದುವು. ಆದರ ಈಚೆಗೆ ಕವಿವರರ ದೇಹಸ್ಥಿತಿ ಹಲವು ವೇಳೆ ಸರಿ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತು. ೧೯೩೦ರಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದವರು ಹಿಬರ್ಟ್ ಲೆಕ್ಚರ್ಸ್ ಎಂಬ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಲೆಗೆ ಉಪನ್ಯಾಸಕಾರರಾಗಿ ಆಹ್ವಾನಿಸಿದರು. ಆಗ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಆಗದೆ ಠಾಕೂರರು ತಮ್ಮ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ೧೯೩೧ರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಈ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು ಮಾನವ ಧರ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆಮೇಲೆ ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳು ಏಷ್ಯಾ ಖಂಡದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಶೋಧನೆಗಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರೊಡನೆ ಬಲಿ ಜಾವಾ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದರು. ಹೋದವರ್ಷ ಇವರಿಗೆ ೭೦ ವರ್ಷ ತುಂಬಿತು. ನೋಬೆಲ್ ಶುಲ್ಕ ಬಂದ ಈಚೆಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಇವರ ಈ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳ ಇವರ ಸ್ನೇಹಿತರೂ ದೊಡ್ಡ ಉತ್ಸವದಂತೆ ನಡೆಯಿಸಿದರು. ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರು ಮೊದಲಾಗಿ ಭಾರತವರ್ಷದ ಪ್ರಮುಖರೂ, ರೋಮೆನ್ ರೋಲಂಡ್ ಐನ್‌ಸ್ಟೈನ್ ಪ್ರಮುಖರಾದ ವಿದೇಶ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನೂ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಇವೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕ ಆಗಿದೆ. ಠಾಕೂರರು ಕೆಲವು ತಿಂಗಳ ಹಿಂದೆ ಪರ್ಷಿಯಾ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಆಹ್ವಾನದಿಂದ ಆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕೆಲವು ಕಾಲವಿದ್ದು ಜನರ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಈ ವರ್ಷ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ನಿವಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಕೈಗೊಂಡ ಅನಶನ ವ್ರತಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಠಾಕೂರರು ಮಹಾತ್ಮರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡರು; ಮತ್ತು ಮಹಾತ್ಮರ ಉದ್ದೇಶದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಮೊದಲ ಸಲ ಯೆರವಾಡದ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಬಂದು ಅವರನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಭೇಟಿಮಾಡಿದರು. ಎರಡನೆಯ ಸಲ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಸೌಕರ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರೇಮಸೂಚಕ ಪತ್ರವೊಂದನ್ನು ಬರೆದು ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಕೀರ್ತಿಯಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಶಿಖರವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳ ಸಜ್ಜನರ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ ಠಾಕೂರರು ನಮ್ಮ ಮಧ್ಯೆ ಸುಖದಿಂದಿರುವರು.

ಈ ಜೀವನದ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ನೋಡಿದ ಯಾರಾದರೂ ಕವಿವರರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯುವುದು ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟವೆಂದು ಊಹಿಸಬಲ್ಲರು. ಇವರ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವಿದೆ, ಕತೆ ಇದೆ, ನಾಟಕವಿದೆ, ತತ್ತ್ವವಿಚಾರವಿದೆ, ಇತರ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಲೇಖನವಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕುರಿತು ವಿವರವಾದ ವಿಚಾರಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಕವಿಯ ಮನೋಧರ್ಮದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಒಂದೊಂದು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಕಡೆ ವಿಮರ್ಶೆಮಾಡ ಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಕೃತಿಯ ಒಂದೊಂದು ಜಾತಿಯ ಭಾವನೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಕೊಡು ವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಎಲ್ಲ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಎಲ್ಲ ಕತೆಗಳನ್ನೂ ಎಲ್ಲ ದೃಶ್ಯ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನೂ ತತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ಇತರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ಒಂದೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ. ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನೋಡದವರಿಗೂ ಟೀಕೆ ಅರ್ಥವಾಗಲೆಂದು ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಸ್ತಾರ ವಾಗಿಯೇ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಕವಿವರರ ಇತರ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಆಮೇಲೆ ಒಂದು ಅಧ್ಯಾಯವೂ ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಸಾರವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ಇನ್ನೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯವೂ ಇವೆ. ಕೊನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಾ ಚರಣ.

ಅಧ್ಯಾಯ ೪

ಕಾವ್ಯಗಳು

೨೨. ಶೈಶವದ ಕಾವ್ಯ

ಠಾಕೂರರು ಬಹು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕಾವ್ಯ ಬರೆದ ವಿಚಾರ ಮೊದಲೇ ಬಂದಿದೆ. ಬಹಳ ಎಳೆಯತನದ ಕವಿತೆ ಹೋಗಲಾಗಿ ಈಗ ಚರ್ಚೆಗೆ ವಿಷಯವಾಗಬಹುದಾದದ್ದೆಂದರೆ, ಇವರ ಹದಿನೇಳನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ವನಫುಲ್ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾವಿರದ ಐನೂರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಂಕ್ತಿಗಳಿವೆಯಂತೆ. ಇದು ಎಂಟು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಒಂದು ಕಥೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಯಕಿಯಾದ ಕಮಲೆ ತನ್ನ ತಂದೆಯೊಂದಿಗೆ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳ ಹದಿನಾರನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅವನು ತೀರಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ವಿಜಯ ಎಂಬ ಪ್ರಯಾಣಿಕನು ಬಂದು ಅವಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಮದುವೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವಳಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯದು. ಅವಳು ಅವನ ಸ್ನೇಹಿತ ನೀರದನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾಳೆ. ವಿಜಯನು ನೀರದನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ನಾಯಕಿ ನೀರದನ ದಹನಾನಂತರ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾಳೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಅವಳು ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತೀರಿಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ಇಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಕಾವ್ಯದ ಭಾಗ ಕಡಮೆಯಾಗಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಕವಿ ಪುನಃ ಅಚ್ಚು ಮಾಡಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದರ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಕೌಶಲ್ಯವಿದೆಯೆಂದು ಇದನ್ನು ಓದಿರುವವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಇಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದದ್ದೇ ಕವಿಯ ಭಾವನೆಯ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನೂ ಶಬ್ದಭಂಡಾರವನ್ನೂ ಕವಿತೆಯ ಧೋರಣೆಯನ್ನೂ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಸುಮಾರು ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಕವಿಕಾಹಿನಿ ಎಂಬ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕವಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಕವಿ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾ ಒಂದು ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಮಲಗಿದ್ದಾನೆ. ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗಿ ಅವನನ್ನು ನೋಡು

ತ್ತಾಳೆ. ಇಬ್ಬರೂ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹುಡುಗಿ ಇದರಿಂದ ತೃಪ್ತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಆದರೆ ಕವಿ ಅತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಅವನು ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ನೆನೆದು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಅವಳು ಗುಡಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಹತ್ತಲಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಅವಳ ಶವ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಅವನು ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಾನೆ, ತಪಸ್ವಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ, ಮುದುಕನಾದಮೇಲೆ ಪುನಃ ಆ ಕಡೆಗೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ದುಃಖದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನಿಗೆ ವ್ಯಸನವಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀವ ಹೋಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಿತಿ ಬರುವುದೆಂಬುದು ತೋರಿ ಅವನು ಸಮಾಧಾನಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.

ರುದ್ರಚಂದ್ರ ಎಂಬ ನಾಟಕ, ಕರುಣಾ ಎಂಬ ಕಥೆ, ಗಾಥ ಎಂಬ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳು, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸುಮಾರು ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರೆದುವು. ಭಗ್ನಹೃದಯ ಎಂಬ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕವಿ ತಾನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗಿಗೆ ಕನಿಕರತೋರದೆ ದೇಶ ಸುತ್ತುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಕೊನೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದಾಗ್ಗೆ ಅವಳು ಸಾಯುತ್ತಿರುತ್ತಾಳೆ. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಪ್ರತಿಭಾ ಎನ್ನುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಸಂಗೀತದಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾದ ಸೊಗಸುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ನಾಟಕರೂಪವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಬಾಲ್ಯದ ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಕವಿವರರು ಆಮೇಲೆ ನಲವತ್ತೇಳು ಸಣ್ಣ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಆರಿಸಿದರಂತೆ.

ಸಂಧ್ಯಾ ಸಂಗೀತ ಎನ್ನುವ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತನ್ನ ಕಷ್ಟಸುಖಗಳ ಭಾವ ಅನುಭವಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದಾರೆ. ಜೀವನದ ನಿಜವಾದ ಕಷ್ಟಸುಖಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ; ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಅರಿವೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಇದುವರೆಗೆ ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದ ಒಂದು ಶಕ್ತಿ ಕಂಡಿತು. ಇದರ ಒಂದು ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರರು ಒಂದು ಮದುವೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಮಗೆಂದು ತಂದ ಹೂವಿನ

ಹಾರವನ್ನು ರವೀಂದ್ರನಾಥರಿಗೆ ಹಾಕಿ "ಈತನಿಗೆ ಹಾಕಿ, ಈತನ ಸಂಧ್ಯಾ ಸಂಗೀತವನ್ನು ನೀವು ಓದಿಲ್ಲವೇ?" ಎಂದರಂತೆ. ಡಾಕ್ಟರ್ ಥಾಮ್‌ಸನ್ ಅವರು ಸಂಜೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಆ ಪದ್ಯದ ಭಾಷಾಂತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದಾರೆ. ಸಂಜೆಯ ಸೊಗಸಿಗೆ ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸು ಸೋತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅವನ ಚೇತನಕ್ಕೂ ಆ ಸಂಜೆಯೆನ್ನುವುದಕ್ಕೂ ಎಂದೋ ಉಂಟಾದ ಗಾಢವಾದ ಸಂಬಂಧ, ಅದರ ನೆನಪು, ಅದರ ನೋವು, ಎಂಬುದು ಈ ಕವಿತೆಯ ಮುಖ್ಯ ಭಾವ. ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ತುಂಬ ಬೆಳಸಿ ಬರೆದಿದೆ. ಇತರ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಾವ ಕಡಮೆಯೆಂದು ವಿಮರ್ಶಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಗೀತೆ ಈ ಕವಿತೆಗಳ ಬೆಲೆ ಕೇವಲ ಕಾವ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ತರುಣಕವಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದುವು ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕು. ಒಂದೊಂದು ಪದ್ಯ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಹು ಕುಶಲವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸಂಧ್ಯಾ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಕಟವಾದ ವರ್ಷವೇ ಭಾನುಸಿಂಹ ಎಂಬ ಕಲ್ಪಿತನಾಮದಿಂದ ವೈಷ್ಣವರೀತಿಯಿಂದ ರಚಿಸಿದ ಗೀತಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ಇವುಗಳ ಮಾದರಿ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಒಂದು ಗೀತದ ಮೂರು ಚರಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

ಯಾರು ನೀನು ಹೇಳುವೆಯಾ ನನಗೆ?
ನಿನ್ನ ಕೊಳಲ ಧ್ವನಿ ಅಮೃತಗರಳವೋ
ಹೃದಯವಿದಾರಕ ಹೃದಯಹಾರಿಯೋ
ಆಕುಲಕಾಕಲಿ ಭುವನಭರಿಯೋ
ಪ್ರಾಣ ತಲ್ಲಣಿಸಿ ಹಾರಿಹುದೋ ॥
ಗೋಪವಧೂಜನ ವಿಕಸಿತ ಯೌವನ
ಪುಲಕಿತ ಯಮುನಾ ಮುಕುಲಿತ ಉಪವನ
ನೀಲಜಲದ ಮೇಲ್ವಾಯ್ದು ಸವಿಾರಣ
ಕ್ಷಣದೆ ಪ್ರಾಣ ಮನ ತಾರಿತೋ ॥
ಯಾರು ಯಾರು ಎಂದೆಲ್ಲರು ಕೇಳ್ವರು
ಅನುದಿನ ಸಘನ ನಯನಜಲ ಒರಸಿ

ಭಾನು ಬೇಡಿದೆನು ಸಂಶಯು ಹರಿಸಿ
ಈ ಜನ್ಮವ ನಿನ್ನಡಿಯೆಡೆಗೆಳೆಯೋ॥

ಪ್ರಭಾತ ಸಂಗೀತ ಎಂಬ ಪದ್ಯಗ್ರಂಥ ಇದೇ ವರ್ಷವೇ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಈ ಕಾವ್ಯಗುಚ್ಛದಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಾಸಂಗೀತದ ಕವಿ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆಯಂತೆ. ನಿರ್ಝರಿಯ ಸ್ವಪ್ನಭಂಗ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಗೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದ ವಿಶ್ವಾನುಭವ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇದರ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗದ ಪರಿವರ್ತನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

ಇಂದಿನೀ ಪ್ರಭಾತದಲ್ಲಿ ರವಿಯ ಕಿರಣ
ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಏನಾಗಿ ಹೊಕ್ಕಿತು!
ಗುಹೆಯ ಅಂಧಕಾರದಲ್ಲಿ ಏನಾಗಿ ಹೊಕ್ಕಿತು ಪ್ರಭಾತ
ಪಕ್ಷಿಗಳ ಗಾನ?
ನಾನರಿಯೆ ಏತರಿಂದ ಇಷ್ಟುಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಎಚ್ಚತ್ತು ನಿಂತಿತೋ
ಪ್ರಾಣ.

ಪ್ರಾಣ ಎಚ್ಚತ್ತು ನಿಂತಿತು
ಕಣ್ಣೀರು ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯಿತು.
ಪ್ರಾಣದ ವಾಸನ ಪ್ರಾಣದ ಆವೇಗವನ್ನು ನಾನು ತಡೆಯಲಾರದೆ
ಹೋದೆನು.

* * *

ಒಡೆಯಿತು ಹೃದಯ ಒಡೆಯಿತು ಬಂಧನ,
ಸಾಧಿತವಾಯಿತು ಪ್ರಾಣದ ಸಾಧನ;
ಲಹರಿಯ ಮೇಲೆ ಲಹರಿ ತೂಗಿ
ಆಘಾತದ ಮೇಲಾಘಾತವಾಯ್ತು.
ನಾನೋ ಕರುಣಾಧಾರೆಯ ಸುರಿದು
ಪಾಷಾಣದ ಈ ಸೆರೆಯನು ಬಿರಿದು
ಆವೇಶದಿಂದ ಆಕುಲನಾಗಿ ಪುರುಳನಂತೆ ಮೊರೆದು
ಹಾಡಿನಿಂದ ಪ್ಲಾವಿಸುವೆನು ಜಗವನು,

ಕೂದಲು ಕೆದರಿರೆ ಹೂಗಳನಾರಿಸಿ
ಕಾಮನ ಬಿಲ್ಕಡೆ ರೆಕ್ಕೆಯ ಬಡಿದು
ರವಿಯ ಕಿರಣದಲಿ ನಗೆಯ ಬೀರಿ ನನ್ನ ಸಿರನು ಸುರಿಯುವೆನು.

* * *

ನನ್ನ ಕಥೆ ಎಷ್ಟು ನನ್ನ ಗಾನವೆಷ್ಟು ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವೆಷ್ಟು!
ನನ್ನ ಸುಖವೆಷ್ಟು ನನ್ನ ಸಾಧನವೆಷ್ಟು! ಜೀವ ಈಗ ತುಂಬಿಹೋಗಿದೆ.

* * *

ಆಹಾ! ಇಂದು ಪಕ್ಷಿ ಯಾವ ಗಾನ ಹಾಡಿತೋ!
ರವಿಯ ಕರ ಬಂದಿತು.

ಈ ಗುಚ್ಛದಲ್ಲಿ ಹೃದಯವೆಂಬ ಅರಣ್ಯ, ಪುನಸ್ಸವಾಗವು, ಅನಂತ ಜೀವನ, ಅನಂತಮರಣ, ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ ಎಂಬುವು ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕವಿತೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳು. ಛವಿ ಒ ಗಾನ್, ಚಿತ್ರಗಳು ಗೀತೆಗಳು, ಎಂಬ ಕವಿತಾ ಗುಚ್ಛದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಳೆದನು. ಯಾರು, ಸುಖದ ಕನಸು, ಏಕಾಕಿನಿ, ಯೋಗಿ, ಹಾಳು ಮನೆ, ರಾಹುವಿನ ಪ್ರೇಮ ಎಂಬುವು ಈ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳ ಹೆಸರುಗಳು. ರಾಹುವಿನ ಪ್ರೇಮ ಎಂಬ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಕಟ ರೀತಿಯ ಊಹೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರನು ಸೌಂದರ್ಯದ ಪ್ರತಿನಿಧಿ. ರಾಹು ಅದನ್ನು ಸದಾ ಆಶಿಸುತ್ತ ಅದರ ಹಿಂದೆಯೇ ನಡೆಯುವ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ; ನೀನು ಎಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗು ನಿನ್ನನ್ನು ನಾನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅದನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಬಲವಂತದಿಂದ ಹಿಡಿದು ನುಂಗುವುದು. ಈ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜೊತೆಗೆ ರಕ್ಷಕರಿಲ್ಲದೆ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡುಹೋಗುವ ಧೂರ್ತರ ಮನೋಧರ್ಮ ಹೇಗಿರಬಹುದೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವರೋ ಎಂಬಂತಿದೆ. ಕವಿಗೆ ಈ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ರಸಪೋಷಕಶಕ್ತಿ ಹೇಗಿತ್ತೆಂದು ಈ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

"ಏನು? ನನ್ನನ್ನು ನೀನು ಪ್ರೀತಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆ?
ನಿನ್ನ ಇಷ್ಟ ನನಗೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ.
ನಿನ್ನ ಕಾಲನ್ನು ಕಠಿನ ಬಂಧನದಿಂದ ಸುತ್ತಿ ಚಿರಕಾಲ ನಿನ್ನನ್ನು ಅಪ್ಪಿ
ಇರುತ್ತೇನೆ;

ಲೋಹದ ಶೃಂಖಲದಿಂದ ನೀನು ನನ್ನ ಬಂದಿ ಅಭಾಗಿನೀ.
ಕಾರಾಗಾರದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಬಂದಿ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ.
ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ನನ್ನ ಪ್ರಾಣದಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ.
ಯಾರು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರೋ ನೋಡೋಣ.
ಇಷ್ಟವಿರಲಿ, ಇಲ್ಲದಿರಲಿ; ಕರೆದರೂ ಸರಿ, ಬಿಟ್ಟರೂ ಸರಿ;
ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತರೂ ಸರಿ, ಕೂಡದೆ ಇದ್ದರೂ ಸರಿ;
ನಿನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತೇನೆ, ನಿನ್ನ ಪಾದದ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ
ಇರುತ್ತೇನೆ.
ಯಾವಾಗಲೂ ನಿನ್ನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಯುತ್ತಿರುತ್ತೇನೆ.

* * *

"ಗಭೀರ ನಿಶೀಥದಲ್ಲಿ ನೀನು ಮಲಿನ ಪ್ರಾಣಳಾಗಿ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ
ಕುಳಿತಿರಲು,
ಚಮಕಿತಳಾಗಿ ಎದ್ದು ಭಯದಿಂದ ನೋಡುವೆ
ನನ್ನನ್ನೇ–ನಿನ್ನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಕುಳಿತು
ನಿನ್ನ ಮುಖಪಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವವನನ್ನು.

* * *

"ದುಃಸ್ವಪ್ನವೆಂಬಂತೆ ದುರ್ಭಾವನೆಯ ರೀತಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು
ಇದ್ದು
ದಿವಸವೂ ರಜನಿಯೂ ನನ್ನ ಮುಖದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ನಿನ್ನ
ನಯನಜಲದಲ್ಲಿ ನೋಡುವೆನು.

* * *

"ಪೂರ್ವ ಜನ್ಮದ ಶಾಪದಂತೆ ನಾನು ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಇರುತ್ತೇನೆ.
ಭಾವೀ ಜನ್ಮದ ಅದೃಷ್ಟದ ರೀತಿ ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಸುಳಿಯುತ್ತೇನೆ.
ಅಕೂಲ ಸಾಗರದ ಮಧ್ಯೆ ಜಗತ್ ತರಣಿ ಒಡೆದಿರಲು
ಅದರಲ್ಲಿ ನಾವು ಇಬ್ಬರು ಮಾತ್ರ ಕುಳಿತಿರುವೆವು;
ನಾನು ನಿನ್ನ ತೋಳುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದೇನೆ;

ನೀನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದೀಯೆ ;
ಆದರೂ ನಾನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ.

* * *

"ಜೀವನದ ಹಿಂದೆಯೇ ಮರಣ ನಿಂತಿದೆ, ಆಶೆಯ ಹಿಂದೆಯೇ ಭಯ ನಿಂತಿದೆ.
ಎಂದೆಂದೂ ಧರಣಿಯಲ್ಲಿ ದಿವಸದ ಹಿಂದೆಯೇ ನಿಂತಿದೆ
ಒಂದು ಡಾಕಿನಿಯಂತೆ ರಜನಿ.
ಎಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿದೆ ಅಲ್ಲಿ ನೆರಳಿದೆ; ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ನಿಯಮ :
ರೂಪದ ಹತ್ತಿರ ಎಲ್ಲ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ಷುಧೆ ಎಚ್ಚರವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ.

* * *

ಕಾರಿ ಒ ಕೋಮಲ್ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯಗುಚ್ಛದಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಸಾನೆಟ್ ಎಂದರೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಪಂಕ್ತಿಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಛಂದಸ್ಸಿನ ರೀತಿಯ ಪದ್ಯಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ತಾರುಣ್ಯದ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಕುರಿತುವು. ಇವು ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಶಾರೀರಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಬಹಳ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದುವು. ತರುಣಕವಿಗೆ ಇಂಥ ಭಾವನೆಗಳು ಬರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಇವನ್ನು ಬರೆದಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇತರ ಈ ಚತುರ್ದಶಪದಿಗಳು ಸಮುದ್ರ, ಮಲ್ಲಿಗೆ, ಸತ್ಯ, ಅನಂತಕಾಲ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತುವು. ಈ ಗುಚ್ಛದ ಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದ ಶಕ್ತಿಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆಯಂತೆ. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಕವಿ ಬರೆದ ಬಹು ವಿಧದ ಗೀತಗಳಿಗೆ ಇವು ಮೊದಲೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

೨೩. ಮಾನಸೀ

ಮಾನಸೀ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮೇಘದೂತವನ್ನು ಕುರಿತ ಕವಿತೆಯೊಂದು, ಅಹಲ್ಯಾ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು, ಅಂದು ಇಂದು, ಕೋಗಿಲೆಯ ಕರೆ, ನಿರೀಕ್ಷೆ ಎಂಬುವು, ಹಲವು ಪ್ರೇಮ ಗೀತಗಳು, ಸಾಗರ ತರಂಗ, ಇವು

ಈ ಕಾವ್ಯಗುಚ್ಛದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ ಮಾನಸೀ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಹಲವು ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಧ್ವನಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಡಂಬನ ಮತ್ತು ಪರಿಹಾಸ್ಯ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ಕಷ್ಟವಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮ ಕ್ಷಣಿಕ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ನಾವು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡು ಹುಕ್ಕಾ ಕುಡಿಯುತ್ತ ಆಟವಾಡುತ್ತ ನಿದ್ರೆಹೋಗುತ್ತ ಸುಖವಾಗಿದ್ದು ಬಿಡೋಣ ಎನ್ನುವ ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನಗುವುದು ಒಂದು ಕವಿತೆಯ ವಿಷಯ. ಭಾಷೆಯನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡಲು ಶೂರರಾಗಿರೋಣ, ಕಾಗದ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ, ಎನ್ನುವುದು ಇನ್ನೊಂದರದು. ಎಲಾ, ವಿಸುವನ್ನು ದೊಡ್ಡವನು ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರೆ ಸನಾತನಿಗಳಾದ ನಾವು ಕೇಳುತ್ತಾ ಸುಮ್ಮನಿರುವುದೇ ಎಂಬ ಆಗ್ರಹದಿಂದ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಿಷನರಿಗಳನ್ನು ಹಿಂಸೆಮಾಡಿದ ವಂಗ ತರುಣರ ಕಥೆ ಇನ್ನೊಂದರ ವಿಷಯ. ಪ್ರಾಪ್ತ ವಯಸ್ಕನಾದ ಪುರುಷನು ಹಸುಗೂಸಾದ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರೇಮ ಭಾಷಣವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಗೊಂಬೆಯ ಮೇಲೆ ಮನಸ್ಸಿರುವುದು, ಇದು ಇನ್ನೊಂದು ಕಾವ್ಯದ ವಿಷಯ. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಎರಡು ಕವಿತೆಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಪಂಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಬರೆದಿದೆ:

ಸಾಗರ ತರಂಗ

ಅಕೂಲಸಮುದ್ರ ವಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಭೀಷಣ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ
    ಪ್ರಲಯ ಉಯ್ಯಾಲಾಡಿತು.
ನೂರು ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಬಡಿಯಿತು ಹೊಡೆಯಿತು
    ನಡೆಯಿತು ದುರ್ದಮ ಪವನ.
ಆಕಾಶ ಸಮುದ್ರ ಜೊತೆಯಾಗಿ ಪ್ರಚಂಡ ಮಿಲನದಲ್ಲಿ
                                        ಮತ್ತವಾದುವು;
    ಅಖಿಲದ ಕಣ್ಣೆವೆಯನ್ನು ತಿಮಿರ ಆವರಿಸಿತು.
ಮಿಂಚು ಹೊಳೆದು ಹೆದರಿಸಿತು. ಜಡ ಪ್ರಕೃತಿಯ ತೀಕ್ಷ್ಣ
                                        ಶ್ವೇತ ರುದ್ರಹಾಸವೆಂಬಂತೆ

ಫೇನರಾಶಿ ಹಾ ಹಾ ಎಂದಿತು.
ಚಕ್ಷುಹೀನ ಕರ್ಣಹೀನ ಗೇಹಹೀನ ಸ್ನೇಹಹೀನ
ಮತ್ತ ದೈತ್ಯಗಣ
ಬಂಧನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಿತ್ತೊಗೆದು ಸಿಕ್ಕಿದಂತೆ ಎಲ್ಲಿಯೋ
ಸಾಯಲು ಹೋಗುತ್ತಿವೆ.
ನೀಲಾಂಬುಧಿಯಂಧಕಾರ ಕಲ್ಲೋಲ ಕ್ರಂದನದಲ್ಲಿ
ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕನ್ನು ಕಾಣದೆ
ರೋಷದಿಂದ ಭಯದಿಂದ ಊರ್ಧ್ವಶ್ವಾಸದಿಂದ ಅಟ್ಟ ರೋಲದಿಂದ
ಅಟ್ಟಹಾಸದಿಂದ
ಉನ್ಮಾದ ಗರ್ಜನೆಯಿಂದ
ಸಿಡಿದು ಸಿಡಿದು ಹಾರಿತು, ಚೂರ್ಣ ಚೂರ್ಣವಾಯಿತು,
ತನ್ನ ಕೂಲವನ್ನು ಕಾಣಲು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಓಡಿತು.

* * *

ಅಕೋ! ಮಧ್ಯೆ ತಾರಿಯಲ್ಲಿ ಎಂಟುನೂರು ನರನಾರಿಯರು
ಎದೆಗೆ ಕೈಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು
ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಿರುಗಣ್ಣಿಂದ
ನೋಡುತ್ತಿದಾರೆ.
ರಭಸದಿಂದ ತರಣಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ರಾಕ್ಷಸಿಯಂತೆ
ಬಿರುಗಾಳಿ ಕೂಗುತ್ತಿದೆ:
ಕೊಡು, ಕೊಡು, ಕೊಡು.
ಫೇನೋಚ್ಛಲ ಜಲಸಿಂಧು ಕೋಟಿ ಊರ್ಧ್ವಕರದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ:
ಕೊಡು, ಕೊಡು, ಕೊಡು.
ವಿಲಂಬವನ್ನು ನೋಡಿ ಕೋಪಗೊಂಡು ಫೇನ ಫೇನದಲ್ಲಿ ಬುಸುಗುಟ್ಟಿ
ನೀಲ ಮೃತ್ಯು ಮಹಾಕ್ರೋಶದಲ್ಲಿ ಶ್ವೇತವಾಗಿ ಎದ್ದಿದೆ.

* * *

ಕಂಪಮಾನ ನರನಾರಿಯರು ಭಗವಾನನಿಗೆ ಮೊರೆದರು
"ಓ ಭಗವನ್

ದಯೆ ತೋರು ದಯೆ ತೋರು" ಎದ್ದಿತು ಕಾತರಸ್ವರ
"ಉಳಿಸು ಉಳಿಸು ಪ್ರಾಣ."
"ಎಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪುರಾತನ ರವಿ, ಶಶಿ, ತಾರಾಗಣ?
ಎಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಧನ, ಮಾತೆ ಧರಣಿಯ ಅಂಕ?
ಆಜನ್ಮದ ಸ್ನೇಹಸಾರ, ಎಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಗೃಹದ್ವಾರ?
ಇದು ಪಿಶಾಚಿ ಮಲತಾಯಿಯ ಹಿಂಸೆ ಕೋಟಲೆ.
ಯಾವ ಕಡೆ ತಿರುಗಿದರೂ ಪರಿಚಿತವಾದದ್ದೊಂದೂ ಇಲ್ಲ,
ನಮ್ಮದೆನ್ನುವುದೊಂದೂ ಇಲ್ಲ.
ಸಹಸ್ರ ಕರಾಲಮುಖ ಸಹಸ್ರ ಆಕಾರ.

ಒಡೆಯಿತು ತರಣೀತಲ........

ಅಹಲ್ಯೆ

ಪಾಷಾಣರೂಪದಲ್ಲಿ ಧರಾತಲದೊಡನೆ ಬೆರೆತು,
ನಿರ್ವಾಪಿತ ಹೋಮಾಗ್ನಿಯ ತಾಪಸ ವಿಹೀನ
ಶೂನ್ಯ ತಪೋವನದಲ್ಲಿ ನೀನು ಯಾವ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ
ದೀರ್ಘ ದಿವಾನಿಶಿಯನ್ನು ಕಳೆದೆ?
ಬೃಹತ್ ಪೃಥ್ವಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಏಕದೇಹವಾಗಿ
ವಿಲೀನವಾಗಿ ಇದ್ದ ವೇಳೆ ಅದರ ಮಹಾಸ್ನೇಹವನ್ನು ಅರಿತೆಯಾ?

* * *

ದಿವಾರಾತ್ರಿ ಅಹರಹ ಲಕ್ಷಕೋಟಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ
ಮಿಲನ, ಕಲಹ, ಆನಂದ, ವಿಷಾದ, ಕ್ಷುಬ್ಧ ಕ್ರಂದನ ಗರ್ಜನವೂ
ಅನುಕ್ಷಣವೂ ಅಯುತ ಪಾಂಥರ ಪದಧ್ವನಿಯೂ
ನಿನ್ನ ಅಭಿಶಾಪನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿ
ನಿನ್ನ ಕರ್ಣವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದುವೆ?
ನೇತ್ರಹೀನ ಮೂಢ ರೂಢ ಅರ್ಧ ಜಾಗರಣದಲ್ಲಿ
ನೀನು ಅದರಿಂದ ಎಚ್ಚರವಾಗಿದ್ದೆಯಾ?
ನಿತ್ಯನಿದ್ರಾಹೀನ ಮಹಾಜನನಿಯ ವ್ಯಥೆಯನ್ನು

ನೀನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಲಾಯಿತೆ?
ನವ ವಸಂತಸವಿಾರನು ಪ್ರವಹಿಸಿ ಬಂದ ದಿನ
ಧರಣಿಯ ಸರ್ವಾಂಗದ ಪುಲಕ ಪ್ರವಾಹ
ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಮಾಡಿತೆ?

* * *

ಸ್ನಿಗ್ಧ ಹಸ್ತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪಾಪ ತಾಪ ರೇಖೆಯನ್ನು
ಮಾತೆ ಒರಸಿದಾಳೆ.
ಧರಿತ್ರಿಯ ಸದ್ಯೋಜಾತ ಕುಮಾರಿಯಂತೆ
ಸುಂದರ ಸರಳ ಶುಭ್ರಳಾಗಿ ಇಂದು ನೀನು ಕಂಡಿದೀಯೆ.
ಹತವಾಕ್ಯಳಾಗಿ ನೀನು ಪ್ರಭಾತದ
ಜಗತ್ತಿನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಿದೀಯೆ.
ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆ ಕಲ್ಲಾದ ನಿನ್ನಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಶಿಶಿರ
ಈಗ ನಿನ್ನ ಆಜಾನು ಚುಂಬಿತ ಮುಕ್ತ ಕೃಷ್ಣಕೇಶಪಾಶದಲ್ಲಿ
ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ಕಂಪಿಸುತ್ತಿದೆ.
ಧರಣಿಯ ಶ್ಯಾಮವರ್ಣದ ಅಂಚಲವೆಂಬಂತೆ
ಬಹುಕಾಲ ನಿನ್ನನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿಸಿದ್ದ ಶೈವಲ
ಬಹುವರ್ಷಧಾರೆಯನ್ನು ಪಡೆದು
ಸತೇಜ, ಸರಸ, ಘನವಾಗಿರುತ್ತ
ಮಾತೃದತ್ತ ವಸ್ತ್ರದಂತೆ ಸುಕೋಮಲ ಸ್ನೇಹವಾಗಿ
ಈಗಲೂ ನಿನ್ನ ನಗ್ನ ಗೌರದೇಹಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದೆ.

* * *

ಅಪೂರ್ವ ರಹಸ್ಯಮಯಿಾ ಮೂರ್ತಿ ವಿವಸನೇ
ನವೀನ ಶೈಶವಸ್ನಾತ ಸಂಪೂರ್ಣ ಯೌವನೇ
ಶ್ಯಾಮಪತ್ರಪುಟದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಸ್ಫುಟ ಪುಷ್ಪವು
ಶೈಶವ ಯೌವನ ಒಂದಾಗಿ ಒಂದು ವೃಂತದಲ್ಲಿ ಅರಳುವಂತೆ
ವಿಸ್ಮೃತಿ ಸಾಗರದ ನೀಲ ಜಲದಲ್ಲಿ
ಪ್ರಥಮ ಉಷೆಯಂತೆ ನೀನು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಎದ್ದೆ,

ಎದ್ದು ವಿಶ್ವದ ಕಡೆ ನೋಡಿ ವಿಸ್ಮಯಗೊಂಡೆ.
ವಿಶ್ವ ನಿನ್ನ ಕಡೆ ನೋಡಿ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದಿತು.
ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರನ್ನು ನೋಡಿದಿವಿ. ಅಪಾರ ರಹಸ್ಯ ತೀರದಲ್ಲಿ
ಚಿರಪರಿಚಯದ ಮಧ್ಯೆ ನವ ಪರಿಚಯ.

೨೪. ಸೋನಾರ್ ತರೀ, ಚಿತ್ರಾ

ಸೋನಾರ್ ತರೀ ಎಂದರೆ ಸ್ವರ್ಣನೌಕ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯ ಸಮುಚ್ಚಯ ದಲ್ಲಿ ಠಾಕೂರರ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಇವರ ಕಾವ್ಯ ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಜೀವನದೇವತಾ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವವು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶವಾಯಿತು ಎಂದು ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಜೀವನ ದೇವತಾ ಎಂದರೆ ಏನೆಂದು ಕವಿಯಾಗಲಿ ಅವರನ್ನು ಬಲ್ಲ ಇತರರಾಗಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿರುವಂತೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ, ಕವಿಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಮಿಂಚಿದ ಇನ್ನಾವುದೋ ಒಂದು ಶಕ್ತಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ತಿಳಿವು ನಿರಂತರವಾಗಿರುವುದು. ಜೀವನ ದೇವತೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿರುವ ಸೋನಾರ್ ತರೀ ಎಂಬ ಪದ್ಯವು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು. ಈ ದೇವತೆ ಒಂದು ಕಡೆ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಪುರುಷನಂತೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಲಿಸಿರುವ ಕಾವ್ಯ ಸುಂದರಿಯಂತೆ, ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ರಾಧೆಯ ರೀತಿ ಪ್ರಿಯನನ್ನು ನೋಡಲು ಹೊರಟ ಅಭಿಸಾರಿಕೆಯಂತೆ, ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವ ಕವಿಯಾದರೂ ತನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸಿದರೆ ತಾನು ಎಂಬುದಲ್ಲದ ಬೇರೊಂದು ಶಕ್ತಿ ತನ್ನ ಮೂಲಕ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಅರಿಯುವುದು ಸಹಜ. ಠಾಕೂರರಲ್ಲಿ ಈ ಭಾವನೆ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರು ತ್ತದೆ. ಇದು ಅವರ ಮಧ್ಯವಯಸ್ಸಿನ ಕಾವ್ಯಾವಸ್ಥೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಿಯ ಹುಡುಗಾಟ, ತಡಕಾಟ, ಯತ್ನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಮುಗಿದು ಕವಿ ತನ್ನ ಆವೇಶದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡನು; ಆ ಆವೇಶಕ್ಕೆ ಮನಃ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಒಳಪಡುವುದನ್ನು ಕಲಿತನು. ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟ

ವಾಗಿರುವ ಇವರ ಕವಿತೆಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಮೇಲೆ ಬರೆದುವು. ಬಂಗಾಳಿಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನ ಅನೇಕ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅಚ್ಚುಮಾಡುವರಾದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಜನಕ್ಕೂ ಬೇಕಾಗುವ ಮೇಲಣ ಅಂತಸ್ತಿನ ಕವಿತೆಗಳು ಕಡಮೆ. ಅವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕವಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಗುರುತುಗಳು.

ಸೋನಾರ್ ತರೀ ಕಾವ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಚಿತ್ರಾ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯ ಸಮುಚ್ಚಯದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕವಿತೆಗಳಿವೆ. ಠಾಕೂರರಿಗೆ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಹೆಸರನ್ನು ತಂದಿರುವ ಊರ್ವಶೀ ಎಂಬ ಕವಿತೆ ಈ ಸಂಗ್ರಹದ್ದು. ಕವಿತೆ ಏರಿರುವ ಮಟ್ಟ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಅದರ ಮಾತನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ:—

ತಾಯಿ ಅಲ್ಲ ಕನ್ಯೆಯಲ್ಲ ವಧುವಲ್ಲ ಸುಂದರಿ ರೂಪಸೀ,
ಹೇ ನಂದನವಾಸಿನಿ ಊರ್ವಶೀ.
ಸಂಜೆ ಶ್ರಾಂತದೇಹದ ಸುತ್ತ ಸ್ವರ್ಣಾಂಚಲವನ್ನು ಸೆಳೆದು
ಗೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಇಳಿವ ವೇಳೆ
ನೀನು ಯಾವ ಗೃಹಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಾಗಲಿ ಸಂಧ್ಯಾದೀಪವನ್ನು
ಹಚ್ಚಿಡುವುದಿಲ್ಲ.
ದ್ವಿಧೀಭಾವದಿಂದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುತ್ತಿರುವ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನಿಡುತ್ತ
ಕಂಪ್ರವಕ್ಷಳಾಗಿ ನಮ್ರನೇತ್ರಪತ್ರಳಾಗಿ
ಶುದ್ಧ ಅರ್ಧರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ
ಸ್ಮಿತಹಾಸ್ಯೆ ಲಜ್ಜಾಯುಕ್ತೆ ಆಗಿ ಪತಿಶಯ್ಯೆಗೆ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ.
ಉಷೆಯ ಉದಯ ಸಮಯದಂತೆ ಅಸವಕುಂಠಿತೆ
ನೀನಕುಂಠಿತೆ.

ವೃಂತಹೀನ ಪುಷ್ಪದಂತೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ನೀನೇ ವಿಕಸಿಸಿ
ಸ್ಫುಟವಾದೆ ಎಂದು ನೀನು ಊರ್ವಶೀ?
ಆದಿಮ ವಸಂತ ಪ್ರಾತವೊಂದರಲ್ಲಿ ಮಥಿತ ಸಾಗರದಿಂದ ನೀನೆದ್ದೆ;
ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾಪಾತ್ರೆ ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ವಿಷಭಾಂಡವನ್ನು
ಹಿಡಿದಿದ್ದೆ.

ತರಂಗಿತ ಮಹಾಸಿಂಧು ಮಂತ್ರಶಾಂತ ಭುಜಂಗವೆಂಬಂತೆ
ನಿನ್ನ ಪದಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಛ್ವಸಿತ ಫಣಾ ಲಕ್ಷಶತವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿತ್ತು.
ಕುಂದ ಶುಭ್ರ ನಗ್ನಕಾಂತ ಸುರೇಂದ್ರವಂದಿತೇ
ನೀನನಿಂದಿತೆ.

ಎಂದೂ ನೀನು ಮುಗುಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೇ ಬಾಲಿಕೆಯಾಗಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೇ
ಹೇ ಅನಂತ ಯೌವನೆ ಊರ್ವಶೀ ?
ಕತ್ತಲೆಯ ಆಳದ ತಳದಲ್ಲಿ ಯಾರ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳೇ ಕುಳಿತು
ಮಾಣಿಕ ಮೌಕ್ತಿಕಗಳನ್ನು ಕೊಂಡು ನೀನು ಶೈಶವ ಕೇಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದೆ ?
ಮಣಿದೀಪ ದೀಪ್ತ ಕಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಲ್ಲೋಲ ಗೀತದಲ್ಲಿ
ಅಕಲಂಕ ಹಾಸ್ಯಮುಖಿಯಾಗಿ ಪ್ರವಾಳ ಪಾಲಂಕದಲ್ಲಿ ನಿದ್ರಿಸಿದೆ ?
ಯಾರ ತೊಡೆಯಮೇಲೆ ?
ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾಣುವ ವೇಳೆಗೆ ನೀನು ಯೌವನಘಟಿತಳು
ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಸ್ಫುಟಿತಳು.

ಯುಗ ಯುಗಾಂತರದಿಂದ ನೀನು ವಿಶ್ವದ ಏಕಪ್ರೇಯಸಿ
ಹೇ ಅಪೂರ್ವಶೋಭನೆ ಊರ್ವಶಿ.
ಮುನಿಗಣವು ಧ್ಯಾನವನ್ನುಳಿದು ನಿನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಪದ
ಫಲವನ್ನರ್ಪಿಸಿತು ;
ನಿನ್ನ ಕಟಾಕ್ಷಘಾತದಿಂದ ತ್ರಿಭುವನವು ಯೌವನ ಚಂಚಲವಾಯಿತು ;
ನಿನ್ನ ಮದಿರ ಗಂಧವನ್ನು ಕುರುಡಾದ ಗಾಳಿ ಹೊತ್ತು ಹರಡಿತು.
ಮಧುಮತ್ತ ಭೃಂಗದಂತೆ ಲುಬ್ಧಚಿತ್ತನಾಗಿ ಮುಗ್ಧ ಕವಿ
ಉದ್ದಾಮ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಅಲೆದನು.
ನೀನೋ ನೂಪುರ ಗುಂಜರಿಯಾಗಿ ನಡೆದೆ ಆಕುಲಾಂಚಲೇ
ವಿದ್ಯುತ್-ಚಂಚಲೇ

ಸುರಸಭಾತಲದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯಮಾಡುತ್ತ ನೀನು ಪುಲಕೋಲ್ಲಾಸಿ
ಯಾಗಿರುವಂದು,
ಹೇ ವಿಲೋಲ ಹಿಲ್ಲೋಲ ಊರ್ವಶಿ,

ಸಿಂಧು ಮಧ್ಯದ ತರಂಗದ ಜಲವು ಛಂದ ಛಂದವಾಗಿ ನಾಟ್ಯದಲ್ಲಿ
ಏಳುವುದು ;
ಸಸ್ಯಶೀರ್ಷದ ಸ್ಪಂದನ ಚಲನದಲ್ಲಿ ಧರೆಯ ಅಂಚಲ ಅದುರಿ
ಹಾರುವುದು ;
ನಿನ್ನ ಸ್ತನಹಾರದಿಂದ ಉದುರಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ನಭಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬೀಳುವುವು ;
ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಪುರುಷಹೃದಯಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವು ಆತ್ಮ
ಹಾರಿಯಾಗುವುದು,
ರಕ್ತಧಾರೆ ನಾಟ್ಯವಾಡುವುದು ;
ದಿಗಂತದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಮೇಖಲೆ ಇದ್ದಿದ್ದಹಾಗೆ ಕಿತ್ತುಹೋಗುವುದು
ಹೇ ಅಸಂವೃತೆ.

ಸ್ವರ್ಗದ ಉದಯಾಚಲದಲ್ಲಿ ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಮತಿ
ಯಾಗಿರುವೆ ನೀನು
ಹೇ ಭುವನಮೋಹಿನೀ ಊರ್ವಶೀ.
ಜನದ ಅಶ್ರುಧಾರೆಯಿಂದ ಧೌತವಾಗಿದೆ ನಿನ್ನ ಮೈಯ ತಂಪು ;
ತ್ರಿಲೋಕಗಳ ಹೃದ್ರಕ್ತದಿಂದ ಅಂಕಿತವಾಗಿದೆ ನಿನ್ನ ಅಡಿಯ ಕೆಂಪು ;
ಮುಕ್ತವೇಣಿ ವಿವಸನೇ ನಿನ್ನ ಪಾದಪದ್ಮವನ್ನು
ವಿಶ್ವದಾಸೆಯ ವಿಕಸಿತ ಅರವಿಂದದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವೆ ನೀನು ;
ಅತಿಲಘು ಆ ಭಾರ.
ಎಲ್ಲ ಮನಸ್ಸುಗಳ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಅನಂತರಂಗಿಣಿ
ಹೇ ಸ್ವಪ್ನಸಂಗಿನೀ.

ಅಕೋ ಕೇಳು ದಿಶಿ ದಿಶಿಯಲ್ಲಿ ನಿನಗಾಗಿ ಅಳುವವರ ಗೋಳು
ಹೇ ಬಧಿರೆ ನಿಷ್ಠುರೆ ಊರ್ವಶೀ.
ಆ ಪುರಾತನಾದಿಯುಗವು ಜಗಕೆ ಮರಳಿ ಬರಬಹುದೆ?
ಕೂಲರಹಿತ ಅತಲದಿಂದ ಸಿಂಚಕೇಶಳಾಗಿ ನೀನು ಮರಳಿ
ಏಳಬಹುದೆ?
ದಿವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಭಾತದಲ್ಲಿ ಆ ದೇಹ ಮತ್ತೆ ಕಾಡ ಒಡನೆಯೇ

ಜಗದ ದೃಷ್ಟಿಘಾತದಿಂದ ನಿನ್ನ ಸರ್ವಾಂಗ ಕ್ರಂದಿಸುವುದು ;
ಅದರಿಂದ ನೀರು ಉದುರುವುದು ;
ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಮಹಾಂಬುಧಿ ಅಪೂರ್ವ ಸಂಗೀತದಿಂದ
ತರಂಗಿತವಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೆ ಬಾರಳು ಮತ್ತೆ ಬಾರಳು ; ಆ ಗೌರವಶಶಿ ಅಸ್ತಳು ;
ಅಸ್ತಾಚಲವಾಸಿನಿ ಈಗ ಊರ್ವಶಿ.
ಆದುದರಿಂದಲೇ ಈಗ ಧರಾತಲದಲ್ಲಿ ವಸಂತದ ಆನಂದೋಚ್ಛ್ವಾಸದಲ್ಲಿ
ಯಾವುದೋ ಚಿರ ವಿರಹದ ದೀರ್ಘ ಶ್ವಾಸ ಮಿಶ್ರವಾಗಿರುವುದು
ಕಾಣುತ್ತದೆ ;
ಪೂರ್ಣಿಮಾ ನಿಶೀಥದಲ್ಲಿ ದಶದಿಶೆಯ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಹಾಸದಲ್ಲಿ
ಎಂದಿನದೋ ಪೂರ್ವಸ್ಮೃತಿಯೊಂದು ವ್ಯಾಕುಲಕರವಾದ ಕೊಳಲನ್ನು
ನುಡಿಸುತ್ತದೆ ;
ಅಶ್ರುರಾಶಿ ಕೂಡುತ್ತದೆ ;
ಆದರೂ ಪ್ರಾಣದ ಆಕ್ರಂದನದಲ್ಲಿ ಆಶೆಯೊಂದು ಮೂಡಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ,
ಹೇ ಅಬಂಧನೇ.

ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರ ಊರ್ವಶಿ ಇಂದ್ರಲೋಕವನ್ನು ಸೇರಿದವೇಲಣ ಸುಂದರಿ; ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವವಳು. ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಊರ್ವಶಿ ಇಂದ್ರಲೋಕದಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವ ಆನಂದಗೊಳಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ತನ್ನ ಎಳೆಯತನದಿಂದ ನಮಗೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತಾಳೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸೌಂದರ್ಯದ ಅಂತರ್ಯದ ತತ್ವವಾಗಿ, ಮಾನವರ ಹೃದಯವನ್ನು ಚಪಲಗೊಳಿಸುತ್ತ, ನೋಯಿಸುತ್ತ, ಬೇಯಿಸುತ್ತ, ಕಾಡುತ್ತ ಕುಂದಿಸುತ್ತ, ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುತ್ತ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದೆ ಸುಳಿಯುತ್ತ, ಇರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶಕ್ತಿ ಅವಳು. ಕವಿ ಈ ಭಾವನೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪಾತಾಳದ ಅವಳ ಜನ್ಮಸ್ಥಳವನ್ನೂ, ಅವಳ ಕ್ರೀಡಾಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ, ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಬಹುದೆಂಬ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಂಬ ಹೊರಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಒಳಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕಾಣತಕ್ಕ ಒಲವು ಒಯ್ಯಾರ ಬೇನೆ ಬೇಗೆಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ

ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದಾನೆ. ನಾಲ್ಕು ಗೆರೆಯನ್ನೆಳೆದು ಒಂದು ಮುಖವನ್ನು ಮಾಡುವ ಚಿತ್ರಕಾರನ ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ಸ್ವರಗಳನ್ನು ನುಡಿಸಿ ಒಂದು ಗೀತವನ್ನು ತೋರುವ ಗಾಯಕನ ಕಲೆಯಂತೆ, ಸೌಂದರ್ಯ ತತ್ವದ ಜೀವನ ಕಥೆಯನ್ನು ಈ ಕೃತಿ ಹತ್ತು ಮಾತಿನಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಠಾಕೂರರು ಚಿತ್ರಾಂಗದಾ, ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದುದು ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಈ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇವರ ಕಾವ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಮುಗಿಲನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತ್ತು.

೨೫. ಪ್ರೇಮ, ಸೌಂದರ್ಯ

ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವಲ್ಲಿ ಠಾಕೂರರು ವಂಗ ಭಾಷೆಯ ತಮ್ಮ ಹಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಆರಿಸಿದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಗ್ರಂಥವಾಗಿ ಅಚ್ಚು ಮಾಡಿದರು. ವಂಗ ಭಾಷೆಯ ಇಂಥ ಗುಚ್ಛದಿಂದ ಇಂಥ ಪದ್ಯಗಳು ಬಂದಿವೆಯೆಂದು ಎಲ್ಲಾ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲೀಷಿನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಾಗಲಿ ಒಂದೊಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೇ ರೀತಿಯ ಪದ್ಯಗಳಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದದ್ದರಿಂದ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಇವರ ಕಾವ್ಯಗಳ ಚರ್ಚೆಗೆ ಒಂದೊಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಕಡಮೆ; ಅಲ್ಲದೆ ಹಾಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿಷಯಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಅಚ್ಚಾದದ್ದು ಭಕ್ತಿ ಗೀತಗಳ ಗುಚ್ಛ. ಆದರೆ ವಂಗ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹಲವು ಅಚ್ಚಾದಮೇಲೆ ಈ ಭಕ್ತಿ ಗೀತಗಳು ಬಂದುವು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಲಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಲಾಗುವುದು.

ಇದುವರೆಗೆ ಬಂದಿರುವ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕವಿಗಳಂತೆ ಈ ಕವಿಗೂ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮುಖವೂ ಹೃದಯದ ಭಾವಗಳೂ ವಸ್ತುವಾಗಿದ್ದುವೆನ್ನುವುದು ಕಂಡಿರಬೇಕು. ಆ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ಸೌಂದರ್ಯ; ಆ ಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೆನ್ನಿಸುವುದು ಪ್ರೇಮ. ಊರ್ವಶಿ ಈ ಸೌಂದರ್ಯದ ಆಂತರ್ಯದ ಮೂರ್ತಿ; ಮಾನವನ ಹೃದಯ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತ

ಆಸೆಯಿಂದ ರಕ್ತವನ್ನು ಕುದಿಸುವ ಕುಣಿಸುವ ಶಕ್ತಿ. ಠಾಕೂರರ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ತತ್ವಗಳೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿವೆ, ಹಬ್ಬಿವೆ. ಕವಿಯ ಕರ್ತವ್ಯ ವೇನೆಂದರೆ, ಪ್ರಪಂಚದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು, ಮನಸ್ಸು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬೆರೆಯುವಂತೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವುದು, ಜೀವನದ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ವಂದಿಯಾಗಿ ಮಾಗಧನಾಗಿ ತುತೂರಿಕಾರನಾಗಿರುವುದು, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವನ್ನು ಇವರು ಒಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಾರೆ:

"ಅಯ್ಯಾ ಕವಿ, ಸಂಜೆ ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಿದೆ. ನಿನ್ನ ಕೂದಲು ನರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತು ಧ್ಯಾನಮಾಡುವಾಗ ಪರದ ವಿಚಾರ ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮುಟ್ಟುತ್ತಿದೆಯೋ?"

ಕವಿ ಹೇಳಿದನು:

"ಸಂಜೆಯಾಗಿದೆ ಆದಕಾರಣ ನಾನು ಊರಿನಿಂದ ಯಾರಾದರೂ ಕರೆದಾರು ಎಂದು ಎಷ್ಟುಹೊತ್ತಾದರೂ ಕಾದುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಎಳೆಯ ಹೃದಯಗಳು ಅಲೆದು ಸೇರುವುದನ್ನು, ಎರಡು ಜೊತೆ ಕಣ್ಣುಗಳು ತಮ್ಮ ಮೌನವನ್ನು ಮುರಿದು ತಮಗಾಗಿ ನುಡಿಯುವ ಗಾನವನ್ನು ಬೇಡುವುದನ್ನು, ನಾನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದೇನೆ. ನಾನು ಜೀವನದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಸಾವನ್ನೂ ಸಾವಿನ ಆಚೆಯ ಜೀವನವನ್ನೂ ಕುರಿತ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದರೆ ಈ ಪ್ರಣಯಿಗಳ ಪ್ರೇಮೋದ್ಯೋಗದ ಗಾನವನ್ನು ಹೆಣೆಯುವರಾರು?........

"ನನ್ನ ಕೂದಲು ನರೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಸಣ್ಣ ವಿಷಯ. ಸದಾ ಕಾಲವೂ ನಾನು ಇಲ್ಲಿಯ ಎಳೆಯರು ಎಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕವರೋ ಅಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕವನು; ಇಲ್ಲಿಯ ಮುದಿಯರು ಎಷ್ಟು ಮುದುಕರೋ ಅಷ್ಟು ಮುದುಕನು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ನಗುತ್ತಾರೆ. ಸ್ನಿಗ್ಧವಾಗಿ ಸುಂದರ ವಾಗಿ ಕೆಲವರ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯ ಮಿನುಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವರ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಉಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಕೆಲವರ ಕಣ್ಣನೀರು ಮುಸಕಿನಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗಿದೆ. ಇವರಿಗೆಲ್ಲ ನಾನು ಬೇಕು. ಮರಣ ಬಾಚೆಯ ಜೀವನದ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ನನಗೆ ವಿರಾಮವಿಲ್ಲ......"

ಇಂಥ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಒಲಿಯದ ತತ್ವವಿಲ್ಲ. ಠಾಕೂರರ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮ ಸೌಂದರ್ಯಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅನ್ಯಾದೃಶವಾದ ದೃಷ್ಟಿಪಾಟವ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಬರೆದಿದೆ.

ಎಳತನದಲ್ಲಿ ಆತುರದಿಂದ ಪ್ರಿಯ ಸತಿಯನ್ನು ಕರೆಯುವ ಭಾವ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ:—

"ನೀನು ಈಗ ಇರುವಂತೆಯೇ ಬಾ. ಅಲಂಕಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತು ಕಳೆಯಬೇಡ. ನಿನ್ನ ಜಡೆ ಬಿಚ್ಚಿದ್ದರೆ ಬೈತಲೆ ನೇರವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಂಚುಕ ಕಟ್ಟಿರದಿದ್ದರೆ ತೊಂದರೆಪಡಬೇಡ. ಇರುವಂತೆ ಬಾ. ಅಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತು ಕಳೆಯಬೇಡ.

"ಹುಲ್ಲಿನಮೇಲೆ ಬೇಗ ಬೇಗ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುತ ಬಾ. ನಿನ್ನ ಕಾಲ ಅಲತಿಗೆ ಮಂಜಿನಲ್ಲಿ ಹೋದರೆ, ನಿನ್ನ ಕಾಲ ಅಂದುಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಡಿಲವಾದರೆ, ನಿನ್ನ ಸರದಿಂದ ಮುತ್ತು ಸೋರಿಬಿದ್ದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ನೀನು ಚಿಂತೆಮಾಡಬೇಡ. ಹುಲ್ಲಿನಮೇಲೆ ಬೇಗ ಬೇಗ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಟ್ಟುಬಾ. .

"ನೀನು ಮಾಲೆಯನ್ನು ಪೋಣಿಸಿ ತರದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವರಾರು? ಕಡಗದ ತಿರುಪನ್ನು ಹಾಕದಿದ್ದರೆ ಬೇಡ ಬಿಡು. ಆಕಾಶದ ತುಂಬ ಮೋಡಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಹೊತ್ತಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ಇರುವಂತೆ ಬಾ. ಅಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತುಕಳೆಯಬೇಡ."

ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ, ಹೋಗಿಬರುವೆನು ಎಂದು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದ ಪ್ರಿಯನು ಹೇಳುವ ಮಾತು ಕಾಣುತ್ತದೆ:

"ಹೋಗಿಬರುವೆನೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ನಾನು ಬಂದಾಗ ನೀನು ನಂಬದೆ ನಗುವ ನಗೆ ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಮರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಹೋಗಿಬರುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿ ಹೋಗದೆ ಇದ್ದಿರುವುದರಿಂದ ನಾನು ಮರಳಿ ಬರುವೆನೆಂದು ನೀನು ತಿಳಿದಿದ್ದೀಯೆ.

"ನಿಜವಾಗಿ ನನಗೂ ಇದೇ ಸಂಶಯವುಂಟು. ಆದರೇನು? ಚೈತ್ರಮಾಸವು ಪುನಃಪುನಃ ಬರುತ್ತದೆ; ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನು

ಹೋಗುವೆನೆಂದು ಹೊರಟು ಮರಳಿ ಬರುತ್ತಾನೆ; ಹೂಗಳು ಮರಳಿ ಬಂದು ತಮ್ಮ ಕೊಂಬೆಗಳ ಮೇಲೆ ವರುಷ ವರುಷವೂ ತೊಳಗುತ್ತವೆ.

"ನಾನು ಕೂಡಾ ಹೋಗಿಬರುವೆನೆನ್ನುವುದು ಮರಳಿ ಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎನ್ನುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೂ ಹೋಗುವೆನೆಂಬ ನೋಗು ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಇರಲಿ; ಅದನ್ನು ಅಷ್ಟು ಅವಸರವಾಗಿ ದೂಡಿಬಿಡಬೇಡ.

"ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತೇನೆ, ಇನ್ನು ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದು ನಾನು ಹೇಳಿದಾಗ ಆ ಮಾತು ನಿಜವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೋ. ಕಣ್ಣೀರು ಉಕ್ಕಿ ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣಕಾಡಿಗೆಯ ಅಂಚನ್ನು ಒಂದು ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಇನ್ನಷ್ಟು ಕರಿದೆನಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಡು.

"ಇದಾದಮೇಲೆ ಅಗಲಲಾರದೆ ನಾನು ಮರಳಿ ಬಂದಾಗ ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸರಸದಿಂದ ನಕ್ಕು ನಾನು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವುದು ತಿಳಿದಿತ್ತೆಂದು ತೋರಿಸು. ಆಗ ಅದನ್ನು ನಾನು ಬೇಡವೆನ್ನುವುದಿಲ್ಲ."

ಮುಗ್ಧರಾದ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರ ಸರಳವಾದ ಪ್ರೇಮವು ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿರಬಹುದು ಎನ್ನುವುದು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ:

"ಅವರ ಮರದಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಹೊಂಬಕ್ಕಿ ಹಾಡುವುದು.
ನನ್ನ ಎದೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕುಣಿಯುವುದು.

"ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಒಂದು ಊರಿನಲ್ಲಿದ್ದೇವೆ. ಇದೇ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೆ ಒಂದು ಸಂತೋಷ.

"ಅವಳು ಸಾಕುತಲಿರುವ ಕುರಿಯ ಮರಿ ಎರಡು ನಮ್ಮ ತೋಪಿನ ಮರಗಳಡಿ ಮೇಯಲು ಬರುತ್ತವೆ.

"ನಮ್ಮ ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಗೆ ಅವು ನುಳಿದು ಬಂದಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ನಾನು ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.

"ನಮ್ಮ ಊರು ಖಂಜನ, ನಮ್ಮ ನದಿ ಅಂಜನ,
ನನ್ನ ಹೆಸರು ಎಲ್ಲ ಬಲ್ಲರು, ಅವಳ ಹೆಸರು ರಂಜನ.

"ನಮ್ಮ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವುದು ಒಂದೇ ಒಂದು ಹೊಲ.

"ನಮ್ಮ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಗೂಡು ಕಟ್ಟಿದ ಜೇನು ಅವರ ತೋಟದ ಹೂವಿನ ರಸಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

"ಅವರು ಘಟ್ಟದಿಂದ ತೇಲಬಿಟ್ಟ ಹೂವು ನಾವು ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವೆಡೆಗೆ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತದೆ.

"ಅವರ ಹೊಲದ ಕುಸುಮ ನಮ್ಮ ಸಂತೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರುತ್ತವೆ.

"ನಮ್ಮ ಊರು ಖಂಜನ, ನಮ್ಮ ನದಿ ಅಂಜನ,
ನನ್ನ ಹೆಸರು ಬಲ್ಲರೆಲ್ಲ, ಅವಳ ಹೆಸರು ರಂಜನ.

"ಬಾಗಿ ಬಳುಕಿ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿ ವಸಂತದಲ್ಲಿ ಮಾವಿನ ಹೂವಿನಿಂದ ಮಘಮಘಿಸುತ್ತದೆ.

"ಅವರ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಅಗಸೆ ಕೊಯ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ನಮ್ಮ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಪುಂಡಿ ಹೂವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

"ಅವರ ಮನೆಯ ಮೇಲೆ ನಗುತಿರುವ ತಾರೆಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಿ ಕಣ್ಣು ಮಿಟುಕಿಸುತ್ತವೆ.

"ಅವರ ಕೆರೆಯನ್ನು ತುಂಬುವ ಮಳೆ ನಮ್ಮ ಕದಂಬ ವನವನ್ನು ನಲಿಸುತ್ತದೆ.

"ನಮ್ಮ ಊರು ಖಂಜನ, ನಮ್ಮ ನದಿ ಅಂಜನ,
ನನ್ನ ಹೆಸರು ಎಲ್ಲ ಬಲ್ಲರು, ಅವಳ ಹೆಸರು ರಂಜನ."

ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಮಂಕುಮಾಡುವ ಹೆಣ್ಣ ಚೆಲುವು ತೀರ ಹೆಣ್ಣಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ, ಅವನು ತನ್ನ ಊಹೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ:

"ಹೆಣ್ಣೇ, ನೀನು ದೇವರಿಂದ ಮಾತ್ರ ರೂಪುಗೊಂಡಿಲ್ಲ;
ಗಂಡಿನ ಹೃದಯದಿಂದಲೂ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವೆ.

"ಅವನು ತನ್ನ ಆಸೆಗಳಿಂದ ನಿನಗೆ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಿರುವನು.

"ಕವಿಗಳು ನಿನ್ನ ಉಡುಗೆಗಾಗಿ ಹೊನ್ನ ಚಿತ್ರಗಳ ದಾರದಿಂದ ವಸ್ತ್ರವೊಂದನ್ನು ನೇಯುತ್ತಿರುವರು.

"ಚಿತ್ರಗಾರರು ನಿನ್ನ ಆಕೃತಿಗೆ ಮರಳಿಮರಳಿ ಅಮರತೆ ಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವರು.

"ನಿನ್ನನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿ ನಿನಗೆ ಭೂಷಣವಾಗಿ
"ನಿನ್ನ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ
"ಸಾಗರವು ಮೌಕ್ತಿಕವನ್ನೂ ಖನಿಗಳು ಸ್ವರ್ಣವನ್ನೂ
"ಚೈತ್ರವನಗಳು ತಮ್ಮ ಪುಷ್ಪಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತಿರುವುವು.
"ನಿನ್ನ ತಾರುಣ್ಯದ ಮೇಲೆ
"ಗಂಡಸರ ಹೃದಯದಾಸೆ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಬೀರಿದೆ.
"ಹೆಣ್ಣೆ, ನೀನು ಅರ್ಧ ಮಾತ್ರ ಹೆಣ್ಣು; ಉಳಿದರ್ಧ ಕನಸು."

ಪ್ರೇಮ ಎನ್ನುವುದು ಮನುಷ್ಯನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಮನೋಧರ್ಮ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಇತರ ಜೀವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಇರಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಕವಿ ಒಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಸ್ಯ ಕಾಣುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ:

"ವೈಶಾಖ ಮಾಸದ ಒಂದು ದಿವಸ ಸುಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮುಗಿಯದಂತೆ ನಿಂತಿತ್ತು. ಕಾದ ಭೂಮಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ದಾಹಕ್ಕೆ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟಿತ್ತು.

"ಆಗ ನನಗೆ ನದಿಯ ದಡದಿಂದ ಬಾ ಅಮ್ಮಯ್ಯ ಎಂದು ಕರೆದದ್ದು ಕೇಳಿಸಿತು. ನಾನು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಕಿಟಕಿಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಇದು ಯಾರು ಎಂದು ನೋಡಿದೆನು.

"ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಎಮ್ಮೆ; ಕೆಸರಾದ ಮೈ; ಶಾಂತವಾದ ಸಮಾಧಾನವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೀರಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿತ್ತು.

"ಒಬ್ಬ ತರುಣನು ಮೊಣಕಾಲುದ್ದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಅದನ್ನು ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದನು.

"ನನಗೆ ನಗು ಬಂತು; ಸಂತೋಷವಾಯ್ತು. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಧುರ ಭಾವ ತಲೆದೋರಿತು."

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮವು ಜೀವತತ್ವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಮೆಯಾದದ್ದಲ್ಲ. ಅದರ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಮಂಗಳವನ್ನೂ ಪಡೆಯಬಹುದು, ಎಲ್ಲಾ ಸಿದ್ಧಿ

ಗಳನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಬಹುದು, ಎಂಬುದೇ ಕವಿಯ ಭಾವನೆ. ಪ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖವನ್ನು ಕಂಡ ಪ್ರಿಯನು ಪ್ರೇಮವು ಸಾಕಾದಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರಪಂಚ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

> "ನನ್ನ ಹೃದಯವೆಂಬ ವನವಿಹಾರಿಯಾದ ಹಕ್ಕಿ
> "ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ನಭವನ್ನು ಕಂಡಿದೆ.
> "ಇವು ಉದಯದ ತೊಟ್ಟಿಲು ; ತಾರೆಗಳ ರಾಜ್ಯ.
> "ನನ್ನ ಗೀತಗಳು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗಿವೆ.
> "ಈ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುವುದೇ ಸಾಕು ನನಗೆ.
> "ಇದರ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪವಿತ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಮೋಡಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿ
> "ಇದರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗುವ ಎಳಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಗರಿ ಹರಡಬಹುದಾದರೆ ಸಾಕು ನನಗೆ."

ಇಷ್ಟು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಈ ತತ್ತ್ವ ಅಷ್ಟೇ ಸರಳವಾದದ್ದು. ಒಂದು ಕಡೆ ಕವಿ ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ:

> "ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಮೀರಿದ ಬೇರೆಯ ಮಾಯೆ ಬೇಡ, ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲ. ಬೆಡಗಿನ ಹಿಂದೆ ಅವಿತು ಭೀತಿಯಿಲ್ಲ. ತಿಳಿಯದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ.
>
> "ನಮ್ಮ ಈ ಪ್ರೇಮವು ಗಾನದಂತೆ ಸರಳ."

ನಿಜವಾದ ಪ್ರೇಮ ಇರಲಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವ ಐಶ್ವರ್ಯವೂ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರೇಮವು ಸೌಂದರ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುವ ತತ್ತ್ವ. ಎಳೆತನದ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಇವು ಒಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಣುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಸೌಂದರ್ಯವೆನ್ನುವುದು ಆಕಾರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕುರಿತಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಆಂತರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದೆ. ಅದನ್ನು ಕುರಿತ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು ಆವಶ್ಯಕ.

ವಸಂತಕಾಲವು ಕಾವ್ಯಗಳ ಅನಾದಿ ವಿಷಯ. ಠಾಕೂರರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಅದು ಹೊಸ ಕಳೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

"ಆದಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಓ ವಸಂತ, ನೀನು ದೇವ ನಂದನದ ದಕ್ಷಿಣದ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದು ನೆಲದ ನವಯೌವನದಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ಬಂದಾಗ

"ಗಂಡಸರೂ ಹೆಂಗಸರೂ ಮನೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿಬಂದರು, ನಗುತ್ತ ಕುಣಿಯುತ್ತ ಆನಂದ ಸಂಭ್ರಮದ ಮರುಳಾಟದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರ ಮೇಲೊಬ್ಬರು ಪುಷ್ಪ ಪರಾಗವನ್ನು ಎರಚುತ್ತ ಸುಗ್ಗಿದರು.

"ವರುಷ ಹೋಗಿ ವರುಷ ಬರಲು ನೀನು ಆ ದಿವಸ ನಿನ್ನ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಎರಚಿದ ಅದೇ ಹೂವನ್ನು ಮರಳಿ ತರುತ್ತಿರುವೆ.

"ಆದಕಾರಣ ಇಂದು ಹರಹಿರುವ ಅವುಗಳ ಗಂಧವು ಈಗ ಒರಿಯು ಕನಸಾದ ಆ ದಿನಗಳ ನುಯಿಲನ್ನು ಸುಯ್ಯುತ್ತದೆ.

"ಬಾಳಿ ಅಳಿದ ಲೋಕಗಳ ನೋವ ನೆನವು ಅದಕ್ಕೆ ಕಚ್ಚಿ ಕೊಂಡಿದೆ.

"ಮಾನವನ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಮರೆತುಹೋಗಿರುವ ಪ್ರೇಮ ಕಥೆಗಳ ಭಾರದಿಂದ ನಿನ್ನ ಮಾರುತನು ಧೀರನಾಗಿದಾನೆ."

"ಒಂದು ದಿನ ಪ್ರೇಮದ ಮೊದಲ ಅನುಭವದಿಂದ ವಿಭ್ರಮ ಗೊಂಡ ನನ್ನ ಬಾಳಿಗೆ ನೀನು ಹೊಸ ಅಚ್ಚರಿಯೊಂದನ್ನು ಧರಿಸಿ ಬಂದೆ.

"ಅದುಮೊದಲು ಹೊಸದಾಗಿ ತಿಳಿದ ಆ ಆನಂದದ ಮೃದುಲ ವಿಹ್ವಲತೆ ನೀನು ತರುವ ಚಕ್ಕೋತದ ಹೂವಿನ ಮೊದಲ ಮುಗುಳಿನಲ್ಲಿ ಅವಿತು ಬರುತ್ತದೆ.

"ನುಡಿಯಲಾಗದೆ ತುಂಬಿದ ನನ್ನ ಭಾವವನ್ನು ಕಾದ ಮೌನ ದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ನೆಲದಾವರೆ ತಡೆದಿದೆ.

"ಆ ಚೈತ್ರದ ಸುಖಭರಿತ ಯಾಮಗಳ ಸ್ಮರಣೆ, ಮರಳಿ ಮರಳಿ ಹೊಮ್ಮುವ ನಿನ್ನ ನವಪಲ್ಲವಗಳಲ್ಲಿ, ಪುಳಕಿತವಾಗಿ ಮರ್ಮರಿ ಸುತ್ತದೆ."

ಕವಿ ಒಂದುಸಲ ನಾನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಪುನಃ ಹುಟ್ಟುವುದಾದರೆ ಗೋವಳನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಯೇನು, ಬೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇನು ಎಂದು ಆಸೆಪಡುತ್ತಾನೆ.

"ಮುಂದೆ ಎಂದಾದರೂ ಬೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಗೋವಳ ನಾಗಿ ನಾನು ಹುಟ್ಟಬಹುದಾದರೆ

"ನನ್ನ ಮನೆತನದ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಡಂಭವನ್ನೇ ನಾನು ಸಾಯಬಿಟ್ಟೇನು.

"ಆಲದ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತು ದನವನ್ನು ಮೇಯಿಸುತ್ತ

"ವಿರಾಮವಾಗಿ ಗುಂಜಿಯ ಹೂವನ್ನು ಮಾಲೆಮಾಡುವಂಥ,

"ಯಮುನಾ ನದಿಯ ಆಳವಾದ ತಂಪಾದ ವಾಹಿನಿಯಲ್ಲಿ ದುಮುಕಿ ಈಜುವಂಥ,

"ಗೋಪಾಲನು ನಾನಾಗಬಹುದಾದರೆ."

ತಾನು ಪಡುತ್ತಿರುವ ಸಂತೋಷವೂ ನೋವೂ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾತ್ರದ ಫಲವಲ್ಲವೆಂದು ಕವಿಗೆ ಒಂದು ಸಲ ತೋರುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವಜೀವನದ ಮೂಲವಾದ ಅನಂತಕಾಲದ ಒಂದು ಜೀವ ಈ ಎಲ್ಲ ಅನುಭವವನ್ನೂ ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಆತನ ಊಹೆ.

"ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿನ ಹಿಂದೆ ಒಬ್ಬ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನು ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಯುಗಯುಗಗಳ ಬದುಕನ್ನು ನೋಡಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

"ನೋಡಿ ಮರೆತ ಆ ನೋಟಗಳು ಹುಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಹೊಳೆಯು ತ್ತವೆ; ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದುರುತ್ತವೆ.

"ಅವನು ಹೊಸ ತೆರೆಗಳ ಹಿಂದೆ ಪ್ರೀತಿಯ ಒಂದೇ ವಸ್ತು ವನ್ನು

"ಹೆಸರಿಲ್ಲದ ಹತ್ತಾರು ತಾರೆಯ ಮಸಕು ಬೆಳಕಿನ ಸಂಜೆ ಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಾನೆ.

"ಅದರಿಂದ ಅವನ ಆಗಸವು ಕೊನೆಮೊದಲಿಲ್ಲದ ಸಮಾಗಮ ವಿಪ್ರಲಂಭಗಳ ನೋವಿನಿಂದ ಕಂದಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

"ವಸಂತದ ಈ ಮಾರುತನನ್ನು ಒಂದು ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ.

"ಆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯೋ ಅನಾದಿಕಾಲದ ಪ್ರೇಮದ ಪಿಸುಗುಟ್ಟಿ ನಿಂದ ತುಂಬಿದೆ."

ಏನೋ ಬೇನೆ ಏನೋ ಆಸೆ; ಬೇನೆ ಏಕೆ, ಯಾವುದನ್ನು ಕುರಿತು ಆಸೆ, ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಅನೇಕರು ಅನುಭವಿಸಿರಬೇಕು. ಈ ಅನುಭವವು ಈ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ:

"ನಾನು ಅಶಾಂತನಾಗಿದೇನೆ.

"ಬಹು ದೂರದ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ದಾಹಗೊಂಡಿದೇನೆ.

"ದುರಂತ ದೂರದ ಸೆರಗನ್ನು ಸೋಕುವ ಆಸೆಯಿಂದ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಹೊರಗೆ ಹರಿದಿದೆ.

"ಹೇ ಪರಾತ್ಪರವೇ,

"ಹಾ ನಿನ್ನ ಕೊಳಲ ಈ ಕೂರಾದ ಗಾನವೇ!

"ಆಹಾ......ಮರೆತೆನು; ನಾನು ಮರೆಯುತ್ತಲೇ ಇರುವೆನು:

"ನನಗೆ ರೆಕ್ಕೆಯಿಲ್ಲ. ನಾನು ಹಾರಲಾರೆ,

"ನಾನು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಈ ಸ್ಥಳದ ಬಂದಿ."

ಸೌಂದರ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋರದಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಇಲ್ಲವೊ ಎಂದು ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಸಂದೇಹ ಹುಟ್ಟುವುದು ಉಂಟು. ಅಂಥ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭ ತನಗೆ ಬಂದ ಹಾಗೂ ಆಗ ಸಂದೇಹ ನಿವಾರಣೆ ಹೇಗೆ ಆಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕವಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ:

"ಸಂಜೆ ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಕುಳಿತು ಒಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದುತ್ತ ಇದ್ದೆನು. ನನ್ನ ಎದೆ ಒಣಗಿತು. ಸೌಂದರ್ಯವೆನ್ನುವುದು ಮಾತಿನ ಮಂಡಿಯವರು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ಮೋಸವೆಂದು ನನಗೆ ತೋರಿತು. ಬೇಸರದಿಂದ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದೆನು, ದೀಪ

ವನ್ನಾರಿಸಿದೆನು. ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕೊಟಡಿ ಬೆಳದಿಂಗಳಿಂದ ಕೋಡಿಹೋಯಿತು.

"ಓ ಸೌಂದರ್ಯ ತತ್ವವೇ! ಆಕಾಶವನ್ನೇ ಮೀರಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರಭೆಯುಳ್ಳ ನೀನು ಸಣ್ಣದೊಂದು ದೀಪದ ಬೆಳಕಿನ ಹಿಂದೆ ಮರೆಯಾಗಬಹುದೆ? ಯಾರ ಧ್ವನಿ ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ನುಡಿಯಬಾರದ ಶಾಂತಿಯೊಂದಿಗೆ ನಾದಿದೆಯೋ ಅಂಥ ನಿನಗೆ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕದ ನಾಲ್ಕು ಮಾತು ಮಂಜಿನಂತೆದ್ದು ತೆರೆಯಾಗ ಬಹುದೆ?"

ಈ ಪ್ರೇಮವೂ ಈ ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವವೂ ನಶ್ವರ. ಇವಕ್ಕೆ ಕಾಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದರೆ, ಕವಿ ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅನುಭವ ನಶ್ವರವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ನಾವು ಪಡೆಯಲಾಶಿಸುವುದು; ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿರುವುದು.

"ಅಣ್ಣಾ, ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನೂ ಚಿರಜೀವಿಯಲ್ಲ; ಯಾವುದೂ ಬಹು ಕಾಲ ಬಾಳುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಿಳಿ; ಸಂತೋಷಿಸು.

"ನಮ್ಮ ಬದುಕು ಆದಿಕಾಲದಿಂದ ಬಂದ ಹೊರೆಯಲ್ಲ; ನಮ್ಮ ದಾರಿ ಕೊನೆಗಾಣದ ಪಯಣವಲ್ಲ. ಒಬ್ಬನೇ ಒಬ್ಬ ಕವಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಹಳೆಯ ಗೀತವನ್ನು ಎಂದು ಎಂದಿಗೂ ಹಾಡ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಹೂವು ಬಾಡುತ್ತದೆ; ಸಾಯುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಅದನ್ನು ಧರಿಸುವವನು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಅಳುತ್ತಿರ ಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲ. ಅಣ್ಣಾ, ಇದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೋ; ಸಂತೋಷಿಸು.

"ಗಾನ ಕಳೆಕಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ ಮುಕ್ತಾಯವಿರಬೇಕು. ಬಾಳು ತನ್ನ ಸಂಜೆಯ ಕಡೆಗೆ ಬಾಗಿಯೇ ಅದರ ಹೊನ್ನ ಬೆಳಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಬೇಕು. ಪ್ರೇಮ ತನ್ನ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಣ್ಣೀರ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಅಣ್ಣಾ, ಇದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೋ; ಸಂತೋಷಿಸು.

"ನಾವು ಹೂಗಳನ್ನು ಆಯುವುದಕ್ಕೆ ಅವಸರಪಡುತ್ತೇವೆ. ಅವಸರಪಡಲಿಲ್ಲವೆನ್ನು; ಅಲೆಯುವ ಗಾಳಿ ಅವುಗಳನ್ನು ದೋಚುತ್ತದೆ. ಸಾವಕಾಶಮಾಡಿದರೆ ಮಿಂಚಿಹೋಗುವುದರಿಂದಲೇ ಮುತ್ತು ಕೊಟ್ಟು ಮುತ್ತುಕೊಳ್ಳುವ ಜತನದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಎದೆ ಉಬ್ಬುತ್ತದೆ, ಕಣ್ಣು ಮಿಂಚುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಬಾಳು ಆತುರವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೂ, ನಮ್ಮ ಆಶೆಗಳು ತೀವ್ರವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೂ ಕಾರಣ, ಕಾಲವು ಅಗಲಿಕೆಯನ್ನು ತರುವುದೆಂಬುದು. ಅಣ್ಣಾ, ಇದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೋ; ಸಂತೋಷಿಸು....

"ಸೌಂದರ್ಯ ನಮಗೆ ಸ್ವಾದುವಾಗಿದೆ. ಅದು ನಶ್ವರವಾದ ನಮ್ಮ ಬಾಳಿನ ಗಾನಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯಾಗಿ ಕುಣಿಯುವುದರಿಂದ. ಜ್ಞಾನ ನಮಗೆ ಬೆಲೆಯಾಗಿದೆ; ಅದನ್ನು ನಾವು ಎಂದಿಗೂ ಮುಗಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಇದೆಲ್ಲ ಮುಗಿಯುವುದು ಮುಕ್ತವಾಗುವುದು ಆದ್ಯಂತರಹಿತವಾದ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ. ಭೂಲೋಕದ ಮಾಯೆಯ ಕುಸುಮಗಳಾದರೋ ಸತತವೂ ಸೊಗಸುವುದು ಸಾವಿನಿಂದ. ಅಣ್ಣಾ, ಇದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೋ; ಸಂತೋಷಿಸು."

ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭೂಮಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಪಂಚದ ಜೀವನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ನಮಗೆ ನಮನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಭೂದೇವಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಠಾಕೂರರು ಬರೆದಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಒಂದು ಪದ್ಯವು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿದೆ:

"ತಾಯಿ, ಭೂದೇವಿ; ಸಹನಶೀಲೆ, ಕಪಿಲೆ; ನೀನು ಅಸಂತೈಶ್ವರ್ಯವಂತೆಯಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಮಕ್ಕಳ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ತುಂಬಲು ನೀನು ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ; ಆದರೂ ಅನ್ನ ಸಾಲದೆ ಇದೆ. ನೀನು ನಮಗಾಗಿ ಒದಗಿಸುವ ಸುಖ ಎಂದೂ ಅಕಳಂಕವಾಗಿಲ್ಲ. ನೀನು ನಿನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಗೊಂಬೆಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮುರಿಯುವಂಥವು. ನೀನು ನಮ್ಮ ಅತಿ ಆಸೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಲಿಸಲಾರೆ. ಆದರೆ ಅಷ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ತೊರೆಯಲೆ? ನೋವಿನ ನೆರಳು ಕವಿದಿರುವ ನಿನ್ನ ನಗೆ ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಚೆಲುವಾಗಿದೆ. ಸಂಪೂರ್ಣ

ವಾಗಲಾರದ ನಿನ್ನ ಪ್ರೇಮ ನನ್ನ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದೆ. ನಿನ್ನ ಹಾಲಿನಿಂದ ನಮಗೆ ಜೀವನ ಮಾತ್ರ ಬಂದಿದೆ, ಅಮರತೆ ಬಂದಿಲ್ಲ; ಆದರಿಂದ ನೀನು ಸದಾ ಎಚ್ಚರದಿಂದಿದೀಯೆ. ಯುಗಯುಗಾಂತರ ಕಾಲ ನೀನು ವರ್ಣ ಮತ್ತು ಗಾನಗಳಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದೀಯೆ. ಆದರೂ ನಿನ್ನ ಸ್ವರ್ಗ ಕಟ್ಟಿ ಮುಗಿದಿಲ್ಲ; ಅದರದೊಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾತ್ರ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ನೀನು ಮಾಡುವ ಚೆಲುವಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣೀರ ಮಂಜು ಮುಚ್ಚಿದೆ. ನಾನು ನನ್ನ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ನಿನ್ನ ಮೌನವಾದ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಎರೆಯುವೆನು. ನನ್ನ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ನಿನ್ನ ಪ್ರೇಮದಲ್ಲಿ ಸುರಿಯುವೆನು. ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ದುಡಿದು ಪೂಜಿಸುವೆನು. ನಾನು ನಿನ್ನ ಕರುಣಾಮಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದೇನೆ, ತಾಯಿ. ನಿನ್ನ ದುಃಖಭೂಯಿಷ್ಠವಾದ ಧೂಳಿಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತೇನೆ.''

೨೬. ಕಣಿಕಾ

ಕವಿವರರು ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ಆಗಾಗ ತೋರಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಬರೆದ ಹಲವು ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಇವು ಗಾದೆಗಳಂತೆ ಚಾಟು ಶ್ಲೋಕಗಳಂತೆ ಇವೆ. ಇವನ್ನು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ದಾರಿತಪ್ಪಿಬಂದ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಪ್ರಕಟಿಸಿದಾರೆ. ಈ ಪದ್ಯಗಳ ಮಾದರಿ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

'' ಸೂರ್ಯನು ಹೋದನೆಂದು ನೀನು ಅಳುತ್ತ ಕುಳಿತರೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡುವ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವೆ.''

* * *

'' ಮರ್ಮರ ಶಬ್ದಮಾಡುವ ಎಲೆಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ: 'ನಾವು ಝುಂಝೂ ಮಾರುತಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಕೊಡುತ್ತೇವೆ. ಇಷ್ಟು ಮೌನವಾಗಿರುವ ನೀನು ಯಾರು?'

'' ನಾನು ಬರಿದೊಂದು ಹೂ.''

* * *

"ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಣ್ಣೆವೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಿಡುವು ಸೇರಿದೆ."

* * *

"ಒಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತೆಂದು ಅನ್ನವನ್ನು ಬಯ್ಯದಿರು."

* * *

"ನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ಮಿಣುಕು ಹುಳುವಿನಂತೆ, ಕಾಣುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚಪಡುವುದಿಲ್ಲ."

* * *

"ಮಣ್ಣಿನ ಹಣತೆ ತನ್ನನ್ನು ಮಾವ ಎಂದದ್ದಕ್ಕೆ ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡ ಗಾಜಿನ ದೀಪ ಚಂದ್ರನು ಹುಟ್ಟಿದೊಡನೆ ಅದನ್ನು ಓ ನನ್ನ ಒಡಹುಟ್ಟೆ ಎಂದು ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತದೆ."

* * *

"ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ ನವಿಲನ್ನು ನೋಡಿ ಪಾಪ ಇದರ ತೋಕೆ ಬಹು ಭಾರ ಎನ್ನುತ್ತದೆ."

* * *

"ಹೂವು ಮೊಗ್ಗನ್ನು ತೆರೆದು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಕುರಿತು ಓ ಪ್ರಪಂಚವೆ ಬಾಡದಿರು ಎಂದು ಮೊರೆಯುತ್ತದೆ."

* * *

"ನಾವೇ ತಪ್ಪಾಗಿ ಓದಿ ಲೋಕ ನಮ್ಮನ್ನು ಬೆಳ್ಳಿಸಿತು ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ."

೨೭. ದೇಶಗೀತಗಳು

ದೇಶಸೇವೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಠಾಕೂರರು ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಪೂರ್ವ ಚರಿತ್ರೆಯ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವನ್ನು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದರು. ರಾಜಪುತ್ರ ಯೋಧರು, ಸಿಕ್ ಯೋಧರು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಯೋಧರು ಈ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾಯಕರು. ಇದರಂತೆಯೇ ಮತದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಆಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಅವರು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರಗೊಳಿಸಿದರು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಮತದ ಚರಿತ್ರೆಯ ಧರ್ಮವೀರರು, ಜ್ಞಾನವೀರರು, ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಕಾಲದ ಋಷಿಗಳು, ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸಿಕ್ ಮತದ ಗುರುಗಳು, ಇವರ ಮಾತು ಬರುತ್ತದೆ. ಜನಾಂಗ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡಿದ್ದ ಕಾಲದ ಹೊಸ ಭಾವನೆ ಹೊಸ ಧರ್ಮಬುದ್ಧಿಗೆ ರೂಪಕೊಡುವುದೂ ಅದರಿಂದ ಈಗಣ ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದೂ ಈ ಕವಿತೆಗಳ ಉದ್ದೇಶ. ಅಭಿಸಾರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇವರು ಬರೆದ ಉಪಗುಪ್ತನ ಕತೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಹೊಯ್ಸಳರೂ ಶ್ರೀ ಸಾಲಿಯವರೂ ಸುಂದರವಾಗಿ ಭಾಷಾಂತರಮಾಡಿದಾರೆ. ಇವನ್ನು ನಮ್ಮ ಜನರು ನೋಡಿರಬೇಕು. ಇದರಂತೆಯೇ ಶ್ರೀಮತಿ ಎಂಬ ಬೌದ್ಧ ಭಕ್ತೆ ರಾಜನ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಬೋಧಿಮರಕ್ಕೆ ಪೂಜೆಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಅವಳನ್ನು ಕಡಿದದ್ದು, ಕಡಿಯುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಅವಳು ಪೂಜೆಗೆ ಹೋಗಿ ಜೀವವನ್ನು ಬಲಿಕೊಟ್ಟದ್ದು, ಇದು ಇನ್ನೊಂದು ಕಥೆಯ ವಿಷಯ. ಬಡವರಿಗೆ ಅನ್ನ ಹಾಕುವರು ಯಾರಿದ್ದೀರಿ ಎಂದು ಗುರು ಕೇಳಲಾಗಿ ಸಾಹುಕಾರನು ನಾನೊಲ್ಲೆ ಎಂದನು, ಸೇನಾಪತಿ ನನ್ನಿಂದ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದನು, ಭಿಕ್ಷುಕಳಾದ ಸುಪ್ರಿಯೆ ಎದ್ದು ನಾನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದಳು. ಹೇಗೆ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಕೇಳಿದರು. ಅವಳು ಅದಕ್ಕೆ "ನಾನು ಬಡವಳು, ಬೇಡುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಪುಣ್ಯ ಅದು. ನನ್ನ ಕಣಜವೂ ಬೊಕ್ಕಸವೂ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಇದೆ" ಎಂದಳು. ಇದು ಒಂದು ಕಥೆ. ತೋಟಗಾರ ಸುದಾಸನು ಒಳ್ಳೆಯ ಒಂದು ಹೂವನ್ನು ಮಾರುವುದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜನೊಬ್ಬನು ಅದಕ್ಕೇನು ಬೆಲೆ ಎಂದು ಕೇಳಲು ತೋಟಗಾರನು ಅತಿಯಾದ ಬೆಲೆ ಹೇಳಿದನು. ಬುದ್ಧನ ಬಳಿಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದ ರಾಜನು ಈ ಬೆಲೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ಸುದಾಸನಿಗೆ ಆಸೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಬೆಲೆ ಹೇಳಿದನು. ರಾಜನು ಅದಕ್ಕೂ ಒಪ್ಪಿದನು. ಇವನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಬೆಲೆ ಹೇಳಿದನು. ರಾಜನು ಅದಕ್ಕೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ಇಷ್ಟು ಹಣ ಕೊಟ್ಟು ಈ ಹೂವನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವುದೇಕೆ ಎಂದು ತೋಟಗಾರನು ವಿಚಾರಿಸಿದನು. ಗುರು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ; ಅವನಿಗೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಹೂವನ್ನು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಆಹಾ!

ಗುರುವಿಗೆ ಈ ಹೂವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಅಷ್ಟು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕೆಲಸವಾದರೆ ಅದನ್ನು ಈತನೇಕೆ ಮಾಡಬೇಕು, ನಾನೇ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ, ಎಂದು ತೋಟಗಾರನು ತಾನೇ ಆ ಹೂವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಗುರುವಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದನು. ಇದು ಒಂದು ಕಥೆ. ಗುರುಗೋವಿಂದನು ನದೀತೀರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಶಿಷ್ಯ ರಘುನಾಥನು ಎರಡು ಚಿನ್ನದ ಬಳೆಗಳನ್ನು ತಂದು ಅರ್ಪಿಸಿದನು. ಅವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಗುರು ಒಂದನ್ನು ನೀರೊಳಕ್ಕೆ ಕೆಡವಿದನು. ರಘುನಾಥನು ಹಾ ಎಂದು ನೀರಿಗೆ ಧುಮುಕಿ ಅದನ್ನು ಹುಡುಕಿನೋಡಿದನು. ಅದು ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಸಂಜೆ ಒಂದು ಅದು ಎಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತು ತೋರಿಸಿದರೆ ಹುಡುಕಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದನು. ಗುರು ಇನ್ನೊಂದು ಬಳೆಯನ್ನೆತ್ತಿ ನೀರಿಗೆಸೆದು ಅದೋ ಅಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತು ಎಂದನು. ಸನಾತನನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವನಲ್ಲಿ ಬೇಡುವುದಕ್ಕೆಂದು ಒಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಐಶ್ವರ್ಯ ಬೇಡ, ಐಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನು ತುಚ್ಛವೆನ್ನುವ ಮಹದೈಶ್ವರ್ಯದ ಒಂದು ತುಣುಕನ್ನು ಕೊಡು, ಎಂದು ಬೇಡುವನು. ಗೌತಮನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಬಾಲಕನೊಬ್ಬನು ಬಂದು ಉಪದೇಶ ಬೇಡುವನು. ಗೌತಮನು ನೀನು ಯಾವ ಗೋತ್ರ ತಿಳಿದು ಬಾ ಎನ್ನುವನು. ಹುಡುಗನು ತಾಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಮ್ಮ ಗೋತ್ರ ತಿಳಿಯದು, ನಮ್ಮ ತಾಯಿ ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದಳು, ನಮ್ಮ ತಂದೆ ಯಾರೆಂದು ಆಕೆಗೆ ತಿಳಿಯದು ಎಂದನು. ಗೌತಮನು ನೀನು ಒಳ್ಳೆಯ ಗೋತ್ರದವನೇ ಸರಿ, ಇಂಥಾ ಸತ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಯಬಲ್ಲವನು ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾದವನು, ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಆತನಿಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಿದನು. ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಎಂತಹ ಕತೆಗಾರರು ಎಂದು ಅವರ ಸಣ್ಣಕತೆಗಳನ್ನು ಓದಿದವರು ಬಲ್ಲರು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅವರು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರಬಹುದೆಂದು ನಮಗೆ ಊಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕು. ವಂಗಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಬರೆದಿರುವುದನ್ನು ಅಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೆಯೇ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಯಾರಾದರೂ ಬರೆಯುವುದಾದರೆ ಅವರ ಕಾವ್ಯ ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವರೂಪ ನಮಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದು. ಭಾಷಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಕವಿತೆಗಳಂತೆಯೇ ಇವನ್ನೂ ಅವರು ಬಹಳವಾಗಿ ಸಂಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿ

ದ್ದಾರೆ. ಆದರಿಂದ ಮೂಲವು ಹೇಗಿದೆಯೆಂಬುದು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಈ ಕಥೆಗಳು ಉದಾತ್ತ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಹರಡುವ ಬಹಳ ಅವಶ್ಯವಾದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದುವು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಈ ಕಾವ್ಯಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಇವರು ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಪರವಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಂದ ಮುಗಿಸಬಹುದು :

ಚಿತ್ತವೆಲ್ಲಿ ಭಯ ಶೂನ್ಯ, ಉಚ್ಚವೆಲ್ಲಿ ಶಿರ,
ಜ್ಞಾನವೆಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತ, ಎಲ್ಲಿ ಗೃಹಭಿತ್ತಿಗಳು
ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಂಗಣ ತಲದಲ್ಲಿ ಹಗಲಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ
ವಸುಧೆಯನ್ನು ಕ್ಷುದ್ರಖಂಡಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿಲ್ಲ,
ಎಲ್ಲಿ ಮಾತು ಹೃದಯದ ಉತ್ಸಮುಖದಿಂದ
ಸತ್ಯವಾಗಿ ಏಳುವುದು, ಎಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಧಾರೆಯು ನಿರ್ವಾರಿತ ಸ್ರೋತ
ದೇಶದೇಶದಲ್ಲಿ ದಿಶೆದಿಶೆಯಲ್ಲಿ
ಅಜಸ್ರ ಸಹಸ್ರ ವಿಧ ಚರಿತಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು,
ಎಲ್ಲಿ ತುಚ್ಛ ಆಚಾರದ ಮರುವಾಲು ರಾಶಿ
ವಿಚಾರದ ಸ್ರೋತಃಪಥವನ್ನು ನುಂಗಿ ಮರಸಿ,
ಪೌರುಷವನ್ನು ನೂರು ತುಂಡುಮಾಡಿಲ್ಲ,
ಎಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ನೀನು ಕರ್ಮಚಿಂತೆಯನ್ನು ಆನಂದಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವೆ,
ತಂದೆ, ಭಾರತೀಯರು ಆ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುವಂತೆ
ನಿನ್ನ ಹಸ್ತದಿಂದ ನಿರ್ದಯವಾಗಿ ಆಘಾತಮಾಡು.

೨೮. ಶಿಶು

ಠಾಕೂರರ ಶಿಶು ಗ್ರಂಥದ ಕವಿತೆಗಳು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ "ಕ್ರೆಸೆಂಟ್ ಮೂನ್" (Crescent Moon) ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿವೆ. ಮಕ್ಕಳ ಆಟಪಾಟಗಳನ್ನು ಅವರು ಎಷ್ಟು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು, ಎಷ್ಟು ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರು, ಎಂಥ ವಿಚಿತ್ರ ವಿಲಾಸದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದರು, ಎನ್ನುವುದು ಈ ಭಾಷಾಂತರಗಳಲ್ಲೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದು ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಈ ಪುಸ್ತಕದಿಂದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಬರೆದಿದೆ.

"ಮಗುವಿನ ರೀತಿ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನದು ಒಂದು ಕವಿತೆ. ಏನೂ ತಿಳಿಯದಂತಿರುವ ಮಗು, ತಾಯಿಗಾಗಿ ಅಳುವ ಮಗು, ಏಕೋ ಅಳುವಂತಿರುವ ಮಗು, ಅಷ್ಟು ಅಜ್ಞಾನಿಯಲ್ಲ, ಅವಿವೇಕಿಯಲ್ಲ ಎಂದು ನಗೆಯೊಡನೆ ಕನಿಕರದೊಡನೆ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ:

"ಬೇಕು ಎಂದರೆ ಕಂದನು ಈಗ ಒಂದೇ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಾರಬಲ್ಲನು. ಆದರೂ ಅವನು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ತಾಯ ಎದೆಯಮೇಲೆ ತಲೆಬಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಆಸೆ. ಅವಳನ್ನು ಕಾಣದೆ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಇರಲಾರನು.

"ಕಂದನಿಗೆ ಬಹಳ ಬುದ್ಧಿಯ ಪದಗಳು ತಿಳಿದಿವೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಇರುವವರಿಗೆ ಅವುಗಳ ಅರ್ಥ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಅಷ್ಟೆ. ಕಂದನು ತನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಆಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಏನು ಆಸೆ ಎಂದರೆ ತಾಯ ಮಾತನ್ನು ತಾಯ ಬಾಯಿಂದಲೇ ಕಲಿಯಬೇಕು ಎಂದು. ಅದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಏನೂ ತಿಳಿಯದವನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ.

"ಕಂದನಿಗೆ ಒಂದು ರಾಶಿ ಚಿನ್ನರನ್ನಗಳಿದ್ದುವು. ಆದರೂ ಅವನು ಭೂಮಿಗೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಭಿಕಾರಿಯಂತೆ ಬರಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಂದನು. ಇದೊಂದು ಬರಿಯ ವೇಷ. ಆದರೆ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬರಿಮೈಯ ಈ ಪುಟ್ಟ ಭಿಕ್ಷುಕನು ಏನೂ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದಂತೆ ಕಾಣುವುದು ತಾಯ ಪ್ರೀತಿಯ ಧನವನ್ನು ಕೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ.

"ಕಂದನು ಚಂದಮಾಮನ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತಂಗು ತಡಂಗು ಇಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದಿದಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ. ತಾಯ ಹೃದಯದ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕೊನೆ ಮೊದಲಿಲ್ಲದ ಸುಖಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳವಿದೆಯೆಂದು ಅವನು ಬಲ್ಲನು. ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಇರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅವಳ ತೋಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ತೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸುಖವೆಂದು ಅವನ ಅರಿವು.

"ಕಂದನಿಗೆ ಅಳುವುದೇ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ತುಂಬಿದ ಆನಂದದ ಆವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಅವನು ಈಗ ಅಳುವುದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ. ನಗುತಿರುವಾಗ ಅವನ ಮುದ್ದು ಮೊಗವು ಅಮ್ಮನ ಎದೆಯ ಆಸೆಯನ್ನು ಸೆಳೆಯುವುದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ತೊಂದರೆಯಿಂದ ಈ ಕೂಸು ಅಳುವ ಅಳು ಕನಿಕರ ಪ್ರೇಮಗಳ ಎರಡು ಬಾರಿಯ ಕಟ್ಟನ್ನು ನೇಯುತ್ತದೆ."

ಮಗು ತಾಯಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಸ್ತು, ಅವಳ ಜೀವನದ ಎಂತಹ ಫಲ, ವಿಶ್ವಜೀವನದ ವಾಹಿನಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಯಾವ ಭಾಗ್ಯ, ಎನ್ನುವುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿರುವ ಈ ಪದ್ಯವು ಸುಂದರವಾಗಿಯೂ ತತ್ವ ಬೋಧಕವಾಗಿಯೂ ಇದೆ:

"ಮಗು ತಾಯನ್ನು ಕೇಳಿತು. ನಾ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆ? ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಕೊಂಡೆ?

"ತಾಯಿ ಅವನನ್ನು ಎದೆಗೆ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಅರೆ ಅಳು ಅರೆ ನಗೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದಳು:

"ಕಂದ ನೀನು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅದರ ಆಸೆಯಾಗಿ ಅಡಗಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಬಾಲ್ಯದ ಆಟದ ಗೊಂಬೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದದ್ದು ನೀನು. ದಿನವೂ ಉದಯದಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗೆಂದು ನಾನು ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ನಿನ್ನನ್ನು ಮಾಡಿದೆನು, ನಿನ್ನನ್ನು ಮುರಿದೆನು.

"ನೀನು ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ದೇವರೊಳಗಿದ್ದೆ. ಅವನ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದೆನು.......ನಮ್ಮ ಕುಲದೇವತೆಯ ಅನಂತಾತ್ಮದ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ನೀನು ಯುಗಯುಗಗಳು ಬೆಳೆದೆ.

"ಎಳೆತನದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಅರಳಿ ದಳ ಕಾಣುವಂದು ನೀನು ಅದರ ಸುಗಂಧವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಯೌವನದ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಮೃದುವಾದ ಸರಳತೆ ಉದಯದ ಮೊದಲು ನಭದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಪ್ರಭೆಯಂತೆ ಅರಳಿತು.

> "ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ಆದಿ ಅಣುಗ ನೀನು. ಉದಯದ ಬೆಳಕಿನ ಅವಳಿಜವಳಿ ನೀನು. ಜಗಜ್ಜೀವನದ ವಾಹಿನಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲಿಬಂದು ನನ್ನ ಹೃದಯದೆಡೆ ತಡೆದು ನಿಂತಿದ್ದೀಯೆ....."

ಮಗುವನ್ನು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ವಿಷಯಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಗದರುವ ಬಯ್ಯುವ ಜನರನ್ನು ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಕವಿ ಗದರುತ್ತಾರೆ:

> "ಯಾಕೋ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಅಪ್ಪಯ್ಯ. ಸದಾ ಕಾಲ ನಿನ್ನನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ ಬಯ್ಯುವರಲ್ಲ. ಏನು ಅನ್ಯಾಯ. ಬರೆಯುವಾಗ ಬೆರಳನ್ನೂ ಮುಖವನ್ನೂ ಮಸಿಮಾಡಿಕೊಂಡೆಯೆಂತಲೇ? ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಕೊಳಕನೆನ್ನುವರೆ? ಛೆ, ಛೆ, ಮುಖಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಪ್ಪನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಇವರು ಕೊಳಕನೆನ್ನುವರೆ?
>
> "ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಮಾತಿಗೆಲ್ಲ ನಿನ್ನನ್ನು ದೂರುವರು. ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆಯೆ ತಪ್ಪುಹುಡುಕುವರು. ಆಡುವಾಗ ನೀನು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹರಿದುಕೊಂಡೆಯೆಂತಲೆ? ಇದಕ್ಕೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಅಜಾಗ್ರತೆ ಎನ್ನುವುದು? ಛೆ, ಛೆ ಆಶ್ವೀಜದ ಉದಯ ಹರುಕು ಮೋಡದ ಮಧ್ಯೆ ನಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಅವರು ಅಜಾಗ್ರತೆಯೆಂದು ದೂರುವರೆ?
>
> "ಕಂದ ಅವರು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ನೀನು ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಬೇಡ. ನಿನ್ನ ತಪ್ಪುಗಳ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಿನಗೆ ಸೀ ಅಂದರೆ ಆಸೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಆತುರದ ಮಗು ಎನ್ನುವುದೆ? ಛೆ, ಛೆ ನೀನೆಂದರೆ ಇಷ್ಟು ಆಸೆಪಡುವ ನಮ್ಮನ್ನು ಏನೆಂದು ಹೇಳುವುದು?"

ಇದರಲ್ಲಿ ಮಗುವಿನ ಮುಖವನ್ನು ಚಂದ್ರನಿಗೂ ಅವನ ಹರುಕು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಆಶ್ವೀಜದ ನಗುಮೋಡಕ್ಕೂ ಹೋಲಿಸಿರುವ ಸೊಗಸು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದುದು. ಮಗನನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುವೆನು ಎಂದು ಬರುವವರಿಗೆ ತಾಯಿ ಹೇಳುವ ಈ ಮಾತು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ:

> "ನೀವು ಬೇಕಾದದ್ದು ಹೇಳಿ, ನಮ್ಮ ಮಗುವಿನ ತಪ್ಪನ್ನು ನಾನು ಒಲ್ಲೆ. ನಾನು ಅವನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವುದು ಅವನು

ಒಳ್ಳೆಯವನು ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲ. ಅವನು ನನ್ನ ಮಗುವಾದದ್ದ ರಿಂದ. ಅವನನ್ನು ಹೊರುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ ಹೊಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ ನನಗೊಬ್ಬಳಿಗೇ ಅಧಿಕಾರ. ಶಿಕ್ಷಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರೀತಿಸುವರದು ಮಾತ್ರ.''

ಇದರ ಕೊನೆಯ ಮಾತು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ತಿದ್ದುವವನು ನಾನು ಎಂದು ಯಾರಾದರೂ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಗು ತಾನೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿದ್ದೇನೆ, ದೊಡ್ಡವರ ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಈ ಪದ್ಯವು ಬಹಳ ಮುದ್ದಾದುದು :

"ನಾನು ಮಗುವಾದದ್ದರಿಂದ ಸಣ್ಣವನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಅಪ್ಪಾಜಿಯಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವನಾದಾಗ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ. ಮೇಷ್ಟರು ಬಂದು ಹೊತ್ತಾಯಿತು ಸ್ಲೇಟು ಪುಸ್ತಕ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ನಾನು ಅವರಿಗೆ, ನಾನು ಅಪ್ಪಾಜಿಯಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವನಾಗಿದೇನೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆ, ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನಾನು ಪಾಠ ಕಲಿಯಕೂಡದು, ಎನ್ನುತ್ತೇನೆ. ಅವರು, ಅಬ್ಬ! ಕೂಸು ದೊಡ್ಡವನಾದ, ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಓದಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

"ನಾನು ಬಟ್ಟೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಸಂತೆಗೆ ಹೋಗಿ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗುತ್ತೇನೆ. ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ಓಡಿಬಂದು ಅಣ್ಣಯ್ಯ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತೀಯೆ ನಾ ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತೇನೆ ಬಾ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ನಾನು, ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ನಾನು ಅಪ್ಪಾಜಿಯಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವನಾಗಿದ್ದೇನೆ, ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೆ, ನಾನು ಸಂತೆಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಹೋಗಬೇಕು, ಎನ್ನುತ್ತೇನೆ. ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ, ಹೌದು ಕೂಸು ದೊಡ್ಡವನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಅವನಿಗೆ ಇಷ್ಟ ಬಂದ ಕಡೆ ಹೋಗಬಹುದು, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

"ತಾಯಿ ಸ್ನಾನ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವಾಗ ನಾನು ದಾದಿಗೆ ಚಿಲ್ಲರೆ ಕೊಡುತ್ತಿರುತ್ತೇನೆ. ಬೀಗದ ಕೈಯಿಂದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ತೆಗೆಯುವುದು ನನಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅಮ್ಮ ಆಗ ಎಲಾ ತುಂಟ

ಏನುಮಾಡುತ್ತಿದೀಯೋ ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ನಾನು, ಅಮ್ಮಾ ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ, ನಾನು ಅಪ್ಪಾಜಿಯ ಹಾಗೆ ಆಗಿದೇನೆ, ದಾದಿಗೆ ಚಿಲ್ಲರೆ ಕೊಡಬೇಕು, ಎನ್ನುತ್ತೇನೆ. ಆಗ ಅಮ್ಮ, ಹೌದು ಅವನಿಗೆ ಇಷ್ಟ ಬಂದವನಿಗೆ ಅವನು ಹಣ ಕೊಡಬಹುದು, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

"ಆಶ್ವೀಜಮಾಸದಲ್ಲಿ ತಂದೆ ನಾನು ಇನ್ನೂ ಮಗುವೆಂದು ತಿಳಿದು ನನಗಾಗಿ ಪುಟ್ಟ ಜೋಡನ್ನೂ ಪುಟ್ಟ ಅಂಗಿಯನ್ನೂ ಮನೆಗೆ ತರುತ್ತಾರೆ. ನಾನು, ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅದನ್ನು ಅಣ್ಣನಿಗೆ ಕೊಡು, ನನಗೆ ಚಿಕ್ಕದು, ನಾನು ನಿನ್ನಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವನಾಗಿದ್ದೇನೆ, ಎನ್ನುತ್ತೇನೆ. ಅಪ್ಪಾಜಿ ಹಾಗೆಯೇ ಯೋಚನೆಮಾಡಿ, ಹೌದು ಕೂಸು ದೊಡ್ಡ ವನಾದ, ಅವನ ಬಟ್ಟೆ ಬೇಕಾದರೆ ಅವನೇ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ."

ದೊಡ್ಡವರು ಮಾಡುವ ಯಾವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹುಡುಗನು ನೋಡಿದರೂ ಆ ದೊಡ್ಡವರು ತಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ, ಅತ್ತ ತಾಯಿ, ಇತ್ತ ತಂದೆ. ಈ ಕಷ್ಟದಿಂದೆಲ್ಲಾ ಹೇಗೆ ಪಾರಾಗುವುದು ಎಂದು ಮಗು ಯೋಚಿಸಿ ಆ ಪಾರಾದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಊಹಿಸುವುದು ದೊಡ್ಡವರಲ್ಲಿ ಕನಿಕರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಗುವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಬೇಕು. ತಾನು ದೊಡ್ಡವನಾದಾಗ ತನ್ನ ಅಂಗಿಯನ್ನು ತನ್ನಣ್ಣನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸುವ ಮಗುವಿನ ಊಹೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಮಗುವಿನದು. ಮಕ್ಕಳು ಆಡುವ ಮಾತನ್ನು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ವಿಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ನೋಡಿದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇದು ಅರ್ಥ ವಾಗುವುದು.

ತಂದೆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯುವನೆಂದು ತಾನೂ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯ ಹೊರಟ ಮಗು ಅಡ್ಡಿಮಾಡುವ ತಾಯಿಗೆ ಹೇಳುವ ಮಾತಿನ ಈ ಪದ್ಯವು ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಶುಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ:

"ಅಮ್ಮಾ, ಅಪ್ಪಾಜಿ ಬಹಳಾ ಪುಸ್ತಕಾ ಬರೀತಾರೆ ಅಂತ ನೀನು ಹೇಳುತೀ. ಅಂದ್ರೆ ಅವರು ಬರಿಯೋದು ಒಂದೂ ತಿಳಿ ಯೋಲ್ಲ. ಅವರು ನಿನ್ನೇ ಸಂಜೆ ಓದಿಹೇಳುತಾ ಇದ್ದರಲ್ಲ, ಅದು

ಏನು ಅಂತ ನಿನಗೆ ನಿಜವಾಗಿ ತಿಳಿಯಿತೇನಮ್ಮ? ಅಮ್ಮ ನೀನು ಎಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯ ಕತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತೀಯೆ. ಅಪ್ಪಾಜಿ ಯಾಕೆ ಅದರ ಹಾಗೆ ಬರಿಯಬಾರದು? ಅಪ್ಪಾಜಿಗೆ ಅವರ ತಾಯಿ ರಾಕ್ಷಸರೂ ಯಕ್ಷರೂ ರಾಜಕುಮಾರಿಯರೂ ಬರುವ ಕತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೇ ನಮ್ಮ? ಇಲ್ಲ ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೋ.

"ಅಮ್ಮಾ, ನಾನು ಅಪ್ಪಾಜಿಯ ಲೇಕಣಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವರ ಪುಸ್ತಕದ ಮೇಲೆ ಅವರು ಬರಿಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅ ಆ ಇ ಈ ಎಂತ ಬರೆದರೆ ನೀನು ಏನಮ್ಮ ಬಹಳ ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೀಯೆ? ಅಪ್ಪಾಜಿ ಬರೆದರೆ ಮಾತ್ರ ಒಂದು ಮಾತೂ ಆಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅಪ್ಪಾಜಿ ಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟು ಕಾಗದ ಖರ್ಚುಮಾಡಿದರೂ ನೀನು ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ ಇದ್ದುಬಿಡುತ್ತೀಯೆ. ನಾನು ದೋಣಿಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾಗದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ್ರೆ ಕೂಗಾಡಿಬಿಡುತ್ತೀಯಲ್ಲ! ಅಪ್ಪಾಜಿ ಹೋಗಿ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಕಾಗದಾನ ಎರಡೂಕಡೆ ಮಸಿ ಮಾಡಿದರೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲವೋ?"

ತೀರಿಹೋದ ಒಂದು ಮಗುವಿಗಾಗಿ ದುಃಖಿಸುತ್ತಿರುವ ತಾಯಿ ಮಾತು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ:

"ಅವಳು ಹೋದಾಗ ಅರ್ಧರಾತ್ರಿ; ಅವರೆಲ್ಲ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಈಗ ಅರ್ಧರಾತ್ರಿ, ನಾನು ಅವಳನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಬಾರಮ್ಮ ಕಂದಮ್ಮ. ಸೃಷ್ಟಿ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿದೆ. ತಾರೆ ತಾರೆಯನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಸಿನೋಡುವ ಹೊತ್ತು. ಒಂದು ಕ್ಷಣ ನೀನು ಬಂದರೆ ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

"ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಗ್ಗು ಹೊರಟು ವಸಂತಕಾಲ ಹೊಸದಾಗಿದ್ದಾಗ ಅವಳು ಹೊರಟುಹೋದಳು. ಈಗ ಹೂವೆಲ್ಲ ಅರಳಿದೆ. ನಾನು ಅವಳನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. ಬಾರಮ್ಮ ಕಂದಮ್ಮ. ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಇಷ್ಟದಂತೆ ಆಡಿ ಹೂಗಳನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನೀನು ಬಂದು ಒಂದು ಹೂವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಅದು ಹೋಯಿತೆಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

"ಅಂದು ಆಡುತ್ತಿದ್ದವರು ಇಂದೂ ಆಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಳಿಗೆ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲ ಒಕ್ಕಣೆಯಿಲ್ಲ. ಅವರ ಚಿಲಿಪಿಲಿ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. ಕಂದಮ್ಮ ಬಾರಮ್ಮ, ನಿನ್ನ ತಾಯಿ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ. ನೀನು ಬಂದು ಅವಳ ಒಂದು ಮುತ್ತನ್ನು ಕಸುಕೊಂಡರೆ ಕಸುಕೊಂಡಳೇ ಎಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ."

ಎಷ್ಟೋ ತಾಯಿಯರು ಆಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಾತಿದು. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದೂ ಹೊಸದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಹೇಳಿದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಸಯುವನ್ನು ಈ ನೋವನ್ನು ತರುವ ಕಲೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕಲೆ.

ಮಗುವಿನ ವಿಷಯ ಯೋಚನೆಮಾಡುತ್ತ ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸು ದೇವರನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ:

"ಮಗು! ನಿನಗೆ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಆಟದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ನಾನು ತಂದಾಗ ಮೋಡಗಳ ಮೇಲೆ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಬಣ್ಣಗಳು ಆಡುವುದೇಕೆಂದೂ ಪುಷ್ಪಗಳು ಹಲವು ಬಣ್ಣವಾಗಿರುವುದೇಕೆಂದೂ ನನಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ನಿನ್ನನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಿನಗೆ ಮುತ್ತುಕೊಟ್ಟಾಗ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಸುಖವೂ ಬೇಸಗೆಯ ತಂಗಾಳಿ ನನ್ನ ದೇಹಕ್ಕೆ ತರುವ ಆನಂದವೂ ಯಾವುವೆಂದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ."

೨೯. ಶೋಕ, ಸ್ಮರಣ

ಠಾಕೂರರ 'ಸ್ಮರಣ' ಗ್ರಂಥದ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವದರ ಭಾಷಾಂತರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಪ್ರಿಯೆ ಹೋದ ಹೊಸದರಲ್ಲಿ ಹೋದಳೆಂದು ಮನಸ್ಸು ನಂಬಲಾರದು:

"ಇದ್ದರೂ ಇರುವಳೋ ಎಂದು ನನ್ನ ಕೊಠಡಿಯ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಅವಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ ನೋಡುತ್ತೇನೆ. ಅವಳು ಇಲ್ಲ..

> "ಯಾವ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಸೆಯಾಗಲಿ ಒಂದು ಸುಖ ವಾಗಲಿ ಕಣ್ಣೀರ ನಡುವೆ ಕಂಡ ಒಂದು ಮುಖವಾಗಲಿ ಯಾವುದೂ ನಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ಅನಂತಕಾಲ ಸಾಗರದ ತೀರವನ್ನು ನಾನು ಸೇರಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಬರಿದಾದ ನನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಅದ್ದು, ತೀರ ತುಂಬುವಂತೆ ಆಳವಾಗಿ ಅದ್ದು, ಕಳೆದುಹೋದ ಆ ಸುಖದ ಸ್ಪರ್ಶವನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಸರ್ವಸ್ವದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಅನುಭವಿಸು ವಂತೆ ಮಾಡು."

ತಾನು ಬರೆದಿದ್ದ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಪತ್ನಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ತಾವು ಎಂದುಕೊಂಡ ಮಾತನ್ನು ಕವಿ ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ:

> "ನನ್ನ ಕಾಗದ ಹಳೆಯವು ಕೆಲವು ಅವಳ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದವನ್ನು ಕಂಡೆನು. ನನವು ತನ್ನ ಕೇಳಿಗಾಗಿ ಉಳಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದ ಸಣ್ಣ ಸಾಮಾನು ಇವು. ಕಾಲವಾಹಿನಿಯ ರಭಸದಿಂದ ಈ ಮುರುಕುಗಳನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಅಂಜುಬುರುಕಿ 'ಇವು ನನ್ನವು' ಎಂದಳು.
>
> "ನನ್ನವು ಎಂದು ಅವುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವವರು ಈಗ ಇಲ್ಲ. ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವರಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ. ಹೀಗೆ ಅವಳನ್ನು ತೀರ ಅಳಿಯದಂತೆ ಉಳಿಸುವ ಪ್ರೇಮ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು, ಈ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಅಳಿಯದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡ ಅವಳ ಪ್ರೇಮದಂತೆ."

ತೀರಿಹೋದ ಹೆಂಡತಿಗೆ ತನ್ನ ಬದುಕನ್ನು ಈಗಲೂ ಸರಿಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಮಾಡಿದ್ದಾರೆ:

> "ಹೇ ಮಹಿಳೆ, ಉಸಿರಿಂದಿದ್ದಾಗ ನನ್ನ ಮನೆಗೆ ನಯವನ್ನೂ ನಾಜೂಕನ್ನೂ ತಂದಂತೆ ಬರಿದಾದ ನನ್ನ ಈ ಬಾಳಿಗೆ ಇನ್ನುಮೇಲೆ ನಯ ನಾಜೂಕನ್ನು ತಾ.
>
> "ದೂಳು ಕಟ್ಟಿದ ಗಳಿಗೆಗಳನ್ನು ತೊಡೆದು ಬರಿಯ ಪಾತ್ರೆ ಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಅಸಡ್ಡೆ ಕೆಡಿಸಿರುವ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸರಿಪಡಿಸು.

"ಆಮೇಲೆ ಗುಡಿಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದು ದೀಪವನ್ನು ಹಚ್ಚು;
ದೇವರ ಮುಂದೆ ಮೌನದಲ್ಲಿ ಮರಳಿ ಜೊತೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲೋಣ."

ಆ ಪತ್ನಿಯ ಚಿತ್ರವೊಂದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಬಂದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ದಿನದ ಜೀವನದಿಂದ ಮರೆಯಾದರೂ ದಿನದ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಗಣಿಂದ ವಸ್ತುವಾಗುವುದು ನಿಂತುಹೋದರೂ ಇನ್ನೂ ಆ ಜೀವ ತನ್ನ ಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವವುಳ್ಳುದಾಗಿದೆಯೆಂದು ಇದರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

"ನೀನು ಬರಿಯ ಒಂದು ಚಿತ್ರವೆ? ಆ ತಾರೆಗಳಂತೆ, ಈ ಧೂಳಿಗಳಂತೆ ನಿಜವಲ್ಲವೆ? ಇವು ಲೋಕದ ನಾಡಿಯ ಮಿಡಿತದಿಂದ ಮಿಡಿಯುತ್ತಿವೆ. ನೀನೋ, ಓ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಬರೆದ ಚಿತ್ರವೇ, ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ಎಲ್ಲದರಿಂದ ವಿವಿಕ್ತವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವೆ.

"ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀನು ನನ್ನೊಡನೆ ನಡೆದೆ. ನಿನ್ನ ಉಸಿರು ಆಗ ಬಿಸಿಯಾಗಿತ್ತು; ಆಗ ನಿನ್ನ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನದ ಗಾನವಿತ್ತು. ನನ್ನ ಲೋಕವು ನಿನ್ನ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಮಾತನಾಡಿತು; ನಿನ್ನ ಮುಖದಿಂದ ನನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ನೀನು ಇದ್ದಹಾಗೆ ನಡೆಯದೆ ನಿಂತೆ; ನಿತ್ಯ ಕಾಲದ ತೆರೆಯ ನೆರಳ ಕಡೆ ಹೋದೆ. ನಾನೋ ಒಂಟಿಯಾದೆ.

* * *

"ನೀನು ಮೊದಲಿನಂತೆ ನನ್ನ ಗೀತಗಳ ಮುಂಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗಿದ್ದೀಯೆ. ಉದಯದ ಮೊದಲ ಕಿರಣದೊಂದಿಗೆ ನೀನು ನನ್ನ ಬಳಿ ಬಂದೆ. ಸಂಜೆಯ ಕೊನೆಯ ಚಿನ್ನದೊಂದಿಗೆ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡೆ. ಅದು ಮೊದಲು ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿದೇನೆ. ಇಲ್ಲ, ನೀನು ಬರಿಯ ಚಿತ್ರವಲ್ಲ."

* * *

"ಸಾವಿನಲ್ಲಿ ನೀನು ನನ್ನ ಹೊರಗಣ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ತೀರಿಹೋಗಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಸಾವಿರ ಸಂಬಂಧಗಳಿಂದ ಮರೆಯಾದಾಗ ನನ್ನ ನೋವಿನಲ್ಲಿ ಮರಳಿ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಇದರಿಂದ ನನ್ನ ಬದುಕು ಸಂಪೂರ್ಣ

ವಾಯಿತೆಂದು ನನಗೆ ತೋರಿತು. ನನ್ನಲ್ಲಿ ಗಂಡೂ ಹೆಣ್ಣೂ ಅನಂತ ವಾಗಿ ಏಕವಾಯಿತೆಂದು ತೋರಿತು."

ಪತ್ನಿ ಒಂದುಸಲ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡಾಗ ತೋರಿದ ಭಾವನೆ ಈ ಪದ್ಯ ದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ:

"ಅವಳು ನನ್ನ ತಲೆಯ ಬಳಿ ಕುಳಿತು ತನ್ನ ಬೆರಳಿಂದ ನನ್ನ ತಲೆ ಕೂದಲನ್ನು ಕೋದು ತನ್ನ ಕೈ ಸೋಂಕಿನ ಗಾನವನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತ ಇದ್ದಂತೆ ಕನಸನ್ನು ಕಂಡೆನು. ಅವಳ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿ ಅಳುವನ್ನು ತಡೆದುಕೊಂಡೆನು. ಆಡದ ನುಡಿಯ ನೋವಿ ನಿಂದ ನನ್ನ ನಿದ್ರೆ ನೀರುಗುಳ್ಳೆ ಒಡೆಯುವಂತೆ ಒಡೆಯಿತು.

"ಎದ್ದು ಕುಳಿತು ನಕ್ಷತ್ರ ಪಥದ ಪ್ರಭೆಯನ್ನು ಕಿಟಕಿಯಿಂದ ನೋಡಿದೆನು. ಮೌನದ ಒಂದು ಲೋಕ ಉರಿಯುವಂತೆ ಕಂಡಿತು. ಇದೇ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕನಸಿನೊಂದಿಗೆ ಶ್ರುತಿಯಾದ ಒಂದು ಕನಸನ್ನು ಅವಳೂ ಕಂಡಿರಬಹುದೋ ಎಂದು ಕೌತುಕಗೊಂಡೆನು."

ಪತ್ನಿಯಾದವಳು ಜೀವದಿಂದಿರುವಾಗ ಸಣ್ಣ ವಿಷಯಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಅನ್ನುವುದು, ಆಡುವುದು; ತೀರಿಹೋದಮೇಲೆ ಗೋಳಾಡುವುದು: ಇದು ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಭಾವ. ಕವಿಗಳಿಗೂ ಈ ಹಣೆಯಬರಹ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ತಾನು ಅಂದು ಆಡಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನೆನೆದು ಕವಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಡುವುದು ನೂರಾರು ಜೀವಗಳು ನೋಡಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ವಿಷಯ:

"ಅವಳು ನನಗೆ ಮಾಡಿದ ಉಪಕಾರಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರ ಮಾಡುವ ಕಾಲ ಮೀರಿತು. ಅವಳ ನಿಶಿ ಬೆಳಗಾಗಿದೆ, ನೀನು ಅವಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದೀಯೆ. ಆದದ್ದರಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಉದ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನೂ ಕಪ್ಪವನ್ನೂ ನಿನ್ನ ಬಳಿ ತಂದಿದೇನೆ. ಅವಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ಮಾಡಿದ ಅನ್ಯಾಯ ಅಪಚಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡುತ್ತೇನೆ. ಅವಳು ಕಾದಿದ್ದಾಗ ತೆರೆಯದೆ ಮುಗುಳಾಗಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ನನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ಪುಷ್ಪಗಳನ್ನೂ ನಿನ್ನ ಸೇವೆಗಾಗಿ ನೀಡುತ್ತೇನೆ."

ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ತೋರುವಂತೆ ಕವಿ ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯದಿಂದಲೂ ದೈವದೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಒಂದು ಚಿತ್ರದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ:

"ಬಿರುಗಾಳಿ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲು ಮುರಿದ ಆ ರಾತ್ರಿ ಆ ಮುರುಕಿನ ಮೂಲಕ ನೀನು ನನ್ನ ಮನೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕೆ. ನನಗೆ ಇದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ದೀಪವಾರಿಹೋಗಿ ಕತ್ತಲೆ ಕವಿಯಿತು. ನೆರವಿಗಾಗಿ ನಾನು ನಭಕ್ಕೆ ಕೈಯೊಡ್ಡಿದೆನು. ನಿರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಆ ತುಮುಲ ನಿಶೀಥದಲ್ಲಿ ನೆಲದಮೇಲೆ ಉರುಳಿದ್ದೆನು. ಆ ಬಿರು ಮಳೆ ನಿನ್ನ ಪತಾಕೆಯೆಂದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಉದಯವಾಯಿತು. ಆಗ ನನ್ನ ಮನೆಯ ಮೇಲೆ ಹರಿದಿದ್ದ ಅನಾಹುತದ ಮೇಲೆ ನೀನು ನಿಂತಿರುವುದನ್ನು ನಾನು ಕಂಡೆನು."

೩೦. ಭಕ್ತಿ ಗೀತಗಳು

ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಪ್ರೇಮವನ್ನೂ ಶೋಕವನ್ನೂ ಕುರಿತ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಕಾವ್ಯವು ಭಗವಂತನನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಪದ್ಯಗಳೇ ಗೀತಾಂಜಲಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ಠಾಕೂರರು ಮೊದಲು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಜನಾಂಗಗಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಗೆದ್ದದ್ದು. ಇವು ಇವರ ಕಾವ್ಯಶೈಲದ ಶಿಖರವೆನ್ನಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೇ ಇವು ಇವರ ಜೀವನಾನುಭವದ ಪರಿಪಕ್ವಾವಸ್ಥೆಯ ಮಾತು. ಹೊರಗಣ ಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿ ದೇವದೇವನ ಸೌಂದರ್ಯದ ವ್ಯಕ್ತರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ:

"ನನ್ನ ಎದುರಿಗೆ ನಿಲ್ಲು; ನಿನ್ನ ನೋಟ ನೋಕಿ ನನ್ನ ಗೀತಗಳು ದೀಪಗಳಂತೆ ಬೆಳಗಲಿ. ನಿನ್ನ ತಾರೆಗಳ ನಡುವೆ ನಿಲ್ಲು. ಅವುಗಳ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ಮಾಡುವ ತೀವ್ರ ಪೂಜಾಗ್ನಿ ನನಗೆ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡು. ಲೋಕದ ದಾರಿಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಕಾದಿದೆ. ನಿನ್ನ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹಸುರ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹಾಸಿದೆ; ಅದರ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲು. ನೆಲದ ಹುಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮೈದಾನದ ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ನಾನು

ನಿನಗೆ ಮಾಡುವ ಪಾದಸೇವೆ ನನಗೆ ಅನುಭವವಾಗಲಿ. ಸಂಜೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತು ನನ್ನ ಹೃದಯ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿರುವಾಗ ಅಲ್ಲಿ ನೀನು ನಿಲ್ಲು. ನಿರ್ಜನತೆಯ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ತುಂಬ ನನ್ನಲ್ಲಿ ನಾನು ನಿನ್ನ ಪ್ರೇಮದ ಅನಂತ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಂತೆ ದಯಪಾಲಿಸು.''

ಈ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುವುದರಿಂದ, ಅದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ಭಗವಂತನ ಕುರುಹನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ, ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಗಾನವು ಬರುತ್ತದೆ:

''ನಿನ್ನ ಪ್ರೇಮ ನನ್ನ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಆಡಲಿ; ನನ್ನ ನೀರವತೆಯಲ್ಲಿ ನಿದ್ರೆಮಾಡಲಿ; ನನ್ನ ಹೃದಯದ ಮೂಲಕ ನನ್ನ ಬಾಳಿನ ಚಲನ ವಲನಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬೆಳಗಲಿ; ನನ್ನ ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳಲಿ; ನನ್ನ ಆಸೆಗಳ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯಾಗಿ ಉರಿಯಲಿ. ನಿನ್ನ ಪ್ರೇಮ ನನ್ನ ಪ್ರೇಮದ ಎಲ್ಲ ವಾಹಿನಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವಹಿಸಲಿ. ದೇವ! ವೀಣೆ ತನ್ನ ತಂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಾನವನ್ನು ಧರಿಸುವಂತೆ ನಾನು ನನ್ನ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಧರಿಸುವುದನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸು; ನನ್ನ ಬಾಳಿನೊಂದಿಗೆ ನಿನಗೇ ಅದನ್ನು ಮರಳಿ ಕೊಡುವಂತೆ ಬೆಳೆಯಿಸು.''

ಈ ಗಾನ ಬರುವುದರಲ್ಲಿ, ಅದರಿಂದ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಪೂಜೆಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ, ಸಾವಕಾಶವಾಯಿತೆ ಎಂಬ ಚಿಂತೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಅವರವರ ಸಮಯ ಬಂದಾಗ ಅವರವರು ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

''ಉದಯದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಂಗಣತಲದಲ್ಲಿ ಶಂಖ ಎತ್ತಿ ಊದಿದಾಗ

''ನರ ನಾರಿಯರು ಹೂವಿನ ಬುಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮನೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು

''ನವೀನಶಿಶಿರಸಿಕ್ತ ಗುಂಜನಮುಖರ ಸ್ನಿಗ್ಧವನಪಥದಲ್ಲಿ ಹೊರಟರು.

''ನಾನು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಘನಪಲ್ಲವಪುಂಜಛಾಯಾ ಕುಂಜ ವನದಲ್ಲಿ

"ತೃಣಾಸ್ತೀರ್ಣತರಂಗಿಣೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ವಿಹಂಗಗಳ ಕಲಗೀತದಲ್ಲಿ
"ಸುಮಂದ ಸಮೀರದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ಇದ್ದೆನು.
"ನಾನು ನಿನ್ನ ಪೂಜೆಗೆ ಆಗ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ ದೇವ;
"ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರು ಹೋದರೆಂದು ನೋಡಲೂ ಇಲ್ಲ.
"ನಾನು ಆಗ ಹೋಗದೇ ಇದ್ದದ್ದು ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಆಯಿತೆಂದು
"ಈಗ ನನಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ನನ್ನ ಹೂ ಆಗ ಮುಗುಳಾಗಿದ್ದುವು;
"ಈಗ ನೋಡು ದಿನವೆಲ್ಲ ಅವು ಅರಳಿವೆ. ಅಪರಾಹ್ನದಲ್ಲಿ
"ನಾನು ಪೂಜೆಯ ಹೂವಿನ ಬುಟ್ಟಿಯನ್ನು ತುಂಬಿದೇನೆ."

ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರೂ ತೊಳಲಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಅದು ಕೆಲವರಿಗೆ ತೊಳಲಿ ಒರುತ್ತದೆ; ಕೆಲವರಿಗೆ ಇದ್ದ ಕಡೆಯೇ ಬರುತ್ತದೆ.

"ನಿಶ್ಶಬ್ದವಾದ ಉದಯ ಸಮುದ್ರವು ಸಣ್ಣ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಎಂಬಂತೆ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಹಾಡಿನಿಂದ ಚಲಿಸಿತು. ದಾರಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪಗಳು ಆನಂದದಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದುವು. ಮೋಡಗಳ ಬಿರುಕಿನಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ರಾಶಿ ಸುರಿದಿದ್ದಿತು. ನಾವು ಇದೊಂದನ್ನೂ ನೋಡದೆ ನಮ್ಮ ದಾರಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದೆವು....

"ಸೂರ್ಯನು ನೆತ್ತಿಗೆ ಏರಿದನು. ಪಾರಿವಾಳಗಳು ನೆರಳಲ್ಲಿ ಕೂಗುತಿದ್ದುವು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಬಿಸಿಯಾದ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಣ ಎಲೆಗಳು ನೃತ್ಯಮಾಡುತ್ತ ಸುತ್ತಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕುರಿಯನ್ನು ಕಾಯುವ ಹುಡುಗನು ಆಲದ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ನಿದ್ದೆಮಾಡುತ್ತ ಸ್ವಪ್ನಕಾಣುತ್ತಿದ್ದನು. ನಾನು ಕಾಲುವೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದೆನು, ಸೋತ ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಚಾಚಿದೆನು....

"ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಭೆಯಿಂದ ಚಿತ್ರಿತವಾದ ಹಸುರು ಗಿಡದ ನೆರಳಿನ ಶಾಂತಿ ನನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು ಆವರಿಸಿತು. ನಾನು ಯಾವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದ್ದೆನೆಂಬುದು ನನಗೆ ಮರೆಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ನೆರಳಿನ ಅಲ್ಲಿಯ ಹಾಡಿನ ಮಾಯಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತೆತ್ತೆನು.

"ಕೊನೆಗೆ ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚತ್ತು ಕಣ್ಣು ತೆರೆದಾಗ ನೀನು ನನ್ನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದೆ; ನನ್ನ ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ನಿನ್ನ ಹಾಸದಿಂದ ತೇಲಿಸುತಿದ್ದೆ. ದಾರಿ ದೂರವಾದುದೆಂದೂ ಬೇಸರವಾಡುವುದೆಂದೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಸೇರುವ ಯತ್ನವು ಕಠಿನವಾದುದೆಂದೂ ನಾನು ಎಷ್ಟು ಭಯಪಟ್ಟಿದ್ದೆನು."

ತಾನು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ದೇವರ ಸೇವೆ ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದು ಅಷ್ಟು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸೇವೆಯಲ್ಲದಿರಬಹುದು; ಆದರೂ ಅದು ದೇವರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸೇವೆ. ಅವನು ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕವಿ ಅದನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

"ನನ್ನ ದೊರೆಯೆ. ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದು ದಾರಿಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಳಲು ನುಡಿಸೆಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವೆ. ನುಡಿಬಾರದ ಬಾಳ ಹೊರೆಯ ಮುಂದಿ ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ನಿಂತು ನಿನ್ನ ಅರಮನೆಯ ಸಜ್ಜೆಯ ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಕೌತುಕ ಪಡಲಿ, ಅವರು ಸದಾ ಪುರಾತನವಾದದ್ದನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಕಾಣಲಿ, ತಮ್ಮ ಸುತ್ತ ಹರಹಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವುದು ವಿಚಿತ್ರವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿಯಲಿ, ಹೂಗಳು ಅರಳುತ್ತಿವೆ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಹಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಿ, ಎಂದು ನಿನ್ನ ಉದ್ದೇಶ."

ಈ ಕಾವ್ಯ ದೇವರಿಂದ ಬಂದದ್ದು ಎಂದು ಕವಿ ಬಲ್ಲನು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಅವನು ತನ್ನದೋ ಎಂಬಂತೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. "ನನ್ನ ಗೀತೆಗಳು ವಸಂತದ ಹೂಗಳಂತೆ. ಅವು ನಿನ್ನಿಂದ ಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ನಾನು ಅವನ್ನು ನನ್ನವೆಂಬಂತೆ ನಿನ್ನ ಬಳಿಗೆ ತರುತ್ತೇನೆ." ದೇವರ ಈ ಪ್ರಸಾದ ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದೆಂದು ಅವನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ; ಅದಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಆಸೆಪಡುತ್ತಾನೆ:

"ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಅಮರನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದೀಯೆ; ಇದು ನಿನ್ನ ಇಷ್ಟ. ಈ ಲಘುವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬರಿಯದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಜೀವಕಳೆಯಿಂದ ತುಂಬುತ್ತಿದೀಯೆ. ಈ ಸಣ್ಣ

ಬಿದಿರು ಕೊಳವಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಗುಡ್ಡ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ತಿರುಗಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಸರ್ವದಾ ನೂತನವಾದ ಮಧುರ ಗಾನವನ್ನು ನುಡಿದಿದ್ದೀಯೆ.''

* * *

''ಜೀವದ ಜೀವವೇ! ನಿನ್ನ ಜೀವಕಳೆ ನನ್ನ ಅಂಗಾಂಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು ನಾನು ಈ ದೇಹವನ್ನು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಇರಿಸಲು ನಿರಂತರವೂ ಯತ್ನಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

''ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯ ಬೆಳಕನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವ ಸತ್ಯವೇ ನೀನು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ನನ್ನ ಯೋಚನೆಗಳಿಂದೆಲ್ಲ ಎಲ್ಲ ಅಸತ್ಯವನ್ನೂ ದೂರಮಾಡಲು ಯತ್ನಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

''ನನ್ನ ಹೃದಯದ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ನೀನು ನೆಲಸಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೆಟ್ಟುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ದೂರಮಾಡಿ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ವಿಕಾಸವಾಗಿರಿಸಲು ಯತ್ನಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

''ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಬಲವು ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಂದದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೆಲಸದಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಿನ್ನನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಲು ಯತ್ನಮಾಡುತ್ತೇನೆ.''

ಆಗ ಕವಿಗೆ ಗಾನದಲ್ಲಿ ಆಡಂಬರ ಬೇಡವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

''ನನ್ನ ಗಾನ ಒಡವೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತೆಗೆದುಹಾಕಿದೆ. ಉಡುಪು ತೊಡಪುಗಳ ಡಂಭ ಅದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಒಡವೆಗಳು ನನ್ನ ನಿನ್ನ ಸಮಾಗಮಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುವುವು. ನನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ಜಂಬ ನಿನ್ನ ಎದುರಿಗೆ ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ತೀರಿಹೋಯಿತು. ಕವಿಗಳ ಕವಿಯೇ, ನಾನು ನಿನ್ನ ಅಡಿಯ ಬಳಿ ಕುಳಿತಿದ್ದೇನೆ. ನನಗೆ ಇನ್ನೇನೂ ಬೇಡ. ನೀನು ಗಾನದಿಂದ ತುಂಬಬೇಕಾದ ಕೊಳಲಿನಂತೆ ನನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಸರಳವೂ ಸುಲಭವೂ ಆಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು.''

ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕವಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆ; ಎಲ್ಲ ಜೀವನದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆದು ಜೀವಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಆಸೆಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ; ಹಾಗೆ ಬೆರೆಯುವುದೇ ಸರಿ, ಬೆರೆಯದೆ ಇರುವುದು ತಪ್ಪು, ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

"ಭಜನ ಪೂಜನ ಸಾಧನ ಆರಾಧನ
ಬಿಡು ಇದನ್ನೆಲ್ಲ, ಏಳು.
ರುದ್ಧದ್ವಾರದ ದೇವಾಲಯದ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ
ಏಕೆ ಕುಳಿತಿರುವೆ?
ನೀನಾಗಿ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು
ಯಾರನ್ನು ನೀನು ಹೀಗೆ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವುದು?
ಕಣ್ಣು ತೆರೆದು ನೋಡು, ದೇಗುಲದ ಒಳಗಡೆ
ನಿನ್ನ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ದೇವರಿಲ್ಲ.

"ಎಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಕನು ಮಣ್ಣು ಅಗೆದು ಕೃಷಿ ಮಾಡುತ್ತಿದಾನೆಯೋ? ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅವನು ಹೋಗಿದಾನೆ;
ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಕಲ್ಲನ್ನು ಒಡೆಯುತ್ತಾ ದಾರಿಯನ್ನು ಕಡಿಯುತ್ತ
ಇರುವಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದಾನೆ.

"ಬಿಸಿಲು ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇದಾನೆ,
ಎರಡು ಕೈಗಳನ್ನೂ ಧೂಳುಮಾಡಿಕೊಂಡಿದಾನೆ;
ಶುಚಿಯಾದ ನಿನ್ನ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆ;
ಅವನಂತೆ ಧೂಳಿಗೆ ಬಾ.

"ಮುಕ್ತಿ! ಎಲಾ ಎಲ್ಲಿ ಕಂಡೆ? ಎಲ್ಲಿ ಈ ಮುಕ್ತಿ?
ಮುಕ್ತಿ ಎಲ್ಲಿದೆ?
ನಮ್ಮ ಪ್ರಭು ಸೃಷ್ಟಿಬಂಧವನ್ನು ಧರಿಸಿ
ಎಲ್ಲರ ಜೊತೆಗೆ ಬಂಧನದಲ್ಲಿರುವಾಗ?
"ಸಾಕು ನಿನ್ನ ಧ್ಯಾನ, ಎಸೆ ಹೂವಿನ ಬುಟ್ಟಿಯನ್ನು;
ಧೂಳಿಯಿಂದ ಮಲಿನವಾದ ಚಿಂದಿಯನ್ನು ಧರಿಸು;
ಕರ್ಮಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬೆವರನ್ನು ಹೊಮ್ಮಿಸು;
ನಮ್ಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಜೊತೆಗೆ ನೆರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲು."

ಯಾರೂ ಸೇರದ ಕಡೆ ದೇವರು ಹೋಗಿ ಇರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಈ ಕೃತಿಯೂ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ:

"ದೀನರಲ್ಲಿ ದೀನರು ಸರ್ವರಲ್ಲಿ ಅಧಮರು ಎಲ್ಲಿದಾರೆ
ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಚರಣ ರಾಜಿಸುತ್ತದೆ.
ಸರ್ವರ ಹಿಂದೆ, ಸರ್ವರ ಕೆಳಗೆ, ಸರ್ವ ನಿರ್ಗತಿಕರ ಮಧ್ಯೆ.
ನಾನು ನಿನಗೆ ಪ್ರಣಾಮಮಾಡುವ ವೇಳೆ
ನನ್ನ ಆ ಪ್ರಣಾಮ ಎಲ್ಲಿಯೋ ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತದೆ;
ಅಪಮಾನದ ತಳದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಅಡಿಯಿರುವೆಡೆಗೆ
ಸರ್ವರ ಹಿಂದೆ ಸರ್ವರ ಕೆಳಗೆ ಸರ್ವ ನಿರ್ಗತಿಕರ ಮಧ್ಯೆ,
ಒಂದು ಸೇರಲು ಆರದಾ ಪ್ರಣಾಮ."

ಜನರೊಂದಿಗೆ ಜಗದ ಜೀವನದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಯುವುದೇ ದೇವರ ಸೇವೆ, ದೇವರೊಂದಿಗೆ ಲೀನವಾಗುವಿಕೆ, ಎಂಬುದು ಕವಿಯ ಅನುಭವದ ಪರಮಾವಧಿ. ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಬಿಡಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ.

"ನಿನಗೆ ಸ್ಥಳ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾರನ್ನೂ ದೂರ ತಳ್ಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಪ್ರೇಮ ನಿನಗೆ ಸ್ಥಳಮಾಡಿದಂದು ನೀನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೀಯೆ. ಭೂಲೋಕದ ರಾಜರು ಬಂದರೆಂದರೆ ರಕ್ಷಣೆಯ ಜನರು ಗುಂಪನ್ನು ತಡೆಯುವರು; ಆದರೆ ದೊರೆಯೇ ನೀನು ಬಂದರೆ ನಿನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲ ಲೋಕವೇ ಬರುತ್ತದೆ."

ಈ ದೇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲೂ ಹೋಗುವಂತಿಲ್ಲ.

"ನಿನಗೆ ವಿರೋಧಮಾಡಿದಾಗ ನಾನು ನಿನಗೆ ಬಹು ಸಮೀಪ ಬಂದೆನು. ಅದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ ನೀನು ನನಗೆ ಹಿರಿಯನೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡೆನು. ಹೋರಾಟ ನನ್ನ ಸೋಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯಾಯ್ತು. ಗುಪ್ತವಾಗಿ ನಾನು ನಿನ್ನ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಕದ್ದವೇಳೆ ನಾನು ನಿನಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಸಾಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆನು. ನಿನ್ನ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿ ಈಜನೋಡಿ ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನನ್ನ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಅರಿತೆನು. ದ್ರೋಹಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮನೆಯ ದೀಪವನ್ನು ಆರಿಸಿದೆನು. ಆಗ ನಭಪ್ರದೇಶದ ನಿನ್ನ ತಾರೆಗಳು ನನ್ನನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟುವು."

ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ನೋವು ಅವನ ಪ್ರೇಮದ ಚಿಹ್ನೆಯೆಂದು ತೋರುವುದು.

"ನನ್ನೊಡೆಯ! ನೀನು ನನ್ನ ತೊಡವಿಗಾಗಿ ನಿನ್ನ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೀಯೆ. ನನಗಿನ್ನು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಗೊಂಬೆಯ ತೊಡವುಗಳು ಬೇಕಿಲ್ಲ."

"ತಾರೆಗಳಿಂದ ಖಚಿತವಾದ ನಿನ್ನ ಅಂಗದ
ಸುಂದರವಹುದು.
"ಸ್ವರ್ಣರತ್ನ ಶೋಭಿತವಾಗಿ ವರ್ಣ ವರ್ಣ ರಚಿತವಾಗಿ
ಲೋಭನೀಯವದು ಬಲ್ಲೆ.
"ಆದರೆ ವಕ್ರ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನಂತೆ ಹೊಳೆಯುವ
ನಿನ್ನ ಖಡ್ಗ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮನೋಹರ.
"ಅಸ್ತ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ರವಿಯ ರಾಗದಲ್ಲಿ
ಗರುಡನ ಪಕ್ಷದಂತೆ ಇದೆ ಅದು."

ಇದನ್ನರಿತವನು ಕಷ್ಟವನ್ನು ಬೇಡವೆನ್ನುವುದಿಲ್ಲ, ತಡೆಯುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾನೆ.

"ಕಷ್ಟಬಾರದಿರಲಿ ಎಂದು ಬೇಡುವುದು ಬೇಡೆನಗೆ; ಕಷ್ಟವನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ಬೇಡುವೆನು.

"ನೋವು ಸಂದಲಿ ಎಂದು ಕೇಳುವುದು ಬೇಡ; ನೋವನ್ನು ತಡೆಯುವ ಎದೆಯನ್ನು ಕೇಳುವೆನು.

"ಜೀವನದ ಕದನದಲ್ಲಿ ನೆರವಿನ ಮೇಲೆ ಭಾರಹಾಕುವುದು ಬೇಡ; ಭಾರವೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಬಲದ ಮೇಲಿರಲಿ.

"ಅಂಜಿ ಅಳುಕಿ ಪಾಹಿ ಪಾಹಿ ಎನ್ನುವುದು ಬೇಡ; ಗೆದ್ದು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ನಿಂತಿರುವುದಿರಲಿ.

"ಸುಖದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಿನ್ನ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಕಾಣುವ ಅಂಜುಪುರುಕನಾಗದಂತೆ ದಯಪಾಲಿಸು. ಸೋಲಿಸಲ್ಲೂ ನೀನು ನನ್ನ ಕೈ ಹಿಡಿದಿರುವುದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಲಿ."

ಕವಿ ತನ್ನ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಗೆಲ್ಲುವನೋ ಸೋಲುವನೋ ಅದು ಮುಖ್ಯ ವಲ್ಲ. ಕೆಲಸಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಯತ್ನ ಮುಖ್ಯ. ಯತ್ನವು ವಿಫಲ ವಾದರೂ ಅದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ.

"ನಾನು ಬಲ್ಲೆನು. ಈ ಬಾಳು ಪ್ರೇಮದ ಪಕ್ವಪದವನ್ನು ಮುಟ್ಟದಿದ್ದರೂ ತೀರ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಯದಲ್ಲಿಯೇ ಬಾಡುವ ಹೂಗಳು, ಮರಳ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮರೆಯುವ ಹೊಳೆಗಳು, ಇವು ತೀರ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾನು ಬಲ್ಲೆನು. ಮಂದಗತಿಯ ಭಾರದಿಂದ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿಯುವ ಯಾವುದಾಗಲಿ ತೀರ ವ್ಯರ್ಥ ವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾನು ಬಲ್ಲೆನು. ಇನ್ನೂ ಫಲಿಸದಿರುವ ನನ್ನ ಕೆಲಸಗಳು, ಆರಂಭವಾಗದಿರುವ ಗಾನಗಳು, ನಿನ್ನ ಕೈಯ ಒಂದು ವೀಣೆಯ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ತಂತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡಿವೆಯೆಂದು ನಾನು ಬಲ್ಲೆನು. ಅವು ನಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ, ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿಲ್ಲ."

ನಾನು ನನ್ನದು ಎಂದು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರೆ ಅದು ಕಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ; ಬಿಟ್ಟಷ್ಟೂ ಸುಖ ಹೆಚ್ಚು.

"ಬಾಗಿಲಿಂದ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುತ್ತ ನಾನು ಹಳ್ಳಿಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಸ್ವರ್ಣ ರಥವು ವೈಭವ ಸ್ವಪ್ನದಂತೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಈ ರಾಜಾಧಿರಾಜನಾರೋ ಎಂದು ನಾನು ಕಾತರಪಟ್ಟೆನು.

"ನನ್ನ ಆಸೆ ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ನಾನು ನನ್ನ ಕಷ್ಟದ ದಿನಗಳು ನೀಗಿದುವು ಎಂದುಕೊಂಡೆನು. ಕೇಳದೆಯೇ ನೀನು ಭಿಕ್ಷೆ ನೀಡುವೆ ಯೆಂದೂ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಧನವನ್ನು ಎರಚುವೆಯೆಂದೂ ನೆನೆದು ನಾನು ಅಲ್ಲೇ ನಿಂತೆನು.

"ನಾನು ನಿಂತ ಕಡೆ ರಥವು ನಿಂತಿತು. ನಿನ್ನ ದೃಷ್ಟಿ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಮುಗುಳುನಗೆಯಿಂದ ನೀನು ಕೆಳಗಿಳಿದು ಬಂದೆ. ಕೊನೆಗೆ ನನ್ನ ಜೀವನದ ಸುಕೃತ ಬಂದಿತೆಂದು ನನಗೆ

ತೋರಿತು. ಆಗ ನೀನು ಅಕಸ್ಮಾತ್ ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ನಿನ್ನ ಬಲಗೈಯನ್ನು ಚಾಚಿ ನನಗೆ ಏನನ್ನು ಕೊಡುವೆ ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ.

"ಅಯ್ಯೋ! ಭಿಕ್ಷುಕನಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುವುದಕ್ಕೆ ಕೈನೀಡುವುದು ದೊರೆಗೆ ತಕ್ಕ ಹಾಸ್ಯವೇ? ನನಗೆ ಮಂಕುಬಡಿದು ಏನೂ ತಿಳಿಯದೆ ನಿಂತೆನು. ಕೊನೆಗೆ ನನ್ನ ಜೋಳಿಗೆಯಿಂದ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಅಕ್ಕಿಯ ಕಾಳನ್ನು ತೆಗೆದು ನಿನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟೆನು.

"ಆದರೆ ದಿನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಚೀಲವನ್ನು ಕವುಚಲು ನನ್ನ ಸ್ವಲ್ಪ ಧಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಚಿನ್ನದ ಕಾಳು ಇರುವುದು ಕಂಡಿತು. ನನ್ನ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು ಏನೆಂದು ಹೇಳಲಿ! ನೀನು ಕೇಳಿದಾಗ ನನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತಲ್ಲಾ ಎಂದು ನಾನು ಬಹಳವಾಗಿ ಅತ್ತೆನು."

ಕೊಡಲಾರದೆ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅಕ್ಕಿ ನಾನು ಎಂಬ ಮಂಕು. ಇದು ನಮ್ಮ ಹಿಂದೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ ನಮ್ಮ ನಿಜವಾದ ಗುಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಗಲಭೆಮಾಡುತ್ತದೆ.

"ಅವನನ್ನು ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ನಿಂತರೂ ಅವನಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಲಿಲ್ಲ.

"ನಡೆಯುವ ರಭಸದಿಂದ ಅವನು ಧೂಳನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುತ್ತಿದಾನೆ. ನಾನು ಆಡುವ ಮಾತು ಮಾತಿಗೂ ತನ್ನ ಗಂಟಲನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಿದಾನೆ.

"ಒಡೆಯ! ಅವನು ನನ್ನ ಅಲ್ಪಾತ್ಮನು. ಅವನಿಗೆ ನಾಚಿಕೆಯೆನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವನೊಂದಿಗೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ನನಗೆ ನಾಚಿಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ."

ನಾನು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಬಿಡಲಾರದೆ ನಾವು ನಮ್ಮ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸೆರೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೇವೆ.

"ನನ್ನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನಾನು ಕವಿದಿರುವ ಆತ್ಮನು ಈ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ನರಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ನಾನು ಸುತ್ತ ಈ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟು

ವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಸರ್ವದಾ ನಿಂತಿದ್ದೇನೆ. ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ಈ ಗೋಡೆ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಎದ್ದಹಾಗೆ ಅದರ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಆತ್ಮದ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಮರೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.''

ಇದು ಕೆಟ್ಟದೆಂದು ತಿಳಿದರೂ ನಾವು ಇದನ್ನು ಬಿಡಲು ಇಷ್ಟಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಭವಬಂಧವನ್ನು ಹರಿಸು ಎಂದು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ದೇವರು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಅದನ್ನು ಹರಿಸಿಬಿಟ್ಟಾನು ಎಂದು ಅಂಜುತ್ತಿರುತ್ತೇವೆ.

''ಈ ಕಟ್ಟುಗಳು ನನ್ನನ್ನು ಕದಲುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಿರಿಯೋಣವೆಂದರೆ ಅವು ಹೋಗುವುವಲ್ಲಾ ಎಂದು ಮನಸ್ಸು ನೋಯುತ್ತದೆ.

''ನನಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದು ಬಿಡುಗಡೆ; ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಕೋರುವುದಕ್ಕೆ ನಾಚುತ್ತೇನೆ.

''ನನ್ನ ಹೊದಿಕೆ ಮಣ್ಣಿನ ಹೊದಿಕೆ; ಸಾವಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದು; ಅದನ್ನು ನಾನು ಸಹಿಸಲಾರೆನು. ಆದರೂ ಅದನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಭದ್ರವಾಗಿ ಹೊದ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.

''ನನ್ನ ಕಡಗಳು ಹೆಚ್ಚು; ನನ್ನ ಸೋಲು ದೊಡ್ಡದು; ನನ್ನ ಪರಾಭವವು ಗುಪ್ತವಾದುದು, ಭಾರವಾದುದು; ಆದರೂ ನನ್ನ ಹಿತವನ್ನು ನಾನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅದನ್ನು ಕೊಟ್ಟೇಯೆ ಎಂದು ಹೆದರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.''

೩೧. ಸಾಮ್ಯಗಳು

ಠಾಕೂರರ ಕೆಲವು ಕವಿತೆಗಳು ಬಹುಮುಖವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ ಒಗಟೆಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಒಂದರಲ್ಲಿ ಮನೆಯ ಮನುಷ್ಯನು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಬಲೆಯನ್ನು ಬೀಸಿ ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದಂತೆಯೂ, ಅವನ್ನು ಮನೆಯಾಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಎಸೆದಂತೆಯೂ, ಮಾರನೆಯದಿನ ಬೇರೆ

ದೇಶದವರೆಲ್ಲ ಬಂದು ಅವನ್ನು ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಂದು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಹೋದಂತೆಯೂ ಹೇಳಿದೆ. ತನ್ನವರು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪರದೇಶೀಯರು ಮೆಚ್ಚುವರೆಂಬುದು ಇದರ ಧ್ವನಿ ಇರಬಹುದು.

"ನಾನು ಬೆಳಗಾಗ ನನ್ನ ಬಲೆಯನ್ನು ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಬೀಸಿದೆನು. ಅದರ ಇರುಳಾಳದಿಂದ ವಿಚಿತ್ರ ಆಕೃತಿಯ ವಿಚಿತ್ರ ಸೌಂದರ್ಯದ ಹತ್ತಾರು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಎಳೆದೆನು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಂದಹಾಸದಂತೆ ಬೆಳಗಿದುವು; ಕೆಲವು ಕಣ್ಣೀರಂತೆ ಮಿನುಗಿದುವು; ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಮದವಣಿಗಿತ್ತಿಯ ಕೆನ್ನೆಗಳಂತೆ ಕೆಂಪೇರಿ ಕಂಡವು. ದಿನದ ದುಡಿತದ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ನಾನು ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರಿದಾಗ ನನ್ನ ಪ್ರಿಯೆ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು; ಒಂದು ಹೂವಿನ ದಳಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ಎಸೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಾನು ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಬಿಟ್ಟು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಸೆಳೆದಿದ್ದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅವಳ ಕಾಲಬಳಿ ಇಟ್ಟೆನು; ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತೆನು. ಅವಳು ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿದಳು. 'ಏತರದು ಇದು? ಇದು ಯಾವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ' ಎಂದಳು. ನಾನು ನಾಚಿಕೊಂಡೆನು, ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿದೆನು. ಇವುಗಳನ್ನು ನಾನು ಗೆದ್ದು ತರಲಿಲ್ಲ, ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಣಕೊಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ, ಇವು ಅವಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಬಾಗಿನವಲ್ಲ: ಹೀಗೆಂದು ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಕುಳಿತು ನಾನು ಆ ಸಾಮಾನನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಬೀದಿಗೆಸೆದೆನು. ಬೆಳಗಾಗ ಪರ ದೇಶೀಯರು ಬಂದು ಅವುಗಳೊಂದೊಂದನ್ನೂ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ದೂರ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಕೊಂಡುಹೋದರು."

ಸೆರೆ ಅಭ್ಯಾಸವಾದವರಿಗೆ ಅದೇ ಸುಖವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ. ಈ ಸೆರೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಕಟ್ಟಾದರೂ ಹೀಗೆಯೇ.

"ಪಂಜರದ ಪಕ್ಷಿ ಚಿನ್ನದ ಪಂಜರದಲ್ಲಿತ್ತು;
ವನದ ಪಕ್ಷಿ ವನದಲ್ಲಿತ್ತು.
ವಿಧಾತನು ಹೀಗಾಗಬೇಕೆಂದ ವೇಳೆ ಬಂದಾಗ
ಅವು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಕಂಡವು.

ವನದ ಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿತು 'ಅಣ್ಣಾ ಪಂಜರದ ಪಕ್ಷಿ
ಇಬ್ಬರೂ ಹೋಗೋಣ ಬಾ.'
ಪಂಜರದ ಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿತು 'ವನದ ಪಕ್ಷಿ ಬಾರ
ಪಂಜರದಲ್ಲಿ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಬಿಡೋಣ.'
ವನದ ಪಕ್ಷಿ ಹೊರಗೆ ಕುಳಿತು ಕುಳಿತು
ವನದ ಗಾನವನ್ನು ಹಾಡಿತು;
ಪಂಜರದ ಪಕ್ಷಿ ತಾನು ಕಲಿತದ್ದನ್ನು ಹಾಡಿತು;
ಎರಡೂ ಎರಡು ಭಾಷೆಯುಂತಿತ್ತು.
ವನದ ಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿತು 'ಅಣ್ಣಾ ಪಂಜರದ ಪಕ್ಷಿ
ವನದ ಗಾನ ಹಾಡು ಕೇಳೋಣ.'
ಪಂಜರದ ಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿತು 'ಅಣ್ಣಾ ವನದ ಪಕ್ಷಿ
ಪಂಜರದ ಗಾನವನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತೇನೆ ಕಲಿ.'
ವನದ ಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿತು 'ಛೆ, ಉಂಟೆ
ಗಾನವನ್ನು ಕಲಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ.'
ಪಂಜರದ ಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿತು 'ಅಯ್ಯೋ
ನಾನು ಹೇಗೆ ವನ ಗಾನವನ್ನು ಹಾಡಲಿ?'
ವನದ ಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿತು 'ನಿನ್ನ ರೆಕ್ಕೆ ಬಡಿದು
ಮೇಘದ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದುಸಲ ಹಾರು.'
ಪಂಜರದ ಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿತು 'ಈ ನಿರಾಲ ಸುಖಕೋಣದಲ್ಲಿ
ನೀನೂ ಬಂದಿಯಾಗಿ ಕುಳ್ಳಿರು.'
ವನದ ಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿತು 'ಛೆ
ಇಲ್ಲಿ ರೆಕ್ಕೆ ಹರಡುವುದು ಹೇಗಾದೀತು.'
ಪಂಜರದ ಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿತು 'ಅಯ್ಯೋ
ಮೇಘದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಯಷ್ಟಿ ಎಲ್ಲಿ?'
ಹೀಗೆ ಇವರಿಬ್ಬರ ಸ್ನೇಹ ಆಸೆಯಿಂದ ತೀವ್ರವಾಗಿದೆ;
ಆದರೆ ರೆಕ್ಕೆಗೆ ರೆಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿ ಇವು ಜೊತೆಯಾಗಿ ಹಾರಲಾರವು.
ಪಂಜರದ ಕಂಬಿಯ ಕಂಡಿಯಿಂದ ಇವು

ಒಂದನ್ನೊಂದು ನೀರವವಾಗಿ ನೋಡುವುವು.
ಒಂದನ್ನೊಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಇವುಗಳ ಆಸೆ.
ಆದರೆ ಈ ಆಸೆ ವ್ಯರ್ಥ.
ಉತ್ಸುಕವಾಗಿ ಎರಡೂ ತಮ್ಮ ರಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಬಡಿದು
ಹತ್ತಿರ ಬಾ ಹತ್ತಿರ ಬಾ ಎಂದು ಬೇಡುತ್ತವೆ.
ವನದ ಪಕ್ಷಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ 'ಒಲ್ಲೆ
ಪಂಜರದ ಬಾಗಿಲು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡೀತು.'
ಪಂಜರದ ಪಕ್ಷಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ
'ನನಗೆ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ ಹಾರಲಾರೆ.' "

ಈ ಮುಂದಣ ಕವಿತೆಯ ಬಂದಿ ಮನೆಮಠಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿಯುವ ಸಂಸಾರಿಯಾಗಬಹುದು, ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಕೀಳೆಂದು ಅವನನ್ನು ತುಳಿಯುವ ಉತ್ತಮನಾಗಬಹುದು, ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ತುಚ್ಛೀಕರಿಸಿ ದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿಡುವ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವಾಗಬಹುದು.

"ಬಂದೀ! ನಿನ್ನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದವರಾರು?
"ಬಂದಿ ಎಂದನು: 'ನನ್ನ ಒಡೆಯನು ಬಂಧಿಸಿದನು.

'ಹಣದಿಂದಲೂ ಬಲದಿಂದಲೂ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಮುಂದಾಗಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ದೊರೆಗೆ ಸೇರಬೇಕಾದ ಹಣವನ್ನು ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಟ್ಟೆನು.

'ನಿದ್ದೆಬಂದಾಗ ನನ್ನ ದೊರೆಗಾಗಿ ಹಾಕಿದ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಮಲಗಿದೆನು. ಎಚ್ಚರವಾದಾಗ ನನ್ನ ಹಣದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಬಂದಿಯಾಗಿದ್ದೆನು."

"ಬಂದೀ! ಈ ಬಲವಾದ ಸರಪಳಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದವರಾರು?
"'ನಾನೇ ಈ ಸರಪಳಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದವನು.

'ನಾನು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಅಜೇಯವಾದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೆರೆ ಹಿಡಿದು ನಾನು ಬಿಡುವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದೆನು.

'ರಾತ್ರಿಯೂ ಹಗಲೂ ದೊಡ್ಡ ಕೊಲಿಮೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಉಗ್ರ ತಾಡನಗಳಿಂದ ಈ ಸರಪಳಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದೆನು. ಕೆಲಸ ಕೊನೆಗಂಡು

ಕೊಂಡಿಗಳೆಲ್ಲ ಮುಗಿದು ಭದ್ರವಾದಾಗ ನೋಡಲು ಅದು ನನ್ನನ್ನು
ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಿತು.' "

ಸಹಾಯವನ್ನು ಬೇಡಿ ಕಾದಿರುವ ಹಲವು ಕೆಲಸ ಇರಲಾಗಿ ತಮ್ಮ ಉಪಪತ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಸನ ವಿನೋದಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಬಿಡುವ ಪುಣ್ಯವಂತರಿಗೆ ಈ ಕವಿತೆಯ ಬಾಲೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿ.

"ಶೂನ್ಯ ನದೀತೀರದಲ್ಲಿ ಕಾಶಿ ಹುಲ್ಲಿನ ವನದಲ್ಲಿ
ನಾನು ಬಂದು ಹೇಳಿದೆನು 'ಬಾಲೇ ದೀಪಕ್ಕೆ ಸೆರಗನ್ನು
ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಹಿಡಿದು
ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳೇ ಮೆಲ್ಲನೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ನೀನು ಯಾರು?
ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದೀಪ ಹಚ್ಚಿಲ್ಲ ನಿನ್ನ ದೀಪವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಡು.'
ಗೋಧೂಲಿ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ನೀಲನಯನವನ್ನು
ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಎತ್ತಿ ಅವಳು ಹೇಳಿದಳು, 'ಈ ದೀಪವನ್ನು
ತೇಲಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ದಿನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಲಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ.'
ಕಾಶೀ ಹುಲ್ಲಿನ ವನದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ನಾನು
ಆ ದೀಪ ಅಕಾರಣವಾಗಿ ತೇಲಿಹೋದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿದೆನು.

ಸಂಜೆತುಂಬಿ ಅಂಧಕಾರ ಕವಿದಾಗ ನಾನು ಬಂದು ಅವಳನ್ನು ಕರೆದು
ಹೇಳಿದೆನು :

'ನಿನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ದೀಪಗಳೂ ಉರಿಯುತ್ತಿವೆ.
ಈ ದೀಪವನ್ನು ಯಾರಿಗೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆ.
ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದೀಪ ಹಚ್ಚಿಲ್ಲ ನಿನ್ನ ದೀಪವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಡು'
ತನ್ನ ಎರಡು ನಯನವನ್ನು
ನನ್ನ ಮುಖದಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಮರೆತಂತೆ ಕಂಡು
ಅವಳು ಹೇಳಿದಳು 'ನನ್ನ ಈ ದೀಪ ಆಕಾಶ ಪ್ರದೀಪ.
ಇದನ್ನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಡಬೇಕು.'
ಶೂನ್ಯ ಗಗನ ಕೋಣದಲ್ಲಿ ಆ ದೀಪ ಅಕಾರಣವಾಗಿ ಉರಿಯುವುದನ್ನು
ನಾನು ನಿಂತು ನೋಡಿದೆನು.

ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ಕತ್ತಲ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಹರದಲ್ಲಿ
ನಾನು ಅವಳ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ಹೇಳಿದೆನು 'ಅಮ್ಮಾ, ನೀನು
ಎದೆಯ ಬಳಿ ದೀಪವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಯಾರಿಗಾಗಿ ಹೋಗುತ
ಲಿರುವೆ?
ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದೀಪ ಹಚ್ಚಿಲ್ಲ; ನಿನ್ನ ದೀಪವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಇಡು.
ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ತನ್ನ ನೀಲನಯನಗಳಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ
ಅವಳು ಹೇಳಿದಳು 'ಈ ದೀಪವನ್ನು ನಾನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು
ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದು
ದೀಪಾವಳಿಯ ಪೂಜೆಗೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ.'
ನಾನು ನಿಂತು ಅವಳ ದೀಪ ಲಕ್ಷ ದೀಪಗಳೊಂದಿಗೆ
ಅಕಾರಣವಾಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದೆನು."

೩೨. ಶಾಂತಿ, ಸಮಾಧಾನ

ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬರುವ ಜೀವನವಿಮರ್ಶೆ, ಸಮಾಧಾನ, ಶಾಂತಿ ಇವು ಕಾಣುವ ಪದ್ಯಗಳು ಇವರ ಈಚಿನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವಾಗಿವೆ. ಬಾಳನ್ನು ಕಣ್ತುಂಬ ನೋಡಿ ಮನವಾರೆ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಇವರಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಮನಃಪ್ರಸಾದ ತಲೆದೋರಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಗಳು ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ.

"ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಬಾಳು ಒಂದು ಹೂವಿನಂತಿತ್ತು; ವಸಂತ ಮಾರುತನು ಒಂದು ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ನಿಂತು ಬೇಡಿದಾಗ ತನ್ನ ಐಶ್ವರ್ಯ ದಿಂದ ಒಂದೆರಡು ದಳಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತನಗೆ ಕಡಮೆಯಾಯಿತೆಂದು ಕಾಣದ ಹೂವಿನಂತೆ.

"ಯೌವನವು ಕಳೆದುಹೋಯಿತು. ಈಗ ಬಾಳು ಒಂದು ಹಣ್ಣಿನಂತೆ ಆಗಿದೆ. ಅದು ಇನ್ನೇನನ್ನೂ ಕೊಡುವಂತಿಲ್ಲ. ತುಂಬು ರಸದ ಭಾರದೊಡನೆ ತನ್ನನ್ನೇ ನೀಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾದಿದೆ."

* * *

"ವಸಂತದ ಉತ್ಸವವು ಹೊಸ ಹೂವಿಗೆ ಮಾತ್ರವೆ? ತರಗೆಲೆಗೆ ಬಾಡಿದ ಹೂವಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆ? ಸಾಗರದ ಘೋಷವು ಅಲೆಗಳ

ಉಬ್ಬರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಶ್ರುತಿಯಾಗಿದೆಯೆ? ಇಳಿಯುವ ಅಲೆಗಳೊಡನೆ ಅದು ಹಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆ? ನನ್ನ ದೊರೆ ನಿಂತಿರುವ ಜಮುಖಾನಸದಲ್ಲಿ ನವರತ್ನಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹೆಣೆದಿದೆ ನಿಜ. ಆದರೆ ಅವನ ಕಾಲ ಸೋಕಿಗೆ ದಿನ ಬರುವುದೆಂದು ಮಣ್ಣು ಹೆಂಟೆಗಳೂ ಕಾದಿವೆ.

"ನಮ್ಮೊಡೆಯನೊಂದಿಗೆ ಕುಳ್ಳಿರಬಲ್ಲ ಮೇಧಾವಿಗಳೂ ಮಹಾ ಮಹಿಮರೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆತನು ಮೂಢನನ್ನು ಕೈ ಹಿಡಿದೆತ್ತಿದಾನೆ; ನನ್ನನ್ನು ತನ್ನ ಸೇವಕನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದಾನೆ."

ಸಿದ್ಧಿಹೊಂದಿದ ಇಂಥ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿಚಾರವೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲಿರುವುದಿಲ್ಲ: ಅದರದು ಒಂದು ಮುಗ್ಧಾವಸ್ಥೆ.

"ನಾನು ಬೆಳಗಾಗ ಎದ್ದು ಅವನ ಪತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಏನಿದೆಯೆಂದು ನಾನು ಕಾಣೆ. ನನಗೆ ಓದು ಬಾರದು.

"ಅದನ್ನು ಓದಿ ಹೇಳೆಂದು ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿವಂತನನ್ನು ನಾನು ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ತನ್ನ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದಲಿ. ಈ ಕಾಗದ ವನ್ನು ಓದಲು ಅವನಿಗೆ ಬರುವುದೋ ಇಲ್ಲವೋ?

"ಇದನ್ನು ನಾನು ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಒತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ, ಎದೆಗೆ ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಇರುಳು ಶಾಂತಿಗೆ ಬೆಳೆದು ತಾರೆ ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದು ಬಂದಾಗ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಮೌನದಿಂದ ಕುಳ್ಳಿರು ತ್ತೇನೆ.

"ಎಲೆಗಳು ಮರ್ಮರ ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತ ಅದನ್ನು ನನಗೆ ಓದಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಹರಿದೋಡುವ ಹೊಳೆ ಅದನ್ನು ಘೋಷಿಸುತ್ತದೆ. ಸಪ್ತರ್ಷಿ ಮಂಡಲವು ಅದನ್ನು ಗಗನದಿಂದ ಗಾನಮಾಡುತ್ತದೆ.

"ಅರಸುವುದು ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ. ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದದ್ದು ತಿಳಿ ಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಓದಲಾಗದ ಕಾಗದವಾದರೋ ನನ್ನ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹಗುರಮಾಡಿದೆ, ನನ್ನ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಗೀತಮಾಡಿದೆ."

ಅದಕ್ಕೆ ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದು ಬೇಡ. ಸುಮ್ಮನೆ ಅವನ ಹೆಸರನ್ನು ಕರೆಯುವುದೇ ಒಂದು ಸಂತೋಷ:

"ನನ್ನ ಮೌನದ ಧ್ಯಾನದ ನೆಳಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತು ನಾನು ನಿನ್ನ ನಾಮವನ್ನು ಉಚ್ಚಾರಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಮಾತನಾಡದೆ ಉದ್ದೇಶವಿಲ್ಲದೆ ನಿನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ನಾನು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅಮ್ಮಾ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಕಲಿತ ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿ ಮಗು ಸುಮ್ಮ ಸುಮ್ಮನೆ ಅಮ್ಮಾ, ಅಮ್ಮಾ ಎಂದು ನೂರುಸಲ ಕರೆಯುತ್ತದೆ. ನಾನು ಆ ಮಗುವಿನಂತೆ."

ಠಾಕೂರರು ಸಾವಿನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವ ಪದ್ಯಗಳು ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಬೆಳೆದಿರುವ ರೀತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತರುವುದು ಸಹಜ ಮತ್ತು ಉಚಿತ.

"ಜೀವನದ ಚರಮ ಸಾಧನವಾದ ಮೃತ್ಯುವೇ! ಬಂದು ನನ್ನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡು. ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ನಾನು ನಿನಗಾಗಿ ಕಾದಿದ್ದೇನೆ. ನಿನಗಾಗಿ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನೂ ಸುಖಗಳನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸಿದ್ದೇನೆ.

"ಹೂಗಳನ್ನು ಪೋಣಿಸಿ ಮದವಣಿಗನಿಗಾಗಿ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಮದುವೆಯಾದಮೇಲೆ ಮದವಣಗಿತ್ತಿ ತೌರುಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಒಡೆಯನನ್ನು ನಡುರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳೇ ಕಾಣುವಳು."

ಜೀವನವನ್ನು ಬಿಡುವ ಮೊದಲು ಅದರಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದದ್ದೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯಲಿ ಎಂದು ಕವಿಯ ಆಸೆ.

"ಯಾವುದೋ ಒಂದು ದಿನದ ನಸುಗತ್ತಲ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನೇಸರು ಹೋಗಿಬರುವೆನೆನ್ನುವುದು, ನಾನು ಅದನ್ನು ಮರಳಿ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಾನಿದನ್ನು ಬಲ್ಲೆ.

"ದನ ಕಾಯುವವರು ಆಲದಡಿ ಕೊಳಲುಗಳನ್ನೂದುತ್ತ ಇರಲು ದನ ಹೊಳೆಯ ಬದಿಯ ಕಾವಲಲ್ಲಿ ಮೇಯುತ್ತಿರುವುವು, ನನ್ನ ಬಾಳು ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಮರೆದಿರುವುದು.

"ಇಷ್ಟನ್ನು ನಾನು ಬೇಡುತ್ತೇನೆ. ನಾನು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಿಡುವ ಮೊದಲು ಇದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಲಿ. ಭೂಮಾತೆ ನನ್ನನ್ನು

ಕರೆದೆತ್ತಿಕೊಂಡಳೇಕೆ? ಅವಳ ನಿಶಿಯು ಮೌನ ನನಗೆ ತಾರೆಗಳ ಮಾತನ್ನಾಡಿತೇಕೆ? ಅವಳ ಹಗಲು ನನ್ನ ಭಾವಗಳನ್ನು ಮುದ್ದಿಸಿ ಹೂವಾಗಿ ಅರಳಿಸಿತೇಕೆ?

"ಹೊರಟುಹೋಗುವ ಮೊದಲು ಬಾಳ ನುಡಿಯನ್ನು ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ನುಡಿದು ಗಾನವನ್ನು ಮುಗಿಸುವಂತಾಗಲಿ. ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡುವಂತೆ ಬೆಳಕು ಹಬ್ಬಿರಲಿ. ನಿನಗೆ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಹಾರ ಕಟ್ಟಿರಲಿ."

ಜೀವನವನ್ನು ಬಿಡುವಂದು ಉಬ್ಬಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಜೀವನ ಸುಖವಾಗಿದೆ ನಿಜ; ಆದರೆ ಅದು ನಿಶಿ. ಸಾವು ಉದಯ:

"ನನಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಬಂದಿದೆ, ಅಣ್ಣಾ! ನಾನು ಹೋಗಿಬರುತ್ತೇನೆ. ನಿಮಗೆಲ್ಲ ನಮಸ್ಕಾರ; ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಡಿ. ಇಗೋ ನನ್ನ ಮನೆಯ ಬೀಗದ ಕೈಗಳು. ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನನಗಿರುವ ಅಧಿಕಾರ ವನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ನನಗೆ ಇನ್ನೇನೂ ಬೇಡ. ನೀವು ಕೊನೆಯ ಮಾತಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಸದ ಎರಡು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ನಾವು ಬಹುಕಾಲ ನೆರೆಹೊರೆಯಾಗಿದ್ದೆವು. ನಾನು ಕೊಟ್ಟದ್ದಕ್ಕಿಂತ ನಿಮ್ಮಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಈಗ ಉದಯವಾಯಿತು. ನನ್ನ ಮೂಲೆಯ ದೀಪವು ಆರಿಹೋಯಿತು. ಆಜ್ಞೆಬಂದದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದೇನೆ."

ಈಗ ಜೀವನ ಸುಖವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಮುಂದೆ ಸಾವೂ ಸುಖವಾಗಿ ಕಾಣುವುದೆಂಬ ಈ ಕವಿತೆಯ ತರ್ಕ ಸುಂದರವಾಗಿವೆ ಭದ್ರವಾಗಿದೆ:

"ನಾನು ಜೀವನದ ಸಿಂಹದ್ವಾರವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು
ಈ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಸಂಸಾರದ ಮಹಾ ನಿಕೇತನವನ್ನು ಸೇರಿದ ವೇಳೆಯನ್ನು
ನಾನು ಕಾಣೆನು ; ಯಾವ ಶಕ್ತಿ ನನ್ನನ್ನು
ಅರ್ಧರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಳುವ ಒಂದು ಮುಗುಳಂತೆ
ಈ ವಿಪುಲ ರಹಸ್ಯದ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಅರಳಿಸಿತು?
ಪ್ರಭಾತದಲ್ಲಿ ಶಿರವನ್ನೆತ್ತಿ ನಾನು ಧರೆಯನ್ನು ಕಣ್ತೆರೆದು ನೋಡಿದಾಗ
ಕನಕ ಕಿರಣದಿಂದ ನೆಯ್ದ ನೀಲಾಂಬರವನ್ನುಟ್ಟು

ಸುಖದುಃಖಗಳಿಂದ ಖಚಿತವಾದ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಕಂಡೆನು.
ಆಗ ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿದ್ದ ಈ ಅಪಾರ ರಹಸ್ಯವು
ಒಂದು ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಮಾತೃವಕ್ಷವೆಂಬಂತೆ ಕಂಡಿತು.
ಏಕಾಂತವಾಗಿದ್ದದ್ದು ನಿತಾಂತ ಪರಿಚಿತವಾಗಿ ಕಂಡಿತು.
ರೂಪಹೀನ ಜ್ಞಾನಾತೀತ ಭೀಷಣ ಶಕ್ತಿ
ನನ್ನ ಒಳಿಯಲ್ಲಿ ಜನನೀಮೂರುತಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿತ್ತು.

ಈಗ ಮೃತ್ಯು ಅಜ್ಞಾತ ನನಗೆ. ಈಗ ಅದನ್ನು ಕುರಿತು
ಕ್ಷಣ ಕ್ಷಣವೂ ನಡುಗಿ ಅದುರಿ ನಾನು ಹೆದರುತ್ತೇನೆ.
ಸಂಸಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿ
ಜೀವನ ನನ್ನದೆಂದು ಎಣಿಸಿ ಅದನ್ನು ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿ
ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.
ಎಲಾ ಮೂಢ, ನೀನು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಮೊದಲು ಜನ್ಮ ಮುಹೂರ್ತ
ದಿಂದ ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿದ್ದ
ಜೀವನ ಸಂಸಾರವನ್ನು ನಿನ್ನದೆಂದು ಯಾರು ಮಾಡಿದರು ?
ಹಾಗೆಯೇ ಮೃತ್ಯು ಮೂಡುವ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಅದರ ಅಪರಿಚಿತ
ಮುಖವು
ಇದರಂತೆ ಪರಿಚಿತವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು.
ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ ಈ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಪ್ರೀತಿ ಇದೆಯೋ
ಅದೇ ರೀತಿಯಿಂದ ನಾನು ಮೃತ್ಯುವನ್ನು
ಪ್ರೀತಿಸುವುದು ನಿಶ್ಚಯ. ಒಂದು ಸ್ತನದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಎತ್ತಿದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ
ಮಗು ಹೆದರಿ ಅಳುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ
ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ತನದಲ್ಲಿ ಅದು ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.''

ಈ ಉಪಮೆಯು ಸೊಗಸೇ ಸೊಗಸು. ಠಾಕೂರರ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಉಪಮೆ ಬಹು ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇವರು ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ರೀತಿಯಷ್ಟೇ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದ ವಿಷಯ. ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಸಾರ್ಥಕವಾದ ಈ

ಉಪಮೆಯೂ ಆ ರೀತಿಗೆ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಸಾವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಾಧಾನ ಬರುವುದು ಜೀವನವೆಲ್ಲದರ ಮುಖ್ಯ ಫಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಭಯವಿಲ್ಲದ ಬಾಳು ಮಾನವನ ಗುರಿ. ಎಲ್ಲ ಭಯಗಳಿಗೆ ಹಿರಿಯದು ಮೃತ್ಯು ಭಯ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟವನು ಇನ್ನೆಲ್ಲ ಭಯವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಂತೆಯೇ. ಆದರೆ ಇದರಿಂದ ಜೀವನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಶ್ರದ್ಧೆ ಇರಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಕವಿಗೆ ತನ್ನ ಜೀವನದ ಅವಧಿಯನ್ನು ನೆನೆದುಕೊಂಡಾಗ "ಈ ಜೀವನದ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತಿ ತಗ್ಗಿನ ಆಸನವೂ ಅಸಾಧಾರಣವಾದದ್ದು. ಅದರ ಅಧಮತಮ ಜೀವನವೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು" ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಇಂಥ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಇವರ ದಾರಿ ಹಿಂದಿನವರು ಮಾಡಿದ ದಾರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವವರುಂಟು. ಅವರ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಎಂಬಂತೆ ಕವಿ ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದಾರೆ.

> "ಅವರು ದಾರಿಯನ್ನು ಕಂಡವರು. ಆದಕಾರಣ ನಿನ್ನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಓಣಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದರು. ನಾನು ಕಾಣದವನು, ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅಲೆದೆ.
>
> "ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಹೆದರಬೇಕಾದಷ್ಟು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲ ನನಗೆ. ತಿಳಿಯದೆಯೇ ನಾನು ಬಂದು ನಿನ್ನ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಸೇರಿದೆನು.
>
> "ತಿಳಿದವರು ನನ್ನನ್ನು ಗದರಿದರು. ಓಣಿಯಲ್ಲಿ ಬರಲಿಲ್ಲ ಹೋಗು ಆಚೆ ಎಂದರು. ಹೌದೇನೋ ಎಂದು ನಾನು ಹಿಂತಿರುಗಿದೆ. ಆದರೆ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡೆ. ಅವರ ಗದರಿಕೆಯೋ ದಿನದಿನವೂ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು."

೩೩. ಪರಿಣತಿಯ ಕಾವ್ಯ

ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಗೀತಾಂಜಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಮೇಲೆ ಠಾಕೂರರ ಜೀವನ ಪ್ರಪಂಚದ ಸ್ವತ್ತಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ಇವರು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದಾರೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ:

"ನನ್ನ ಯಾತ್ರೆ ಮುಗಿಯಿತೆಂದೂ, ನನ್ನ ಶಕ್ತಿ ಕೊನೆಮುಟ್ಟಿತೆಂದೂ ನಾನು ಭಾವಿಸಿದ್ದೆನು. ನನ್ನ ಮುಂದೆ ದಾರಿ ಮುಚ್ಚಿ ಹೋಗಿದೆ ನನ್ನ ಸಾಮಗ್ರಿ ಮುಗಿಯಿತು ಎಂದೂ, ಇನ್ನು ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ನನ್ನ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಕುಳಿತಿರುವ ಕಾಲ ಬಂದಿತೆಂದೂ ಎಣಿಸಿಕೊಂಡೆನು. ಆದರೆ ನನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಕೃಪೆಗೆ ಕೊನೆಯಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ನನಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಪೂರ್ವದ ಮಾತು ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮುಗಿಯುವ ಮೊದಲು ಹೃದಯದಿಂದ ಹೊಸ ಗಾನ ಹೊಮ್ಮುತ್ತಿದೆ; ಹಳೆಯ ದಾರಿಗಳು ಮರೆದಿರಲಾಗಿ ಹೊಸ ದೇಶವೇ ತನ್ನ ಆಶ್ಚರ್ಯಗಳನ್ನು ಎದುರಿಗೆ ತೆರೆದಿಡುತ್ತಿದೆ."

ಲೋಕವೇ ತಮ್ಮದಾದ ಭಾವವನ್ನು ಇವರು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಾರೆ:

"ನನಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಇದ್ದ ಸ್ನೇಹಿತರಿಗೆಲ್ಲ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ನನಗೆ ಸೇರದ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿದೆ. ದೂರವಾದದ್ದನ್ನು ಹತ್ತಿರ ತಂದು ಅಪರಿಚಿತನನ್ನು ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. ನನ್ನ ವಾಡಿಕೆಯಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾದರೆ ಮನಸ್ಸು ಶಂಕಿಸುತ್ತದೆ. ನವೀನದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಚೀನವಿರುವುದೆಂಬುದನ್ನೂ ಅವೆರಡರಲ್ಲೂ ನೀನಿರುವೆಯೆಂಬುದನ್ನೂ ನಾನು ಮರೆತಿರುವೆನು. ಹುಟ್ಟಿನಲ್ಲೂ ಸಾವಿನಲ್ಲೂ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲೂ ಇತರ ಲೋಕಗಳಲ್ಲೂ ನೀನು ಎಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಒಬ್ಬನೇ ಆದ ನೀನೇ ನನ್ನ ಅನಂತ ಜೀವನದ ಒಬ್ಬ ಒಡನಾಡಿಯಾಗಿ ನನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು ಅಪರಿಚಿತಕ್ಕೆಲ್ಲ ಆನಂದ ಬಂಧನದಿಂದ ಬಂಧಿಸುತ್ತಿರುವೆ.

"ನಿನ್ನನ್ನು ಅರಿತಮೇಲೆ ಅಪರಿಚಿತರಿಲ್ಲ. ಆಗ್ಗೆ ಯಾವ ಬಾಗಿಲೂ ಮುಚ್ಚಿರುವುದಿಲ್ಲ."

ಯೂರೋಪಿನ ಘೋರ ಸಂಗ್ರಾಮ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಅನ್ಯಾಯವುಂಟೇ ಎಂದು ಕವಿವರರು ಬಹುದುಃಖಿಸಿದರು; ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಭಗವಂತನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು

কত অজানারে জানাইলে তুমি
কত ঘরে দিলে ঠাঁই,
দূরকে করিলে নিকট, বন্ধু,
পরকে করিলে ভাই ॥

রবীন্দ্রনাথ ঠাকুর

Thou hast made me known to friends
whom I knew not.
Thou hast given me seats in homes not my own
Thou hast brought the distant near
and made a brother of the stranger.

Rabindranath Tagore

ಠಾಕೂರರ ಬರಹದ ಪ್ರತಿಕೃತಿ

(ವಂಗ ಮತ್ತು, ಇಂಗ್ಲೀಷು: ಕಿರಿದು ಮಾಡಿದ್ದು)

ಮಾನವನು ಕೆಡಿಸುತ್ತಾನೆ; ದೇವರು ಅವನ ಕ್ರೂರ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮರೆಯಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದಾನೆ ಎನ್ನುವುದು ಈ ಕವಿತೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಭಾವ. ಪಕ್ವವಾದ ಈ ವಿಶ್ವಪ್ರೇಮ ಇವರ ಈಚಿನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಾಣುತ್ತದೆ. 'ಪಲಾತಕಾ' ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಕತೆಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಕಥೆ ವರ ಸಿಕ್ಕದೆ ಮದುವೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇರುವ ಹುಡುಗಿ ಯೊಬ್ಬಳು, ಅವಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದೇನೆಂದುಕೊಳ್ಳುವ ಆದರೆ ಅವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಲು ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಗತ್ತು ಇಲ್ಲದ ಹುಡುಗ ಒಬ್ಬ, ಇವರ ಚರಿತ್ರೆ; ಇನ್ನೊಂದು ಕವಿತೆ ಸಂಸಾರದ ನೂರು ಕಟ್ಟಲೆಗೆ ತಲೆಕೊಟ್ಟು ಸುಗ್ಗುಸುರಿಯಾಗಿ ಮೂವತ್ತು ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಸಾಯುವ ಹೆಣ್ಣು ಒಬ್ಬಳ ಕತೆ; ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಅಡಗಿ ಇದ್ದು ಕಾಯಿಲೆಯಾದಾಗ ಗಂಡನೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ಪಯಣ ಹೊರಟ ಒಬ್ಬ ತರುಣಿಯ ಧಾರಾಳ ವನ್ನೂ ಆನಂದವನ್ನೂ ಕುರಿತದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ಕತೆ; ತನ್ನ ಮಗಳು ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ದೀಪವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮಹಡಿಯಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿದುಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ದೀಪ ಆರಿ ಹೋಗಲು ದಾರಿ ತಪ್ಪಿಹೋಯಿತೆಂದು ಭಯದಿಂದ ಕೂಗಿಕೊಂಡದ್ದನ್ನು ಹೇಳಿ ಹೀಗೆಯೇ ಆಕಾಶಪಥದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರವೊಂದು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹೊರಟು ಬೆಳಕು ಹೋಗಿ ಕೂಗಿಕೊಂಡರೆ ಏನು ಗತಿ ಎಂಬ ಕನಿಕರದ ಕೂಗು ಒಂದು ಕವನ. ಹೀಗೆ ಈ ಕಾವ್ಯಗುಚ್ಛದಲ್ಲಿ ಜೀವನದೊಂದಿಗೆ ಆರ್ದ್ರ ಹೃದಯದಿಂದ ಸಹಕರಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಂತದ ಅನುಭವ, ತಿಳಿವು, ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಇತರ ಜೀವನದೊಂದಿಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಅದರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅರಿವು ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ಕಂಡಾಗ ಅಂದು ಉಗ್ರವಾದ ಮಾತು ಗಳಿಂದ ಖಂಡಿಸಿದ ಇವರ ಬರಹದಲ್ಲಿ ಈಗ ಖಂಡನವೂ ನಯವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹುಳಿಯಾಗಿದ್ದ ಮಾವು ಇಲ್ಲಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಸಿಹಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಅಜೀರ್ಣದ ಜಠರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡಲು ಹುಳಿಯನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. ವೈದ್ಯನು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾರವನ್ನು ಕೊಡುವನು; ವಯಸ್ಸಾದವನಾದರೆ ಕಿತ್ತಳೆಹಣ್ಣನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಕವಿವರರ ಈಗಣ ಸ್ಥಿತಿ ಈ ಪಕ್ವದ ಸ್ಥಿತಿ.

ಠಾಕೂರರ ಕಾವ್ಯಗಳ ಈ ಅವಲೋಕನವು ಅವರು ತಮ್ಮ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿರುವ ಮಾತಿನಿಂದ ಮುಗಿಯಬಹುದು.

"ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಗೀತಗಳ ಮೂಲಕ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದುವು ಅವು. ಅವುಗಳಿಂದ ನಾನು ನನ್ನ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ತಡವುತ್ತ ಮುಟ್ಟುತ್ತ ಸುತ್ತಣ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದೆನು. ನಾನು ಕಲಿತ ಪಾಠಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಗೀತಗಳು ನನಗೆ ಕಲಿಸಿಕೊಟ್ಟುವು. ಹೃದಯಾಕಾಶದ ಅಂಚಿನ ಅನೇಕ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಅವು ನನ್ನೆದುರಿಗೆ ತಂದುಬಿಟ್ಟುವು.

"ಹಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರವೆಲ್ಲ ದೇವದೇವನನ್ನು. ಅಲ್ಲಿರುವ ನುಡಿಯೆಲ್ಲ ಅವನನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಗಾನವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅರ್ಥವೂ ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು.

— —

ಅಧ್ಯಾಯ ೫

ಕತೆಗಳು

೩೪. ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳು

ಠಾಕೂರರರು ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಕವಿಗಳೋ ಅಷ್ಟೂ ದೊಡ್ಡ ಕತೆಗಾರರು. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಒಂದೆರಡು ಕತೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಈ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಮೊದಲು ಬರೆದುವು ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳು. ಇವರ ಕತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳ ವಿಷಯ ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಔಚಿತ್ಯವುಂಟು.

ರವೀಂದ್ರರ ಸಣ್ಣ ಕತೆಯ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವಿಷಯ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವುಗಳ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. 'ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ' ಎಂಬ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ದೋಖಿನ್ ಬಾಬು ಎಂಬವನ ರಾತ್ರಿಯ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಈತನು ರೋಗಿಯಾದ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಬಹು ಪ್ರೇಮವನ್ನು ತೋರಿಸುವಂತೆ ಇರುತ್ತಾ ಅವಳು ಸಾಯುವ ಮೊದಲು ಪರಿಚಯದ ಒಬ್ಬ ಯುವತಿಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಹೆಂಡತಿ ತೀರಿದ ಕೆಲದಿನದಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವನು. ಈ ಯುವತಿ ಒಂದುಸಲ ಇವರ ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ರೋಗಿಯಾದ ಹೆಂಡತಿ "ಓಕಿ, ಓಕಿ" ಎಂದರೆ "ಅವಳು ಯಾರು, ಅವಳು ಯಾರು" ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದಳು. ಒಬ್ಬನೇ ಇರುವ ವೇಳೆ ಓಕಿ, ಓಕಿ ಎಂಬಂತೆ ಕೂಗುವ ಹಕ್ಕಿ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಶಬ್ದ ಮಾಡಿದರೆ ಇವನಿಗೆ ಹೆಂಡತಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ನೆನಪು ಬರುವುದು. ಹೀಗೆ ತಾನು ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದೆನೆಂಬ ಬುದ್ಧಿ ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆಯನ್ನು ಇವನಿಗೆ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಮಾಡಿತು. 'ಸಂಪಾದಕ' ಎಂಬ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ತಂದೆ ಮತ್ತು ಅವನ ಮಗಳ ಜೀವನದ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದೆ. ತಾಯಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಈ ಮಗು ಮನೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರೇಮವಿದ್ದರೂ ತಂದೆ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪತ್ರಿಕೆ

ಗಳ ಕೆಲಸ ಅಷ್ಟೇನೂ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಒಂದುಸಲ ಮಗು ಬಂದು ಇವನನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸುತ್ತದೆ; ಇವನು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಜ್ಞಾನ ವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ ಬಹು ದಿನದಿಂದ ಇಷ್ಟು ಮೆಚ್ಚಾಗಿ ಬರದ ಮಗು ಅಂದು ಬಂದದ್ದು ಅವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಗಲಿರುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ನೋಡಿದರೆ ಮಗು ಜ್ವರದಲ್ಲಿದಾಳೆ. ಆಗ ತಂದೆ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಹರಿದುಹಾಕಿ ಪುನಃ ಅವಳಿಗೆ ಗಮನಕೊಡುತ್ತಾನೆ. 'ಗಿರಿಬಾಲಾ' ಎಂಬ ಕತೆಯುಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಪೋಲಿಯಾದ ಗಂಡ ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಇವರ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಗಂಡನು ಸುಂದರಿಯಾದ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ನಾಟಕದ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿರುವನು. ಗಿರಿಬಾಲೆ ಬೇಡ ಬೇಡ ಎಂದು ಹೇಳುವಷ್ಟೂ ಹೇಳಿ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೊರಟುಹೋಗು ವಳು. ಏನಾದಳೆಂದು ಇವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಇವನು ಹೋದಾಗ ಅವಳು ರಂಗದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಟಿಸುವಳು. ಇವನು ಗಲಭೆ ಮಾಡುವನು. 'ಹಸಿದ ಕಲ್ಲುಗಳು' ಎಂಬ ಕತೆಯುಲ್ಲಿ ಬಾದಷಹರ ಕಾಲದ ಅರಮನೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಒಬ್ಬನೇ ವಾಸ ಮಾಡಿದ ಆಧುನಿಕನೊಬ್ಬನು ಪೂರ್ವದ ಶೋಕಮೋಹಭರಿತವಾದ ಜೀವನದ ಛಾಯೆ ಅಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಸುಳಿಯುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅನುಭವಿಸಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. 'ವಿಜಯ' ಎಂಬ ಕತೆಯುಲ್ಲಿ ಹೊರಗಣಿಂದ ಬಂದ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಆಡಂಬರದ ಕೃತಕ ಕವಿಯೊಬ್ಬನೂ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲೇ ಇದ್ದ ಸರಳವಾದ ಕವಿತೆಯ ಸಹಜ ಕವಿಯೊಬ್ಬನೂ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡಿ ಪಂಡಿತನು ಗೆದ್ದು ಕವಿ ಸೋತ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಸೋತ ಕವಿ ಸಾಯುವಂತಿರಲು ಅವನು ಪೂಜಿಸುತ್ತ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಮೆಚ್ಚಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಬಂದು ಅವನಿಗೆ ಮರ್ಯಾದೆಮಾಡಿದಂತೆ ಅನುಭವವಾಗುವುದು. ಈ ಉತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿ ಅವನು ಜೀವವನ್ನು ಬಿಡುವನು. 'ಮನೆಗೆ ಬಂದದ್ದು' ಎಂಬ ಕತೆಯುಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ತುಂಟ ಹುಡುಗನನ್ನು ಅವನ ತಾಯಮನೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಮಾವನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವನು; ಅವನು ಅಲ್ಲಿ ಅಸುಖಿಯಾಗಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದಿದ್ದು ಹೋಗಲಾಗದೆ ಕಾಯಿಲೆ ಬೀಳುವನು; ಸಾಯುವಾಗ ಊರನ್ನು ನೆನೆದುಕೊಳ್ಳುವನು; ಅದನ್ನು

ತಾಯಿ ಕಾಣುವಳು. 'ಇಸ್ಪೀಟ್ ರಾಜ್ಯ' ಎಂಬ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಇಸ್ಪೀಟುಗಳ ಹೆಸರಿಟ್ಟು ನಮ್ಮ ಸೀಮೆಯ ಕೆಲವು ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹಾಸ್ಯಮಾಡುವಂತೆ ಒಂದು ಚಿತ್ರ ಕಥೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದೆ. 'ನೋಟ' ಎಂಬ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಡನ ಅಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಕಣ್ಣುಹೋದ ಹೆಂಡತಿ ಅವನನ್ನು ಬೇರೆ ಮದುವೆಯಾಗೆಂದು ಹೇಳುವುದು; ಅವನು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಣೆಯಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು; ಆಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಮದುವೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಮಾಡುವುದು; ಆ ಹುಡುಗಿ ಅವನ ಮೈದುನನನ್ನು ಮದುವೆ ಯಾಗಲಾಗಿ ಅವನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಆಣೆ ಉಳಿಯುವುದು; ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. 'ನ್ಯಾಯಂಬೋರಿನ ಜೋಡಿದಾರರು' ಎಂಬ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಜಂಭಕೊಚ್ಚುವ ಜೋಡಿದಾರನೊಬ್ಬನ ಪರಿಚಯದ ಒಬ್ಬ ಯುವಕನು ಅವನಿಗೆ ಅವಮಾನಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಮಾಡಿ ಮುದುಕನ ಮಗಳು ಅದರಿಂದ ಎಷ್ಟು ನೊಂದಳೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ ಮಾತು ಹೇಳಿದೆ. 'ಇರುವಳೋ ಸತ್ತವಳೋ' ಎಂಬ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಜೀವಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಶ್ಮಶಾನಕ್ಕೆ ಕೊಂಡುಹೋದ ವಿಧವೆ ಎಚ್ಚತ್ತು ಹೊರಟುಹೋದಂತೆ, ಆಮೇಲೆ ಅವಳು ಜೀವದಿಂದಿದ್ದರೂ ಅವಳು ಪಿಶಾಚಿಯಾಗಿ ಬಂದಿರುವಳೆಂದು ಜನರು ತಿಳಿದಂತೆ, ಅವಳು ಮರಳಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ 'ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಡಬೇಡ. ನಿನಗೆ ಆಗಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮ ವನ್ನೂ ಮಾಡಿಸುತ್ತೇವೆ' ಎಂದು ಮನೆಯವರು ಹೇಳಿದಂತೆ, ಅವಳು ಹೋಗಿ ಭಾವಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಸತ್ತಂತೆ ಹೇಳಿದೆ. 'ಪರತ್ಯಾಗ' ಎಂಬ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಆಚಾರವಂತನೊಬ್ಬನು ನೆಂಟನೊಬ್ಬನನ್ನು ಆಚಾರ ಬಿಟ್ಟನೆಂದು ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಪಡಿಸಲು ಅವನು ಪ್ರತೀಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಇವನ ಮಗನಿಗೆ ಜಾತಿಗೆಟ್ಟವರ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ಮದುವೆಮಾಡಿಸಿ ಕೆಲವು ಕಾಲದಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದನ್ನೂ, ಆಗ ಈ ಆಚಾರವಂತನು ಸೊಸೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡೆಂದು ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೂ, ಮಗನು ಸ್ವಲ್ಪ ಯೋಚನೆಮಾಡಿ ಹೆಂಡತಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪದೆ ಇದ್ದದ್ದನ್ನೂ, ಅವನು ಜಾತಿಯನ್ನು ಬಿಡುವೆನೆಂದದ್ದಕ್ಕೆ ತಂದೆ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಡುವೆನು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ. 'ಶುಭ ಸಂದರ್ಶನ' ಎಂಬ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ತರುಣನು ಒಬ್ಬ ಕನ್ಯೆ

ಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮೆಚ್ಚಿದಂತೆ, ಅವಳ ಹೆಸರು ಸುಧಾ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವೆನೆಂದು ಅವಳ ತಂದೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದಂತೆ, ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ತಾನು ಮೆಚ್ಚಿದ ಹುಡುಗಿಯಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅತೃಪ್ತ ನಾದಂತೆ, ಆಮೇಲೆ ಆ ಮೆಚ್ಚಿದ ಹುಡುಗಿ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬರಲು ಅವಳು ಹುಟ್ಟುಮೂಕಳೆಂದೂ ಮೊದ್ದಳೆಂದೂ ತಿಳಿದು ಇಂಥವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗ ದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ದೈವಕ್ಕೆ ಕೃತಜ್ಞನಾದಂತೆ, ಮುರಳಿ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಯನ್ನು ಅತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ನೋಡಿದಂತೆ ಹೇಳಿದೆ. 'ಒಗಟೆ ಬಿಡಿಸಿದ್ದು' ಎಂಬ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಗೋಪಾಲನ ಮಗನು ತನ್ನ ಜಹಗೀರಿನ ಒಬ್ಬ ಮುಸಲ್ಮಾನನಿಗೆ ಬಹಳ ಅನುಕೂಲವಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನೋಡಿ ಜಗಳವಾಡಿ ಕೊನೆಗೆ ಆ ಮುಸ ಲ್ಮಾನನು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಉಪಪತ್ನಿಯ ಮಗನೆಂದು ತಂದೆಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆ ಹೇಳಿದೆ. 'ಸ್ನಾನಘಟ್ಟ' ಎಂಬ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕುಸುಮ ಎಂಬ ಹುಡುಗಿ ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಕೆಲವು ದಿನದಲ್ಲಿ ಅವನು ತೀರಿಹೋದನೆಂದು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದನ್ನೂ, ಕೆಲವು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರ ಊರಿಗೆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯೊಬ್ಬನು ಬಂದ ದ್ದನ್ನೂ, ಕುಸುಮಳು ಅವನ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಅವನು ತನ್ನ ಗಂಡ ನೆಂದು ತಿಳಿದು ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ನಡತೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲು ಅವನು ಹೀಗೆ ಮಾಡಬೇಡ ದೇವರನ್ನು ನಂಬು ಎಂದು ಅವಳಿಗೆ ಹೇಳಿ ಹೊರಟುಹೋದ ದ್ದನ್ನೂ ಅವಳು ಆ ರಾತ್ರಿ ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಕೊಂಡದ್ದನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ.

ನಾಟಕದ ಚೀಟಿಗಳ ಕಥಾಸಾರಾಂಶದಂತಿರುವ ಈ ವಸ್ತುನಿರೂಪಣ ದಿಂದ ಠಾಕೂರರ ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳ ಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ಇದರಿಂದ ಒಂದು ವಿಷಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರ ಕತೆಗಳ ಪ್ರಪಂಚ ಬಹು ವಿಸ್ತಾರವಾದದ್ದು. ಬಾಬುಗಳು, ಒಡವರು, ಭಿಕ್ಷುಕರು; ಸುಖಿಗಳು, ದುಃಖಿಗಳು, ಸಂಸಾರಿಗಳು, ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು; ನಟರು, ಗಾಯಕರು, ಪಂಡಿತರು, ಕವಿಗಳು; ಬಾಲಕರು, ಬಾಲಕಿಯರು; ತರುಣರು, ವೃದ್ಧರು: ಇವರ ಕತೆಯ ಪ್ರಪಂಚವು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. 'ನಿರ್ಝರಿಯ ಸ್ವಪ್ನಭಂಗ'ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಒಂದು ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯ

ಆಗಮನವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದವರೆಂದು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದೆ. ಇವರ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಆಮೇಲೆ ಹೊಸ ಶಕ್ತಿಯೊಂದು ಬಂದಿತು. ಆ ಶಕ್ತಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವ ರೂಪವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟ; ಯಾವ ವಸ್ತುವಾದರೂ ಕಾವ್ಯವಾಗುವಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸಣ್ಣ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಣ್ಣ ಅಷ್ಟು ಬೆರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಠಾಕೂರರ ನವೀನ ದೃಷ್ಟಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವಸ್ತುವೈವಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇವರು ಬಹು ರೀತಿಯ ಜನನನ್ನು ನೋಡಿದರು; ಎಲ್ಲವೂ ಇವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ನೋಡಲರ್ಹ ವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು; ಎಲ್ಲದರೊಂದಿಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ವರ್ತಿಸಿ ಎಲ್ಲದರ ಗುಟ್ಟನ್ನೂ ಇವರು ಅರಿತರು. ಈ ದೃಷ್ಟಿ ಬಂದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಯಾವ ಜೀವನವೂ ಅಲ್ಪವಲ್ಲ, ಯಾವ ವಿಷಯವೂ ಸಣ್ಣದಲ್ಲ; ಇವನೊಂದಿಗೆ ಮೆಟ್ಟಿಲ ಕಲ್ಲು ಮಾತನಾಡುತ್ತದೆ, ಅಸ್ಥಿಪಂಜರ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳಸುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಈ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ರೀತಿ ವೈವಿಧ್ಯವೂ ಇದೆ. 'ಮನೆಗೆ ಬಂದದ್ದು' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಒಂದು ಸಂಸಾರದ ಮಾತು ಕತೆಗಳು, 'ಹಸಿದ ಕಲ್ಲುಗಳು' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮಾಯಾದರ್ಪಣದಲ್ಲಿ ಸುಳಿಯುವ ನೆರಳುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ನಡೆನುಡಿಗಳು, 'ಸ್ವಾನಘಟ್ಟ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಎಳೆಯ ಜೀವದ ಆಸೆ ನಿರಾಸೆಗಳಿಗೆ ಕರಗಿದ ಕಲ್ಲಿಗೆ ತಕ್ಕ ಸರಳವಾದ ಮಾತು, 'ವಿಜಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತನ ಆಡಂಬರದ ಕೂಗು ಕವಿಯ ಸವಿಯಾದ ನುಡಿ: ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭವು ಅದಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನಿವರ ಕಥನ ಕೌಶಲವು ಅಸಾಧಾರಣವಾದದ್ದು. ಇವರ ಕತೆ ಬಹಳ ಅಚ್ಚಾಗಿವೆ; ಇಷ್ಟೂ ಒಂದೇ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ವಸ್ತು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿದೆ; ಅದನ್ನು ನಾದಿರುವುದರಲ್ಲಿ ವಿವೇಚನೆಯಿದೆ; ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಕತೆ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗಿರುವು ದಿಲ್ಲ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಂದ ಕತೆಗಳಲ್ಲಂತೂ ಈ ಕೌಶಲವು ಮೇಲಣ ಮೆಟ್ಟಿಲಿ ನದು. ಠಾಕೂರರ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಕತೆಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವಾದ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿಸಲರ್ಹವಾದುವು. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ, ಇವರ 'ಕಾಬೂಲಿವಾಲಾ' ಎಂಬ ಕತೆ. ಇದನ್ನು ಶ್ರೀಮಾನ್ ಅಗರದ ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ನವರು ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದರು. ಠಾಕೂರರ

ಕತೆಯ ರೀತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಅದರ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಕತೆಗಾರನಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಚಿಕ್ಕ ಮಗಳು. ಮಾತುಗಾರಮಲ್ಲಿ. ಅಪ್ಪಾ ಅಮ್ಮ ನಿನಗೇನಾಗಬೇಕು, ಎನ್ನುವಳು. ಅಪ್ಪಾ ಮೋಡದಲ್ಲಿ ಆನೆಯಿದೆ ಯಂತೆ, ಅದು ಸೊಂಡಲಿನಲ್ಲಿ ಊದೋದರಿಂದ ಮಳೆ ಸುರಿಯುತ್ತಂತೆ, ಹೌದೇನಪ್ಪಾ, ಎಂದು ಕೇಳುವಳು. ಒಂದು ದಿನ ಇವಳು ತಂದೆಯ ಬಳಿ ಕುಳಿತಿರುವಾಗ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕಾಬೂಲಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಕಾಬೂಲಿ ವಾಲಾ ಕಾಬೂಲಿವಾಲಾ ಎಂದಳು. ಕಾಬೂಲಿ ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಒಳಗೆ ಬಂದನು. ಮಿನಿ ಓಡಿಹೋದಳು. ಕತೆಗಾರನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣ್ಣನ್ನು ಕೊಂಡನು. ಹಣ್ಣಿನವನು ಮಗುವೆಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿ ಎಂದನು. ತಂದೆ ಅವಳ ಭಯವನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಳನ್ನು ಹೊರಗೆ ಕರೆತಂದು ಇವನಿಗೆ ಗುರುತು ಮಾಡಿಸಿದನು. ಇವರಿವರಿಗೆ ಬಹಳ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಯಿತು. ಒಂದು ದಿನ ಕಾಬೂಲಿ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಮಗುವಿನೊಂದಿಗೆ ಆಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವಳ ಜೇಬಿನ ತುಂಬ ಹಣ್ಣು. ಮಗುವಿಗೆ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಏಕೆ ಕೊಟ್ಟೆ ಎಂದು ತಂದೆ ಅವನಿಗೆ ಎಂಟಾಣೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಅವನು ಆಗ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆಮೇಲೆ ಮಗುವಿಗೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಮಗುವನ್ನು ಇಂಥವನೊಂದಿಗೆ ಆಡುವು ದಕ್ಕೆ ಬಿಡುವರೇ ಎಂದು ಮಿನಿಯ ತಾಯಿ ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವಳು. ಕತೆಗಾರನು ಇದೆಲ್ಲ ಬರಿಯ ಭಯವೆಂದು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುವನು. ಕಾಬೂಲಿ ಹುಡುಗಿ ಯನ್ನು "ಮಾವನ ಮನೆಗೆ ಎಂದು ಹೋಗುತ್ತೀ?" ಎಂದು ಕೇಳುವನು. ಅವಳು ಹೊಸ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಮಗು. ಇದು ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅವಳು ನೀನು ಎಂದು ಹೋಗುತ್ತೀಯಾ ಎನ್ನುವಳು. ಅವನಿಗೆ ಅವನಂಥವರಿಗೆ ಮಾವನ ಮನೆ ಎಂದರೆ ಕೆಲಸಮಾಡದೆ ಇದ್ದರೂ ಅನ್ನ ಸಿಕ್ಕುವ ಸೆರೆಮನೆ. ಅವನು ನಮ್ಮ ಮಾವನನ್ನು ಎಂದರೆ ಪೋಲೀಸಿ ನವನನ್ನು ಬಲಿಹಾಕುತ್ತೇನೆ ಎನ್ನುವನು. ಮಿನಿ ನಗುವಳು. ಕೆಲವು ದಿನದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ರಹಮಾನನು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಇವರು ಅವನನ್ನು ಮರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಾಗಿವೆ. ಮಿನಿಯ ಮದುವೆಯ ದಿನ. ಮಿನಿ ಶೃಂಗಾರವಾಗುತ್ತ

ಒಳಗಿದಾಳೆ. ಹೊರಗಡೆ ರಹಮಾನನು ಬಂದನು. ಕತೆಗಾರನು ಅವನ ಕ್ಷೇಮಸಮಾಚಾರವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುವನು. ನೆರೆಯಿಂದ ಬಂದೆನೆಂದೊಡನೆ ಇವನಿಗೆ ಅಸಹ್ಯವಾಗಿ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಬಾ ಎನ್ನುವನು. ರಹಮಾನನು ಹೋಗಲು ನಡೆದು ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಮಗುವನ್ನು ಒಂದು ಸಲ ನೋಡ ಬಹುದೇ ಸ್ವಾಮಿ ಎನ್ನುವನು. ರಹಮಾನನಿಗೆ ಮಿನಿ ಬೆಳೆದಿರಬೇಕೆಂಬ ಭಾವನೆ ಇಲ್ಲ. ಮಗುವಿಗೆಂದು ಒಂದಿಷ್ಟು ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಖರ್ಜೂರವನ್ನು ತಂದಿರುವನು. ಕತೆಗಾರನು, ಈ ಹೊತ್ತು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬ, ಯಾರನ್ನೂ ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಎನ್ನುವನು. ರಹಮಾನನು ಪೆಚ್ಚುಬಿದ್ದು ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವನು. ಕತೆಗಾರನು ಅಯ್ಯೋ ಪಾಪ ಕರೆಯೋಣವೇ ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವನು. ರಹಮಾನನು ತಾನೇ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುವನು; ಹಣ್ಣಿನ ಪೊಟ್ಟಣವನ್ನು ಇವನ ಮುಂದಿಟ್ಟು ಇದನ್ನು ಮಗುವಿಗೆ ಎಂದು ತಂದೆ, ಇದನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಕೊಡುವಿರಾ ಎನ್ನುವನು. ಕತೆಗಾರನು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹಣ ಕೊಡಲು ಹೋಗುವನು. ರಹಮಾನನು ಇದಕ್ಕೆ ಹಣ ಕೊಡಬೇಡಿ, ನಿಮ್ಮ ಮಗಳಂತೆ ನನಗೂ ಒಬ್ಬ ಮಗಳಿದಾಳೆ, ನಾನು ನನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ನೆನೆದು ನಿಮ್ಮ ಮಗುವಿಗೆ ಹಣ್ಣು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ, ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ ಎನ್ನುವನು. ಆಮೇಲೆ ತನ್ನ ಚೀಲದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಿ ಒಂದು ಕಾಗದವನ್ನು ತೆಗೆಯುವನು. ಹಳೆಯ ಕಾಗದ, ಕೊಳೆಯಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಸಿಯಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚಿರುವ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಕೈಯ ಗುರುತು. ಇದು ಮಗಳ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ರಹಮಾನನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಭಾವಚಿತ್ರ. ಕತೆಗಾರನಿಗೆ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ಚಿಮ್ಮಿತು. ಇವನು ಬರಿಯ ಒಬ್ಬ ಕಾಬೂಲಿ, ತಾನು—ತಾನು ಹೆಚ್ಚು ಏನು? ರಹಮಾನನೂ ತನ್ನಂತೆಯೇ ಮಗಳನ್ನು ಹೆತ್ತ ತಂದೆ. ಕತೆಗಾರನು ಮಿನಿಯನ್ನು ಕರೆಸಿದನು. ಅವಳು ಬೆಳೆದಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ರಹಮಾನನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ; ಅವನು ಅಪ್ರತಿಭನಾದನು; ಕ್ಷಣಬಿಟ್ಟು ನಕ್ಕು ಅಮ್ಮಯ್ಯ ಮಾವನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತೀಯಾ ಎಂದನು. ಅವನಿಗೆ ಇನ್ನೇನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಮಿನಿ ನಾಚಿಕೊಂಡು ಒಳಗೆ ಹೋದಳು. ರಹಮಾನನನ್ನು ನೋಡಿ ಕತೆಗಾರನಿಗೆ ವ್ಯಸನ ವಾಯಿತು. ರಹಮಾನನು ಕಾಬೂಲಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ್ಗೆ ಅವನ ಮಗಳು

ಬೆಳೆದಿರುವಳು, ದೊಡ್ಡವಳಾಗಿರುವಳು. ಇನ್ನವಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದೆಂದು ರಹಮಾನನಿಗೂ ತೋರಿತು. ಕತೆಗಾರನು ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಹಣ ಕೊಟ್ಟು, ರಹಮಾನ್ ನಿಮ್ಮೂರಿಗೆ ಹೋಗು, ಮಗಳನ್ನು ನೋಡು, ಎಂದನು. ರಹಮಾನನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಹಣವನ್ನು ಉಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮದುವೆಯ ಸಂಭ್ರಮಗಳಲ್ಲೊಂದನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಯಿತು. "ಆದರೆ ನನಗೆ ಮದುವೆಯ ಸಂಭ್ರಮವು ದೂರದೇಶ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಬಹು ದಿನದ ಹಿಂದೆ ಹೊರಟುಹೋಗಿದ್ದ ತಂದೆಯೊಬ್ಬನು ಮರಳಿ ಬಂದು ತನ್ನ ಮಗುವನ್ನು ನೋಡುವನು ಎಂಬ ಯೋಚನೆಯಿಂದ ಬಹಳ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿ ಕಂಡಿತು."

ಸರಿಯಾಗಿ ಬರೆದ ಸಣ್ಣ ಕತೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ರತ್ನ. ಠಾಕೂರರು ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಭಾವಗೀತ ಕವಿಗಳು. ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕತೆ ಭಾವಗೀತ. ಇಲ್ಲಿ ಇವರು ಒಂದು ಭಾವವನ್ನು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಊಹೆಯಿಂದ ಕತೆಮಾಡಿದಾರೆ. ಇವರ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಊರ್ವಶಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಇವರ ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಬೂಲಿವಾಲಾ. ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಭಾವದ ಸೊಗಸೂ ಮಾತಿನ ಕುಂದಣದ ಕೌಶಲವೂ ಒಂದುಗೂಡಿ ಈ ಬರವಣಿಗೆ ದೋಷವೇ ಇಲ್ಲದ ರತ್ನ ಎನ್ನಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿವೆ.

೩೫. ಮುರಿದ ನೌಕ

ಠಾಕೂರರ ದೊಡ್ಡ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ 'ಮುರಿದ ನೌಕ' ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು. ರಮೇಶನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತ ಜೋಗೀಂದ್ರನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತ ಬರುತ್ತ ಜೋಗೀಂದ್ರನ ತಂಗಿ ಹೇಮನಳಿನಿಯಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗವುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೇಮನಳಿನಿಯ ಮನೆಯವರು ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಆದಕಾರಣ ರಮೇಶ ಹೇಮನಳಿನಿಯರ ಮದುವೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಡೆಯತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಇದು ತಿಳಿದೂ ಇವರು ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ರಮೇಶನ ತಂದೆ ಒಂದು ರಮೇಶನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ತಾನು ಹುಡುಕಿದ್ದ ಒಂದು ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ತಂದು ಅವನಿಗೆ ಮದುವೆಮಾಡುವನು.

ಮದುವೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ರಮೇಶನೂ ಇವನ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಇನ್ನು ಇತರರೂ ಇದ್ದ ದೋಣಿ ಬಿರುಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಮುಳುಗುವುದು. ಪ್ರವಾಹವು ರಮೇಶನನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬಂದು ನದೀಮಧ್ಯದ ಒಂದು ದ್ವೀಪದಮೇಲೆ ಹಾಕುವುದು. ಜ್ಞಾನ ತಪ್ಪಿದ್ದ ರಮೇಶನು ಎಚ್ಚತ್ತಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗಿ ನಿಂತಿರುವುದು ಕಾಣುವುದು. ಅವಳೂ ಹೊಸದಾಗಿ ಮದುವೆಯಾದ ಹುಡುಗಿ. ಅವಳು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯೆಂದು ಅವನು ತಿಳಿಯುವನು. ಇವನು ತನ್ನ ಗಂಡನೆಂದು ಅವಳು ತಿಳಿಯುವಳು. ಆದರೆ ಅವಳು ಇವನ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಂದು ಮದುವೆಯ ಗುಂಪಿನವರು ರಮೇಶನ ದೋಣಿಯ ತೆರದ ಇನ್ನೊಂದು ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿರಲು ಅದೇ ಬಿರುಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ದೋಣಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗಿ ಪ್ರವಾಹವು ಈ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂದಿರುವುದು. ಇದೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯದೆ ರಮೇಶನು ಇವಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವನು; ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಇವಳು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಅವಳ ಮಾತಿನಿಂದ ತಿಳಿಯುವನು; ತಾನು ಅವಳ ಗಂಡನಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸದೆ ಅವಳಿಂದ ಅವಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅವಳ ಗಂಡನ ಹೆಸರು ನಳಿನಾಕ್ಷ. ಅವನು ಎಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ವಿಚಾರಿಸಿ ರಮೇಶನು ಒಂದು ಕಾಗದ ಬರೆಯುವನು. ಅವನು ಏನಾದನೆಂದು ರಮೇಶನಿಗೆ ತಿಳಿಯದೆಹೋಗುವುದು. ಮದುವೆಯಾದ ಹುಡುಗಿ ಗಂಡನಲ್ಲದ ತನ್ನೊಂದಿಗೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಇದ್ದು ಈಗ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಹೋದಾಳು ಎಂಬ ಸಂಕೋಚದಿಂದ ರಮೇಶನು ಅವಳನ್ನು ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡುಬಂದು ಏನುಮಾಡುವುದೆಂದು ತೋಚದೆ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯೆಂದು ಹೇಳಿ ಒಂದು ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಓದುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಡುವನು; ಈ ಮಧ್ಯೆ ಹೇಮನಳಿನಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಪುನಃ ಮಾತು ಕತೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವನು. ಹೇಮನಳಿನಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂದಿರುವ ಅಕ್ಷಯನೆಂಬ ಯುವಕನು ರಮೇಶನ ಸುಳಿವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಇವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಹೆಂಗಸಿನ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ರಮೇಶ ಹೇಮನಳಿನಿಯರ ಮದುವೆ

ಯಾಗುವುದೆಂದು ಏರ್ಪಾಡಾಗಿ ಒಂದು ದಿನ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಮದುವೆಯ ಹಿಂದಿನ ದಿವಸ ಕಮಲೆ ಶಾಲೆಯಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುವ ದಿನ. ಈ ಕಾರಣ ದಿಂದ ರಮೇಶನು ಮದುವೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನ ಮುಂದಕ್ಕೆ ನೂಕಬೇಕಾಗು ವುದು. ಹೇಮನಳಿನಿಗೂ ಅವಳ ತಂದೆಗೂ ಇದರ ಕಾರಣ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ರಮೇಶನು ಕಮಲೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ತಾನು ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದ ಒಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳ ಜೊತೆಗಿರುವನು. ಜೋಗೀಂದ್ರನೂ ಅಕ್ಷಯನೂ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅವನ ಗುಟ್ಟು ಗುಟ್ಟಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸುವರು. ರಮೇಶನು ಇನ್ನು ಇಲ್ಲಿರುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಕಮಲೆಯೊಡನೆ ಹೊರಟು ಒಂದು ದೋಣಿಯನ್ನೇರಿ ವಾರಣಾಸಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವನು. ಇತ್ತ ಜೋಗೀಂದ್ರನು ತನಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದುದನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಮನಳಿನಿಗೂ ಅವಳ ತಂದೆಗೂ ಬಹಳ ಖೇದವಾಗುವುದು. ಅಕ್ಷಯನು ರಮೇಶನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುವನು; ರಮೇಶನು ಅವನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ವಾರಣಾಸಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಮಲೆಗೆ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಉಮೇಶ ನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಬಡಹುಡುಗನು ಸಿಕ್ಕುವನು. ರಮೇಶನು ತನ್ನ ಗಂಡನಲ್ಲ ವೆಂದು ಕಮಲೆಗೆ ಇನ್ನೂ ತಿಳಿಯದು. ರಮೇಶನು ಏನೋ ಒಂದು ಕತೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಹೇಳಿ ಅವಳಿಗೆ ನಿಜವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ; ಆದರೆ ಅವಳು ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕಮಲೆಯ ಗಂಡನು ದೋಣಿ ಮುಳುಗಿದಾಗ ತೀರಿಹೋಗಿರಬೇಕೆಂದು ರಮೇಶನು ಅವಳನ್ನು ಮದುವೆ ಯಾಗುವುದೇ ಸರಿಯೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎಂಬಾತನು ಇವರಿಗೆ ಜೊತೆಯಾಗಿ ಇವರೆಲ್ಲ ಆತನ ಊರಾದ ಘಾಸೀಪುರದವರೆಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುವರು. ರಮೇಶ ಕಮಲೆಯರು ಆತನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನ ಇರುವರು. ಇವರು ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೂ ಅವನ ಸಂಸಾರಕ್ಕೂ ಇವರಿವರ ಸ್ಥಿತಿ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ರಮೇಶನು ತನ್ನನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಮಲೆಗೂ ಅಸಮಾಧಾನ. ಕೆಲವು ದಿನದಮೇಲೆ ರಮೇಶನು ಏನೋ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮತ್ತು ಕಮಲೆಯ ಕತೆಯನ್ನು ಒಂದು ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಹೇಮನಳಿನಿಗೆ

ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವನು. ಹೇಮನಳಿನಿಯೂ ಅವಳ ತಂದೆಯೂ ಊರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಉಪನ್ಯಾಸಕನಾದ ನಳಿನಾಕ್ಷ ನೆಂಬ ವೈದ್ಯನೊಂದಿಗೆ ವೃದ್ಧನ ಆರೋಗ್ಯದ ಸಲುವಾಗಿ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೋಗಿರುವರೆಂದು ಕೇಳಿ ಕಾಗದವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತರುವನು. ಕಮಲೆ ಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂದೇ ಅವನ ಉದ್ದೇಶ. ಆದರೆ ಕಮಲೆ ಒಂದು ದಿನ ಇವನು ಹೇಮನಳಿನಿಗೆ ಬರೆದಿದ್ದ ಕಾಗದವನ್ನು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾಳೆ. ಆ ದಿನ ರಮೇಶನು ಘಾಸೀಪುರದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಮಲೆ ಗಂಡನಲ್ಲದವನೊಂದಿಗೆ ಇಷ್ಟು ದಿನ ಇದ್ದೆನೇ ಎಂದು ನೊಂದು ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನದೀತೀರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ರಮೇಶನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಒಂದು ಉಂಗುರವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕಳಚಿ ಎಸೆದು ನದಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ ದಡದಮೇಲೆ ಹೊರಟುಹೋಗುವಳು. ರಮೇಶನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಕಮಲೆಯಿಲ್ಲದಿರಲು, ಏನಾದಳೋ ಎಂದು ಹುಡುಕುತ್ತಾನೆ. ನೀರಿನವರೆಗೆ ಕಂಡ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಉಂಗುರದಿಂದಲೂ ಎಲ್ಲರೂ ಅವಳು ನದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿ ಸುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತ ಜೋಗೇಂದ್ರನು ಹೇಮನಳನಿ ಅಕ್ಷಯನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಬಲವಂತಪಡಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಇವರಿಬ್ಬರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡೇ ಹೇಮನಳಿನಿಯೂ ಅವಳ ತಂದೆಯೂ ನಳಿನಾಕ್ಷನೊಂದಿಗೆ ವಾರಣಾಸಿಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಳಿನಾಕ್ಷನ ತಾಯಿ ದೈವಸಾನ್ನಿಧ್ಯ ದಲ್ಲಿ ಜೀವವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಮನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇದ್ದಾಳೆ. ನದೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆದುಬಂದ ಕಮಲೆ ನವೀನಕಾಳಿ ಎಂಬ ಸಂಸಾರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಅವಳ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಿಗೆಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ; ಇವರು ವಾರಣಾಸಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ನವೀನಕಾಳಿಯ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಲಸ್ಯವಾಗಿ ಅವರು ವೈದ್ಯ ನಳಿನಾಕ್ಷನಿಗೆ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಮಲೆಗೆ ಇವನು ತನ್ನ ಗಂಡನೆಂದು ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯೆ ಹೇಮನಳಿನಿಗೂ ನಳಿನಾಕ್ಷನಿಗೂ ಮದುವೆಯಾಗುವ ಮಾತು ಬರುತ್ತದೆ; ನಳಿನಾಕ್ಷನ ತಾಯಿ ಕೂಡ ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಂತಿರುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನವೀನಕಾಳಿ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೋಗ ಬೇಕಾಗಿ ಕಮಲೆಯನ್ನು ಜೊತೆಗೆ ಬಾ ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಕಮಲೆ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ; ಬಲವಂತ ಮಾಡಲಾಗಿ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಎರಡು ಸ್ಟೇಷನ್

ಹೋದಮೇಲೆ ರೈಲಿನಿಂದ ಇಳಿದುಬಿಡುತ್ತಾಳೆ. ಅಲ್ಲಿ ಆಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಉಮೇಶನನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾಳೆ. ಅವನು ಅವಳನ್ನು ವಾರಣಾಸಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಆ ವೇಳೆಗೆ ಮನೆಯವರೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಇದ್ದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಏನಾದೆ ಏನು ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಲಾಗಿ ಕಮಲೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮಗಳಿಗೆ ರಮೇಶನು ಹೇಮನಳಿನಿಗಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದ ಕಾಗದವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇದು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ವೈದ್ಯ ನಳಿನಾಕ್ಷನು ಕಮಲೆಯ ಗಂಡನೆಂದು ತಿಳಿದು ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಕಮಲೆಯನ್ನು ಅವನ ತಾಯಿ ಒಳಿ ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಹರಿದಾಸಿ ಎಂಬ ತನ್ನ ಬಂಧುವಿನ ಮಗಳೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಕಮಲೆ ಹೋದಮೇಲೆ ರಮೇಶನು ಜೋಗೀಂದ್ರನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ಕತೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳುವನು. ಅವನೂ ರಮೇಶನೂ ಬಂದು ಹೇಮನಳಿನಿಗೆ ಮತ್ತು ಅವಳ ತಂದೆಗೆ ಆದದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರಿಸುವರು. ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ತೀರಿಹೋಗಿದ್ದಳೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದ ನಳಿನಾಕ್ಷನು ಹರಿದಾಸಿ ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ರಮೇಶನೂ ಹೇಮನಳಿನಿಯೂ ಬರೆದಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಗದದಿಂದ ಕಮಲೆ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವನು. ಆ ಕಾಗದದಿಂದ ಕಮಲೆಯ ಚರಿತ್ರೆಯೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯುವುದಲ್ಲದೆ ಅವಳು ಶುದ್ಧಳಾಗಿದಾಳೆ ಎನ್ನುವುದೂ ತಿಳಿಯುವುದು. ಆ ದಿನ ಕಮಲೆ ಅವನ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೂವನ್ನಿಟ್ಟು ಬರುವಾಗ ಅವನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ನಾನು ಕಮಲೆ ಎನ್ನುವಳು. ನಳಿನಾಕ್ಷನು ಹೌದು ಎನ್ನುವನು ; ಅವಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಮುಂದೆ ರಮೇಶನೂ ಹೇಮನಳಿನಿಯೂ ದಂಪತಿಗಳಾಗುವರೆನ್ನುವುದು ಊಹಿಸತಕ್ಕ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ರಮೇಶನು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ ನಳಿನಾಕ್ಷನೂ ಅವನ ಪತ್ನಿಯೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ರಮೇಶನೂ ಕಮಲೆಯೂ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡುಬಂದು ಒಂದು ಮಣ್ಣು ದಿಬ್ಬದಮೇಲೆ ಬೀಳುವುದು ಈ ಕಥೆಯ ಆರಂಭ. ಎಚ್ಚತ್ತಾಗ ಇಬ್ಬರೂ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ತಾವು ದಂಪತಿಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು ಮುಂದೆ ಬರುವ ಎಲ್ಲ ತೊಡಕಿಗೂ ಮೂಲ. ಈ ಶಿಥಿಲವಾದ ತಳಹದಿಯಮೇಲೆ ಕತೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಟ್ಟಿದೆ.

ಇದಿಷ್ಟನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದೇ ಓದುವವರಿಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಮದುವೆ ಯಾಗುವ ಹುಡುಗಿ ತನ್ನ ಗಂಡನ ಮುಖವನ್ನು ಒಂದುಸಲವೂ ನೋಡದೆ ಇದ್ದಳೆ? ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಅವನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣದಹಾಗೆ ನಳಿನಾಕ್ಷನೂ ರಮೇಶನೂ ಸಮನಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆ? ಇದೇಕೋ ವಿಚಿತ್ರ ವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಇವಳು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದಮೇಲೆ ರಮೇಶನು ಇವಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದುಕೊಂಡ ರೀತಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ವಿಚಿತ್ರವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಮನಳಿನಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಇವನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ನಡತೆ. ರಮೇಶನು ಕಮಲೆಯ ಗಂಡನೇನಾದನೆಂದು ಸರಿಯಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ನಿರ್ಧರಿಸಲಿಲ್ಲ; ಜನರು ತನ್ನನ್ನು ಏನು ಹೇಳುವರು ಎಂಬ ಸಂಕೋಚ ದಲ್ಲಿದ್ದನು; ನಿಜವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಕಮಲೆಗೆ ಹೇಳದೆ ಅವಳೊಂದಿಗೆ ಸಲಿಗೆ ಯಿಂದ ಆಡುತ್ತಿದ್ದನು; ಆದರೆ ಅವಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳಸಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ವಿಚಿತ್ರವಾದದ್ದು. ಸರಿಯಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸದೆ ನಳಿನಾಕ್ಷನು ತೀರಿ ಹೋಗಿರಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದು ರಮೇಶನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಕಡಮೆಯೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ತಾನು ಹೇಗಾದರೂ ಆಗಲಿ ಈ ಹುಡುಗಿಯ ಗತಿಯೇನು ಎಂದು ಯೋಚಿಸದೆ ಅವಳನ್ನು ಅಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟದ್ದೂ ಅವಳೊಂದಿಗೆ ಸರಸ ಮಾಡುವುದೂ ಅವನ ಅಸಭ್ಯತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ರಮೇಶನನ್ನು ಇಂಥ ಅವಿವೇಕಿ ಅಸಭ್ಯನೆಂದು ಚಿತ್ರಿಸುವುದು ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿನ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ವಿವೇಕಿಯೂ ಸಭ್ಯನೂ ಆದ ತರುಣನು ವಿಧಿವಿಲಾಸದಿಂದ ಈ ತೊಡಕಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಏನುಮಾಡುವುದೆಂದು ತೋಚದೆ ಹೀಗೆ ನಡೆದುಕೊಂಡನೆಂದು ತೋರಿಸುವುದು ಆ ಉದ್ದೇಶ ವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ರಮೇಶನ ನಡತೆಯ ಈ ಟೊಳ್ಳಿನಿಂದಲೂ ಕತೆ ನಡೆದಿರಬಹುದೆಂಬ ಭಾವಕ್ಕೆ ಹಾನಿಬರುತ್ತದೆ. ರಮೇಶನಂತೆಯೇ ನಳಿನಾಕ್ಷನೂ ಅಸಂಬದ್ಧವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇದಿಷ್ಟನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೆ ರಮೇಶ, ಹೇಮನಳಿನಿ, ಕಮಲೆ ಇವರ ಕತೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದ ರೀತಿ ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು ಎನ್ನುವುದು ಸಾಧ್ಯ.

ಆದರೂ ಕಮಲೆಗೆ ಸಂಭವಿಸುವ ತೊಂದರೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕತೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಗಾಗಿ ಎಳೆದು ತಂದುವೆಂಬಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಬರೆಯು ವುದು, ಕಾಗದಗಳು ಸಿಕ್ಕುವುದು, ಅದರಿಂದ ತೊಡಕು ಹರಿಯುವುದು, ಇದೆಲ್ಲ ಆಟದ ಮಾತಿನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ತೊಡಕು ಹರಿಯು ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಗಿರುವ ಏರ್ಪಾಡುಗಳಂತೂ ಎಳೆದುತಂದುವೇ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಘಟನೆಗಳು ನಿಜವಿರಬಹುದೆಂಬ ಭಾವ ಅತಂತ್ರವಾಗಿಯೇ ನಿಂತು ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಕತೆಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ರಮೇಶ ಹೇಮನಳಿನಿಯರ ಕತೆಯೂ ಜೊಂಡಾಗಿದೆ. ಹೇಮನಳಿನಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಹುಡುಗಿ. ಆದರೆ ಅವಳು ಪ್ರೀತಿಸುವುದೂ ಕಷ್ಟಪಡುವುದೂ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಸಹಿಸುವುದೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನಾವೆಲುಗಳ ನಾಯಕಿಯರಂತೆ ಇರಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಎಂಬಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಮನಳಿನಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಟೀ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಂದರ್ಭ ಬಹಳ ಬರುತ್ತದೆ. ಆ ಪ್ರೇಮದ ಪಥವು ಈ ಟೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರೀತಿಯದು. ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜದವರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಪ್ರ ದಾಯದ ಹಲವು ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವ ಜನರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢ ವಿವಾಹವೇ ವಾಡಿಕೆ. ಇವರು ಟೀ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರು ಹೆಂಗಸರು ಜೊತೆಯಾಗಿ ಕುಳಿತು ಟೀ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಪದ್ಧತಿ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಾತುಗಳು ನಮ್ಮ ಜನರು ಸಹಜವಾಗಿ ಆಡುವ ಮಾತು ಕತೆಯಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಏನೋ ಮಾತು, ಏನೋ ನಡತೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿರುವಂತೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತರಾದ ಜನರಿರುವುದು ಕಾಣುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ನೊಂದ ಹೇಮನಳಿನಿ, ಸಮಾಧಾನ ಕೊಡುವ ಉಪನ್ಯಾಸಕ ನಳಿನಾಕ್ಷ, ಒರಟೊರಟಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ ಜೋಗೀಂದ್ರ, ಇವರ ಚಿತ್ರಗಳು ಅಷ್ಟು ನೈಜವೆಂದು ಭಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಹೊಸ ರೀತಿಯ ಜನರನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಅತಂತ್ರ ವಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹಳೆಯ ರೀತಿಯ ಜನ ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ

ನಿಜವಾಗಿದಾರೆ. ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಅವನ ಮಗಳು, ಅವನ ಅಳಿಯ, ಕಮಲೆಯ ಅತ್ತೆ, ಅವಳ ಯಜಮಾನಿತಿ, ಉಮೇಶ, ಇವರೆಲ್ಲರ ಸ್ವಭಾವ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಹೊಸಬನಾದರೂ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಒಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಡಿಗೆಯ ವಿಷಯ ಮಾತನಾಡುವ ಮುದುಕ, ಕಮಲೆಯೂ ರಮೇಶನೂ ಗಂಡಹೆಂಡಿರೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವರು ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕಲೆಂದು ಅವರನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆ ಸೇರುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಅವನ ಮಗಳು, ಬೇರೆಯವರ ಹೆಣ್ಣುಮಗುವಾದರೂ ತನ್ನದೆಂಬಂತೆ ಅವಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮ ತೋರುವ ಕಮಲೆಯ ಅತ್ತೆ, ಇವರೆಲ್ಲ ನಾವು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ನೋಡಬಹುದಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು. ಇವರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ರವೀಂದ್ರನಾಥರ ಪ್ರಪಂಚ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಜನತಾ ಪರಿಚಯವನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚ ಜ್ಞಾನವಲ್ಲದೆ ಈ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಇವರ ಅನುಭವದ ಇನ್ನೊಂದು ಲಕ್ಷಣ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರ ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ಅಸ್ಫುಟವಾದ ಚಿತ್ರಗಳು; ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಬರುವುವಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಚಿತ್ರಗಳು. ರವೀಂದ್ರನಾಥರಿಗೆ ಅವರ ಜಮೀನ್ದಾರಿಯ ಬಳಿಯ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಬಹಳ ಬಳಕೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನದ ಪರಿಚಯವೂ ಅದರೊಂದಿಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿಯೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಿನದೆನ್ನಬಹುದಾದ ಜನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅವರಿಗೆ ಸಾಮಗ್ರಿ ಕಡಮೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ನಳಿನಾಕ್ಷನು ಹೆಚ್ಚಿನವನು ತ್ರೈಲೋಕ್ಯನು ಕಡಮೆಯವನು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆಯೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಬಾರದು. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟುವ ಉದ್ದೇಶವಿಲ್ಲ. ವಿಶೇಷ ಓದಿ ಬರೆದು ಮಾತನಾಡಿದವನು ಒಬ್ಬ. ಹೀಗೆ ಮಾಡದೆ ಜೀವನದ ಸಾಮಾನ್ಯಪಥದಲ್ಲಿ ನಡೆದವನು ಒಬ್ಬ. ರವೀಂದ್ರರಿಗೆ ಮೊದಲನೆಯವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಎರಡನೆಯವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನುಭವ ಹೆಚ್ಚು, ಸಹಾನುಭೂತಿ ಹೆಚ್ಚು. ಇವರು ನಳಿನಾಕ್ಷನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಮನವೊಪ್ಪುವಂತೆ ಮಾಡಲಾರರು; ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಕಳೆಯನ್ನು ತರುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇವರು ಸುಧಾರಕ ಮತವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಾದರೂ ಪೂರ್ವಾ

ಚಾರದವರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಉದಾರಭಾವದಿಂದ ವರ್ತಿಸುವರೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನಳಿನಾಕ್ಷನ ತಾಯ ಆಚಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಇವರು ಬಲ್ಲರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಬಹು ಭಾಗ ಅಂಧಾಚಾರ; ಆದರೂ ಸುಧಾರಕನಾದ ಆ ನಳಿನಾಕ್ಷನು ತಾಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ನಡೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಆ ತಾಳ್ಮೆಯನ್ನು ಸುಧಾರಕರಾದ ಇವರು ಆಚಾರ ಮತದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಈ ಕತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಿಡ ಭದ್ರವಿಲ್ಲ; ಮೇಲಣ ಕಟ್ಟಡ ಅಷ್ಟೇನೂ ಅಂದವಿಲ್ಲ. ಓದಿ ಮುಗಿಸಿದಾಗ ಎಂಥ ಕತೆಯನ್ನು ಓದಿದೆವು ಎಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ.

೩೬. ಗೋರಾ

'ಗೋರಾ' ಎನ್ನುವುದು ಠಾಕೂರರ ದೊಡ್ಡ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾದದ್ದು. ಇದರ ಸಾರಾಂಶ ಹೀಗೆ. ಗೋರಾ ಮತ್ತು ವಿನಯಭೂಷಣ ಇವರು ಸ್ನೇಹಿತರು; ದೇಶವತ್ಸಲರಾದ ತರುಣರ ಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಳುಗಳು. ವಿನಯಭೂಷಣನು ಒಂದು ದಿನ ತನ್ನ ಕೊಟಡ ಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗಾಡಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಗಲಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ವೃದ್ಧನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಗಾಯವಾದದ್ದನ್ನು ಕಾಣುವನು. ಆತನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಹೋಗಿ ಇವನಿಗೆ ಆತನ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಬರುವ ಬಳಕೆ ಆಗುವುದು. ಅವರು ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜದ ಜನರು. ಇವನು ಪೂರ್ವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು. ಗೋರನು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶರಣನು; ಪೂರ್ವಾಚಾರದ ಎಲ್ಲ ವಿವರವನ್ನೂ ಸರಿಯೋ ತಪ್ಪೋ ಎಂದು ಯೋಚಿಸದೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು ಎನ್ನುವವನು. ಅವನಿಗೆ ವಿನಯನು ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜದವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿಬರುವುದು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯ ತರುಣಿಯರ ಸಂಗಡ ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಯನು ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗುವ ನೆಂದು ಗೋರನ ಎಣಿಕೆ; ಪ್ರೌಢೆಯರಾದ ಕನ್ಯೆಯರೂ ತರುಣರೂ ಜೊತೆಯಾಗಿ ಓಡಾಡಿ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪಿದ ತರುಣ ತರುಣಿಯರು ಮದುವೆ

ಯಾಗುವುದೆನ್ನುವುದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಂದ ನಾವು ಅನುಕರಿಸಿರುವ ಒಂದು ಅವಿವೇಕವೆಂದು ಅವನ ಭಾವನೆ. ಗೋರನ ತಾಯಿ ಆನಂದಮಯಿ ಬಹಳ ತಿಳಿದಾಕೆ; ಉದಾರಶೀಲಳು. ಅವಳು ವಿನಯನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಸರಿ ಎಂದು ಹೇಳುವಳು. ಆಕೆಯ ಗಂಡ ಕೃಷ್ಣದಯಾಳನು ಯೌವನದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದಂತೆ ಅನಾಚಾರದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದ್ದರೂ ಈಗ ವೃದ್ಧನಾಗುತ್ತ ಬಹಳ ಆಚಾರವಂತನಾಗಿದ್ದನು. ಗೋರನು ದೇಶಭಕ್ತನು. ದೇಶವೆಂದರೆ ಎಲ್ಲ ಜನವೂ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ವಿನಯನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ; ಗೋರನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ; ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಬರುವವರು ಮಾತ್ರ ಅವನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ. ಗೋರನದು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಅತಿಯಾದ ಹಿಂದುತ್ವ. ಇವನ ಈ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ಕೃಷ್ಣದಯಾಳನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸಲ ಅವನು ಗೋರನನ್ನು ಕರೆದು ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತ ಪರೇಶಬಾಬುವಿನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಾ ಎನ್ನುವನು. ಪರೇಶಬಾಬುವೇ ವಿನಯನ ಪರಿಚಯದ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜದ ವೃದ್ಧ. ಅವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ವಿನಯನು ನೋಡಿದ್ದ ಸುಚರಿತೆ ಎಂಬವಳು ಅವನು ಸಾಕಿದ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗಿ. ಇವಳು ಬಹಳ ವಿವೇಕ ಮತ್ತು ಗುಣಶಾಲಿ. ಪರೇಶಬಾಬುವಿಗೆ ಮೂವರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿದ್ದಾರೆ; ಒಬ್ಬ ಮಗನಿದ್ದಾನೆ. ಸುಚರಿತೆಯನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜದ ಹರಣ ಎಂಬ ಯುವಕನಿಗೆ ಕೊಡುವುದೆಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಯೋಚನೆ. ಗೋರನು ಕೃಷ್ಣದಯಾಳುವಿನ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಪರೇಶ ಬಾಬುವಿನ ಮನೆಗೆ ಒಂದು ದಿನ ಬರುತ್ತಾನೆ; ಅಂದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಅವನು ಒಂದು ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಇಂಗ್ಲಿಷರವನೂ ಅವನ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಿಕ್ಷಿತ ಬಂಗಾಳಿಯೂ ನಮ್ಮ ಜನರನ್ನು ನೋಡಿ ಹೀಯಾಳಿಸುತ್ತಿದ್ದದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಬಹಳ ಕೋಪಬಂದು ಅವರನ್ನು ಬಯ್ದಿದ್ದಾನೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರವನು ಉತ್ತರ ಹೇಳದೆ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದು ಹೊರಟು ಹೋಗುವಾಗ ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ಬೇಡಿ ಹೋದನು. ಗೋರನು ಪರೇಶ ಬಾಬುವಿನ ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಈ ಮಾತು ಬರುತ್ತದೆ. ಹರಣನು ಬಂಗಾಳಿಗಳು ಇಂಗ್ಲಿಷರಷ್ಟು ಗಟ್ಟಿಗರಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಗೋರನು ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಒದರುತ್ತಾನೆ. ಇವನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಚಾರದ

ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆಯ ಭಾಗ ಯಾವುದಿದೆಯೋ ಅದು ಸುಚರಿತೆಗೆ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವಳಿಗೆ ದೇಶದಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮ; ಆದದ್ದರಿಂದ ಅಷ್ಟು ಮಾತನ್ನು ಅವಳು ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾಳೆ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಗೋರನ ಅಣ್ಣನು ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ವಿನಯನಿಗೆ ಮದುವೆಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ; ವಿನಯನಿಗೆ ಎರಡು ಮಾತು ಹೇಳು ಎಂದು ಗೋರನನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾನೆ. ಗೋರನು ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ವಿನಯನು ಆಚಾರಶೀಲನಾಗಿ ಇರುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ, ಅವನಿಗೆ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಮಾತು ಬೇಡ, ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಗೋರನಿಗೂ ವಿನಯನಿಗೂ ಉಂಟಾಯಿತೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಭಿನ್ನ ಭಾವವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಆನಂದಮಯಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ಅವರು ವಿಶ್ವಾಸವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ವಿನಯನು ಸುಚರಿತೆಯ ಪರಿಚಯದಿಂದ ತನಗೆ ಆದ ಅಂತರಂಗದ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಗೋರನಿಗೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಗೋರನಿಗೆ ಇದು ನಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವನು ದೇಶದ ಪ್ರೇಮ ಮುಖ್ಯ, ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪ್ರೇಮಕ್ಕಾಗಿ ದೇಶದ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು, ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಒಂದು ದಿನ ಗೋರನು ವಿನಯನಿಗೆ ತನ್ನ ಅಣ್ಣನ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ವಿನಯನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ವಿನಯನು ಪರೇಶಬಾಬುವಿನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತ ಬರುತ್ತ ಇರಲು, ಅವನನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆಂದು ಗೋರಂ ಹೋಗುತ್ತ ಬರುತ್ತ ತಾನೇ ಸುಚರಿತೆಯ ಗುಣಕ್ಕೆ ಸೋಲುತ್ತಾನೆ. ಅವಳಿಗೂ ಗೋರನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಗೌರವವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮದುವೆಯಾಗಕೂಡದೆಂದು ಇದ್ದ ಗೋರನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ದೇಶಯಾತ್ರೆ ಹೋಗಿಬರುವುದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪರೇಶಬಾಬುವಿನ ಮನೆಯವರು ಅವರ ಪರಿಚಯದ ಒಬ್ಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಾಟಕವನ್ನು ಆಡುವುದಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇವರು ವಿನಯನನ್ನು ಒಬ್ಬ ನಟನನ್ನಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ರಮೇಶಬಾಬುವಿನ ಮೂರನೆಯ ಮಗಳು ಲಲಿತೆಗೂ ವಿನಯನಿಗೂ ವಿಶೇಷ

ಪ್ರೇಮವುಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವರು ಇಲ್ಲಿ ನಾಟಕವಾಡುವುದಕ್ಕೆಂದು ಬಂದಿರುವ ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಗೋರನು ದೇಶಯಾತ್ರೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಪ್ರಾಂತದ ಕೆಲವು ನೀಲಿ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಪರದೇಶದ ಮಾಲೀಕರಿಗೂ ದೇಶೀಯ ಕೂಲಿಗಾರರಿಗೂ ಮನಸ್ತಾಪ ಗಳಿರುತ್ತವೆ. ದೇಶಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟ ಗೋರನು ಕೂಲಿಕಾರರ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿ ಮಾಲೀಕರಿಗೆ ಅನನುಕೂಲವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕೆಲವರನ್ನು ಒಂದು ನೆಪ ಮಾತ್ರದ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಪೋಲೀಸಿನವರು ಹೊಡೆದಿರುವರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಪರವನ್ನು ವಹಿಸಿ ಗೋರನು ಪೋಲೀಸಿನವರನ್ನು ತಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವರು ಅವನನ್ನು ಅಪರಾಧಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೋರ್ಟಿಗೆ ಎಳೆತರುತ್ತಾರೆ. ಆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟನು ಅವನನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಾಟಕವಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂದು ಲಲಿತೆ ತಾನು ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ವಿನಯನೂ ಅವಳೂ ಕಲಕತ್ತೆಗೆ ಬಂದುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಹರಣನು ಆಂಗ್ಲ ಪ್ರೇಮಿ. ಅವನಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲ ಬಹಳ ಅಸಹ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವನು ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜದ ಶ್ರದ್ಧಾವಂತರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವನು. ಪರೇಶಬಾಬು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ತನ್ನ ಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜದ ಶುದ್ಧತೆಗೆ ಕುಂದಕವನ್ನು ತರುತ್ತಿದಾನೆಂದು ಹರಣನು ಗಲಭೆ ಹಚ್ಚುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಸುಚರಿತೆಯೂ ಲಲಿತೆಯೂ ಆನಂದಮಯಿಯ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ವೇಳೆಗೆ ಸುಚರಿತೆಯ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ ಪರೇಶ ಬಾಬುವಿನ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಇಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾಳೆ. ಈಕೆ ಪೂರ್ವಾ ಚಾರದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ತ್ರೀ. ಅವಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾ ಸುಚರಿತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜದ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಬಿಡದಿದ್ದರೂ ಆಚಾರವಂತರ ಪದ್ಧತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಹನೆ ತೋರುತ್ತಾಳೆ. ಪರೇಶಬಾಬುಗಳು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಆಚಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದಾರೆಂದು ಹರಣನು ಗಲಭೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಸುಚರಿತೆಯೂ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನೂ ಬೇರೊಂದು ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಲಲಿತೆ ಸುಚರಿತೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಒಂದು

ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನು ತೆರೆಯಲು ನೋಡುತ್ತಾಳೆ. ಸುಚರಿತೆಯ ಮೇಲೆ ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಹರಣನು ಅದು ಆಗದಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮಧ್ಯೆ ತಾನು ಪರೇಶಬಾಬುವಿನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಮನೆಯ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಹೆಸರು ಹೊರಗೆ ಬಂತೆಂದು ವಿನಯನು ನೊಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ; ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವ ಯೋಚನೆಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ವೇಳೆಗೆ ಗೋರನು ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೂ ಸುಚರಿತೆಗೂ ಪರಿಚಯ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ವಿನಯನು ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗು ವುದಕ್ಕೆ ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸೇರಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ; ತನಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪರೇಶಬಾಬುವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಸಂಸಾರದ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ತಾನು ಈ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ವೆಂದು ಪರೇಶಬಾಬು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ವಿನಯನು ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸೇರದೆಯೇ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವುದಾಗಿ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ ಅವಶ್ಯಕ ವೆಂದಾಗ ಲಲಿತೆ ಹಿಂದೆಗೆಯುತ್ತಾಳೆ. ಆಮೇಲೆ ವಿಗ್ರಹ ಪೂಜೆ ತನಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದಷ್ಟನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವುದಾಗಿ ವಿನಯನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಅವರವರಿಗೆ ಮದುವೆ ಏರ್ಪಾಡಾ ಗುತ್ತದೆ. ಸುಚರಿತೆಯ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ ತನ್ನ ಸಂಬಂಧದ ಕೈಲಾಸ ಎಂಬಾತ ನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗೆಂದು ಸುಚರಿತೆಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಕೃಷ್ಣದಯಾಳನು ಕಾಯಿಲೆ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ; ಗೋರನನ್ನು ಕರೆದು ಅವನು ಹಿಂದೂ ಅಲ್ಲವೆಂದೂ ಒಬ್ಬ ಐರಿಷ್ ಸೈನಿಕನ ಮಗನೆಂದೂ ಸಿಪಾಯಿಗಳ ದಂಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಐರಿಷ್ ಸೈನಿಕನ ಹೆಂಡತಿ ಇವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡಿದ್ದಳೆಂದೂ ತುಂಬಿದ ಗರ್ಭಿಣಿ ಈ ಮಗನನ್ನು ಹೆತ್ತು ಸತ್ತಳೆಂದೂ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದ ಆನಂದಮಯಿ ಈ ಮಗುವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನದೆಂಬಂತೆ ಸಾಕಿದ ಳೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಚಂಡ ಸೇವಕನಾದ ಗೋರನು ಹಿಂದುವೇ ಅಲ್ಲ; ಇವನು ಹುಟ್ಟಿನ ನಿಜ ತಿಳಿದಮೇಲೆ ಇವನನ್ನು ಹಿಂದೂ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಬಿಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಗೋರಾ

ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಒಂದು ಬಂಧನದಿಂದ ವಿಮೋಚನವಾದಂತೆ ಭಾವಿಸಿ ಇದುವರೆಗೆ ನನಗೆ ಪೂರ್ವಾಚಾರದ ಜನ ಮಾತ್ರ ಒಪ್ಪುವಂತಿದ್ದರು, ಇಂದಿನಿಂದ ಒಟ್ಟು ಇಂಡಿಯಾದೇಶವೇ ನನ್ನದು, ಎನ್ನುವನು. ಆಮೇಲೆ ಸುಚರಿತೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವನು.

ಮುರಿದ ನೌಕದ ಕತೆಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಈ ಕತೆಗೂ ಬುಡ ಭದ್ರವಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಐರಿಷ್ ಸೇನಾನಾಯಕನ ಹೆಂಡತಿ ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳೋಣ, ಅವಳು ಮಗುವನ್ನು ಹೆತ್ತು ಸಾಯೋಣ, ಆ ಮಗು ವನ್ನು ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಹೆಂಡತಿ ಸಾಕೋಣ, ಆ ಮಗನು ತನ್ನ ಹುಟ್ಟಿನ ಸಮಾಚಾರ ತಿಳಿಯದೆ ಹದಿನೆಂಟು ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷ ಬೆಳೆಯೋಣ; ಇದೆಲ್ಲ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಸಂಭವವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಸಂಭವವಾದ ಈ ಸಂಗತಿ ನಡೆದಿದ್ದರೂ ನಡೆದಿರಬಹುದೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಗ್ರಂಥ ದಲ್ಲಿ ಸಾಕಾದ ಸಾಮಗ್ರಿ ಇದೆ. ಇದು ನಡೆದದ್ದು ಸಿಪಾಯಿಗಳ ದಂಗೆಯ ದಿನದಲ್ಲಿ. ಆಗ್ಗೆ ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕೃಷ್ಣದಯಾಳನು ಆಚಾರಶೀಲನಾಗಿರ ಲಿಲ್ಲ, ಅನಾಚಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದನು. ಪರಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಿಬರುವುದು ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಹೆಮ್ಮೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದದ್ದರಿಂದ ಜೀವಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆ ಒಂದಾಗ ಆ ವಿದೇಶೀ ಸ್ತ್ರೀ ಇವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿಂತರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಹೆತ್ತು ತೀರಿಹೋದಾಗ ಕೃಷ್ಣದಯಾಳನ ಪತ್ನಿ ತನಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೊಡೆಂದು ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸು ತ್ತಿದ್ದವಳು ಮಗುವನ್ನು ಕೈಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಾಕಿದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯ ವಾಗಲಾರದು. ಇದಿಷ್ಟನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ಕತೆ ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮುರಿದ ನೌಕದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜ ಹಿಂದೂಸಮಾಜಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಚರ್ಚೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಸ್ಕಾರದ ಸಮಾಜ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸ್ವಭಾವ ಅಲ್ಲಿಗಿಂತ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಚಾರಶೀಲರ ಮಾತು ಗೋರನ ಬಾಯಿಂದ ಶಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಂಗತಿಗಳ ಸಹಜ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ

ಇಲ್ಲಿ ಕೈ ಕುದುರಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಗೋರ, ವಿನಯ, ಸುಚರಿತೆ, ವರದಾದೇವಿ, ಹರಣ, ಲಲಿತಾ, ಇವರೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು. ನನ್ನ ದೇಶವೆಂದಮೇಲೆ ಅದರಲ್ಲಿರುವುದನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಾನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜದಂತಹ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಮಾಜ ದೇಶದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಪ್ರೇಮವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಇಂಗ್ಲೀಷರೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ದೇಶಪ್ರೇಮಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ, ಎನ್ನುವುದು ಗೋರನೊಬ್ಬನ ಮಾತಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಹೇಳುವವರು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಂದಿ ಇದಾರೆ. ಆಚಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತಾ ಸುಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಒಲೆಯುತ್ತಾ ಹೀಗೂ ನಡೆಯಲಾರದೆ ಹಾಗೂ ನಡೆಯಲಾರದೆ ಇರುವ ಸಜ್ಜನರು ವಿನಯನಂತೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹಲವರುಂಟು. ಸುಚರಿತೆ ಹೇಮನಳಿನಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಚಿತ್ರ; ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವ ರೇಖೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ, ಸ್ಫುಟವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಕೈ ಸ್ವಲ್ಪ ನಡುಗುತ್ತಿದೆ; ಇಲ್ಲಿ ಆ ನಡುಕವಿಲ್ಲ. ಗೆರೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಸರಳವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ವರದಾದೇವಿಯಂಥ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ತಾಯಂದಿರು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಂದಿ ಇರುವರು. ನಮ್ಮ ದೇಶೀಯರನ್ನು ಬಯ್ಯುತ್ತ ಪರದೇಶೀಯರನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತ ತಾವು ಗುಣೈಕಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳೆಂಬ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಹೆಮ್ಮೆಪಡುತ್ತ ತಮ್ಮ ಸೋದರರೊಂದಿಗೆ ದಾಯಾದರಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಹರಣರೂ ನಮಗೆ ಅಪೂರ್ವವಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕಾರನು ತನ್ನ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರಪಂಚದ ಜನರನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿ ಬರೆದನು. ಈ ಜನರ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ತೊಡಕುಗಳು ನಮಗೆಲ್ಲ ಪರಿಚಿತವಾದುವು. ಇವುಗಳ ಚರ್ಚೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ರುಚಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ತರುಣನು ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜದ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬಹುದೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಗೋರನು ಆಚಾರದ ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಮಾತು, ವಿನಯನು ಸುಧಾರಣೆಯ ಪಕ್ಷ ಹೇಳುವ ಮಾತು, ಹರಣನು ನಮ್ಮ ಜನರನ್ನು ದೂಷಿಸಿ ನುಡಿಯುವ ಮಾತು, ಇವೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಪ್ರಕೃತ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿದಾರೆ. ಗೋರನು ನಮಗೆ

ಬೇಕಾದವನು, ಹಣವುಳ್ಳವನು, ಹರಣಸು ಆಗದವನು, ವಿನಯಸು ಒಳ್ಳೆಯ ಹುಡುಗ: ಹೀಗೆ ಮನಸ್ಸು ಇವರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕತೆಯು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಬಂಧುತ್ವವನ್ನು ಬೆಳಸುತ್ತದೆ. ಇದೆಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನ ಕಥನ ಕೌಶಲವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಜೀವನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರಬಹುದಾದ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಬೆಳಸಿದೆ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳಿವೆಯಲ್ಲಾ, ನಾವು ಅದರಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಇರಬಹುದು? ಪರಂಗಿಯವರು ನಮ್ಮ ಜನರನ್ನು ಎಷ್ಟು ಹೀನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ, ಎಷ್ಟು ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ! ಧರ್ಮವೂ ದೇಶವೂ ಉದ್ಧಾರವಾಗಬೇಕಾದರೆ ನಾವು ಏನು ಮಾಡಬೇಕು? ಈ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯವೆಲ್ಲಾ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತ ವಾಗುತ್ತವೆ. ಆಯಾ ಪಾತ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಪಕ್ಷಗಳ ಭಾವವೂ ಅಲ್ಲ ಪ್ರಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ; ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಇದುವರೆಗೆ ಹೇಳಿರುವ ಮಾತಿನಿಂದ ಈ ಕತೆಯ ಬಲವಿರುವುದು ಇದರ ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ ಇದರ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರಬೇಕು. ಇದು ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದೌರ್ಬಲ್ಯವೇ. ಕತೆಯೆನ್ನುವುದು ಸಂಗತಿಗಳ ಕಟ್ಟಾಗಿರಬೇಕು. ಆ ಸಂಗತಿಗಳು ಆಂತರಕವಾಗಿರಬಹುದು, ಬಾಹ್ಯ ವಾಗಿರಬಹುದು. ಇವೆರಡೂ ಅಲ್ಲದೆ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳ ಕಟ್ಟಾದರೆ ಅದು ಬೇಸರವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಗೋರಾ ಕತೆ ಇಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರೆದಿರ ತಕ್ಕದ್ದಾದರೂ ಅನೇಕರು ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದನ್ನು ಓದಲಾರದೆ ಬೇಸರ ಪಟ್ಟಿದಾರೆ. ಒಬ್ಬರಾದಮೇಲೆ ಒಬ್ಬರು ಬಂದು, ಇವನೊಂದಿಗೆ ಅವನು, ಅವನೊಂದಿಗೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬ, ಇವರೆಲ್ಲರೊಂದಿಗೆ ಒಬ್ಬಳು, ಆಮೇಲೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು, ಮಾತನಾಡುತ್ತ ನಿಂತರೆ: ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಕೇಳಬಹುದು, ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು, ಆಮೇಲೆ ಸಾಕಪ್ಪಾ ಈ ಚರ್ಚೆ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಎಷ್ಟೋ ಕುಶಲತೆಯಿಂದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿದರೂ ಇಂಥ ವಾದಗಳಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕಾಂಶ ಕಡಮೆ; ಒಂದು ಪಕ್ಷದ ಭಾವವೇ

ಹೆಚ್ಚು. ಎಂದರೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯದೆನ್ನುವವರದು ಒಂದು ಗುಂಪು, ಅಲ್ಲವೆನ್ನುವವರದು ಒಂದು ಗುಂಪು. ಮಾತು ಈ ಪಕ್ಷ ಆ ಪಕ್ಷದ ಮಾತು. ಇದು ಗುಂಪಿನ ಮಾತಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಒಬ್ಬನ ಮಾತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲೂ ಅದು ಗ್ರಂಥಕರ್ತನ ಮಾತಾಗಿರುವ ಸಂಭವ ಬಹಳ. ಇದರಿಂದ ಒಂದೆರಡು ಸಂಭಾಷಣೆ ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಮಾತನಾಡುವವರು ಗ್ರಂಥಕರ್ತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಗೊಂಬೆಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಈ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೊರತೆ ಯೆನ್ನಬೇಕು. ಆದರೂ ಓದುವವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಸನ್ನಿವೇಶದಿಂದ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವ ಇಲ್ಲಿಯ ರೀತಿ ಅಪೂರ್ವ ವಾದದ್ದು; ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಪ್ರತಿಭೆ ಅನ್ಯಾದೃಶವಾದದ್ದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕತೆ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಂದೇ ಸಲ ಮೊದಲಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಓದುವ ಸಂಗತಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲ; ಮೆಲ್ಲನೆ ನೋಡಿದಂತೆ ಸೊಗಸುವ ಒಂದು ನ್ಯಾಸ. ಈ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಠಾಕೂರರು ಎಷ್ಟು ವಿಷಯ ಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಎಷ್ಟು ವಿವರವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿದಾರೆ ಎನ್ನುವುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ನಾವು ಬಹಳ ಯೋಚನೆಮಾಡಿದೇವೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವರು ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ದೇಶದಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮ, ಜನತೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನಾವು ಯಾವ ಸಹನೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡುತ್ತೇವೋ ಅದನ್ನು ಇವರೂ ಉಪದೇಶಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದವು ಸತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮ ಮಾನವ ವರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮ ಎನ್ನುವವು, ಅದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು ಎಂದೂ ಇವರು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ವಿಚಾರ ಸಮಗ್ರವಾದದ್ದು; ಇವರ ದೃಷ್ಟಿ ತೀವ್ರವಾದದ್ದು; ಇವರ ಜೀವನ ವಿಮರ್ಶೆ ಸತ್ಯೈಕಪರಾಯಣವಾದದ್ದು.

೩೭. ಮನೆಯೊಳಗೆ ಮತ್ತು ಹೊರಗೆ.

'ಮನೆಯೊಳಗೆ ಮತ್ತು ಹೊರಗೆ' ಎಂಬುದು ಠಾಕೂರರ ದೊಡ್ಡ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದೆಂದು ಹೆಸರುಪಡೆದಿರುವ ಕತೆ. ವಿಮಲಾ ಎಂಬ

ತರುಣಿ ನಿಖಿಲಚಂದ್ರ ಎಂಬ ಜಹಗೀರುದಾರ ಅಥವಾ ರಾಜನ ಪತ್ನಿ. ರಾಜನು ತರುಣನು, ಸಂಸ್ಕೃತನಾದ ಮನುಷ್ಯ. ವಿಮಲೆ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಹೊಸದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಚಾರಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವವಳಾಗಿರುವಳು; ಪರದಾ ಬಿಡಬೇಕೆಂದೂ ಹೊಸ ನಾಜೂಕಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದೂ ಗಂಡನು ಹೇಳಿದಾಗ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅವನು ಆ ಯತ್ನವನ್ನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ; ಒಬ್ಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಪಾಠಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಇಡುವಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಿರಲಾಗಿ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಸ್ವದೇಶೀ ವಾದವು ವಾಡಿಕೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ವಿಮಲೆ ಬಹಳ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಸ್ವದೇಶೀ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಾಳೆ. ನಿಖಿಲನಿಗೆ ಸಂದೀಪನೆಂಬ ಸ್ನೇಹಿತನಿದ್ದಾನೆ; ಅವನು ಸ್ವದೇಶೀ ಪ್ರಚಾರಕನು; ನಿಖಿಲನ ಜಹಗೀರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿವಸದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವದೇಶೀ ಪ್ರಚಾರಕನ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕೇಳುವುದಕ್ಕೆ ವಿಮಲೆಯೂ ಹೋಗಿ ಪರದೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವಳು. ಮಧ್ಯೆ ಇವನ ಉಪನ್ಯಾಸದ ಉತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿ ಪರದೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸರಿಸಿ ಹೊರಗೆ ನೋಡುವಳು. ಉಪನ್ಯಾಸವಾದ ಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವನನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರಸಿ ತಾನು ಉಪಹಾರ ಕೊಡುವೆನೆಂದು ಹೇಳುವಳು. ನಿಖಿಲನು ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವನು. ಉಪಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸಂದೀಪನು ಇವಳ ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ಆಶೆಪಟ್ಟು ಸ್ವದೇಶೀ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲುವನು. ಸಂದೀಪನ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದಲೂ ಅದ್ಭುತವಾದ ಹುಮ್ಮಸಿನಿಂದಲೂ ಮರುಳಾಗಿ ವಿಮಲೆ ಅವನು ಹೇಳುವುದನ್ನೆಲ್ಲ ಕೇಳುತ್ತ ಅವನಿಗೆ ಅನವಶ್ಯಕವಾದ ಸಲಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಡುವಳು. ಸಂದೀಪನು ರಾಷ್ಟ್ರದೇವಿಯ ಮಾತನ್ನಾಡುವಂತೆ ಇರುತ್ತ ಮಧ್ಯೆ ವಿಮಲೆಯ ಮಾತನ್ನು ಸೇರಿಸುವನು. ಏನೋ ಮಾತಾಡುವಂತೆ ಮಧ್ಯೆ ಬದುಕಿನ ಮೂಲ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಚರ್ಚೆಮಾಡುವನು. ಪರದೆಯ ಹೆಣ್ಣು ಹೀಗೆ ಸಲಿಗೆಕೊಡುವುದಾಗಲಿ, ಅವಳೊಂದಿಗೆ ಇತರರು ಹೀಗೆ ಮಾತನಾಡುವುದಾಗಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಚೆನ್ನವಲ್ಲ. ವಿಮಲೆಯ ಮರುಳನ್ನು ನೋಡಿ ನಿಖಿಲನಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆದರೂ ಅವನು ನೀನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ತಪ್ಪು ಎಂದು ಅವಳಿಗೆ ಹೇಳಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಖಿಲನ ಗುರು ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಖಿಲನ ಸಂಗಡ ಪ್ರಸ್ತಾಪಮಾಡುವನು; ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಸುಮ್ಮನಾಗುವನು. ನಿಖಿಲನ ಅತ್ತಿಗೆ ವಿಮಲೆಯ ಓರಗಿತ್ತಿ ವಿಮಲೆಯ ರೀತಿಯನ್ನು ತಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಯತ್ನಮಾಡುವಳು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅದರಿಂದ ಗಲಭೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ತಾನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ತನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಕಡಮೆಯೆಂದು ತಿಳಿದರೂ ವಿಮಲೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಹುಚ್ಚಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಅದೇ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಳು. ಸಂದೀಪನು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅವಳ ಜನ್ಮವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ನಿಖಿಲನು ಸ್ನೇಹಿತನು, ವಿಮಲೆ ಗೃಹಿಣಿ, ಎಂಬ ಮೊದಲಾದ ಭಾವನೆಗಳು ಅಂತರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತ ಅವನನ್ನು ಆ ಪಾಪದಿಂದ ಕಾಯುವುವು. ಹೀಗಿರಲು ನಾಡಲ್ಲಿ ಸ್ವದೇಶೀ ವಾದವು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸ್ವದೇಶೀ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಜನರನ್ನು ಬಲವಂತಪಡಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಸ್ವದೇಶೀ ಅಲ್ಲದ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸುಡಿಸ ಬೇಕೆಂದೂ ಮುಂತಾಗಿ ಸಂದೀಪನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ವಿಮಲೆ ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸುವಳು. ನಿಖಿಲನು, ಬಲವಂತಪಡಿಸಿ ಸ್ವದೇಶೀಮಾಡಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ, ಪರದೇಶದ ಬಟ್ಟೆ ಬೇಡದಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಸುಡಬೇಕಾದದ್ದೇನು? ಎನ್ನುವನು. ಪಂಚು ಎಂಬುವನು ಜಹಗೀರಿನಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆಯ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಬಡಪಾಯಿ. ಅವನು ಪರದೇಶೀ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾರುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಸಂದೀಪನ ಕಡೆಯವರು ಅವನ ಮೂಟೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಟ್ಟುಹಾಕುವರು. ನಿಖಿಲನು ಪಂಚುವಿಗೆ ಹೇಳಿ ಬಟ್ಟೆ ಸುಟ್ಟವರ ಮೇಲೆ ಫಿರ್ಯಾದು ಹಾಕಿಸುವನು. ಸಂದೀಪನ ಕಡೆಯವರು ಪಂಚುವಿನ ಪರವಾಗಿ ಯಾರೂ ಸಾಕ್ಷಿ ಹೇಳದಂತೆ ಮಾಡುವರು. ನಿಖಿಲನು ಸಂದೀಪನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಕರೆಯುವೆನೆನ್ನುವನು. ಸಂದೀಪನು "ಕರೆ, ಬೇಡವೆನ್ನುವುದಿಲ್ಲ; ನಾನು ಅಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವೆನು. ದೊಡ್ಡ ಉದ್ದೇಶ ಕ್ಕಾಗಿ ಹೀಗೆ ಅಸತ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಯುವುದು ದೊಡ್ಡ ಸತ್ಯ" ಎಂದು ವಾದಿಸುವನು. ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳ ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟ ವಸ್ತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಷ್ಟ ತೆರುವುದು ಮುಂತಾದ್ದು ಬಂದು ಸಂದೀಪನಿಗೆ ಹಣ ಬೇಕಾಗುವುದು.

ಅವನು ವಿಮಲೆಯನ್ನು ಕೇಳುವನು. ವಿಮಲೆ ಹಣ ಕೊಡುವೆನೆಂದು ಹೇಳುವಳು. ಬೇರೆ ಏನೂ ತೋರದೆ ತನ್ನ ಗಂಡನು ಅತ್ತಿಗೆಗೆಂದು ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟಿದ್ದ ೬,೦೦೦ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಂದೀಪನಿಗೆ ಕೊಡುವಳು. ಹಣವನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಸಂದೀಪನು ತೋರಿಸಿದ ಅತಿಆಸೆಯಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಅವನಲ್ಲಿದ್ದ ಗೌರವ ಭಾವ ಕಡಮೆಯಾಗುವುದು. ತಾನು ಕಳವು ಮಾಡಿದ ಹಣವನ್ನು ಪುನಃ ಅಲ್ಲಿ ಇಡಬೇಕೆಂದು ಇವಳು ಅಮೂಲ್ಯ ಎಂಬ ಸ್ವದೇಶೀ ತರುಣನ ಕೈಗೆ ತನ್ನ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಳು. ಅವನು ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಇಟ್ಟು ಜಹಗೀರಿಯ ಒಂದು ಖಜಾನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸೇವಕರನ್ನು ತುಪಾಕಿಯಿಂದ ಹೆದರಿಸಿ ಸರಿಯಾಗಿ ೬,೦೦೦ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕದ್ದುಕೊಂಡು ಬರುವನು. ಸ್ವದೇಶೀ ಭಟರಿಂದ ಏನೇನು ಅನಾಹುತವಾಯಿತೆಂದು ನೋಡಿ ವಿಮಲೆಗೆ ಬಹಳ ದುಃಖ ವಾಗುವುದು. ನಾನು ಏಕೆ ಬದುಕಿದ್ದೇನೋ ಎಂದು ಅವಳು ಅಂದಿನ ರಾತ್ರಿ ವ್ಯಥೆಪಡುತ್ತಿರುವಾಗ ನಿಖಿಲನು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಒಳಗೆ ಬಂದು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸುವನು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ವಿಮಲೆ ತಾನು ಆ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುವಳು. ಈ ಮೊದಲೇ ಜಹಗೀರುದಾರನ ಜನ ಸಂದೀಪನಮೇಲೆ ಫಿರ್ಯಾದು ಮಾಡಿರಲು ನಿಖಿಲನು ಅವನನ್ನು ಊರುಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಕ್ಷದವರೂ ಹೊಡೆದಾಡಿ ಗಲಭೆಯಾಗುವುದು. ನಿಖಿಲನೂ ಅಮೂಲ್ಯನೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವರು. ಹೊಡೆದಾಟದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ನಿಖಿಲನಿಗೂ ಅಮೂಲ್ಯನಿಗೂ ಗುಂಡಿನೇಟು ಬೀಳುವುದು. ಜನರು ಅವರನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರೆದುತರುವರು. ಹೇಗಿದೆ ಎಂದು ವಿಮಲೆ ಕೇಳುವಳು. ಜನರು ಅಮೂಲ್ಯ ಬದುಕುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವರು. ನಿಖಿಲನು ಬದುಕಿದರೂ ಬದುಕಬಹುದು, ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕತೆ ಮುಗಿಯುವುದು.

ಈ ಕತೆಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು, ಜನರ ನಡೆವಳಿಕೆಗಳು, ಮಾತುಗಳು ; ಇವುಗಳನ್ನು ಹೆಣೆದು ಕತೆ ಹೇಳಿರುವ ರೀತಿ ; ಇವೆಲ್ಲ ಒಂದು ವಿಲಕ್ಷಣ ವಾದ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಮೊದಲಲ್ಲೇ ನಮಗೆ ವಿಮಲೆಯ

ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇವಳು ಸಂದೀಪನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಅವನು ಎಂಥ ಅಯೋಗ್ಯನಿರಬಹುದೆಂದು ಸೂಚನೆ ಕಂಡೊಡನೆ ನಮಗೆ ಭೀತಿಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಸಾರ ಕೆಟ್ಟೀತೋ ಏನೋ ಅಯ್ಯೋ ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಾಗುವುದಾದರೆ ನಾವು ವಿಮಲೆಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೆವು ; ಇವರ ಮನೆಯವರು ಯಾರಾದರೂ ಹೇಳಿದರೆ ಆದೀತು ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಈ ನಿಖಿಲನೋ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಏನೋ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಿಮಲೆ ಯಾವುದು ಸರಿಯೆಂದರೆ ಅದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು, ತನ್ನ ಒಲವಂತದಿಂದ ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯದಿಂದ ನಡೆಯುವುದಾದರೆ ಅವಳು ಸತ್ಯವಂತೆಯಾದಂತಲ್ಲ ಎಂದು ಇದ್ದುಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ನಮಗೆ ಇವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನ. ಅವನ ಗುರು ಎನ್ನುವ ಆ ಮುದುಕನಾದರೂ ಅನಾಹುತವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬಾರದೆ? ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕತೆ ಬೆಳೆದಮೇಲೆ ವಿಮಲೆ ಎಂತಹ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ತ್ರೀ, ಈ ನಾಯಕನಿಗೆ ಇವಳೇ ಹೆಂಡತಿ, ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ನಿಖಿಲನ ನಿಲುವು ಅರಿವಿನ ನಿಲುವು. ಅವನ ಗುರು ಅವನ ನಿಲುವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ನಾವೂ ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಮಧ್ಯೆ ಈ ಹೆಣ್ಣು ಏನಾದರೂ ದಾರಿ ತಪ್ಪಿಬಿಟ್ಟಳೋ ಎಂದು ಶಂಕೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತೇವೆ. ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಆ ಹಾವು ಈ ಹಕ್ಕಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನೂ ಈ ಹಕ್ಕಿ ಅದರ ಕಣ್ಣಿನ ಹೊಳಪಿಗೆ ಮನಸೋತು ಮುಗ್ಧವಾಗಿ ಕುಳಿತಿರುವುದನ್ನೂ ನೋಡಿ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸೇ ಕರಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವರಿವರು ಮೈಸೋಕಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದಾಗ ಸದ್ಯ ಮಹಾರಾಯಗಿತ್ತಿ ಮನೆಯ ಮಾನ ಇಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಳಿಸಿದಳಲ್ಲ ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭವೂ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಹರಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅತ್ತ ಇತ್ತ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಹೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಅದು ನಮ್ಮನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕತೆ ಹೇಳಿರುವ ರೀತಿ ಸುಂದರವಾದದ್ದು, ಶಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾದದ್ದು.

ಇದಾದಮೇಲೆ ಇದು ಇಷ್ಟು ಸೊಗಸಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಇದರಲ್ಲಿ ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮಾತನಾಡಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು

ತಿಳಿಸುವುದು. ಇದು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಪದ್ಧತಿ, ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರ ಚಟರ್ಜಿಯವರ 'ರಜನೀ' ಎಂಬ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜನರಿಗೆ ಪರಿಚಯವಾಗಿರಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದವರ ಉದ್ದೇಶ ವೇನೆಂಪರೆ, ಕತೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮನಸ್ಸಿನ ತೋರಿಕೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರಿಸ ಬೇಕೆನ್ನುವುದು. ನಡೆದ ಒಂದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಹಲವರು ಹೇಳುವ ಸಂದರ್ಭ ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಒಂದೊಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಹಲವು ಭಾವನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವರ್ಣಿಸುವ ಸಂದರ್ಭ ಬರುತ್ತದೆ. ಕಥನದಲ್ಲಿ ಕೌಶಲ್ಯ ಕಡಮೆ ಯಾದರೆ ಒಂದು ಪಾತ್ರ ಹೇಳುವುದನ್ನೇ ಇನ್ನೊಂದು ಪಾತ್ರ ಹೇಳು ವಂತಾಗಿ ಹೊಸತು ಕಾಣದೆ ಬೇಸರವಾಗುವುದು. ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅದನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವ ಊಹೆ, ಅದರ ಒಂದೊಂದು ಅಂಶವನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸುವ ಬರಹ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕತೆ ನೀರಸವಾಗುವುದು. ಮನಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಬರುವ ಒಂದೊಂದು ಅಲೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೊರಗಣ ವ್ಯಾಪಾರದಂತೆ ಒಂದು ಉದ್ಯಮವಾಗಬೇಕು. ಆ ಅಲೆಯನ್ನು ಉದ್ಯಮದಂತೆ ವಿವರಿಸಬಲ್ಲ ಮಾತು ಇರಬೇಕು. ಒಂದೊಂದು ಮನಸ್ಸಿನ ಓಲಾಟವೂ ಒಂದೊಂದು ಸಾಗರದ ತೆರೆಯ ಮಾಲೆಯಂತೆ ಭಾಸವಾಗಬೇಕು. ಇದಾಗದಿದ್ದರೆ ವರ್ಣನೆ ಇರುತ್ತದೆ, ವಿಷಯವಿರು ವುದಿಲ್ಲ; ಆ ವರ್ಣನೆಯೂ ಮೂಕನು ಸಂತೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕಷ್ಟವಾದ ರೀತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಠಾಕೂರರು ಈ ಹತ್ತಾರು ಮನಸ್ಸುಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿವರವಿವರವಾಗಿ ವರ್ಣಿ ಸಿದಾರೆ; ಓದುವವರಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲವೂ ರುಚಿಸುವಂತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಜೀವಕಳೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಇದರಮೇಲೆ ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಗೆ ಬರುವ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ಗೋರಾದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿಷಯಗಳಂತೆ ನಮಗೆ ದಿನವೂ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಬರ ತಕ್ಕವು. ಮನೆಯ ಹೆಂಗಸರು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದೇ, ಹತ್ತುಕಡೆ ಹೋಗಿಬರುತ್ತಾ ಹತ್ತು ಜನರನ್ನು ನೋಡಿ ಮಾತನಾಡಿಸಿ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದೆ? ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸೇವೆಗೆ

ಸಂದೀಪನಂತೆ ಎಗ್ಗಿಲ್ಲದ ಜನರು ಹೆಚ್ಚು ಕೆಲಸಮಾಡುವರೇ, ನಿಖಿಲನಂತಹ ಸಾತ್ವಿಕರು ಹೆಚ್ಚು ಕೆಲಸಮಾಡುವರೇ? ಹಿಂದೂಗಳು ತಮ್ಮ ಮೂಗಿನ ನೇರಕ್ಕೆ ತಾವು ನಡೆದುಕೊಂಡು ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಬಲಾತ್ಕರಿಸಬಹುದೇ, ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟದಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದೇ? ಇದೆಲ್ಲಾ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮಾತು. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಂದು ಚರ್ಚೆಮಾಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪದ್ಧತಿ ಗೋರಾ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಪದ್ಧತಿಯೇ. ಆದರೆ ಚರ್ಚೆ ಅಲ್ಲಿಯಷ್ಟು ಲಂಬ ವಾಗಿಲ್ಲ. ಕತೆ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದಲೂ, ಸನ್ನಿವೇಶ ತೀಕ್ಷ್ಣ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಚರ್ಚೆ ಅಲ್ಲಿಯಷ್ಟು ಒರಿಯ ಚರ್ಚೆಯಾಗಿ ಕಾಣು ವುದಿಲ್ಲ; ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ಕತೆಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಚರ್ಚೆಯಾಗಿರುವ ವಿಷಯವಾದರೂ ಎಂದಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳೇ. ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವೂ ಜನಕ್ಕೂ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಬರತಕ್ಕವು; ಮನುಷ್ಯನಾಗಲಿ ಜನಾಂಗವಾಗಲಿ ನಿತ್ಯ ಉತ್ತರ ಹೇಳಬೇಕಾದಂಥವು. ಠಾಕೂರರ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಮೀಪದವರ ಜೀವನಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಬಂದುವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು ನಿಖಿಲನಂತೆ ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಅವರ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಜನ ಹಗೆಗಳಾದರು. ಇದು ಇವರ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಕಡೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಭಾಷಣಗಳು ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ಅನುಭವವನ್ನೂ ನಿರ್ಧರವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುವ ಕಾರಣ ದಿಂದಲೂ ನಮಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಇಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯ ಕತೆಯ ವಿಷಯ ಒಂದೆರಡು ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಅದನ್ನು ಅತಿವಿಮರ್ಶೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗದು. ಈ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ನಿಖಿಲನು ವಿಮಲೆಯನ್ನು ಅವಳಿಷ್ಟದಂತೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆಂದು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಹೆಂಡತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮವಿರುವವನು ಅವಳು ತಪ್ಪುದಾರಿ ನಡೆದಾಳೆಂಬ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದಾದರೆ ಅದು ಕೇವಲ ಸ್ವಾರ್ಥ ಮಾತ್ರವಾಗಲಾರದು. ಅದು ಅವಳ ಒಳ್ಳೆಯದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಮತೆಯಿಂದ ಬರುವ ಅಡ್ಡಿ ಎಷ್ಟು, ಕನಿಕರದಿಂದ ಬರುವ ಅಡ್ಡಿ ಎಷ್ಟು, ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗ

ಬಹುದು. ಆದರೂ ಕನಿಕರದಿಂದ ಬರುವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪವಿರುತ್ತದೆ. ನಿಖಿಲನಂತಹ ಉತ್ತಮ ಜೀವಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಗ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇದ್ದಿರ ಬೇಕು. ಆದರೆ ಅದು ಈ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ; ಕಂಡಹಾಗಾದರೂ ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟವಾಗಿದ್ದುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಪತಿಯ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಸಂದೇಹ. ಆಮೇಲೆ ವಿಮಲೆ ಸಂದೀಪನನ್ನು ಏನೇನೋ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಡುತ್ತಾಳೆ, ಅವನು ಆಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಕೇಳುತ್ತ ಸುಮ್ಮನೆ ಇರುತ್ತಾಳೆ; ತಾನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂದಿಗ್ಧವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡುತ್ತಾಳೆ. ಆದರೆ ದೇಹವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಕವಿ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವ ಸ್ತ್ರೀ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯು ಮಟ್ಟ ಸ್ವಲ್ಪ ತಗ್ಗಿನದು. ಅದು ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯೇ ಅಲ್ಲವೆನ್ನಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಮುರಿದ ನೌಕದಲ್ಲಿ ರಮೇಶನಲ್ಲಿ ಕಂಡ ತೊಡಕು. ಸಭ್ಯಳಾದ ಸ್ತ್ರೀ ಪರಪುರುಷನನ್ನು ಇಂಥ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿ ಬಿಡಲಾರಳು. ಬಿಟ್ಟಳಾದರೆ ಅವನು ಮುಟ್ಟಿದಷ್ಟರಿಂದ ಕ್ರುದ್ಧಳಾಗುವ ಅಧಿಕಾರ ಅವಳಿಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥವಳು ಅವನು ಮುಟ್ಟದಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶುದ್ಧಳಾಗಿರಲಾರಳು. ಇನ್ನು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ನಿಖಿಲನು ತೀರಿಹೋದನೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡನೇ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸೂಚಿಸದೆ ಕತೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಕತೆ ಓದುವವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕುತೂಹಲದಲ್ಲಿ ಇಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ಯುಕ್ತಿ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕತೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದೂ ಅದು ಹರಿಯದಂತೆ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದೂ ನ್ಯಾಯ. ಆದರೆ ಕತೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬಿಡುವುದು ಅಷ್ಟು ಸಾಧುವಾದ ಪದ್ಧತಿಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕತೆಗೆ ಒಂದು ಮುಕ್ತಾಯ ಬೇಕು. ಅದಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಒಂದು ಕೊರತೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಕತೆ ಅಚ್ಚಾದಾಗ ಬಹಳ ಜನ ಇದನ್ನು ಬಂಗಾಳದ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಂಡು ಗ್ರಂಥಕರ್ತರನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಣೆಮಾಡಿದರೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವಾಚಾರದ ಮಹಿಳೆಯೊಬ್ಬರು ಇದು ಸುಧಾರಕ ಜನದ ಜೀವನದ ಚಿತ್ರವಾಗಬಹುದೇ ಹೊರತು ಪೂರ್ವಾಚಾರದವರ ಚಿತ್ರವಾಗ

ಲಾರದು ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಠಾಕೂರರಿಗೆ ಒಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಕವಿವರರು "ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಸುಧಾರಣೆಯ ಸಂಸಾರ, ಪೂರ್ವಾಚಾರದ ಸಂಸಾರ ಎಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಅಥವಾ ಅವರನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಾಕಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಇತ್ತು; ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತನಾದವನು ತನಗೆ ಯಾವುದು ಸರಿಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೋ ಅದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಏನನ್ನು ಹೇಳುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟರು. ಇದರಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಠಾಕೂರರು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜನರನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸುವಷ್ಟರ ಉದ್ದೇಶ ದಿಂದ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥ ದೇಶಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾರದು, ಜನರನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡಲಾರದು. ಸತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡುವವನು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು; ಜನರು ಅವರ ಇಷ್ಟದಂತೆ ಮೆಚ್ಚುವುದಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಹಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಡಬೇಕು. ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಈ ಕತೆ ಠಾಕೂರರ ಕಥೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಉತ್ತಮವಾದದ್ದೆಂದು ಹೇಳುವಂತಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯವೂ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕತೆಯಂತಿದೆ; ಎಲ್ಲ ಸೇರಿ ಒಂದು ಕಥಾ ಗುಚ್ಛವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇದು ಇಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಕಾರಣವೆನ್ನಬಹುದು. ಠಾಕೂರರದು ಸಣ್ಣ ಕತೆ ಬರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ವಾದ ಶಕ್ತಿ. ಆ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ. ಸನ್ನಿವೇಶದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಈ ಹಲವು ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕತೆಯಾಗಿವೆ. ಗ್ರಂಥವು ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟನ್ನೂ ದೊಡ್ಡ ಕತೆಯ ಗಾತ್ರವನ್ನೂ ಕಥಾ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನೂ ಪಡೆದಿದೆ.

೩೮. ಹರಿದ ಅನುಬಂಧಗಳು

'ಹರಿದ ಅನುಬಂಧಗಳು' ಎನ್ನುವುದು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ರವೀಂದ್ರರ ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳ ಒಂದು ಗುಚ್ಛದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕತೆ. ಸತೀಶ ಶ್ರೀವಿಲಾಸ ಎನ್ನುವವರು ಇಬ್ಬರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು. ಪರಸ್ಪರ ಬಹು ವಿಶ್ವಾಸವುಳ್ಳ ಸ್ನೇಹಿತರು. ಸತೀಶನು ಬಹಳ ಮೇಧಾವಿ; ಬಹಳ ಗಟ್ಟಿ ಮನಸ್ಸಿನ ತರುಣ. ಶ್ರೀವಿಲಾಸನೂ ಗುಣಶಾಲಿಯೇ. ಅವನೇ ಕಥೆಯನ್ನು

ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಪ್ರಶಂಸೆ ಅಷ್ಟು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸತೀಶನ ತಂದೆ ಆಚಾರಶೀಲನಾದ ಹರಿಮೋಹನನು. ನಾಸ್ತಿಕಶಿಖಾಮಣಿ ದೊಡ್ಡಪ್ಪ ಜಗಮೋಹನನು ಸತೀಶನನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಿರುವನು. ನಾಸ್ತಿಕನು ಪೋಷಿಸಿದ ಸತೀಶನು ಸತ್ಯವಂತನಾದನು. ಹರಿಮೋಹನನು ಸಾಕಿದ ಅವನ ಹಿರಿಯ ಮಗನು ಅಷ್ಟೇನೂ ಯೋಗ್ಯನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಜಗಮೋಹನನು ಜಾತಿಭೇದಗಳನ್ನೆಣಿಸದೆ ಬಡಬಗ್ಗರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕನಿಕರದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಇವನ ವರ್ಣೋಲ್ಲಂಘನ ಹರಿಮೋಹನನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಿಲ್ಲ. ಇವರಿವರ ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಸತೀಶನ ಪಾಡು ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಅವನಿಗೆ ದೊಡ್ಡಪ್ಪನನ್ನು ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹರಿಮೋಹನನ ನಿಷ್ಠುರಕ್ಕಾಗಿ ಜಗಮೋಹನನು ಅವನನ್ನು ತನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ಇರಬೇಡವೆಂದು ಕಳುಹಿಸಿಬಿಡುವನು. ಜಗಮೋಹನನು ಆಚಾರಬಿಟ್ಟಿದಾನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನಮೇಲೆ ಒಂದು ದಾವೆ ತಂದು ಹರಿಮೋಹನನು ಅವನ ಭಾಗದ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ತಾನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಸತೀಶನು ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ದುಷ್ಟನು ಕೆಡಿಸಿದ್ದ ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ವಿಧವೆ ಒಬ್ಬಳ ವಿಷಯ ತಿಳಿದು ಅವಳಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಜಗಮೋಹನನ ಬಳಿಗೆ ಬರುವನು. ಅವಳಿಗೆ ಜಗಮೋಹನನಿರುವ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳಮಾಡಲು, ಅವಳನ್ನು ಕೆಡಿಸಿದವನು ಹರಿಮೋಹನನ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಪುರಂದರನೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ಜನರು ಸಿಕ್ಕಿದಹಾಗೆ ಆಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮೊದಲಾದದ್ದರಿಂದ ಸತೀಶನು ಅವಳನ್ನು ತಾನು ಮದುವೆಯಾಗುವೆನೆನ್ನುವನು. ಇದಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಆ ತರುಣಿ ವಿಷ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣಬಿಡುವಳು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಜಗಮೋಹನನು ತೀರಿಹೋಗುವನು. ಸತೀಶನೂ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುವನು. ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಮೇಲೆ ಅವನು ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತನಾದ ಲೀಲಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಯ ಬಳಿ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿರುವನೆಂದು ಶ್ರೀವಿಲಾಸನಿಗೆ ತಿಳಿಯುವದು. ಶ್ರೀವಿಲಾಸನೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವನು. ನಾಸ್ತಿಕನಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತಿ ನಾಸ್ತಿಕನಾಗಿದ್ದ ಸತೀಶನು ಈಗ ಆಸ್ತಿಕತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮುಗಿಲನ್ನು ಮುಟ್ಟಿರುವನು. ಸ್ನೇಹದ ಸಲುವಾಗಿ ಶ್ರೀವಿಲಾಸನೂ ಅವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ

ನಿಲ್ಲುವನು. ಲೀಲಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿ ಶಿವತೋಷ ಎಂಬ ಶಿಷ್ಯನಿಂದ ಅವನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನೂ ಅದರೊಂದಿಗೆ ಅವನ ವಿಧವೆ ದಾಮಿನಿಯ ರಕ್ಷಣೆಯ ಭಾರವನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುವನು. ದಾಮಿನಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತನಗಿರುವ ಅಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಅವಳು ಹತ್ತಾರು ವಿಧದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವಳು. ಅವಳಿಗೆ ಸತೀಶನಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮ. ಸತೀಶನಿಗೆ ತನ್ನ ಕಡೆ ಗಮನವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನ. ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಅವಳು ಸ್ವಾಮಿಯಮೇಲೆ ತೋರಿಸುವಳು. ಆಮೇಲೆ ಸತೀಶನಿಗೆ ಸಂತೋಷ ವಾಗಲೆಂದು ಕೆಲವುಸಲ ಸ್ವಾಮಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆದು ಕೊಳ್ಳುವಳು. ಇವರೆಲ್ಲ ಒಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ದಾಮಿನಿ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸತೀಶನ ಒಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವನ ಕಾಲಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತು ಅಳುತ್ತಿರುವಳು. ಸತೀಶನಿಗೆ ಏನೋ ಸ್ವಪ್ನ, ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಕಾಡುಮೃಗ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಂತೆ ಅನುಭವ. ಇದಾದಮೇಲೆ ದಾಮಿನಿ ಮೊದಲಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶ್ರೀವಿಲಾಸನನ್ನು ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಕರೆಯುವುದು, ಮಾತನಾಡಿಸುವುದು, ಹೀಗೆ ಮಾಡಿ ಸತೀಶನಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಚಿಂತೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಳು. ಸತೀಶನು ದಾಮಿನಿಯನ್ನು ನೀನೆಲ್ಲಾದರೂ ಹೋಗು ಎನ್ನುವನು. ಅವಳು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಸತೀಶನು ಅವಳನ್ನು ಹೊರಟುಹೋಗೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯುವನು, ಅವಳ ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ಬೇಡುವನು. ಇದರಿಂದ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಕರಗಿ ಅವಳು ಸ್ವಾಮಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿನಯ ದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಳು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಸ್ವಾಮಿಯ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ತಂಗಿಯನ್ನು ಕೆಡಿಸಿ ಹೆಂಡತಿಯ ಬಲವಂತಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವನು. ಆ ಹೆಂಡತಿ ವಿಷ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣಬಿಡುವಳು. ದಾಮಿನಿ ಸತೀಶನನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಭಜನೆ ಯಿಂದ ಕೀರ್ತನೆಯಿಂದ ಯಾವ ಜೀವ ಉದ್ಧಾರವಾಯಿತು ಎನ್ನುವಳು. ಸತೀಶನು ಮತ್ತೆ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವನು. ಶ್ರೀವಿಲಾಸ ದಾಮಿನಿಯರು ಅವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರಲು ಸತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸತೀಶನು ವ್ಯಥೆಯಲ್ಲಿ ಈಸುವನು. ದಾಮಿನಿ ಏನೇನು ಮಾಡಿದರೂ ಸತೀಶನು ಅವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ; ನನ್ನನ್ನು

ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು, ನನ್ನ ದಾರಿ ಬೇರೆ ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅವಳು ಒಪ್ಪುವಳು. ಆದರೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲ. ಊರಜನವೆಲ್ಲ ಇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಆಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವರು. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಲಾಸನು ದಾಮಿನಿಯನ್ನು ನನ್ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವೆಯಾ ಎನ್ನುವನು. ದಾಮಿನಿ ನಿನಗೇನು ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಯಿತೆ ಎಂದು ಕೇಳುವಳು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅದು ತನ್ನ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಎಂದು ಅವನು ಹೇಳಲಾಗಿ ಅವಳು ಅವನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಲು ಒಪ್ಪುವಳು. ಮದುವೆಯಾದಮೇಲೆ ಕೊಂಚ ಕಾಲ ಸುಖವಾಗಿದ್ದು ದಾಮಿನಿ ರೋಗ ಒಂದು ತೀರಿಹೋಗುವಳು. ಹೋಗುವಾಗ್ಗೆ ಗಂಡನಿಗೆ, ನನಗೆ ನಿನ್ನ ಸಹವಾಸ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ, ನನ್ನ ಇನ್ನೊಂದು ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮರಳಿ ನೀನು ನನ್ನವನಾಗಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಆಸೆ, ಎನ್ನುವಳು. ಅವಳು ತೀರಿಹೋದ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀವಿಲಾಸನು ಈ ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳುವನು.

ಇದು ದೊಡ್ಡದಾದ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕತೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದ ಮಿತವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶವಿದೆ. ಆದರೆ ನಾಲ್ಕಾರು ಜೀವನಗಳ ಕೆಲ ಕಾಲದ ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಕತೆಯ ಲಕ್ಷಣವೂ ಇದೆ. ಈ ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ರೀತಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯುಳ್ಳವರು. ದಾಮಿನಿಯದು ಮಿಂಚಿನಂತೆ ನೀತಿ ನೇಮಗಳ ಮುಗಿಲ ಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಚೇತನ. ಸತೀಶನು ಈ ಮಿಂಚಿನ ಹರಿತವನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಆತ್ಮಬಲವುಳ್ಳವನು. ಇವಳ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದೂ ಅದಕ್ಕೆ ಮೋಹಗೊಳ್ಳದೆ ನಿಲ್ಲುವ ಧೃತಿ ಅವನದು. ಲೀಲಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿ ಭಕ್ತಿಯ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕಾರ ಹೊಂದಿರುವ ಸ್ವಭಾವದ ಸ್ವಾಮಿ. ಶ್ರೀವಿಲಾಸನೂ ಶಕ್ತನೇ. ತಾನೇ ಕತೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಇತರರಿಗಿಂತ ಸಣ್ಣವನೆಂಬಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ; ಆದರೆ ಹತ್ತು ರೀತಿಯ ತೀವ್ರ ಸ್ವಭಾವಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಬೆರೆಯಬಲ್ಲ ಇವನ ಸ್ವಭಾವದ ಸಮತೂಕ ತೀವ್ರವಾದದ್ದೇ. ಆದರೆ ಸಮತೂಕವಾದದ್ದರಿಂದ ಅದು ತೀವ್ರವೆಂದು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟು ಕಾದರೂ ನೀರು ಉರಿಯು

ವುದಿಲ್ಲ. ಸತೀಶನ ದೊಡ್ಡಪ್ಪ ನಾಸ್ತಿಕವಾದಿ ಜಗಮೋಹನನು ಇಲ್ಲಿ ಲೀಲಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಸರಿತೂಗುವ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಸ್ವಾಮಿಗಿಂತ ಚೆನ್ನಾದ ಬಾಳನ್ನೇ ನಡಸಿದನೆನ್ನಬೇಕು. ಈ ತೇಜಸ್ವಿಗಳಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಈ ಕತೆ ಬಹು ತೀವ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇವರ ಮಧ್ಯೆ ಪೂರ್ವಾಚಾರದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅರ್ಹವಾದ ವಿವೇಕ ಅವಿವೇಕಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಸತೀಶನ ತಂದೆ ಅಣ್ಣಂದಿರೂ ಲೀಲಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಯ ಶಿಷ್ಯರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಪ್ರಪಂಚ ನಿಜವಾದದ್ದೆಂದು ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ದಾಮಿನಿ ಮಾಡಿದ್ದೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಗಿ ನಡೆಯಬಹುದಾದದ್ದೇ ಎಂದು ಸಂದೇಹ ಬರುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ದಾಮಿನಿ ಸಾಮಾನ್ಯಳಾದ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲ. ಅವಳ ಸ್ವಭಾವ ಅಸಾಧಾರಣ ವಾದದ್ದು. ಮನೆಯ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಎಂಬ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಈ ಕತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಆರಂಭದಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಕುತೂಹಲ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಾವು ಕತೆಯನ್ನು ಆತುರ ದಿಂದ ಓದುತ್ತೇವೆ; ಅದರಲ್ಲಿ ಬರುವವರ ಕಷ್ಟಸುಖಗಳಿಂದ ಕಾತರ ರಾಗುತ್ತೇವೆ.

ಇದರ ಮೇಲೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಭಾವನೆಗಳು ಬಹಳ ಉದಾತ್ತ ವಾದುವು. ಭಕ್ತನೂ ಒಳ್ಳೆಯವನಿರಬಹುದು; ನಾಸ್ತಿಕನೂ ಒಳ್ಳೆಯವನಿರ ಬಹುದು. ಭಕ್ತರೆನ್ನುವವರೆಲ್ಲ ಒಳ್ಳೆಯವರಲ್ಲ. ಭಕ್ತಿ ಭಕ್ತಿ ಎಂದು ಕೂಗಿ ಕುಣಿದು ಭಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರಕೃತಿ ಬೇರೆ ಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ದೇವರಿಲ್ಲವೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಮಾನವನು ಕೆಟ್ಟವನಾಗ ಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ದಾರಿ ಸರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಯಾವುದೆಂದು ಹುಡುಕಬೇಕು, ತಿಳಿಯಬೇಕು; ಅದು ತಿಳಿದಮೇಲೆ ಅದರಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಒಳ್ಳೆಯದು ನಮ್ಮೆದುರಿಗೇ ಇರಬಹುದು; ನಾವು ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಮನಸ್ಸನ್ನಿಡುತ್ತೇವೆ. ಶ್ರೀವಿಲಾಸನು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವನ ಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ದಾಮಿನಿ ಸತೀಶನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿದಳು, ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದಳು. ಇಂಥ ಭಾವಗಳು ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲೆದ್ದು ಬರುವುವಾದರೂ ಇವನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕತೆಯನ್ನು

ಬರೆದಿದೆ ಎಂದು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಕತೆಯನ್ನು ಕೌಶಲ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾವಗಳು ತಾವಾಗಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಠಾಕೂರರ ದೊಡ್ಡ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕತೆಯನ್ನು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದದ್ದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸಂಗತಿಗಳು ಸಹಜವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ ಬೇಸರವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು, ಪ್ರಪಂಚದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಂದು ಕಡಮೆಯಾಗದೆ ಸಮನಾಗಿಬಂದಿವೆ. ಕತೆ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದಾಯಿತೆನ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರೇಕೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರು ಎಂದು ಎಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕತೆ ಹೇಳಿರುವ ರೀತಿ ಮೇಲಣ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ. ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಬೂಲಿವಾಲಾ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಇವರ ದೊಡ್ಡ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಓದುವವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಬಹು ಮೆಚ್ಚಾಗಬೇಕು.

೩೯. ಇತರ ಕತೆಗಳು

ಈ ಕತೆಗಳಲ್ಲದೆ ಠಾಕೂರರವು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ 'ಕಣ್ಣು ನೋವು' ಎಂಬುದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಕತೆ, ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗದೆ ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರಕಟವಾದ ಹಲವು ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳು, ಈಚೆಗೆ ಇವರು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವ ಕೆಲವು ಕತೆಗಳು ಇವೆ. ಹಿಂದೆಯೇ ಬರೆದ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಒಳ್ಳೆಯವು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದುವೆಲ್ಲ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆಯೆಂದು ನಾವು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಿರುವ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಬೇರೆಯೊಂದು ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿದಾರೆಂದು ಅದನ್ನು ನೋಡಿರುವವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಈಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಕತೆಗಾರರೆಂದರೆ ಶರತ್‌ಚಂದ್ರ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯರು. ಠಾಕೂರರ ಹೊಸ ಕತೆ ಅವರ ಕತೆಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿವೆಯಂತೆ. ಕವಿವರರ ಕಣ್ಣು ಇನ್ನೂ ಹೊಸದಾಗಿದೆ, ನೋತಿಲ್ಲ. ಇವರ ಊಹೆ ಒಂದು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಕಂಡಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ, ಅದಾದಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ, ಸಹಜವಾಗಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯ ಜೀವಕ್ಕೆ ಲೋಕವು ಭಗವಂತನ ಆನಂದ ಮಂದಿರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆಂದು ಇವರು ಒಂದು ಉಪನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಾರೆ.

ಈ ಮಾತು ಇವರ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನೇ ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮನೋಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಬಾಳು ಸತತವೂ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ; ಆ ನೋಟದಿಂದ ಸತತವೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೌತುಕ ಮೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಠಾಕೂರರ ಕಥನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ದಿಗಂತವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಂತೆ ಕಂಡರೂ ವಿಶ್ರಾಂತವಾಗಿಲ್ಲ. ಅದರ ಪ್ರಸಾರವು ಅವರ ಜೀವನದ ಪ್ರಸಾರದಂತೆ ವಿಶಾಲವಾದದ್ದು, ಬಹುಮುಖವಾದದ್ದು.

ಅಧ್ಯಾಯ ೬

ನಾಟಕಗಳು

೪೦. ಮೊದಲ ಮಾತು

ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ಮೊದಲುಮಾಡಿದ ಆರಂಭದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಠಾಕೂರರು ನಾಟಕ ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಮೊದಲುಮಾಡಿದರು. ಆರಂಭದ ಆ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಆರಂಭದ ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಬಹುಭಾಗ ಅಭ್ಯಾಸದ ಕೆಲಸವಾಯಿತು. ಆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಇವರ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಎತ್ತಿಹೇಳಿರುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಶೋಧ ಎಂಬ ನಾಟಕ. ಈ ನಾಟಕದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇವರ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಚಾರಮಾಡಿದೆ.

೪೧. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಶೋಧ

ಒಂದು ಊರಿನ ಬಳಿ ಒಂದು ಗುಹೆಯ ಮುಂದೆ ಒಬ್ಬ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ತಾನು ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಮೀರಿದವನೆಂದೂ ಲೋಕವೆಲ್ಲಾ ಬರಿಯ ಮಾಯೆಯೆಂದೂ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಆಮೇಲೆ ಅವನು ದಾರಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ದಾರಿ ನಡೆಯುವ ಪ್ರಪಂಚದ ಜನವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಗ್ರಾಮದ ವೃದ್ಧನೊಬ್ಬನೂ ಇಬ್ಬರು ಹೆಂಗಸರೂ ಬರುತ್ತಾರೆ; ಹಳ್ಳಿಯ ರೀತಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆಮೇಲೆ ಮೂವರು ಗ್ರಾಮದ ಜನ ಬರುತ್ತಾರೆ; ಅವರು ಹಳ್ಳಿಯ ಜಗಳವೊಂದನ್ನು ಚರ್ಚೆಮಾಡುತ್ತಿದಾರೆ. ಒಬ್ಬನು ಕೋಪಮಾಡುವನು; ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಅವನನ್ನು ಎತ್ತಿಕಟ್ಟುವನು; ಮೂರನೆಯವನು ಇದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ. ಆಮೇಲೆ ಇಬ್ಬರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಬರುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮ ಗುರು ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿ ಎಂದು ಇವನು; ನಮ್ಮ ಗುರು ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿ ಎಂದು ಅವನು. ಆ ಗುರು ಹೇಳಿದ್ದು ಮರದಿಂದ

ಬೀಜ ಬಂದಿತು ಎಂದು ; ಈ ಗುರು ಹೇಳಿದ್ದು ಬೀಜದಿಂದ ಮರ ಹುಟ್ಟಿತು ಎನ್ನುವುದು. ಸಂನ್ಯಾಸಿ "ಇದರಿಂದ ಅದು ಅದರಿಂದ ಇದು ಬಂದಿತೆನ್ನುವುದು ತಪ್ಪು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅದು ಅದರಲ್ಲಿ ಇದು ಇವೆ. ಇದೊಂದು ಚಕ್ರ. ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನು ಬೇರೆಯೆನ್ನುವುದು ತಪ್ಪು" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಇಬ್ಬರು ಹುಡುಗರೂ ನಮ್ಮ ಗುರು ಹೇಳಿದ್ದು ಅದೇ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆಮೇಲೆ ಇಬ್ಬರು ಹೂವಾಡಿಗ ಹುಡುಗಿಯರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ದಾರಿ ಹೋಗುವವನೊಬ್ಬನು ಅವರೊಂದಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸರಸವಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆಮೇಲೆ ಒಬ್ಬ ಭಿಕ್ಷುಕನು, ಆಮೇಲೆ ಒಬ್ಬ ಯೋಧನು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡಿ ಸಂನ್ಯಾಸಿ, ಇವರೆಲ್ಲ ಎಂಥ ಅಲ್ಪಜೀವಿಗಳು, ನಾನು ಇವರಂತೆ ಇನ್ನು ಆದೇನೆ, ಎಂದು ತನ್ನ ಜ್ಞಾನದ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ತಾನೇ ಉಬ್ಬುತ್ತಾನೆ. ಆಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ರಘು ಎಂಬ ಬಹಿಷ್ಕೃತನ ಮಗಳು ವಾಸಂತಿ ಎಂಬ ಹುಡುಗಿ ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಆಚಾರವಂತೆಯೊಬ್ಬಳು ಅವಳನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸು ತ್ತಾಳೆ. ಹುಡುಗಿ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ಬಳಿ ಬಂದು ನಾನು ಹತ್ತಿರ ಬರಬಹುದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಇವನು "ಏಕೆ ಕೂಡದು" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. "ನಾನು ಬಹಿಷ್ಕೃತಳು. ಮೈಲಿಗೆಯವಳು." "ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಮೈಲಿಗೆಯೇ." "ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಮುಟ್ಟುವೆಯಾ?" "ಓಹೋ. ಏಕೆಂದರೆ ನನ್ನನ್ನು ಯಾವುದೂ ಮುಟ್ಟಲಾರದು." "ನನ್ನನ್ನು ಇನ್ನು ದೂರ ಹೋಗೆನ್ನ ಬೇಡ." ಸಂನ್ಯಾಸಿಗೆ ಮರುಕ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ, ಅವನು ಅವಳನ್ನು ಸಂತೈಸುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ವಲ್ಪ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟುಹೊತ್ತಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಯಾಣಿಕನು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಇವನ ಸಂಗಡಲೂ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹತ್ತಿರ ಇರುವವಳು ರಘುವಿನ ಮಗಳು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಪ್ರಯಾಣಿಕನು ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ನಾಲ್ವರು ಒಂದು ಹೆಣವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದಾರೆ. ಹೆಣವಾಗಿರು ವವನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸತ್ತಿಲ್ಲ, ಏಳುತ್ತಾನೆ. ಇವರೆಲ್ಲ, ಸತ್ತವನು ಸುಮ್ಮನೆ ಬಿದ್ದಿರಬಾರದೇನೋ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಚರ್ಚೆಯಾದಮೇಲೆ ಅವರೆಲ್ಲ ನಗುತ್ತ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಹುಡುಗಿ ಇಷ್ಟುಹೊತ್ತಿಗೆ ನಿದ್ರೆಹೋಗಿದಾಳೆ. ಸಂನ್ಯಾಸಿಗೆ ಅವಳ ಮೇಲೆ ಕನಿಕರ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಅಷ್ಟುಹೊತ್ತಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸೂ ಹಲವರು ಗಂಡಸರೂ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಪ್ರೇಮ ಕಲಹ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ವಾಸಂತಿಯ ಮುದ್ದು ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಮರುಳಾಗುತ್ತಾನೆ; ತಾನು ಪ್ರೇಮದ ಬಲೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವು ಕಾಲದಮೇಲೆ ಒಂದು ದಾರಿಯ ಬಳಿ ಕುಳಿತಿರುವಾಗ ಹಲವು ದನಕಾಯುವ ಹುಡುಗಿಯರು ಅಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತ ಆಡುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಸಂನ್ಯಾಸಿಗೆ ತಾನು ಅಂದು ತೊರೆದುಬಂದ ಆ ಹುಡುಗಿಯ ನೆನಪು ಬರುತ್ತದೆ "ಅವಳು ಇನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವಳೋ? ಒಂಟಿಯಾಗಿ? ಹೋಗಲಿ ನನಗೇಕೆ ಆ ನೆನಪು?" ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಗ ಒಂದು ಹರುಕು ಬಟ್ಟೆಯುಟ್ಟ ಹೆಣ್ಣುಮಗು ಬರುತ್ತದೆ. ಅವನು ಅದನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ, ಮುದ್ದಿಸುತ್ತಾನೆ ಆಮೇಲೆ ಒಬ್ಬ ತಾಯಿ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಇಬ್ಬರು ಸ್ನೇಹಿತರು ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಹೋಗು ತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಕೇಳಿದ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗೆ ತಾನು ಬಿಟ್ಟುಬಂದ ಆ ಹುಡುಗಿಯ ನೆನಪು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ; ಅಯ್ಯೋ ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೋವು ಹುಟ್ಟು ತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು, ನನ್ನ ವ್ರತ ಹೋಗಲಿ, ನಾನು ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಯಾಗಿರುವುದು ಸಾಕು, ಎಂದು ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ; ರಘುವಿನ ಮಗಳೆಲ್ಲಿ ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಯಾರೋ ಒಬ್ಬಳು ಮಾತ್ರ "ರಘುವಿನ ಮಗಳೇ? ಅವಳು ಸತ್ತುಹೋದಳು" ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. "ಛೇ, ಅವಳು ಸತ್ತಿರಲಾರಳು. ಇಲ್ಲ, ಇಲ್ಲ." "ಅಯ್ಯಾ ನೀನು ಸಂನ್ಯಾಸಿ. ಅವಳು ಸತ್ತರೆ ನಿನಗೇನು?" "ನನಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅವಳು ಸತ್ತರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸತ್ತಂತೆ." "ಏನು ನಿನ್ನ ಮಾತು?" "ಅವಳಿಗೆ ಸಾವಿಲ್ಲ."

ಇದು ಒಂದು ಭಾವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ನಾಟಕ. ನಾವು ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ನಡೆದರೆ ಅದು ನಮ್ಮಮೇಲೆ ಮುಯ್ಯಿತೀರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಇದರಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಶೋಧ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದು. ಆದರೆ ಈ ಭಾವವು ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಸಂನ್ಯಾಸದ ಉನ್ನತಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನಲ್ಲ. ಈತನ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ತಾನು

ಬಹಳ ಹಿರಿಯ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯೆಂದು ಇವನು ತಿಳಿದಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತಾಗಿ ಸಂನ್ಯಾಸದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಅಮ್ಮಾ ನಾನು ನಿದ್ದೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಎನ್ನುವ ಮಗು ಇನ್ನೂ ನಿದ್ರಿಸಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ಹೆಮ್ಮೆಯೇ ಸಂನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾದ ಭಾವ. ಇವನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಜ್ಞಾನವೂ ಬಹಳ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದು. ಇವನು ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾಗುವ ದಿನದ ಬಾಳಿನ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಬಹಳ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದವು. ಇವನ ಬಳಿಗೆ ಬರುವ ಆ ಹುಡುಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನಿತ್ತೋ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಂದ ಇವನು ಇರಲಿಲ್ಲವೆ? ಇದ್ದರೆ ಇವರನ್ನು ಯಾರನ್ನೂ ಇವನು ಕಾಣನೆ? ಹೀಗೆ ಬರುವ ಈ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕಟ್ಟು ಬಹು ಶಿಥಿಲವಾದದ್ದು. ಇವನು ವಾಸಂತಿಯ ಸಂಗಡಲೂ ದಾರಿಹೋಕನ ಸಂಗಡಲೂ ಆಡುವ ತತ್ವದ ಮಾತು ಅನವಶ್ಯಕವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತನಗೆ ಒಂದೂ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆನ್ನುವ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗೆ ಆ ಹುಡುಗಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ವಿಶದವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇವನಿಗೆ ಏಕೆ ಹೀಗಾಯಿತೆಂದರೆ ಕವಿಗೆ ಅದು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ತೋರಿತು ಅದರಿಂದ ಹಾಗಾಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳುವಂತಿದೆ. ಹೊರಟುಹೋಗಿದ್ದವನಿಗೆ ಕನಿಕರ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೂ ಹೀಗೆಯೇ; ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಅವನು ಬರುವಾಗ್ಗೆ ಇವಳು ತೀರಿಹೋಗಿರುವುದು ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ. ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆಡುವ ಮಾತಿಗೆ ಅರ್ಥವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ನಡಸಿದ ಪ್ರತಿಶೋಧವಾಗಲಿ ಮೇಲೆಯೇ ಕಾಣುವ ರೀತಿಯದು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಶೋಧ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಅದರ ಆವರ್ತ ಇಷ್ಟು ಸಣ್ಣದಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನನ್ನು ಒದೆದ ಕಾಲನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿ ಒತ್ತುತ್ತದೆ; ಒತ್ತುತ್ತ ಒತ್ತುತ್ತ ಆ ಒದೆಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾದ ಕಾಲಡಿಯ ಕಣ್ಣನ್ನು ಕೀಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಶೋಧದಲ್ಲಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು, ಮುಯ್ಯಿತೀರಿಸುವ ಭಾಗ ಕಡಮೆ. ಅದರ ಪ್ರತಿಶೋಧ ಪ್ರತಿಶೋಧವೇ ಅಲ್ಲ; ಅದು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಭಾವವು ಠಾಕೂರರು ಆಮೇಲೆ ಬರೆದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ; ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಈ ಆಳವಿಲ್ಲ.

ದೊಡ್ಡ ಭಾವವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹೊರಟ ಈ ನಾಟಕವು ಎಷ್ಟು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿಹೋಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಇದೇ ಭಾವ ಹೊಳೆಯುವ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಓದಬೇಕು. ಜಾರ್ಜ್ ಎಲಿಯಟ್ ಅವರು ಸೈಲಾಸ್ ಮಾರ್ನರ್ ಎಂಬದೊಂದು ಕತೆಯನ್ನು ಬರೆದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ನೇಯ್ಗೆಯ ಮನುಷ್ಯನು ಸ್ನೇಹಿತನ ಮೋಸದಿಂದಲೂ ಇಷ್ಟರ ಅನ್ಯಾಯದಿಂದಲೂ ಬೇಸರಗೊಂಡು ಬಂದು ಪರಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಇದ್ದುದ್ದು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮೊದಲು ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಹಣವನ್ನು ಗಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತದೆ. ಗಳಿಸಿದ ಆ ಹಣ ಕೆಲಕಾಲದಮೇಲೆ ಕಳವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಕಳವಾಗಿಹೋದ ರಾತ್ರಿಯೇ ಅವನ ಮನೆಗೆ ಒಂದು ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ಮಗು ದಾರಿ ತಪ್ಪಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಣ ಕಳವಾಗಿ ಏನು ಮಾಡುವುದೆಂದು ತೋಚದೆ ಇದ್ದ ಒಂಟಿಗನು ಮಗುವನ್ನು ಸಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಬರಬರುತ್ತ ಅವನಿಗೆ ಅವಳು ಮಗಳಂತೆ ಜೀವದ ಜೀವವಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಆ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಆ ನೇಯ್ಗೆಯವನ ಮನಸ್ಸು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದ ರೀತಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಾಗಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಭಾವನೆ ಮೂಡುವಂತೆ ಕತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ; ಪ್ರತಿಶೋಧ ಬಂದ ದಾರಿಯೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಎದುರಿಗೇ ಇದೆ. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಶೋಧವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಿದೆ; ಹೇಗೆ ಆಯಿತು ಎನ್ನುವುದು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಾಷಾಂತರದಲ್ಲಿ ನಾಟಕದ ಮೂಲದ ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದೆ ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಥಾಮ್ಸನ್‌ರವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಭಾಷೆಯ ಸೊಗಸು ಕೆಟ್ಟಿರಬಹುದಲ್ಲದೆ ಭಾವಗಳು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿರಲಾರವು. ಮುಖ್ಯ ಇದು ಠಾಕೂರರ ತಾರುಣ್ಯದ ಕೃತಿಯೆನ್ನುವುದನ್ನು ನಾವು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಸಂನ್ಯಾಸದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಅವರು ಆಗ ಅನುಭವಿಸಿರಲಿಲ್ಲ; ಊಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಜೀವನದ ಪ್ರೇಮ ಸುಖದುಃಖಗಳ ಅನುಭವವೂ ಆಗ್ಗೆ ಇವರಿಗೆ ಕಡಮೆಯಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಆದರೂ ಅಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೇ ಇವರು ಎಂಥೆಂಥ

ಭಾವಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಗ್ರಂಥರಚನೆಗೆ ತೊಡಗಿದರು ಎನ್ನುವುದು ಇದರಿಂದ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆ ಭಾವಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ ರೀತಿ ಪಳಗಿದ ಕೈಯ ರೀತಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದದ್ದು ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನದ ಹಾಸ್ಯ, ಆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಸರಸ, ಆ ಆಚಾರವಂತೆಯ ಪೆಡಸುತನ, ಆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ತತ್ತ್ವಾವಲೋಕನ, ಇವೆಲ್ಲ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದಿದ್ದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳೆದು ಪಕ್ವವಾದದ್ದಲ್ಲ, ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ, ಪಕ್ವವಾಗುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

೪೨. ರಾಜಾ ರಾಣಿ

ಇದಾದಮೇಲೆ ಪ್ರಕಟವಾದ ನಾಟಕ ರಾಜಾ ರಾಣಿ ಎಂಬುದು. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿ ಎರಡು ಭಾಗವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ರಾಜಾ ವಿಕ್ರಮನು ರಾಣಿ ಸುಮಿತ್ರೆಯ ಮೇಲಣ ಅತಿ ವ್ಯಾಮೋಹದಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಡ್ಡೆಮಾಡಿರುವನು. ಸುಮಿತ್ರೆ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮಗಳು. ಅವಳ ನೆಂಟರೇ ಇಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿರುವರು. ಅವರು ಜನರನ್ನು ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ರಾಣಿ ವ್ಯಾಮೋಹದ ಮೆಟ್ಟಿಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಏರಿ ರಾಜ್ಯದ ಕ್ಷೇಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಳಾಗಿದಾಳೆ. ಇದು ವಿಕ್ರಮನಿಗೆ ಕೋಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ರಾಜನ ಮಿತ್ರ ದೇವದತ್ತನು ಒಂದು ರಾಣಿಗೆ ರಾಜ್ಯದ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ರಾಜನು ದೇವದತ್ತನನ್ನು ನೀನು ರಾಣಿಗೆ ರಾಜ್ಯದ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿ ನನ್ನ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಕೆಡಿಸಿದೆ ಎಂದು ದೂರುತ್ತಾನೆ; ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಕರೆದು ಅಧರ್ಮಿಗಳಾದ ಮಂಡಲಾಧಿಪತಿಗಳನ್ನು ಓಡಿಸು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. "ಯಾರು ಓಡಿಸುವವರು?" "ನಮ್ಮ ಸೇನಾಧಿಪತಿ." "ಅವನೂ ಪರದೇಶೀಯನೇ." "ಹಾಗಾದರೆ ಜನರನ್ನು ಕರೆ. ಭಂಡಾರವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಸೂರೆಮಾಡು." ಹೀಗೆಯೇ ಇರಲಾಗಿ ರಾಣಿ ನಮ್ಮ ಬಂಧುಗಳನ್ನು ಕರೆಯಿಸು ಎಂದು ಮಂತ್ರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಅವರು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜನು ಅವರೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಣಿ ತಾನು ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ

ತಮ್ಮನನ್ನು ಕರೆತಂದು ಈ ದುಷ್ಟರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುವೆನೆಂದು ಹೊರಡು ತ್ತಾಳೆ. ರಾಜನು ಅವಳನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತಾನೆ; ಅವಳು ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹೋಗುವೆನೆಂದು ಸುಮ್ಮನೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ರಾಜನು ಬಿಡುವನು. ಅವಳು ಹೊರಟೇಹೋಗುವಳು; ಕೆಲಹೊತ್ತಿನಮೇಲೆ ಒಂದು ಕಾಗದವನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವಳು. ಅವಳು ತನ್ನ ತಮ್ಮನನ್ನು ಕರೆ ತರಲು ಹೋದಳು ಎಂದು ತಿಳಿದೊಡನೆ ರಾಜನಿಗೆ ಕೋಪ ಬಂದು ಇವನು ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗ.

ಮರಳಿ ನಾವು ವಿಕ್ರಮನನ್ನು ನೋಡುವುದು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ. ಕುಮಾರಸೇನನ ದೇಶವನ್ನು ಇವನು ಲೂಟಿಮಾಡಿದ್ದಾನೆ, ಅವನ ಸೇನೆ ಸೋತು ಓಡಿದೆ. ಕುಮಾರಸೇನನು ತಲೆಮರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ ವಿಕ್ರಮನಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕುಮಾರಸೇನನ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ ಅತನಿಗೆ ಕೇಡನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಿರುವಳು. ಎಷ್ಟಾದರೂ ವಿಕ್ರಮನ ಆಗ್ರಹ ಶಮನವಾಗದಿದೆ. ರಾಣಿ ವಿಕ್ರಮನನ್ನು ಬೇಡಲು ಬರುವಳು. ರಾಜನು ಅವಳನ್ನು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ. ತ್ರಿಚೂರದ ನಾಯಕನು ಬಂದು ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ವಿಕ್ರಮನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ತನ್ನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವಳ ಹೆಸರು ಇಳಾ. ಅವಳು ಕುಮಾರಸೇನನ ಪ್ರೇಯಸಿ. ವಿಕ್ರಮನು ಅವಳನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಿದಾಗ ಅವಳು ತನಗೆ ಕುಮಾರಸೇನನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವಳು. ರಾಜನು "ಹಾ ಕುಮಾರಸೇನ, ನೀನು ಪುಣ್ಯಶಾಲಿ, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋತು ತಲೆತಪ್ಪಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ನಿನಗೆ ಪ್ರೇಯಸಿಯೊಬ್ಬಳಿದ್ದಾಳೆ; ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ ಯಿದೆ" ಎಂದು ಇಳೆಗೆ "ಆಗಲಿ ನಿನಗೆ ಕುಮಾರಸೇನನನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಡು ತ್ತೇನೆ" ಎಂದು ಹೇಳುವನು; ಕ್ಷಮಿಸಿದೇನೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಕರೆತರಲು ಸೇನೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವನು. ಕುಮಾರಸೇನನು ಇವನ ಕ್ಷಮೆಯನ್ನೂ ಕರುಣೆಯನ್ನೂ ಒಪ್ಪಲಾರದ ವೀರ. ಅವನು ತನ್ನ ಜೀವವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡು ತನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ರಾಜನಿಗೆ ಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಕೊಡಿ ಎಂದು ಸೇವಕರಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ತಲೆಯನ್ನು ರಾಣಿ ಸುಮಿತ್ರೆ ತರುವಳು; ತಂದು ರಾಜನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ತಾನು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಬಿಡುವಳು.

ಇಳೆ ಆಗ ಬಂದು ರಾಜನೇ ಎಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಪ್ರಿಯನು ಎನ್ನುವಳು. ನಾಟಕ ಮುಗಿಯುವುದು.

ಇದು ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಭಾವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕೆಂದು ಬರೆದ ನಾಟಕವಲ್ಲ. ಇದಿಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಇದು ಈ ಮೊದಲ ನಾಟಕಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಾದ ವಸ್ತುವನ್ನುಳ್ಳುದು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಪರದೇಶದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ರಾಣಿಯ ಬಾಂಧವರು ಜನರನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತಿರುವುದು, ಅವರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸು ಎಂದರೆ ಸೇನೆಯೂ ಅವರದಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದು, ಈಗ ಭಾರತವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರದೇಶೀಯರು ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿರುವ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಕುರಿತ ಟೀಕೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಭಾಸವಾಗುವುದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಈ ಮಾತು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ; ಕಥೆಯ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗವಲ್ಲ. ಅಲಸನಾದ ವಿಕ್ರಮನ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಪ್ರೇಮಿಯಾದ ಅವನ ರಾಣಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಈ ರಾಜ ಈ ರಾಣಿ ಎಂಥವರು ಏನಾದರು ಎಂಬ ವಿಷಯ, ಕಥೆಯ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗ. ಇಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಸೇನನ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ಇವರ ಮಾತು ಅನವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಬಂದಿದೆಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಊಹೆ ವಿಶಾಲವಾದದ್ದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ತೊಡಕುಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಜೀವದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ನಮ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿದೇವಿ ದೇವಾಲಯಗಳ ಮೇಲೆ ಅರಳಿಯ ಮರವನ್ನು ನೆಡುವಂತೆ ಬಹು ಊಹೆಯ ಕವಿ ಒಂದು ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸಾಕೆನ್ನುವಷ್ಟು ಇರುವ ಕತೆಯ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭ ಕಂಡಾಗ ಅದನ್ನು ಬಿಡಲಾರದೆ ಬೆಳೆಯಿಸಿ ಉಪಕಥೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಇದರಿಂದ ಹಾನಿ ತಟ್ಟುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಭೋಗಲಾಲಸತೆ ರಾಣಿಯ ಕರ್ತವ್ಯಪರಾಯಣತೆಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಕೂಡ ಕುಮಾರಸೇನನ ಹಠವೂ ಪ್ರತಿಕಕ್ಷಿಗಳಾಗಿ ಎದ್ದುನಿಂತು ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿವೆ; ಮಧ್ಯೆ ಬರುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯವೂ ಅದರ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗಿಯೇ ಇದೆ.

ಪಾತ್ರಗಳ ಸ್ವಭಾವದ ನಿರೂಪಣವೂ ಹೀಗೆಯೇ. ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಬಯಸಿ ರಾಜನು ಅಲಸನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಪ್ರೇಮವೆನ್ನುವುದು ಒಂದು ಅಲ್ಪ ರೀತಿಯ ಮನೋಧರ್ಮ. ರಾಣಿಗೆ ರಾಜನಲ್ಲಿ

ಪ್ರೇಮವಿದೆ; ಆದರೆ ಅದರ ಪಂಥ ಉತ್ತಮವಾದದ್ದು. ತನ್ನ ಹೃದಯದ ಪ್ರೇಮದ ಫಲವಾಗಿ ರಾಜನು ಸ್ವಾರ್ಥಪರನಾಗಿದ್ದಾನೆ; ತನ್ನ ಹೃದಯದ ಪ್ರೇಮದ ಫಲವಾಗಿ ರಾಣಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರೇಮಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇವನು ತನ್ನ ಇಷ್ಟ ಕೆಟ್ಟಿತೆಂದು ಛಲತೊಟ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡಬಂದ ರಾಣಿಯನ್ನು ಹಿಂದಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಇವಳು ಜನದ ಒಳ್ಳೆಯದಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲು ತನ್ನ ಅರಮನೆ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾಳೆ; ಆಮೇಲೆ ತನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಮರೆತು ಈ ಛಲಗಾರನಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡ ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಕುಮಾರಸೇನನು ಇವಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಸೋದರ; ಇಳೆ ಅವನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರೇಯಸಿ. ಇವರೆಲ್ಲರ ಮಧ್ಯೆ ತಾನು ಬಹಳ ಶಕ್ತನೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಿದ ರಾಜಾ ವಿಕ್ರಮನು ಕ್ಷುದ್ರನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ತನಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರೇಮ ಸಿಕ್ಕದೆಹೋಯಿತಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಇವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಇಳೆ ಕುಮಾರಸೇನನಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಪ್ರೇಮವು ಬೆಂಕಿ ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಳೆಯ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಾದವನು ಸ್ವಾರ್ಥಪರನಾದ ಭೋಗಲೋಲುಪನಾದ ಅಲ್ಪಜೀವಿಯಲ್ಲ, ನಿಜವಾದ ಪ್ರೇಮ ಮನುಷ್ಯ ನನ್ನು ಸ್ವಾರ್ಥದಿಂದ ಬಿಡಿಸುತ್ತದೆ, ಕಟ್ಟಿಹಾಕುವುದಿಲ್ಲ, ಎನ್ನುವ ಭಾವ ಇಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕೊನೆಗೆ ಹಠಮಾರಿ ವಿಕ್ರಮನು ಸ್ವಾರ್ಥ ಪರತೆಯಿಂದ ಸಾಧಿಸಿದ್ದು ಏನು? ನಷ್ಟವಾದ ರಾಜ್ಯ; ಮೂವರು ಉತ್ತಮ ಜೀವಿಗಳ ಸಾವು; ತನ್ನ ಅಹಂಕಾರದ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟುಹೋದ ತನ್ನ ಆಸೆಗಳ ಬೂದಿ. ಇಂಥವನು ತನ್ನ ಸುಖವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾರನಲ್ಲದೆ ಇತರರಿಗೂ ಸುಖವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾರನು. ವಿಕ್ರಮನು ಇಳೆಗೆ ಅವಳ ಪ್ರಿಯನನ್ನು ಕೊಡುವೆನೆಂದನು. ನನ್ನ ಪ್ರಿಯನೆಲ್ಲಿ ಎಂದು ಅವಳು ಕೇಳುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಇವನು ಅವಳಿಗೆ ಕೊಡಬಹುದಾದದ್ದು ಆ ಪ್ರಿಯನ ರುಂಡ. ಹೀಗೆ ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರ ಸ್ವಭಾವ ನಿರೂಪಣವು ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ, ಸುಂದರವಾಗಿದೆ.

ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕಡೆ ಕಥಾವಸ್ತು ತಡಿಕೆಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ, ತುಂಬಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಇದು ಭಾಷಾಂತರದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಕೊರತೆಯಾಗಿರ ಬಹುದು. ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಸಂಕೋಚ

ಪಡಿಸಿದೆಯೆಂದೂ ಇತರ ಕೆಲವಂಶಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದೆಯೆಂದೂ ಕವಿವರರ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ವಿಮರ್ಶಕರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಲವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಈ ಕೊರತೆ ಕಾಣದೆ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಗ್ಗ ಮಾತು, ಸನ್ನಿವೇಶ, ನಡೆ, ನುಡಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾಂದು ಕಂಡು ನಾಟಕದ ಗತಿ ಮಂದವಾಗ ಬಹುದೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜಾ ರಾಣಿ ನಾಟಕ ನಾಟಕವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕತೆಯಾಗಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ; ಒಂದೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದು ಮುಖ್ಯ ವಾಗಿ ಕತೆಗಾರನು ಬರೆದ ನಾಟಕ.

೪೩. ಬಲಿ

ರಾಜಾ ರಾಣಿ ಆದಮೇಲೆ ವಿಸರ್ಜನ ಅಥವಾ ಬಲಿ ಎಂಬ ನಾಟಕ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ತ್ರಿಪುರದ ರಾಣಿ ಗುಣವತಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಹರಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾಳೀ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಬಲಿಗಾಗಿ ಜೀವಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೇಕೆಯು ಮರಿ ಅಪರ್ಣಾ ಎಂಬ ಹುಡುಗಿಯ ಆಟದ ಮೇಕೆ. ತನ್ನ ಮೇಕೆಗಾಗಿ ಅಪರ್ಣೆ ಅಳುತ್ತಿರಲಾಗಿ ರಾಜನು ಅವಳಮೇಲೆ ಕನಿಕರದಿಂದ ಅದು ನಿಜವೇ ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಲು ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಬರುವನು. ಅಪರ್ಣೆಯ ದುಃಖವನ್ನು ನೋಡಿ ದೇವಿಯ ಭಕ್ತನಾದ ಜಯಸಿಂಹನಿಗೆ ಕೂಡ ಮರುಕ ಉಂಟಾಗುವುದು. ರಾಜನು ಈ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಇನ್ನುಮೇಲೆ ದೇವಿಗೆ ಜೀವಗಳ ಬಲಿ ಕೊಡುವುದು ಬೇಡ ಎಂದು ಆಜ್ಞೆಮಾಡುವನು. ಎಲ್ಲರೂ ಹೀಗೆ ಉಂಟೆ ಎನ್ನುವರು. ದೇವಿಯ ಅರ್ಚಕ ರಘುಪತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಆಜ್ಞೆಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ರಾಜನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವನು. ರಾಜನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಅರ್ಚಕನು ಕೋಪದಿಂದ ಹೊರಟುಹೋಗುವನು. ಜಯಸಿಂಹನು ಅವನಿಗೆ ಸದಾ ಸಹಾಯಮಾಡುವುದಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವನು. ಇಷ್ಟುಹೊತ್ತಿಗೆ ಗುಣವತಿ ಕಳುಹಿಸಿದ ಜೀವಗಳನ್ನು ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂದದ್ದರಿಂದ ರಾಜನು ಮಾಡಿದ ಆಜ್ಞೆ ರಾಣಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದು. ಅವಳು ಬಂದು ರಾಜನನ್ನು ಹೀಗೆ ಮಾಡಬಾರದೆನ್ನುವಳು.

ಅವನು ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆಮೇಲೆ ಅವಳೂ ರಘುಪತಿಯೂ ಮಾತನಾಡಿ ಕೊಂಡು ರಾಣಿ ಅರ್ಚಕನಿಗೆ ನಿಮ್ಮ ಇಷ್ಟದಂತೆ ಪೂಜೆಮಾಡಿ ನಾನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ ಎನ್ನುವಳು; ಮರಳಿ ರಾಜನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಲು ನೋಡುವಳು; ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ರಘುಪತಿ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ರಾಜನ ಮೇಲೆ ಎತ್ತಿಕಟ್ಟುವನು. ಜಯಸಿಂಹನು, ಸೇನೆಯೇಕೆ ಇದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಅಂತರಂಗದಿಂದ ನಮ್ಮ ಬಲವನ್ನು ಪಡೆಯೋಣ, ಎನ್ನುವನು. ಆಚಾರ ವಂತರು ಬಾಗಿಲು ತೆಗೆದು ದೇವರಿಗೆ ಎಂದಿನಂತೆ ಬಲಿಕೊಡಲು ಯತ್ನ ಮಾಡು ವರು; ರಾಜನು ಬಂದು ಕೂಡದೆನ್ನುವನು; ರಘುಪತಿ ಹಠಮಾಡುವನು. ರಾಜನು ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಕೂಗಿ ಬಲಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸೆನ್ನುವನು; ಅವನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಸೇನಾಧಿಕಾರವು ಚಂದ್ರಪಾಲನಿಗಾಗುವುದು. ರಘುಪತಿ ರಾಜನ ತಮ್ಮ ನಕ್ಷತ್ರನನ್ನು ಕರೆದು, ದೇವಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ರಕ್ತವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾಳೆ, ನಿಮ್ಮ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲು, ನೀನು ರಾಜ ನಾಗುವೆಯಂತೆ, ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಅರ್ಚಕನು ಮರಳಿ ಮಾತನಾಡೋಣ ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿದ ಜಯಸಿಂಹನು ಇಂಥ ಅನ್ಯಾಯ ಉಂಟೇ ಎಂದು ಚರ್ಚೆಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ಆವಶ್ಯಕವೆಂದು ತೋರಿದರೆ ನಾನು ರಾಜನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತೇನೆ, ಅಣ್ಣ ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲೆಂದು ತಮ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳುವುದೆ, ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಅರ್ಚಕನು ಜಯಸಿಂಹನನ್ನು ಸಾಕಿದಾತನು; ಸಾಕುಮಗನು ಈ ತಂಟೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕುವುದು ಅವನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯೆ ರಾಜನನ್ನು ಕೊಲ್ಲ ಬೇಕೆಂಬ ಮಾತು ಚಂದ್ರಪಾಲನಿಗೆ ತಿಳಿದು ಅವನು ರಾಜನಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ರಾಜನು ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡು ತ್ತಿರುವಾಗ ಜಯಸಿಂಹನು ಅಲ್ಲಿ ಬಂದು ದೇವಿಯನ್ನು ಕುರಿತು, ನಿನಗೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ರಕ್ತ ಬೇಕೆ, ನಿಜವಾಗಿ ಹೇಳು, ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಬೇಕು ಎಂದು ಉತ್ತರ ಬರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಹೇಳುವವನು ರಘುಪತಿ; ವಿಗ್ರಹದ ಹಿಂದುಗಡೆಯಿಂದ ದೇವಿಯಂತೆ ಮಾತನಾಡುವನು. ಜಯಸಿಂಹನು ರಾಜನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವೆನೆನ್ನುವನು; ರಘುಪತಿಯ ಧ್ವನಿ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆ ಎಂದಾಗ ಹಿಂದೆಗೆಯುವನು. ರಾಜನು ಹೊರಟುಹೋದಮೇಲೆ ಹೊರಗೆ

ಬಂದು ಅರ್ಚಕನು ರಾಜನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ ಜಯಸಿಂಹನಿಂದ ವಾಗ್ದಾನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ರಾಣಿ ತನ್ನ ಹಠದಿಂದ ರಾಜನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಲು ನೋಡಿ ಕೈಯಲ್ಲಾಗದೆ ದುಃಖಿಸುತ್ತ ರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಿರುವ ಧ್ರುವ ಎಂಬ ಹುಡುಗನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ ನಕ್ಷತ್ರನನ್ನು ಎತ್ತಿಕಟ್ಟುವಳು. ಜಯಸಿಂಹನು ದಿಕ್ಕುತೋಚದಂತೆ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಅಪರ್ಣೆಯು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಸಮಾಧಾನಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ನಕ್ಷತ್ರನೂ ರಘುಪತಿಯೂ ಧ್ರುವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಾಡುಮಾಡಿದಾರೆ. ರಾಜನು ಬಂದು ಅವರನ್ನು ಹಿಡಿದುಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ರಘುಪತಿಗೆ ಗಡಿಪಾರು ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನು ಒಂದು ದಿನದ ಅವಧಿ ಬೇಡುತ್ತಾನೆ, ಜಯಸಿಂಹನನ್ನು ಮರಳಿ ಹುರಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜಯಸಿಂಹನು "ಕ್ಷತ್ರಿಯ ರಕ್ತಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯವ ರೇಕೆ? ನಾನೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ದೇವಿ ನನ್ನ ರಕ್ತವನ್ನು ಕುಡಿಯಲಿ" ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಕೊಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅಪರ್ಣೆ ಬಂದು ದುಃಖಿಸು ತ್ತಾಳೆ. ರಘುಪತಿಗೆ ಕೂಡ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಜಯಸಿಂಹನು ಹೋದದ್ದ ರಿಂದ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಕೆಡುತ್ತದೆ. ಅವನು ದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಿತ್ತೆಸೆಯುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲರೂ ದೇವಿ ಮಾನವ ಸ್ತ್ರೀಯ ಹೃದಯದಲ್ಲಿದಾಳೆ ಎಂದು ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ರಘುಪತಿ ಜಯಸಿಂಹನ ಸಲುವಾಗಿ ಅಪರ್ಣೆಯನ್ನು ಕನಿಕರದಿಂದ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ನಾಟಕದಂತೆ ಇದೂ ಒಂದು ಭಾವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸು ವುದಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿರುವ ನಾಟಕ. ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಜೀವವನ್ನು ತೆಗೆಯು ವುದು ತಪ್ಪು; ಜೀವವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ದೈವ ದೇವರಲ್ಲ; ಅಂಥ ದೈವಕ್ಕಾಗಿ ಜೀವವನ್ನು ತೆಗೆಯುವರ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಒರಟಾಗು ತ್ತದೆ; ನಿಜವಾದ ದೈವ ಮಾನವನ ಹೃದಯದ ಕರುಣೆ. ಇದೇ ನಾಟಕದ ಮುಖ್ಯ ಭಾವ. ಇದಿಷ್ಟೂ ನಿಜವಾದ ಭಾವನೆ; ಇದೆಲ್ಲ ಸರಿಯಾದ ಮಾತು ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಆರಂಭ ದಶೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಶುವನ್ನು ಕೊಲ್ಲಕೂಡದೆಂಬ ಭಾವನೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿತ್ತು; ಜೈನ ಧರ್ಮ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳು ಈ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಬೆಳೆದುವು; ವೀರಶೈವ ವೀರವೈಷ್ಣವ ಮತಗಳು

ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಮುಂಬರಿದುವು. ಈಗ ಈ ಮತಗಳವರು ಇಲ್ಲವೇ ಯಜ್ಞಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಇಲ್ಲವೇ ಪಿಷ್ಟ ಪಶುವನ್ನು ಹನನಮಾಡಿ ಯಜ್ಞವೆನ್ನುವರು. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಮರುಕದ ಮತ ಸಾಧಾರವಾಗಿ ಪರಿಪೋಷಿತವಾಗಿದೆ. ಯಜ್ಞ ಒಳ್ಳೆಯದು, ಜೀವವನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲ, ಜೀವವನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು ಆವಶ್ಯಕ, ಎಂದು ವಾದಿಸುವವರ ಮಾತು ರಘುಪತಿಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಕೇಳುತ್ತದೆ. ಜೀವ ತೆಗೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ದಯೆಯನ್ನು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗಿಟ್ಟು ಒರಟಾದ ಇವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ರಾಜನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದೂ ಧ್ರುವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ರಾಣಿ ಗುಣವತಿಗೆ ಕೂಡ ಮತದ ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ಕನಿಕರ ಇಲ್ಲದೆಹೋಗಿದೆ. ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯುರಿಯನ್ನು ಇವಳು ಏನೂ ಅರಿಯದ ಎಳೆಯನಾದ ಧ್ರುವನ ರಕ್ತದಿಂದ ನಂದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನೋಡುವಳು. ಈ ದ್ವೇಷವೋ ನಿರ್ವ್ಯಾಜವಾದದ್ದೆನ್ನುವಂತಿದೆ. ಕ್ರೌರ್ಯದಿಂದ ಸುಖಿಸುವ ಜೀವ ಉದ್ದೇಶವಿಲ್ಲದೆ ಉಪಾಸಿಸಬಹುದಾದ ಕ್ರೌರ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕರುಣೆಯ ಪಕ್ಷವೂ ಇದರಂತೆಯೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಮೇಕೆಯ ಮರಿಗಾಗಿ ಅಳುತ್ತಿರುವ ಹೆಣ್ಣುಮಗು, ಅದರ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನೇ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆನ್ನುವ ರಾಜ, ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬಿಡಲಾರದೆ ಕಾಠಿಣ್ಯಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಲಾರದೆ ತೊಳಲುವ ಜಯಸಿಂಹ, ನಕ್ಷತ್ರ, ಚಂದ್ರಪಾಲ; ಕೊನೆಗೆ ದೇವತಾವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಬೀದಿಗೆಸೆದು ಕಾರುಣ್ಯವಾದಿಗಳನ್ನು ಸೇರುವ ಹೊಸ ರಘುಪತಿ: ಇವರಲ್ಲಿ ಈ ಪಕ್ಷವು ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಯಜ್ಞಗಳು ಬೇಕೇ ಬೇಡವೇ ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಇಲ್ಲಿ ನಾಟಕದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶೆಯಾಗಿದೆ. ಹೋತವೇ, ದೇವರಿಗೆ ಮೊರೆಯಿಡು, ನನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವರೆಂದು ಕೂಗಿಕೊ, ಎಂಬದಾಗಿ, ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅವನ ದಾರಿ ಹೇಳಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡು ಈ ಮೃಗಕ್ಕಾದರೂ ಅದರ ದಾರಿಯನ್ನು ಕಲಿಸೇನು ಎಂದ ಕರುಣೆಯ ವಾಣಿಯ ಒಂದು ಸ್ವರ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಧ್ವನಿಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಭಾವವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿದ್ದರೂ ಈ ನಾಟಕದ ಕತೆ ಸುಷ್ಠುವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಗಳು ಸಾಕಾದಷ್ಟು

ಇವೆ. ಪಾತ್ರಗಳ ಜೀವನದ ಹಲವು ಆಗುಹೋಗುಗಳು ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಗಳೂ ಆಗುಹೋಗುಗಳೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಎಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ದುರಾಗ್ರಹಗಳು ಶಾಪಗಳು ಕೃತ್ರಿಮಗಳು ಹಠಗಳು ಇಷ್ಟು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕತೆ ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನಾಟಕ ಚೆನ್ನಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಪುಟಕ್ಕೊಂದು ಹೊಸ ಸನ್ನಿವೇಶ ಬರಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಇದರಮೇಲೆ ಧ್ರುವನನ್ನು ಕುರಿತ ಭಾಗ ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೊಸರು ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು; ಗುಣವತಿಯ ಗುಣ ಎಷ್ಟು ಹೀನವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆಂದೇ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದು ಬರುವುದೂ ಸಾವಕಾಶ, ಒಂದಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಬರಬೇಕಾದದ್ದೆಂದು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪಾತ್ರಗಳ ಸ್ವಭಾವ ನಿರೂಪಣ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ. ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ನಂಬಿಕೆಯೆಲ್ಲ ರಘುಪತಿಯಂಥ ಮನುಷ್ಯನ ಹಠದಮೇಲೆ ನಿಂತಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ; ಅರ್ಚಕನು ಇಷ್ಟು ಪ್ರಬಲನಾಗಿರುವುದೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಷಯವಲ್ಲ. ಆದರೆ ರಘುಪತಿಯನ್ನು ರಾಜಮನೆತನದ ಆಚಾರ್ಯನೆಂಬಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು ಎನ್ನುವಂತಿದೆ. ಅವನು ವಿಗ್ರಹವನ್ನೇ ದೇವರೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದದ್ದೂ ಕೊನೆಗೆ ಅವನು ಆ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಕಿತ್ತೆಸೆದು ಹೋಗುವುದೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯ. ವಿಗ್ರಹದ ಹಿಂದೆ ಕುಳಿತು ದೇವರ ಮಾತೆಂಬ ವೇಷಹಾಕಿ ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಳಿದವನು ವಿಗ್ರಹದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಭಾವನೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನೆಂದು ನಂಬುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಇದು ಈ ಪಾತ್ರದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೊರತೆ. ಉಳಿದಂತೆ ಬರುವ ಚಿತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಸಹಜವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಅಪರ್ಣೆಯದಂತೂ ಬಹು ಸಹಜವಾದ ಚಿತ್ರ. ಅವಳ ಒಂದೆರಡು ಮಾತು ದೊಡ್ಡವರ ಮಾತಿನಂತೆ ಇವೆ; ಇದು ಹೊರತು ಅವಳ ನಡತೆಯೆಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಬಲ್ಲ ಕವಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಠಾಕೂರರ ಕೌಶಲ ಬಹಳ ಹಿರಿದು. ಅದು ಅವರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ; ನಾಟಕಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಈ ನಾಟಕದ ವಸ್ತು ಟಿಪ್ಪೆರಾ ಎಂಬ ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿಯ ಚರ್ಚೆಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ

ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇರಬೇಕು. ಕಲ್‌ಕತ್ತೆಯ ಕಾಳೀ ದೇವಾಲಯದ ಭಕ್ತರ ಮನೋಧರ್ಮದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದವರಿಗೆ ಠಾಕೂರರು ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ಯಾವ ಉದ್ರಿಕ್ತಭಾವದಿಂದ ಬರೆದಿದಾರೆ ಎನ್ನುವುದು ತಿಳಿಯುವುದು. ಕೋಳಿಯೇನು ಮೇಕೆಯೇನು ಗಂಟೆಗೆ ಹತ್ತು, ವಾರಕ್ಕೆ ನೂರು, ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರವನ್ನು ಜನರು ತಂದು ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲುತ್ತಲೇ ಇರುವುದು; ರಕ್ತ ಕೋಡಿಹರಿಯುತ್ತಿರುವುದು; ಆ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು; ಲೋಕಮಾತೆಯ ವಿಗ್ರಹ ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಖಪಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತಿರುವುದು: ಇದು ಭಯಂಕರವಾದ ಪ್ರಸಂಗ; ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿಶ್ವರೂಪ ದರ್ಶನದ ವಿಪರೀತ ರೂಪ. ಇದು ಆವಶ್ಯಕವೇ? ಇದು ದೇವರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯೇ? ಇದು ಕವಿಯಾದವನು ಕೇಳಬೇಕಾದ ವಿಷಯ; ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳಬೇಕಾದ ವಿಷಯ. ಠಾಕೂರರು ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದಾರೆ; ಉತ್ತರ ಮನವೊಪ್ಪತಕ್ಕ ಉತ್ತರ, ಅದನ್ನು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದಾರೆ. ಆದರೆ ಭಾವವು ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಾಮರ್ಶದಿಂದಲೂ ಊಹೆಯಿಂದಲೂ ಮಾಗಿದ್ದರೆ ರಘುಪತಿ ಗುಣವತಿಯರನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿರುತಿತ್ತು, ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಅವರ ಎಣಿಕೆ ತಪ್ಪು ಎನ್ನುವುದು ನಮಗೆ ಇನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮನಹೊಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು, ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಓದುವವರು ನೋಡುವವರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಕ್ಷದವರೂ ಇರಬಹುದು. ಕವಿಯ ಊಹೆ ಪಕ್ಷವಾದಮೇಲೆ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರೆ ಅವನ ಕಲೆ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದು ತನ್ನ ಪಕ್ಷದವನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮೆಚ್ಚಿಸಿ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷವನ್ನು ಪ್ರತಿಯಾಗಿಯೇ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಊಹೆ ಈ ಎರಡನೆಯ ರೀತಿಯದಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ.

೪೪. ಚಿತ್ರಾಂಗದಾ

ಚಿತ್ರಾಂಗದಾ ನಾಟಕವು ಊರ್ವಶೀ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರೆದದ್ದು. ಇದು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟ

ವಾಗಿದೆ. ಠಾಕೂರರದು ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥ ವೊಂದು ಇದೆ; ಅದು ಕಾವ್ಯಗುಚ್ಛ. ಈ ಚಿತ್ರಾ ನಾಟಕ ಬೇರೆ. ಇದರ ಕತೆ ಮಹಾಭಾರತದಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ ಬಭ್ರುವಾಹನನ ತಾಯಿ. ಅರ್ಜುನನು ಹನ್ನೆರಡು ವರುಷ ದೇಶಾಟನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮಣಿಪುರದ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜನ ಮಗಳು ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುತ್ತ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದ ಇವನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುವಳು. ಅವಳು ತಂದೆಗೆ ಒಬ್ಬಳೇ ಮಗಳು; ಅವನು ಅವಳನ್ನು ಮಗನಂತೆ ಸಾಕಿದ್ದನು. ಅದುವರೆಗೆ ಹುಡುಗನಂತೆ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಗೆ ಅರ್ಜುನನ ರೂಪನ್ನು ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಳು ಅವನ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳುವಳು. ಅದು ತಿಳಿದಮೇಲೆ ಅವಳಿಗೆ ಪ್ರೇಮ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ಇವಳು ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ; ಅವನು ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಅಲಂಕಾರಮಾಡಿಕೊಂಡುಹೋಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವನನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾಳೆ. ಅವನು ನಾನು ವ್ರತದಲ್ಲಿದೇನೆ ಈಗ ಮದುವೆ ಯಾಗಲಾರೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ ಅವಮಾನಗೊಂಡುಬಂದು ಮದನ ವಸಂತರನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ಅವರಿಂದ ಒಂದು ದಿನದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಾನು ಸುಂದರಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ವರವನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾಳೆ. ಒಂದು ದಿನವಲ್ಲ ಒಂದು ವರುಷ ಹಾಗೆ ಇರೆಂದು ಅವರು ವರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಆಮೇಲೆ ಅವಳು ವನದಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತ ಒಂದು ಸರೋವರದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅರ್ಜುನನು ಮೋಹಗೊಳ್ಳುವನು. ನೀನು ಯಾರು ಏಕೆ ಒಂಟಿಯಾಗಿದೀಯೆ ಎನ್ನುವನು. "ನಾನು ಅರ್ಜುನ ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ತಪಸ್ಸುಮಾಡುತ್ತಿದೇನೆ." "ನಾನು ಅರ್ಜುನ; ನನ್ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗು." "ನೀನು ಅರ್ಜುನನೆ? ಅರ್ಜುನನು ಹನ್ನೆರಡು ವರುಷ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದಾಗಿ ವ್ರತಮಾಡಿಕೊಂಡಿಲ್ಲವೆ?" "ಆ ವ್ರತವೆಲ್ಲ ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಿದ ಕ್ಷಣವೇ ಹೋಯಿತು." ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ ಇದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಮೈಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮನಸೋಲುವರೇ ಹೋಗು ಎನ್ನುವಳು. ಆ ರಾತ್ರಿ ಅವಳು ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿರಲಾಗಿ ಅರ್ಜುನನು ಬರುವನು. ಇವರು ಗಾಂಧರ್ವವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಗೆ ತನ್ನ

ಈ ಸೊಗಸು ತನ್ನದಲ್ಲ, ಅರ್ಜುನನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿರುವುದು ತನ್ನನ್ನಲ್ಲ ತನ್ನ ಈ ಹೊರಮೈಯನ್ನು, ಎಂದು ಅತೃಪ್ತಿ. ಅರ್ಜುನನಿಗೂ ಕೆಲಕಾಲದ ಮೇಲೆ ತಾನು ಬರಿಯ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅತೃಪ್ತಿ. ಹೀಗಿರಲು ವರ್ಷ ಕಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕಳ್ಳರು ಬಂದರೆಂದು ಊರ ಜನ ಭಯದಲ್ಲಿರುವರು. ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ ಎಂಬ ಹೆಂಗಸು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಯಜಮಾನಿಯೆಂಬುದು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅವನು ಅವಳ ವಿಷಯ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ಅಂದು ಒಲ್ಲದೆ ಬಿಟ್ಟ ಹೆಣ್ಣೊ ಆಮೇಲೆ ಬಂದು ಪುರುಷ ಅನುಭವಿಸಿದ ಹೆಣ್ಣೊ ಒಬ್ಬಳೇ, ಅವಳೇ ಚಿತ್ರಾ, ಎಂದು ಇವನು ಕಾಣನು. ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ ಬಂದು ಅವನನ್ನು ಎಂದಿನಂತೆ ಪ್ರಣಯಕ್ಕೆ ಕರೆಯುತ್ತಾಳೆ; ಅವನಿಗೆ ಅದು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ ಹೇಗಿರುವಳೋ ಇನ್ನೆಂತವಳೋ ಎನ್ನುವನು. "ನಾನು ಈಗ ಇರುವಂತಲ್ಲದೆ ಧೀರೆಯಾದ ಹೆಣ್ಣಾದರೆ ನನ್ನನ್ನು ನೀನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವೆಯಾ?" "ನಿನ್ನ ಮಾತು ನನಗೆ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ." ಗರ್ಭಿಣಿಯಾಗಿರುವ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ ನಾನೇ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ ಎಂದು ತನ್ನ ಪೂರ್ವದ ಆಕಾರದಿಂದ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಅರ್ಜುನನು ಪ್ರಿಯೆ ನನ್ನ ಜೀವನ ಇಂದು ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ಚಿತ್ರಾ ನಾಟಕವು ಬಹು ಸುಂದರವಾದ ನಾಟಕ. ಇದರ ವಿಷಯ ಸರ್ವರಿಗೂ ರುಚಿಸತಕ್ಕಂಥದು. ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣಿನ ಪ್ರೇಮದ ಸ್ವರೂಪವೇನೆಂದು ವಿಚಾರಹುಟ್ಟಿಸುವ ಈ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಹೊರಗಣ ಸೊಗಸಿಗೆ ಮೋಹಗೊಂಡು ನಡೆಯುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಆಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸೊಗಸನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಾಲ ನಿನ್ನ ಅಂಗಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಹತ ಸೌಂದರ್ಯ ಉಕ್ಕಿಹರಿಯಲಿ ಎನ್ನುವುದು ಮದನನೂ ವಸಂತನೂ ಎಲ್ಲ ಹೆಣ್ಣಿಗೂ ಹೇಳುವ ಮಾತು. ಅದಕ್ಕೆ ಗಂಡು ಮನಸೋಲುವುದೂ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಅನುಭವ. ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡಿನ ಪ್ರೇಮ ಬರಿಯ ದೇಹಸಂಬಂಧವಾದದ್ದಲ್ಲ, ಅವರು ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಹಧರ್ಮಿಗಳಾಗಬೇಕು, ಕಾಮದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಜೊತೆಗಾರರಾಗಿರಬೇಕು, ಎನ್ನುವುದು ಬಲ್ಲವರೆಲ್ಲರೂ

ಹೇಳುವ ಮಾತು. ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಬರದಿದ್ದರೆ ಹೆಣ್ಣಿಗೂ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ ಗಂಡಿಗೂ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಈತನಿಗೆ ನಾನು ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ನನ್ನ ಮೈಮಾತ್ರ ಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅವಳು ಅತೃಪ್ತಳಾಗುತ್ತಾಳೆ; ಇವಳು ಬರಿಯ ಲೀಲೆಗೆ ವಸ್ತುವಾದಳೇ ಹೊರತು ನನ್ನ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಳಾಗಲಿಲ್ಲ, ಬದುಕಿನ ಭಾರ ಹೊರುವುದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಬೆನ್ನು ಒಂದೇ ಗುರಿ, ಎಂದು ಗಂಡನು ಅತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಎರಡು ಅವಸ್ಥೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ಅರ್ಜುನ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯರಿಂದ ಕವಿ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಸಿದಾರೆ. ವಿಷಯ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಯಾವ ಅನವಶ್ಯಕವಾದ ಭಾವವೂ ಬರದೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಭಾವ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತದೆ. ಕವಿ ಒಂದೊಂದು ತಾಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾರೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಣಯಿಗಳ ಒಂದೊಂದು ಭಾಷಣವೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸರ್ವಾಂಗ ಸುಂದರವಾಗಿ ಭಾವ ಪರಿಪುಷ್ಟವಾಗಿದೆ; ಮಾತುಗಳು ಮುತ್ತನ್ನು ಪೋಣಿಸಿದಂತಿವೆ; ಗ್ರಂಥವೆಲ್ಲ ಒಂದು ಕಾವ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಟಕವು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ Lyric drama ಎಂದರೆ ಭಾವ ಪ್ರಧಾನ ನಾಟಕ ಎಂದು ಹೇಳುವ ನಾಟಕ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ವಿಷಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವ ಕೌಶಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಇದರಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವ ಕಾವ್ಯರಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಇದು ಠಾಕೂರರ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದದ್ದು; ಪ್ರಪಂಚದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ಈ ನಾಟಕ ಮೊದಲು ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದಾಗ ಇದು ವಿಷಯ ಲೋಲುಪತೆಯನ್ನು ತೋರಿತೆಂದು ಜನ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದರಂತೆ. ಇಂಗ್ಲೀಷು ಭಾಷಾಂತರದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳಿಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಇದನ್ನು ವಿಷಯಲೋಲುಪ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಈಗಲೂ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ವೇದಾಂತವನ್ನು ಬರೆಯುವವರು ವಿಷಯದ ಮಾತನ್ನೆತ್ತದೆ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆಯಬಹುದು. ವಿಷಯವೇ ವಸ್ತುವಾಗಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು ತಪ್ಪೆನ್ನುವುದು ವಿವೇಚನೆ

ಯಿಲ್ಲದ ಮಾತು. ವಿಷಯಸುಖದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮಿಗಿಲಾದ ಒಂದು ಸುಖವಿದೆಯೆಂದು ತೋರಿಸುವುದೇ ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದೇಶ. ವಿಷಯಸುಖವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವವನು ಬರಿಯ ವೇದಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಇಂಥ ವಿಮರ್ಶೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಾರ್ಯವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯುತ್ತದೆ, ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯದು. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿಷಯಸುಖದ ವಿವರವಾದ ಬಾಯೂರಿಸುವ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೋಷವಲ್ಲ; ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಭಾಗವಾಗಿ ಅದರ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ; ಕವಿಯ ಅನುಭವವೂ ಭಾವನೆಯೂ ಎಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದುವು ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಮೇಲೆ ಎರಡನೆಯ ಅವಸ್ಥೆಯ ವರ್ಣನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಇಂಥ ರಸಯುಕ್ತವಾದ ಅನುಭವದಲ್ಲಿಯೂ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ಕವಿಯ ನೀತಿ ಎಷ್ಟು ಉದಾತ್ತವಾದದ್ದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆ ವಿಷಯಲೋಲುಪತೆ ಅಷ್ಟು ತೀವ್ರವಾದದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ನೀತಿ ಇಷ್ಟು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದೆಂದು ಕಾಣುವುದು. ಕವಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಈ ನೀತಿ; ಉಳಿದದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾದ ವಸ್ತು.

ಈಚೆಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕರೊಬ್ಬರಿಬ್ಬರು ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದು ವಿಧದ ದೋಷವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದಾರೆ. ದೇಹ ಸಂಬಂಧವಾದ ಪ್ರೇಮ ಬಹಳ ಕೀಳು ಎಂದು ಕವಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ; ಆದರೆ ಇದು ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಮೆಚ್ಚಿ ಗೆಳೆತನದ ಲತೆ ಬೆಳೆದು ದೇಹ ಸಂಬಂಧವು ಅದರ ಹೂವಂತೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಅದು ಇಂಥ ಅತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಈ ವಿಮರ್ಶೆ. ಇಂಥ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕುಂದನ್ನೆಣಿಸುವುದೂ ಕೃತಿಯ ಕಾರ್ಯವೇನೆಂಬುದನ್ನರಿಯದ ಲಕ್ಷಣ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸರಿಯೇ ಎಂದೂ ಕೆಲವರಿಗೆ ಸಂದೇಹ ಹುಟ್ಟುವುದು ಸಹಜ; ಇದರ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾನಸ ಶಾಸ್ತ್ರಪರಿಣತರು ಮಾಡಬೇಕು. ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಗೆಳೆತನದ ಫಲವಾಗಿ ಬರುವ ದೇಹಸಂಬಂಧವೂ ನೋಡಿದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮೋಹಗೊಂಡು

ಸಂಭವಿಸುವ ದೇಹಸಂಬಂಧವೂ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಿಂದ ಬಂದುದೇ. ಆ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಸ್ವಭಾವದ ಎಷ್ಟು ದೂರದಿಂದ ಬಂದಿದೆ ಎಷ್ಟು ದೂರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ವಿಚಾರಣೀಯ ವಿಷಯ: ಮೊದಲು ಬಂದದ್ದು ಯಾವುದು ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಬಂದದ್ದು ಯಾವುದು ಎನ್ನುವುದಲ್ಲ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸ್ನೇಹ ದೊಡ್ಡದು, ದೈಹಿಕವಾದದ್ದು ಕಡಮೆ, ಎಂದು ಕವಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ವಿಮರ್ಶಕರು ಹೇಳುವುದೂ ಅದೇ. ಆದರೆ ಇವರು ಈ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಅಥವಾ ಕಾವ್ಯದ ಭಾವವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ದೇಹಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಆಮೇಲೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಯತಕ್ಕದ್ದು ಭಾರತೀಯರ ಪದ್ಧತಿ, ಗೆಳೆತನ ಮೊದಲು ಬಂದು ಆಮೇಲೆ ಮದುವೆಯಾಗುವುದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪದ್ಧತಿ, ಎಂಬ ಭಾವವೂ ಈ ನಾಟಕ ಮೊದಲ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ, ನಮ್ಮ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವುದೂ, ಈ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಧ್ವನಿ. ಇದು ನಿಜವೆಂದೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ ಇದು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ದೋಷವಲ್ಲ. ಕವಿ ಬರೆಯುವುದು ಮೊದಲು ತನ್ನ ಜನದ ಏಳ್ಗೆಗಾಗಿ. ಅವನು ಅವರ ಜೀವನದ ರೀತಿಯನ್ನು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದರ ಕುಂದನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೆ ಜನರಿಗೆ ಉಪಕಾರಮಾಡಿದಂತೆಯೇ. ಆದರೆ ಈ ನಾಟಕದ ಭಾವನೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿವಾಹಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ತಪ್ಪು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ನೋಡಿದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕವಿಯುವ ಮೋಹ ದೈಹಿಕವಾಗಿ ಇರುವಂತೆ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಗೆಳೆತನದ ಮೇಲೆಯೂ ಪ್ರಣಯ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾಗದೆ ನಿಲ್ಲಬಹುದು. ಈ ವಿಮರ್ಶಕರು ಹೇಳುವಂತೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಎಳೆಯ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮದುವೆಮಾಡುವವರು ಬಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಕೊಡ್ಡಬಹುದು. "ಬೆಳೆದ ಹೆಣ್ಣು ಬೆಳೆದ ಗಂಡು ಆದರೆ ಶಾರೀರಕವಾದ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ನೋಡಿ, ಏನೂ ತಿಳಿಯದ ಎಳೆಯ ಮಕ್ಕಳು ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲು ತಾವು ಗಂಡ ಹೆಂಡಂದಿರೆಂಬ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿದು ಆಮೇಲೆ ಶಾರೀರಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳಸುತ್ತಾರೆ." ನಾವೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ದೇಶವೆಂಬ ಹೆಮ್ಮೆ ನಮ್ಮ ಆಚಾರವೆಂಬ ಅಭಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ನಾಟಕದ

ತತ್ವ ನಮಗೆ ಅನವಶ್ಯಕವೆಂದು ಹೀಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದು ನಮ್ಮ ಅಲ್ಪ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ ಅಷ್ಟೆ. ಕವಿಯ ಕತೆ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಿಂದ ಒಂದದ್ದು; ಆದರೆ ಅದರ ತತ್ವ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸ ತಕ್ಕದ್ದು. ದೇಶದೇಶಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದು ಒಂದು ಕಟ್ಟಲೆ ಒಂದು ಕಲಾಪದಲ್ಲಿ; ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನು ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಹಾಗೆ ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವದ ಜಘನ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ ತಿದ್ದುವುದಕ್ಕೆ ಉದಾತ್ತ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಮಾಡುತ್ತಿದಾನೆ. ಆದರೆ ಆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ನಾಶವವಲ್ಲದೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಣಯದ ಅಧಮಾವಸ್ಥೆಯಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಉಪಾಯ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧ; ಇದನ್ನು ಬೆಳಸಿಕೊಳ್ಳಿ ಎಂಬುದು ಕವಿಯ ಸಲಹೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರಾದವರು ತಮ ತಮಗೆ ಹೊಂದಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ತನಗೆ ಬೇರೊಬ್ಬರು ಬೇಕು ಎಂದೂ ಈಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ನಿರ್ಗ್ರಂಥನ ಸಮಾರಂಭಗಳು ಕಡಮೆಯಾಗುವವು; ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಲಾರೆನೆಂದು, ಮಾಡಿ ಸೋತೆನೆಂದು, ಹೆಂಗಸರು ಭಾವಿಗೆ ಬಿದ್ದೋ ಇಲ್ಲ ಹತ್ತನೆಯ ಮಗನನ್ನು ಹೆತ್ತೋ ಸಾಯುವುದೂ ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ವಿವಾಹದ ಆದರ್ಶ ವಸಿಷ್ಠ ಅರುಂಧತಿಯರ ಸಂಬಂಧ. ಈ ದಂಪತಿಗಳ ಆದರ್ಶ ಈಗ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದೆ. ನಾವು ಕವಿಯ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು ನಡೆದರೆ ಅದು ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬೆಳಗಬಹುದು.

೪೫. ಮಾಲಿನೀ

ಚಿತ್ರಾ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದಮೇಲೆ ಬರೆದದ್ದಾದರೂ ಮಾಲಿನೀ ನಾಟಕವು ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಬಲಿ ನಾಟಕಗಳ ರೀತಿಯದು. ಆದರೆ ಇದೂ ಕೈ ಸ್ವಲ್ಪ ಪಳಗಿದಮೇಲೆ ಬರೆದದ್ದು ಎನ್ನುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮಾಲಿನಿ ಒಬ್ಬ ರಾಜನ ಮಗಳು. ಬೌದ್ಧ ಗುರುಗಳು ಬಂದು ಇವರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಪಡಿಸಿದಾರೆ. ಮಾಲಿನಿ ಅವರ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ

ಮನಸೋತು ತನ್ನ ಜನದಲ್ಲಿ ಆ ಮತವನ್ನು ಹರಡಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸು ತ್ತಿದಾಳೆ. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಕೋಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆ. ಅವರು ಅವಳನ್ನು ಗಡಿಪಾರು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳಿದಾರೆ. ಮಾಲಿನಿಯ ಧರ್ಮಾವಿಷ್ಟವಾದ ಮಾತು ಅವಳ ತಾಯಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗು ವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೂ ಅವಳನ್ನು ಗಡಿಪಾರು ಮಾಡಬೇಕೆಂದ ಮಾತಿಗೆ ತಾಯಿ ಅಡ್ಡಿಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಮಾಲಿನಿ ತಾನು ಗಡಿಪಾರಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ ಕಳುಹಿಸು ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಅರಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಬಂದು ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ಹೊರಗಟ್ಟಿ ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಖೇಮಂಕರನು ಮುಖಂಡನು. ಸುಪ್ರಿಯನೆಂಬವನು ಅವನ ಮಿತ್ರನು. ಅತಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಸುಪ್ರಿಯನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಸೇನೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಜೊತೆಗೆ ಸೇರುವಂತೆ ಇದೆಯೆಂದು ವರ್ತಮಾನ ಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರು, ನಮಗೆ ಸೇನೆಯೇಕೆ, ನಮ್ಮ ಲೋಕಮಾತೆ ನಮ್ಮ ನೆರವು, ತಾಯೇ ಬಂದು ಸಲಹು, ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತಾರೆ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಲಿನಿ ಅರಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳನ್ನು ಎಂದೂ ನೋಡದಿದ್ದ ಜನ ಈ ಬಂದವಳು ಲೋಕಮಾತೆ ಎಂದೇ ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ; ಮಾಲಿನಿ ಹೋದಕಡೆ ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸುಪ್ರಿಯನೂ ಅವರ ಹಿಂದೆ ಹೋಗು ವುದರಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ; ಖೇಮಂಕರನು ಅವನನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಾಲಿನಿಯನ್ನು ನೋಡದಿದ್ದಾಗ ಅವಳನ್ನು ಹೊರಗಟ್ಟಬೇಕೆಂದ ಸೇನೆ ಕೂಡ ಈಗ ಅವಳಿಗೆ ಹಿತವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನವೆಲ್ಲ ವಿಫಲ ವಾಗಲಾಗಿ ಖೇಮಂಕರನು ಪರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಶತ್ರುಸೇನೆಯನ್ನು ತರುವೆನೆಂದು ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸುಪ್ರಿಯನು ಮಾಲಿನಿಯ ಅನುಯಾಯಿಯಾಗಿದಾನೆ. ಮಾಲಿನಿಗಾದರೆ ಆವೇಶ ಇಳಿದು ಮನಸ್ಸು ಕುಗ್ಗಿದೆ. ಜನ ಬಂದು ಅವಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವರನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವಳಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ; ಅವಳು ಸುಪ್ರಿಯನನ್ನು ಖೇಮಂಕರನ ಮಾತು ಹೇಳೆಂದು ಕೇಳುತ್ತಿದಾಳೆ. ಆವೇಳೆಗೆ ಖೇಮಂಕರನು ತಾನು ಸೇನೆಯನ್ನು ತರುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಸುಪ್ರಿಯನಿಗೆ ಕಾಗದ ಬರೆದಿದಾನೆ. ಸುಪ್ರಿಯನು ಮಾಲಿನಿಯ ಮೇಲಣ ಪ್ರೇಮದ ಸಲುವಾಗಿ ಆ ಕಾಗದವನ್ನು

ರಾಜನಿಗೆ ತೋರಿಸಿದಾನೆ. ತಾನು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಅವನು ಮಾಲಿನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅವಳು ಅಯ್ಯೋ ಹೀಗೇಕೆಮಾಡಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ರಾಜನು ಬಂದು ಸುಪ್ರಿಯನನ್ನು ವಂದಿಸಿ ನೀನು ಮಾಡಿದ ಉಪಕಾರ ಹಿರಿಯದು ಮಾಲಿನಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಸುಪ್ರಿಯನಿಗೆ ತನ್ನ ಅನ್ಯಾಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಗಲಿ ಇದು ಒಂದೂ ಬೇಡವಾಗಿದೆ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ರಾಜನ ಕಡೆಯವರು ಕ್ಷೇಮಂಕರನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜನು ಕ್ಷೇಮಂಕರನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸುವುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮಾಲಿನಿ ಅವನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸು ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಸುಪ್ರಿಯನೂ ಅದನ್ನೇ ಬೇಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಸೇವಕರು ಕ್ಷೇಮಂಕರನನ್ನು ಕರೆತರುವರು. ಅವನು ಸೋತಿದಾನೆ, ಆದರೆ ತಾನು ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪು ಎಂದು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಸುಪ್ರಿಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಏಕೆ ಹೀಗೆ ದ್ರೋಹಮಾಡಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಅವರವರಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಮಾತು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕ್ಷೇಮಂಕರನು ಸುಪ್ರಿಯನನ್ನು, ಆದದ್ದಾಯಿತು ಈಗ ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊ, ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಸುಪ್ರಿಯನು ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಕ್ಷೇಮಂಕರನು ಅವನನ್ನು ತನ್ನ ಬಂಧನದ ಸರಪಳಿಯಿಂದ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಸುಪ್ರಿಯನು ಸತ್ತುಬೀಳುವನು. ರಾಜನು ಕೋಪದಿಂದ ತನ್ನ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿರಿದು ಕ್ಷೇಮಂಕರನನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಲು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಮಾಲಿನಿ ಅಪ್ಪಾಜಿ ಕ್ಷೇಮಂಕರನನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾಳೆ. ನಾಟಕ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ.

ನಾಟಕದ ವಸ್ತು ಭಾರತವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಧರ್ಮ ಹರಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿ ಹೇಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಊಹಿಸಿರುವ ಕತೆ. ಕತೆ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿದೆ; ಆದದ್ದರಿಂದ ನಾಟಕದ ಕಟ್ಟಡ ಭದ್ರವಾಗಿದೆ. ಮಾಲಿನೀ, ಕ್ಷೇಮಂಕರ, ಸುಪ್ರಿಯ, ಇವರು ದೊಡ್ಡ ರೀತಿಯ ಜನರು. ಮಾಲಿನಿಯ ತಾಯಿತಂದೆ ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವರಲ್ಲ; ಆದರೂ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು. ವಿಷಯವೂ ಹಿರಿಯದು: ಉದಾತ್ತ ಭಾವದಿಂದ ಹೊರಟ ಹೊಸ ಮತ ಹಳೆಯ ಮತದೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿದ ವಿವರ. ಹೋರಾಟದ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಎರಡು ಪಕ್ಷದವರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಭಾವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉಗ್ರವಾದ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿದಾರೆ.

ಮಾಲಿನಿ ತನ್ನ ನಂಬಿಕೆಗಾಗಿ ಊರು ದೇಶ ಅರಮನೆ ಐಶ್ವರ್ಯ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳಾಗಿದಾಳೆ. ಕ್ಷೇಮಂಕರನು ತನ್ನ ಮತಕ್ಕಾಗಿ, ಮೊದಲು ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ಅಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ, ಆಮೇಲೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೆರವರ ಪಾಲು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ, ಹಿಂದೆಗೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಸುಪ್ರಿಯನು ಕ್ಷೇಮಂಕರನ ಗುಣಗಳಿಗಾಗಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮ ಗೌರವಗಳನ್ನುಳ್ಳವನಾದರೂ ಈ ತರುಣಿಯ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಮನೋದಾರ್ಢ್ಯಕ್ಕೆ ಸೋತು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೀಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಗೆ ಬಾಗುವನು. ಕೊನೆಗೆ, ಚಂಡಮಾರುತನಂತೆ ಕ್ಷೇಮಂಕರನು ಸತ್ಯವನ್ನರಿಯನು, ಸತ್ಯ ಇರುವುದಾದರೆ ಈ ಸೌಮ್ಯ ಚಂದ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದು, ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಈ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯೂ ಧೀರನೇ. ಇವರು ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಗಲಭೆಮಾಡಿದರೆನ್ನುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಅಸಂಭವವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ತೊಂದರೆ ಇಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಧರ್ಮದ ಸಲುವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿದ್ದ ಸೇನೆ ಮಾಲಿನಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ನಿಂತಿತೆಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿಯೂ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಾಟಕವನ್ನು ಓದುವವರು ಇದು ಹೇಗೆ ಕೊನೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಕ್ಷೇಮಂಕರನ ಸಂಕೋಲೆಯ ಒಡಿತದಿಂದ ಬರುವ ಸುಪ್ರಿಯನ ಸಾವು ಈ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ತಕ್ಕಂತೆ ತುಂಬುತ್ತದೆ; ಆ ಕೊಲೆಪಾತಕನ ಧರ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನೋಡುವ ನಮಗೆ ವಿಸ್ಮಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಪಜೀವಿಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸುವ ಸಾಧನ ಈ ಧೀರನ ಸೋಕಿನಿಂದ ಇಬ್ಬರಿಗೆ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ತರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ವೇಳೆಗೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ಮಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸುಪ್ರಿಯನ ಘಾತಕನಮೇಲೆ ಮಾಲಿನಿ ಕೋಪಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ; ಅವನನ್ನು ಮನ್ನಿಸೆಂದು ತಂದೆಯನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾಳೆ. ಹಳೆಯ ಮತದ ಶ್ರದ್ಧೆಗಿಂತ ಹೊಸ ಮತದ ಕ್ಷಮಾಬುದ್ಧಿ ಹಿರಿದಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ.

ನಾಟಕದ ವಸ್ತು ಹೀಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿರುವುದಾದರೂ ನಾಟಕ ಇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬೆಳೆದಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮೂಲ ಇದಕ್ಕಿಂತ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಭಾಷಾಂತರವೇನೋ

ತಡಿಕೆಯ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆಟ್ಟೆ ಇದೆ, ಮೈತುಂಬಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ; ರೇಖೆ-ಗಳಿವೆ ಬಣ್ಣ ಹತ್ತಿಲ್ಲ; ಚಿತ್ರ ಅಸಂಪೂರ್ತಿಯಾಗಿದೆ, ಕಥೆ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಹೊರಟ ಕಥೆಗಾರನು ಕಥೆಯ ಪಾತ್ರಗಳ ಬಾಯಿಂದ ಬಂದಷ್ಟು ಮಾತನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹಾಕಿ ಮಧ್ಯೆ ತಾನು ಹೇಳುವ ಮಾತನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟರೆ ಹೇಗೆ ಇರಬಹುದೋ ಹಾಗೆ ಇದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮನೋಭಾವ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗು ವಂತೆಯೂ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆಯೂ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳೂ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರಬೇಕು. ಇದು ನಾಟಕ ರಚನೆಯನ್ನು ನೋಕುವ-ನಿಯಮದ ಮಾತು; ಒಂದು ನಾಟಕದ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಲಂಬ-ವಾಗಿ ಚರ್ಚೆಮಾಡುವುದು ಸರಿಯಾಗಲಾರದು. ಆದರೂ ನಟರು ನಾಟ್ಯ-ರಂಗದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನುಡಿದಾಗ ಈ ನಾಟಕದ ಮಾತುಗಳ ಭಾವ ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆಗ್ಗೆ ನಟರು ತಾವೇ ಊಹಿಸಿಕೊಂಡು ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನೂ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನೂ ತೋರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಮಾಲಿನಿ ಕ್ಷೇಮಂಕರನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾಳೆ; ಕೊನೆಗೆ ಅವನ ಜೀವವನ್ನು ಉಳಿಸಲು ಯತ್ನಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳಿಗೆ ಕ್ಷೇಮಂಕರನ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿ ಹುಟ್ಟಿತ್ತೇ ಹೇಗೆ? ಇತ್ತೋ ಇಲ್ಲವೋ ನಾಟಕದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಓದಿ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ನಟರು ಇತ್ತೆಂಬಂತೆ ನಟಿಸಿದರೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ: ಉನ್ನತವಾದ ಭಾವ ಆ ಉನ್ನತ ಭಾವಕ್ಕೆ ಒಲಿದಿತ್ತು ಎಂಬಂತೆ ಆಯಿತು. ಇಲ್ಲವೆಂಬಂತೆ ನಟಿಸಿದರೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ: ಈ ಕ್ಷಮೆಗೆ ಯಾವ ಪಾತಕವೂ ಅಕ್ಷಮ್ಯವಲ್ಲ ಎಂಬಂತೆ ಆಯಿತು. ಹೀಗೆ ಹಲವು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಅಂಶಗಳು ಓದುವವರು ನೋಡುವವರು ಊಹಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿಂತುಹೋಗಿವೆ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಸ್ವಭಾವನಿರೂಪಣವಿಲ್ಲ.

೪೬. ರಾಜಾ

ಮಾಲಿನೀ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದಮೇಲೆ ಸುಮಾರು ಹದಿನೈದು-ವರುಷಗಳವರೆಗೆ ಠಾಕೂರರು ಬೇರೆ ದೊಡ್ಡ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಆಗಾಗ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದರೂ ಪುನಃ ನಾಟಕ ಬರೆಯುವ ಮನಸ್ಸು ಬಂದಾಗ ಇವರು ಭಕ್ತಿಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ನಾಟಕ ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತ ಒಂದು ಸಂಕೇತ ದೃಶ್ಯವಾಯಿತು. ಇದು ರಾಜಾ ಎಂಬುದು. ಈ ದೃಶ್ಯವು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲೆಯ ಕೋಣೆಯ ಪ್ರಭು ಎಂದು ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಬ್ಬವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪರದೇಶದ ಜನರು ಬಂದಿದಾರೆ; ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜನರು ಸೇರಿರುವ ರೀತಿ ಊರು ಇರುವ ಸ್ಥಿತಿ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿ ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಊರಜನಕ್ಕೂ ಬಹಳ ಸಂತೋಷ; ಆದರೆ ಯಾರೂ ರಾಜನನ್ನು ನೋಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜನಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೆಲವರು, ಅವನ ಮುಖ ಬಹು ವಿರೂಪ ಆದರಿಂದ ಅವನು ಯಾರಿಗೂ ಮುಖ ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕೆಲವರು, ಹೇಳುತ್ತಿರುವರು. ಊರಲ್ಲಿರುವ ಬಹು ಮುದುಕನೊಬ್ಬನು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸುರಂಗಮ ಎಂಬ ಸೇವಿಕೆಯೊಬ್ಬಳು ರಾಜನಿರುವನೆಂದೂ ಅವನು ಮಹಾಮಹಿಮನೆಂದೂ ಬಲ್ಲರು. ರಾಣಿ ಕೂಡ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿಲ್ಲ. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಅರಿಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವಳು ರಾಜನನ್ನು ಮದುವೆ ಯಾದಳು; ಈಗಲೂ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳು ರಾಜನನ್ನು ಒಂದು ಕತ್ತಲೆಯ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಮಾಪಿಸಬಹುದು; ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಆ ಹಬ್ಬದ ದಿನ ಅವಳು ರಾಜನನ್ನು ತಾನು ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವಳು. ಅವನು ಆಗಲಿ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿರುತ್ತೇನೆ ನನ್ನನ್ನು ಗುರುತಿಸು ಎನ್ನುವನು. ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಹಲವು ದೇಶದ ರಾಜರು ಬಂದಿರುವರು. ಅವರಿಗೂ ಈ ರಾಜನೆನ್ನುವನಿರುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹ. ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬನು ರಾಜನ ವೇಷವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಬರುವನು. ಜನ ಮರುಳಾಗುವುದು; ಪರದೇಶದ ರಾಜರು ಇದು ವೇಷವೆಂದು ತಿಳಿಯುವರು, ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೆದರಿಸುವರು. ವೇಷದ ರಾಜನು ತನ್ನದು ವೇಷವೆಂದು ಅವರಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅವನು ರಾಜನಲ್ಲ; ಸುವರ್ಣನೆಂಬ ಒಬ್ಬನು. ಅವನು ರಾಣಿಯನ್ನು ಈ ಪರರಿಗೆ ತೋರಿಸುವೆನೆಂದು ಆಸೆಕೊಟ್ಟು ಗುಟ್ಟು ಬಯಲಾಗದಂತೆ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವನು. ರಾಣಿ ಹೊರಗೆ ನೋಡಿ ಈ ವೇಷದ ರಾಜನನ್ನು ತನ್ನ

ಪತಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಹಾರವನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವಳು. ಅವನಿಗೆ ಇದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಹತ್ತಿರಿದ್ದ ಕಂಚೀ ರಾಜನು ಅವನ ಕೊರಳ ಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅವಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಳುಹಿಸುವನು. ರಾಣಿ ಇವನು ತನ್ನ ರಾಜನಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವಮಾನಪಡುವಳು; ಆದರೂ ಅವನ ಮುಖ ಚೆನ್ನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನು ಕಳುಹಿಸಿದ ಹಾರವನ್ನು ತನ್ನ ಬಳಿ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಳು. ಕಂಚಿಯ ರಾಜನು ವೇಷದ ರಾಜನನ್ನು ಜೊತೆಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಅರಮನೆಯ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿ ರಾಣಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಏರ್ಪಾಡನ್ನು ಹೂಡುತ್ತಾನೆ. ಬೆಂಕಿ ಇವರು ಹಚ್ಚಿದಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲದೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಇವರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ರಾಣಿ ದೊರೆಯೇ ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು ಎಂದು ಇವನನ್ನು ಕೂಗುತ್ತಾಳೆ. ವೇಷದ ರಾಜನು ನಾನು ರಾಜನಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ರಾಣಿ ಮರಳಿ ಅವಮಾನಗೊಂಡು ರಾಣಿವಾಸವನ್ನು ಹೊಗುತ್ತಾಳೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಿಜದ ರಾಜನು ಅವಳನ್ನು ಸಂತೈಸುತ್ತಾನೆ. ರಾಣಿ ನಾನು ಒಳ್ಳೆಯವಳಲ್ಲ ನಿನ್ನಿಂದ ದೂರ ಇರುತ್ತೇನೆ ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ; ರಾಜನು ತನ್ನನ್ನು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಇರೆಂದು ತನ್ನನ್ನು ಒಲವಂತಪಡಿಸದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಸಮಾಧಾನಗೊಂಡು ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ಸುರಂಗಮಳೂ ಅವಳ ಜೊತೆಗೆ ಹೋಗುವಳು. ಇಬ್ಬರೂ ರಾಣಿಯ ತಂದೆಯಾದ ಕನ್ಯಾಕುಬ್ಜದ ರಾಜನ ಅರಮನೆಗೆ ಬರುವರು. ರಾಣಿಗೆ ವೇಷದ ರಾಜನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಬುದ್ಧಿ ತಿಳಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಉದ್ಯಾನ ಉರಿಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನು ಹೆದರಿದನೆಂದು ಕೇಳಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಂಕು ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜನು ತನ್ನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬರಲೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಆಸೆ; ಬರದಿರುವುದರಿಂದ ಅಸಮಾಧಾನ. ಕಂಚಿಯ ರಾಜನು ವೇಷದ ರಾಜನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಕನ್ಯಾಕುಬ್ಜಕ್ಕೆ ಬರುವನು; ರಾಣಿಯನ್ನು ತನಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಅವಳ ತಂದೆಯನ್ನು ಕೇಳುವನು. ಇವನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರಿವರಿಗೆ ಯುದ್ಧವಾಗುವುದು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ರಾಣಿಗೆ ಪತಿಯ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಗಾನಗಳು ಕೇಳಿಬರುವುವು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಾಕುಬ್ಜದ

ರಾಜನು ಸೆರೆಯಾಗುವನು. ಕಂಚಿಯ ರಾಜನು ರಾಣಿ ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನು ವರಿಸಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ಸೇರಲಿ ಎಂದು ಇತರ ರಾಜರೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವನು; ತಾನು ವೇಷದ ರಾಜನನ್ನು ತನಗೆ ಕೊಡೆ ಹಿಡಿಯ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಸಭೆ ಸೇರಿಸುವನು. ರಾಣಿ ಬರುವ ಮೊದಲು ರಾಜನ ಊರ ಮುದುಕ ತಾತಯ್ಯನು ಬಂದು ರಾಜನು ಬಂದನೆಂದೂ ತಾನು ಅವನ ಸೇನಾಪತಿಯೆಂದೂ ಹೇಳುವನು. ಎಲ್ಲ ರಾಜರಿಗೂ ಬಹಳ ಭಯವಾಗುವುದು, ವೇಷದ ರಾಜನು ಓಟಕೀಳುವನು. ಯುದ್ಧ ನಡೆದು ರಾಜನಿಗೆ ಜಯವಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಅವನು ಎಲ್ಲಿ ಹೋದನೆಂದು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದು. ರಾಜನು ತನಗಾಗಿ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ರಾಣಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನ. ಆದರೂ ಅವಳು ಅವನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೊರಡುವಳು. ಕಂಚಿಯ ರಾಜನೂ ರಾಜನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಅವನನ್ನು ಒಲೈಸಲು ಹೊರಡುವನು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ರಾಣಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾನು ಎಣಿಸಿದ ತಪ್ಪನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವಂತೆ ಬೇಡಿ ಕೊಳ್ಳುವನು. ಕೊನೆಗೆ ಅವರು ಮೊದಲಿನ ನಗರಕ್ಕೆ ಬರುವರು. ಮೊದಲಿನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ಕತ್ತಲೆಯ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ರಾಣಿ ರಾಜನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಳು. ಅವಳಿಗೆ ತಾನು ರಾಣಿಯೆಂಬ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಲ್ಲ, ತನಗಾಗಿ ರಾಜನು ಹಂಬಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಎಲ್ಲ ಅವನ ಇಷ್ಟ ಎನ್ನುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಿದಾಳೆ. ಆಗ ರಾಜನು, ಈ ಕತ್ತಲೆಯ ಮನೆಯನ್ನು ಈಗ ತೆರೆಯುತ್ತೇನೆ, ಇನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ಹೋಗೋಣ ಬಾ, ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಬೆಳಕಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮೊದಲು ರಾಣಿ ಕಠಿಣನಾದ ಭೀಕರನಾದ ಅಸಮಾನ ನಾದ ಈ ಅಂಧಕಾರದ ರಾಜನ ಕಾಲಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡುತ್ತಾಳೆ.

ಇದು ಒಂದು ತತ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಸಂಕೇತವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರೆದಿರುವ ನಾಟಕವೆಂದು ಒಡನೆಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜನು ದೇವರು; ರಾಣಿ ಜೀವಾತ್ಮ; ಕತ್ತಲೆಯ ಕೋಣೆ ಹೃದಯ; ಸುರಂಗಮಳು ಸಿದ್ಧಿಹೊಂದಿದ ಜೀವ; ತಾತಯ್ಯನು ಶರಣ; ಸುವರ್ಣನು ಐಶ್ವರ್ಯದ ಡಂಭ. ಜೀವಾತ್ಮವು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಮದುವೆಯಾದ ಪತ್ನಿ. ಅದು ಆತನನ್ನು ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣ

ಬೇಕು. ಹೊರಗೆ ಕಾಣುವ ಮೊದಲು ನಾನು ಎಂಬ ಭಾವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವನನ್ನೇ ನಂಬಬೇಕು. ಇದು ಆಗುವವರೆಗೆ ಅದು ಅವನನ್ನು ನಂಬುವುದಿಲ್ಲ; ನಿಜವಾದ ದೈವ ಕಾಣದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ನಿಜವಲ್ಲದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ನಂಬುತ್ತ ತೊಂದರೆಪಡುತ್ತದೆ. ಜೀವವು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ನಿಷ್ಠುರಪಟ್ಟು ಪರದೇಶಿಯಾಗಿ ದಿಕ್ಕುಗೆಟ್ಟು ನೀನೇ ಗತಿ ಎಂದು ದೇವರಮೇಲೆ ಭಾರಹಾಕಿದ ಮೇಲೆ ದೇವರು ಕತ್ತಲೆಯ ಕೋಣೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಜೀವಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಕತೆ ಸೂಚಿಸುವ ಅರ್ಥ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರಬೋಧ ಚಂದ್ರೋದಯದಂತೆ ಅಥವಾ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನ ಮಧ್ಯಯುಗದ ನೀತಿಯ ನಾಟಕಗಳಂತೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಈ ಅರ್ಥವೇ ಮುಖ್ಯ; ಉಳಿದದ್ದೆಲ್ಲ ಈ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಭಾವ. ಆದರೆ ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕತೆಯೆಲ್ಲ ಒಂದು ಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಜೀವಾತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಉದ್ದೇಶಗಳು ಬೆರೆತಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಸುರಂಗನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಜೀವಾತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮಗಳ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಸುರಂಗನು ಎನ್ನುವುದು ಏನು? ಮನುಷ್ಯನ ವಿವೇಚನಾಶಕ್ತಿಯೆಂತಲೆ? ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಹೀಗಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸುರಂಗನು ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳು ಕೆಲವುವೇಳೆ ವಿವೇಚನೆಯ ಭಾವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ನೊಂದು ದೇವರನ್ನು ಕಂಡ ಸಿದ್ಧಜೀವದ ಭಾವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಸುವರ್ಣನೆಂಬ ವೇಷದ ರಾಜನೂ ಹಾಗೆಯೇ. ರಾಣಿ ಅವನನ್ನು ಕಂಡು ಮೋಸಹೋಗುವಾಗ ಆತ್ಮವನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸುವ ಐಹಿಕವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವೆಂಬಂತೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ಅವನು ಭಯಪಡುವುದು ಕಂಚಿಯ ರಾಜನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವುದು ಓಡಿಹೋಗುವುದು ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಜೀವಾತ್ಮ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಇವನ ಸ್ಥಾನ ಯಾವುದು ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನಿದರಂತೆಯೇ ಕಂಚಿಯ ರಾಜ, ಉಳಿದ ರಾಜರು, ರಾಣಿಯ ತಂದೆ ಕನ್ಯಾಕುಬ್ಜದ ರಾಜ; ಇವರೆಲ್ಲ ಏನು ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಮಯಗಳು ಬೆರೆತು ನಾಟಕ ತೊಡಕಾಗಿದೆಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಅರ್ಥದ ವಿಚಾರ ತೊಡಕಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಇದರ ರಸವೂ ಅಷ್ಟೇನೂ ಸುಖವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದೂ ಸಮಯಗಳ ಬೆರಕೆಯಿಂದಲೇ ಉಂಟಾಗಿರುವ ನ್ಯೂನತೆ. ರಾಣಿ ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀ ಎಂದರೆ ಅಯ್ಯೋ ನೊಂದಳೇ ಎಂದು ನಾವೂ ನೋಯುತ್ತೇವೆ; ತಪ್ಪುಮಾಡಿದಳೇ ಎಂದು ವಿಷಾದಪಡುತ್ತೇವೆ. ಇವಳು ನಿಜವಾದ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲ, ನಮ್ಮ ಜೀವಾತ್ಮದ ಸಂಕೇತ ಸ್ವರೂಪವೆಂದರೆ ಇಷ್ಟೇಯೇ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಇದು ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಭಾವದ ಒಂದು ಗುಣ. ನಿಜವಾದ ಕತೆಗಳನ್ನು ಬರಿಯ ಇಂಥ ಉಬ್ಬರದ ಉಪಮಾನಗಳೆಂದು ಹೇಳುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ನಮ್ಮಲ್ಲುಂಟು. ಇಂಥವರು ರಾಮಾಯಣ ವನ್ನು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪ್ರಸಂಗಮಾಡಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಮಾಯೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಇಂಥ ಊಹೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ರಾಮಾಯಣದ ರಸ ಇಂಗುತ್ತದೆ. ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಬರಿಯ ಉಪಮಾನವನ್ನು ಕಂಡು ಕೆಡಿಸುವ ರೀತಿ ಅದು. ರಾಜಾ ನಾಟಕದಂಥ ಸಂಕೇತ ಕತೆಗಳು ಈ ಪದ್ಧತಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಕೊನೆ. ಇವು ಮಿತಿಮೀರಿ ಬೆಳೆದ ಉಪಮಾನಗಳು. ಇಂಥ ಉಪಮಾನಗಳೇ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಕತೆ, ವಾಮನನ ಕತೆ, ಗಜೇಂದ್ರ ಮೋಕ್ಷದ ಕತೆ, ಮುಂತಾದ ಕತೆಗಳಾಗಿರುವುದು. ಈ ಕತೆಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮುಟ್ಟುವವೇಳೆಗೆ ಅವು ಉಪಮಾನಗಳೆನ್ನುವುದು ಮರೆತಿರುತ್ತದೆ. ಉಪಮಾನ ಉಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿ. ಅತಿಯಾಗಿ ಬೆಳಸಿದರೆ ಅದು ಜೊಂಡಾಗುತ್ತದೆ. ಜೇನು ಒಳ್ಳೆಯ ಪದಾರ್ಥ ಸೀಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಭೋಜನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು; ಕುಡಿಯುವ ನೀರೆಲ್ಲ ಇದರಿಂದ ಸೇರಿರಬೇಕು ಎಂದರೆ ನಮಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ನೀರೂ ಇಲ್ಲ ಒಳ್ಳೆಯ ಜೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಉಪಮಾನವನ್ನು ದೊಡ್ಡದು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನಾವು ಅದರ ರುಚಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಕವಿ ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಶ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ಅವನ ಊಹೆ ವಿಷಯವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಪಾಕ ಮಾಡಿದರೆ, ಕತೆ ಕೆಡದೆ ಉಪಮಾನವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಇದೇ ಭಾವವನ್ನು ಪ್ರತಿ ಪಾದಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಎಲ್ಲ ಕತೆಯ ಸಂಗತಿಯೂ ಭಾವಗಳ ಆಟವೇ. ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯದ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ಸಮಯಗಳೂ ಸಮನ್ವಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿವರರು

ಚಮತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನಕೊಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಬೇರೆಬೇರೆ ಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿದು ಕೃತಿ ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿ ನಿಂತುಹೋಗಿದೆ.

ಮತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಅಷ್ಟು ಸಾಧುವೆಂದು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದರೆ ಜನರು ಕುತೂಹಲಪಡುವುದಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ಭಾವದಿಂದ ಗ್ರಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತತ್ವವನ್ನು ಮರೆಯ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಒಂದು ಪದ್ಧತಿ. ಇದರ ಮೂಲದಲ್ಲಿ, ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಮಾನವನ ಬುದ್ಧಿ ಅದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ, ಗೌರವದಿಂದ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂಬ ಶಂಕೆಯಿದೆ. ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಹೇಳುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ಪದ್ಧತಿ. ಮಾನವನಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧಿಯೂ ದೇವರಿಂದ ಬಂದದ್ದೇ, ಅದು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದೆನ್ನುವುದು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಾದ ವ್ಯಾಪಾರವೇ, ಇರುವುದನ್ನು ಇರುವಂತೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಭಯವಿಲ್ಲ, ಎನ್ನುವುದು ಇದರ ಮೂಲದ ಭಾವನೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಪದ್ಧತಿ ಆತ್ಮದ ಭಾವ ಬುದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ಊಹಿಸುತ್ತದೆ; ಎರಡನೆಯದು ಅವು ಎರಡೂ ಒಂದು ಚೇತನದ ಎರಡು ಕೈ ಅಥವಾ ಕಣ್ಣು ಎಂಬಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ಊಹಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಮಾನವನ ಚರಿತ್ರೆಯ ಆದಿಯಿಂದ ಬಂದಿರತಕ್ಕದ್ದು; ಎರಡನೆಯ ಪದ್ಧತಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಬಂದಿದೆ. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದು ಆ ಹಳೆಯ ಪದ್ಧತಿ: ಪೂರ್ವದವರು ಹಳೆಯ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದಂತೆ ಆಧುನಿಕರು ಹೊಸ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಪರಿ. ಪೂರ್ವದ ಪುರಾಣಗಳ ಸಂಕೇತ ಮರೆತು ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ನಿಜವಾದ ಹುಡುಗನಾಗಿ ಬಲಿ ಉದಾರಿಯಾದ ದಾತನಾಗಿ ವಾಮನನು ಮೋಸಮಾಡಿದ ವಟುವಾಗಿ ಗಜೇಂದ್ರನು ನಿಜವಾದ ಗಜವಾಗಿ ಆ ಕತೆಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ತತ್ವಗಳು ಅವುಗಳ ಕುಕ್ಷಿಯಲ್ಲೇ ಜೀರ್ಣಿಸಿಹೋಗಿವೆ. ಹೊಸದಾಗಿ ಬರೆದ ಇಂಥ ಕತೆಗಳಿಗೆ ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಬರುತ್ತದೋ ಇಲ್ಲವೋ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಬಂದರೂ ಬಾರದಿದ್ದರೂ ಅರ್ಥದ ಕ್ಲಿಷ್ಟತೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಇವುಗಳ ಅರ್ಥ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ; ಬಲ್ಲವರೆಂಬ ಕೆಲವರು ಓದಿದರೆ ಹುಡುಕಿ ಕೆದಕಿ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದಿದ್ದಷ್ಟು ಅರ್ಥವನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ ಅಥವಾ ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಠಾಕೂರರು ಒಂದು ಕಡೆ

"Your speech is simple, my master, but not theirs who talk of you" ಎಂದು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ಓದಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ನನಗೆ ಈ ಮಾತನ್ನಾಡಿದ ಕವಿವರರು ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಈ ಸಂಕೇತ ಕತೆಯನ್ನು ಬರೆದರೇಕೆ ಎಂದು ವಿಸ್ಮಯವಾಗುತ್ತದೆ.

೪೭. ಅಂಚೆಯ ಮನೆ

ಡಾಕ್‌ಘರ್ ಅಥವಾ ಅಂಚೆಯ ಮನೆ ಎನ್ನುವುದು ಒಬ್ಬ ಸಣ್ಣ ಹುಡುಗನ ವಿಷಯವಾದ ನಾಟಕ. ಮಾಧವ ಎಂಬವನೊಬ್ಬ ಗೃಹಸ್ಥ. ಅವನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲ. ಅವನು ಹೆಂಡತಿಯ ಊರಿನ ಒಂದು ತಬ್ಬಲಿ ಮಗುವನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡುಬಂದು ಸಾಕುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಮಗುವಿಗೆ ಕಾಯಿಲೆ; ವೈದ್ಯನು ಬಂದು ನೋಡಿ ಹುಡುಗನನ್ನು ಹೊರಗೆಲ್ಲಿಯೂ ಬಿಡಕೂಡದು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಹುಡುಗನಿಗೆ ಆಟದಮೇಲೆ ಆಸೆ; ಅದಕ್ಕೆ ದಾರಿಯಿಲ್ಲ. ಅವನು ಹೊರಗೆ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಳಿಲು ಹಿಂಗಾಲಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಬಾಲವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಅಲಸಂದಿಯನ್ನು ಸುಲಿದು ತಿನ್ನುತ್ತಿರುವುದು. ಹುಡುಗನು ನಾನು ಒಂದು ಅಳಿಲಾಗಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು ಎನ್ನುವನು. ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಕುಳಿತಿದ್ದರೆ ನೀನು ಒಬ್ಬ ಪಂಡಿತನಾಗುವೆ ಎಂದು ಮಾಧವನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅಮಲನಿಗೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಬೇಡ; ಎಲ್ಲಾದರೂ ಹೋಗಿ ಏನನ್ನಾದರೂ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಅವನ ಆಸೆ; ಕಿಟಿಕಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಗುಡ್ಡ ಇದೆಯಲ್ಲಾ ಅದರ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ದಾಟಿ ಹೊರಟು ಹೋಗಬೇಕು. ಇದು ಎಲ್ಲಾ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಇರುವ ಆಸೆ. ಮಾಧವನ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಬೆಟ್ಟ ಇರುವುದು ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಜನ ಹೋಗದೆ ಇರಲಿ ಎಂದು. ಅಮಲನ ಭಾವನೆ, ಭೂಮಿಗೆ ಮಾತು ಬಾರದು ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಕೈ ಎತ್ತಿ ಸನ್ನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ, ಎಂದು. ಭಿಕ್ಷುಕನೊಬ್ಬನು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಮಲನು ಅವನನ್ನು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತೀಯೆ ಎನ್ನುವನು; ಅವನು ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು ಎನ್ನುವನು. ಅಮಲನಿಗೆ ಇದು ಬಹಳ ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಭಿಕ್ಷುಕನು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿಯಮರದ

ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತು ಹುರಿಹಿಟ್ಟು ಕಲಸಿ ತಿನ್ನುವನು. ಈ ಹುಡುಗನಿಗೆ ತಾನೂ ಹಾಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಸೆ. ಯಾರಾದರೂ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತಾರೆಂದರೆ ಇವನು ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಒಬ್ಬ ಮೊಸರಿನವನು ಅತ್ತ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಅಮಲನು ಮೊಸರೂ ಮೊಸರೂ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ. "ಏನು ಕರೆಯುತೀಯೆ? ಮೊಸರು ತಕ್ಕೊಳ್ಳೀತೀಯಾ?" "ಹ್ಯಾಗೆ ತಕ್ಕೊಳ್ಳೋದು. ನನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಕಾಸಿಲ್ಲ." "ಎಂತಾ ಹುಡುಗ ನೀನು. ಹಾಗಾದರೆ ಕೂಗಿದ್ದು ಯಾಕೆ. ನನಗೆ ಬೇರೆ ಕೆಲಸಾ ಇಲ್ಲವೆ?" "ನನ್ನ ನಿನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತೀಯಾ?" "ನನ್ನ ಜೊತೆಗೆ?" "ಹೌದು. ನೀನು ರಸ್ತೆಯ ಆ ಕಡೆಯಿಂದ ಕೂಗಿದರೆ ನನ್ನ ಊರ ನೆನಪು ಆಗುತ್ತದೆ." ಮೊಸರಿನವನಿಗೆ ಕನಿಕರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನು ಮೊಸರಿನ ಮಡಕೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಇಳಿಸಿ ಹುಡುಗನ ಸಂಗಡ ಎರಡು ಮಾತನಾಡಿ ಅವನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೊಸರನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಊರ ತಳವಾರ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಘಂಟೆ ಆದಾಗಲೆಲ್ಲಾ ಅವನು ಘಂಟೆ ಹೊಡೆಯುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅಮಲನಿಗೆ ಅದರಮೇಲೆ ಆಸೆ. ಅಮಲನು ಅಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಿರುವ ಮನೆ ಯಾವುದು ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ತಳವಾರನು ಅದು ಅಂಚೆಯ ಮನೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. "ಯಾರದು?" "ರಾಜನದು." "ರಾಜನ ಕಾಗದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆಯೆ?" "ಹೌದು. ಎಂದಾದರೂ ಒಂದು ದಿನ ರಾಜರು ನಿನಗೆ ಒಂದು ಕಾಗದ ಕಳುಹಿಸಬಹುದು." "ನನಗೆ? ನಾನು ಸಣ್ಣ ಹುಡುಗ." "ರಾಜನು ಸಣ್ಣ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಸಣ್ಣ ಕಾಗದ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾನೆ." ಇದರಿಂದ ಅಮಲನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತನಗೆ ರಾಜನಿಂದ ಒಂದು ಕಾಗದ ಬರಬಹುದು ಎಂದು ನಿರೀಕ್ಷೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ಊರ ಗೌಡನು ಅಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾನೆ; ರಾಜನಿಂದ ತನಗೆ ಕಾಗದ ಬರ ಬಹುದೆಂದು ಹುಡುಗನು ಹೇಳಿದ ಮಾತಿಗೆ ಕೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹೂವಾಡಿಗರ ಒಬ್ಬ ಸಣ್ಣ ಹುಡುಗಿ ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳ ಹೆಸರು ಸುಧಾ. ಅಮಲ ಸುಧಾ ಇವರ ಮಾತು ಸ್ವಲ್ಪ ಬರುತ್ತದೆ. "ನಾನು ಚಂಪಾ ಆಗುತ್ತೇನೆ, ನೀನು ಪರುಳ ಪುಷ್ಪವಾಗುತ್ತೀಯಾ?" "ನಾನು ಸುಧಾ. ನಾನು ಪರುಳ ಹೇಗಾದೇನು?" ಎಂದು ಅವಳು "ನಾನು ಮುಂದೆ ಹೋಗ

ಬೇಕು. ಪುನಃ ಬರುತ್ತೇನೆ, ನಿನಗೆ ಒಂದು ಹೂವು ತಂದು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ಆಮೇಲೆ ಕೆಲವರು ಮಕ್ಕಳು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅಮಲನು ಆಟದಲ್ಲಿ ಸೇರುವಂತಿಲ್ಲ. ಅವನು ಅವರನ್ನು ಕಿಟಿಕಿಯ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಆಡಿ ಎಂದು ಬೇಡುತ್ತಾನೆ; ತನ್ನ ಆಟದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅವರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ; ಆಮೇಲೆ ಅವರು ಹೊರಟುಹೋಗುವಾಗ ಅಂಚೆಯವನ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇವನಿಗೆ ಕಾಯಿಲೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಊರಲ್ಲಿಯ ಮುದುಕನೊಬ್ಬನು ಒಂದು ಅಮಲನ ಹತ್ತಿರ ಇರುತ್ತಾ ಅವನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಕತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಹೊತ್ತು ಕಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಮಲನು ತನಗೆ ರಾಜನು ಒಂದು ಕಾಗದ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ ಅದು ಬರುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಊರ ಗೌಡನು ಬಂದು ಈ ಮಾತಿಗೆ ಇವನ ಮನೆಯವರನ್ನು ಪರಿಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ಒಂದು ಬರಿಯ ಕಾಗದವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಇಕೋ ನೋಡು ರಾಜನ ಕಾಗದ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಹುಡುಗನಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷ. ಊರ ಮುದುಕನು ಅದು ನಿಜವೆಂಬಂತೆ ನಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಯಾರೋ ಬಾಗಿಲು ತಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಯಾರೆಂದು ನೋಡಿದರೆ ರಾಜನ ಭೃತ್ಯ. ಅವನು ರಾಜರು ರಾತ್ರಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ರಾಜ ವೈದ್ಯನು ಬರುತ್ತಾನೆ; ಹುಡುಗನಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮಗು ನಿದ್ರೆಹೋಗುತ್ತದೆ, ಮರಳಿ ಏಳುವುದಿಲ್ಲ. ಸುಧಾ ಅವನಿಗೆ ಹೂವು ಕೊಡ ಬೇಕೆಂದು ಬರುತ್ತಾಳೆ; ಮಗು ನಿದ್ದೆಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ, ಅವನು ಎದ್ದಾಗ ನಾನು ಅವನನ್ನು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ನಾಟಕ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ.

ಇದು ಒಂದು ಎಳೆಯ ಜೀವನದ ಚಿತ್ರ. ಅಮಲನ ಮಾತು ಅಮಲನ ಭಾವನೆ ಇವುಗಳ ಸರಳತೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಮುದ್ದಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಎಳೆಯ ಜೀವಕ್ಕೆ ಭೂಮಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತದೆ; ಹಳ್ಳದ ಒದಿಯ ಮರದಡಿ ಸುಖ ಕಾದಿರುತ್ತದೆ; ಬೆಟ್ಟದಾಚೆಗೆ ಏನೋ ಸೊಗಸಿದೆ. ಎಳೆಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅರಳ ಹಿಟ್ಟು ತಿನ್ನುವುದು ಸುಖ, ಎಳೆಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅಳಿಲು ಅಲಸಂದಿ ತಿನ್ನುವಾಗ ಕುಳ್ಳಿರುವ ರೀತಿ ಚಂದ, ಎಳೆಯ ಭಾವನೆಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆಲ್ಲ ಕಾಗದ ಬರೆಯುವ

ರಾಜನು ಸಾಧ್ಯ. ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ಕವಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಎಳೆಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಾಳು ಕನಸಿನದೆಂಬ ಒಂದು ವೈಭವ ಒಂದು ನವ್ಯತೆಯೊಡನೆ ಬೆಳಗುತ್ತದೆ. ದೇವರು ನಮ್ಮ ಆವಾಸ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತ ನಾವು ವೈಭವದ ಮೋಡ ಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಕೆದರಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತೇವೆ. ಆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ, ಜೀವ ದಿಂದಿರುವುದೇ ಒಂದು ಸುಖ. ಇದನ್ನು ಠಾಕೂರರು ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಿದಾರೆನ್ನುವುದು ಅವರ ಮಾತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಶಿಶು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದರ ಒಂದು ಫಲ ಕಂಡಿತು ; ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಫಲ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಉಕ್ಕುವ ಎಳೆಯ ಜೀವದ ಬುಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಎಳೆಯುದರಲ್ಲೇ ಬತ್ತಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದಿಷ್ಟನ್ನು ತೋರಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಉದ್ದೇಶ. ಹೋಗುವ ಮೊದಲು ಅದು ತನ್ನ ಆಶೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರಕಟಮಾಡುತ್ತದೆ; ಊರ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲಸದಲ್ಲೇ ನಿರತರಾದವರನ್ನು ಕೆಲಸ ಬಿಡಿಸಿ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಕರೆದು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಸುಂದರವಾದ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಸುಧೆಯ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಇದಿಷ್ಟೂ ಸೊಗಸಿನ ಮಾತಾಯಿತು. ಮಧ್ಯೆ ಅಂಚೆಯ ಮನೆ ಒಂದು, ಅದರಿಂದ ಕಾಗದ ಬರುವುದು ಒಂದು, ರಾಜನ ವೈದ್ಯನು ಬರುವುದು ಒಂದು, ಈ ಮಾತುಗಳು ಸನ್ನಿವೇಶದ ನೈಜಭಾವವನ್ನು ಕೆಡಿಸುತ್ತವೆ. ರಾಜನು ದೇವರು ರಾಜನ ವೈದ್ಯನು ಸಾವು ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಜವಾದದೊಂದು ಅಂಚೆಯ ಮನೆ, ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ ಬಳಿದ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಒಂದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆ; ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಾಮ್ಯದ ರಾಜ ಸಾಮ್ಯದ ರಾಜವೈದ್ಯರು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡಿದವರು ಇದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಒಂದೊಂದು ಭಾವನೆಯನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನೋಡಿದರಂತೆ. ಗೌಡನೆಂದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಶಕ್ತಿ, ಮೊಸರು ಮಾರುವನೆಂದರೆ ಕೆಲಸಗಾರನು, ಆಡುವ ಹುಡುಗರು ಕವಿಗಳು ಕಲಾವಿನೋದಿಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿ, ಇತ್ಯಾದಿ. ಇದೆಲ್ಲ ನಾಟಕದ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲವೆಂದು ಇದರ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅಲ್ಲವೆನ್ನುವುದೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ ಕಡೆಯ ಸನ್ನಿವೇಶ ಇದು ಹೌದೋ ಎಂದು ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಠಾಕೂರರ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಬರೆದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ

ಈ ತೊಡಕು ಬಹು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಂದುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಸಹಜ ಜೀವನದ ಸಮಯ ಬಂದು, ಸಾಮ್ಯ ಜೀವನದ ಸಮಯ ಬಂದು, ಹೀಗೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆಯಲಾರದ ಎರಡು ಸಮಯಗಳು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ನಾಟಕದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕ್ಲಿಷ್ಟವಮಾಡುತ್ತವೆ. ರಾಜಾ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇದು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕವಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮರೆಯಿಸಿರುವುದನ್ನು ಆ ನಾಟಕ ವನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಚರ್ಚೆಮಾಡಿದೆ. ಆದರೂ ಇದಿಷ್ಟರಿಂದ ಈ ಮಗುವಿನ ಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತ ನಾಟಕದ ಚೆಲುವು ಕೆಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಬರೆದ ಕೈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಾವ್ಯದ ರಸವನ್ನು ತರಬಲ್ಲುದು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನ ಮನಸ್ಸು ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತು ಕವಿ ಯಾವ ಕಸಿಕರದಿಂದ ಕರಗಿದ್ದನೋ ಅದಕ್ಕೆ ತಾನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಎಡೆಗೊಡುತ್ತದೆ; ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದು ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

೪೮. ಫಾಲ್ಗುಣಿ

ರಾಜಾ ನಾಟಕಕ್ಕಿಂತ ಅಂಚೆಯ ಮನೆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತತ್ವ ಕಡಮೆ, ಕಾವ್ಯ ಹೆಚ್ಚು, ಕತೆ ತೆಳುವು. ಫಾಲ್ಗುಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ; ಕತೆಯಂತೂ ತೀರಾ ತೆಳುವಾಗಿಹೋಗಿದೆ. ಒಬ್ಬ ರಾಜ. ಅವನಿಗೆ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ನರೆಕೂದಲು ಕಾಣುವುದು. ಇದು ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಸಾವಿನ ಚಿಹ್ನೆಯೆಂದು ಅವನು ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತ ನಾಗುವನು. ಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧದ ಸಂಭವವಿದೆಯೆಂದೂ ಚೈನಾದೇಶದ ರಾಯಭಾರಿ ಬಂದಿದಾನೆಂದೂ ಮಂತ್ರಿ ಹೇಳುವನು. ರಾಜನಿಗೆ ಒಂದೂ ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕವಿಶೇಖರನು ಒಂದು ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದಿದಾನೆ ಎಂದರೂ ರಾಜನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಪಂಡಿತ ಶ್ರುತಿಭೂಷಣ ನನ್ನು ಕರೆದು ನಾನು ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಮವೆಂದರೆ ನಮಗೆಲ್ಲ ಕಾಲದ ಕ್ಷಾಮ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರುತಿ ಭೂಷಣನು ಬಂದು ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಒಡವೆಗಳನ್ನೂ ತನಗೆ ಜಹಗೀರನ್ನೂ ಒಂದು ಮನೆಯನ್ನೂ ಬೇಡಿ ತೆಗೆದು

ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಕವಿ ಬರುತ್ತಾನೆ; ಬಿಳಿಕೂದಲು ದೇವರು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವ ಚಿತ್ರದ ಒಂದು ಭಾಗವೆಂದು ರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ; ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ತೊಂದರೆ ಇಲ್ಲ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯೌವನವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಜೀವ ಜೀವಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿಯುವುದರಿಂದ ಈ ಯೌವನ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ರಾಜನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಿಟ್ಟು ಕವಿ ಬರೆದಿರುವ ಒಂದು ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪು ತ್ತಾನೆ. ಇದು ಈ ನಾಟಕದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ.

ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಸಂತದ ವೈತಾಳಿಕರು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ: ಜೊಂಬಿನ ಮೊಳೆ, ಹಕ್ಕಿ, ಅರಳಿದ ಸಂಪಿಗೆ. ಮಕ್ಕಳು ವಸಂತೋತ್ಸವಕ್ಕಾಗಿ ಬೀದಿ ಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸೇರಿದಾರೆ. ಅಣ್ಣಯ್ಯನು ಕೂಡ ಬಂದಿದಾನೆ. ಅವನು ನೀತಿಯ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವವನು; ಬರೆದದ್ದನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿದವರಿಗೆ ಓದಿ ಅರ್ಥ ಹೇಳುವುದು ಅವನ ಕೆಲಸ. ಹುಡುಗರಿಗೆ ಓದಿ ಹೇಳುವೆನೆನ್ನು ತ್ತಾನೆ. ಅವರು ಅವನನ್ನು ಗೇಲಿಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಗದ್ದಲವನ್ನು ಕೇಳಿ ಹುಡುಗರ ಮುಂದಾಳು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಆದಿವೃದ್ಧನ ಮಾತು ಬರುತ್ತದೆ, ಮುಂದಾಳು, ಅವನಿಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ, ಇದ್ದರೆ ಹಿಡಿಯೋಣ ಅದೇ ಆಟ, ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ನಿನ್ನ ಮುಂದಾಳುತನವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಹುಡುಗರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಹೊರಡು ತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಅಂಜಗನು ಸಿಕ್ಕುತ್ತಾನೆ. ಆದಿವೃದ್ಧನೆಲ್ಲಿ ಎಂದು ಅವರು ಅವನನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಒಬ್ಬ ತಳಾರಿ ಬರುತ್ತಾನೆ; ಇವರು ಅವನನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ; ಅವನೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಅಣ್ಣಯ್ಯ ಮರಳಿ ಬಂದು ಪದ್ಯ ಓದುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಎಣ್ಣೆಯ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಬಂದು ಆದಿವೃದ್ಧನನ್ನು ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ನೋಡಿದಂತಿತ್ತು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮುಂದಾಳು ಅಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹುಡುಗ ನೊಬ್ಬನು ಆದಿವೃದ್ಧನು ಅಲ್ಲಿದ್ದಂತಿತ್ತು ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವನು. ಅಣ್ಣಯ್ಯನನ್ನೂ ಅಂಜಗ ಮುಂತಾದವರನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಹುಡುಗರು ಆದಿವೃದ್ಧನನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಓಡುವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಚಂದ್ರನು ಮುಂದಾಗಿಬಿಡುವನು. ಇತರರು ಓಡಿ ಓಡಿ ಸೋತು

ನಿಲ್ಲುವರು. ಹಾಗಾಗಿ ಇವರು ಬೇಸರದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಚಂದ್ರನು ಮುರಳಿ ಒಂದು ನಕ್ಕು ನಗಿಸಿ ಇವರನ್ನು ಚೇತನಗೊಳಿಸುವನು. ಅವನ ಜೊತೆಗೆ ಒಬ್ಬ ದಾಸರಿ ಬರುವನು. ಅವನು ದಾರಿ ತೋರಿಸುವೆನೆನ್ನುವನು. ಎಲ್ಲಾ ಹೊರಡುವರು. ಚಂದ್ರನು ಮುರಳಿ ಮುಂದಾಗುವನು. ಅವನು ಆದಿ ವೃದ್ಧನನ್ನು ಗೆದ್ದುಬರಲು ಹೋಗಿದಾನೆಂದು ದಾಸರಿ ಹೇಳುವನು. ಕತ್ತಲೆ ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಇವರು ಶಂಕೆಯಲ್ಲಿರುವರು. ಆಗ ಚಂದ್ರನು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವನು; ಆದಿವೃದ್ಧನು ಒಂದು ಗುಹೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವನೆನ್ನುವನು. ಇವರೆಲ್ಲ ನೋಡುತ್ತಿರುವರು. ಆದಿವೃದ್ಧನು ಬರುವನು: ಅವನು ಇವರ ಮುಂದಾಳು. ಇವರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುವುದು. "ನೀನೇಯೋ ಆದಿವೃದ್ಧ." "ಹೌದು." ಆಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಊರಿಗೆ ಬರುವರು, ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಸೇರುವರು; ಅಣ್ಣಯ್ಯನಿಗೆ ಒಂದು ಹಾರವನ್ನು ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲರೂ ಹಾಡುವರು.

ಇದೂ ಒಂದು ಸಂಕೇತಪದ್ಧತಿಯ ನಾಟಕ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಷಯ ಅಷ್ಟು ಭಾರವಾದದ್ದಲ್ಲ; ಅರ್ಥ ಅಷ್ಟು ಹೊರೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯ ರಾಜನು ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪದವಿಗೆ ರಾಜನೇ ಹೊರತು ಮತ್ತೆ ಯಾವ ವಿಧದಲ್ಲೂ ರಾಜನಲ್ಲ. ಅವನು ಆಡುವ ಮಾತೂ ಪಡುವ ಭಯವೂ ಸಾಮಾನ್ಯನ ಮಾತು ಭಯಗಳ ಅತಿರೇಕಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕವಿಗೆ ಬಹಳ ಸಲಿಗೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪಂಡಿತನು ಧನದಾಸೆಯಿಂದ ತುಂಜಿದ ಪಂಡಿತವರ್ಗದ ಒಂದು ತುಂಡು. ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಅಣ್ಣಯ್ಯನೂ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಕವಿವರ್ಗದ ಮಾದರಿ. ಇಲ್ಲಿ ಕತೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ, ಸ್ವಭಾವ ನಿರೂಪಣೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ, ಒಂದು ಭಾವವನ್ನು ವಿಲಾಸಯುಕ್ತವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದೇ ಮುಖ್ಯ ವಾದ ಉದ್ದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಸ್ಯ, ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಗೀತ, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿವೇಕ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅವಿವೇಕದಂತಿರುವ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ವಿವೇಕ; ಇಲ್ಲಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿರುವ ತುಣುಕುಗಳು ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕುವ ಸಂವಾದ. ಇದು ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಸೌಧವಲ್ಲ; ಸಣ್ಣ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಗೊಂಬೆಯ ಮನೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಭಾವ, ಕವಿ ರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳುವಂತೆ, ಮುದಿತನ ಬಂತು

ಸಾವು ಬರುವುದು ಎಂದು ಭಯಪಡಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ, ಇತರರ ಕಷ್ಟಸುಖದಲ್ಲಿ ಆಗುವುದೇ ಬದುಕುವ ರೀತಿ, ಎನ್ನುವುದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಲೇಖಕರ ಚಮತ್ಕಾರವಾದ ಮಾತುಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಗೀತಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿವೆ. ಹುಡುಗರು ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಓಡಿಯಾಡುತ್ತಿದ್ದರೋ ಅದು ಇನ್ನು ಯಾರೂ ಅಲ್ಲ ಇವರ ಪ್ರಿಯನಾದ ಮುಂದಾಳು ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ನಾವು ಭಯಪಡುವ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಸಾವು ಎನ್ನುವುದು ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಮುಖಮುರಸಿಕೊಂಡಿರುವ ರೀತಿ ಎನ್ನುವ ಗೂಢವಾದ ಅರ್ಥಹೊಳೆದು ಸುಂದರವಾಗಿದೆ.

೪೯. ರಕ್ತಕರವೀರ

ಯಕ್ಷನಗರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಸರಕಾರದ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಹಿಡಿತಂದ ಜನರಿಂದ ನೆಲವನ್ನು ಅಗೆಯಿಸುವುದು ಚಿನ್ನವನ್ನು ತೆಗೆಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಹೊರಗಿನಿಂದ ತಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ನಂದಿನಿ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ತರುಣಿ ಇರುವಳು; ಅವಳು ರಂಜನ ಎಂಬವನನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ; ಅವನು ಅಲ್ಲಿಲ್ಲ. ನಂದಿನಿ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಬೇಕಾದವಳು; ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿ. ಆದರೂ ಅಧಿಕಾರಿ ಜನಗಳು ಅವಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸರಳರಾಗಿರುವರು. ನಂದಿನಿ ರಂಜನನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ರಾಜನೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡಹೋಗುವಳು. ರಾಜನು ಒಂದು ತೆರೆಯ ಹಿಂದುಗಡೆಯಿಂದ ಮಾತನಾಡುವನು. ನಂದಿನಿ ರಾಜನಿಗೆ ರಂಜನನನ್ನು ಕರಸಿಕೋ ಎನ್ನುವಳು. ಯಕ್ಷನಗರದ ಸ್ಥಿತಿ ವಿಚಿತ್ರ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಕೆಲಸಗಾರರು ತಮ್ಮ ಊರಿಗೆ ಮರಳಿ ಹೋಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಮದ್ಯ ಕುಡಿಯುವುದು, ತಮ್ಮನ್ನು ಬದುಕಿಸಬೇಕೆಂಬ ಜನರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅಸಮಾಧಾನಪಡುವುದು, ಇದು ಇವರ ದಾರಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಶು ಎಂಬವನು ಮಾತ್ರ ಇತರ ಸುಖಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಯೋಚಿಸುವನು, ಹಾಡುವನು. ಕೆಲಸಗಾರರು ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಡುವರು; ಒಳ್ಳೆಯ ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವರು. ಇವರಿಗೆ ಮತವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಲು ಏರ್ಪಾಡಿರುವುದು. ಉಪದೇಶಕರು ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ತಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಉಪದೇಶಮಾಡುವರು. ವಿಶು ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ವಿಷಯವನ್ನು

ಹೇಳಿದನೆಂದು ಒಂದಿಯಾಗುವನು. ನಂದಿನಿ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡು ವಳು. ಇದರಿಂದ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಅಸಮಾಧಾನ. ನಂದಿನಿ ಕೊನೆಗೆ ತನ್ನವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ವಿಶುವನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಯತ್ನಮಾಡುವಳು. ರಂಜನನು ಅವಳಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವನು. ಇವರು ಸೆರೆಯನ್ನು ಒಡೆಯುವರು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಮೊದಲೇ ರಂಜನನು ಅಲ್ಲಿ ಸತ್ತುಬಿದ್ದಿರುವನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ನಂದಿನಿಯೂ ಸಾಯುವಳು. ವಿಶು ವಿಜಯಗೀತವನ್ನು ಹಾಡುವನು.

ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಕೇತಾರ್ಥಗಳಿವೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಯಕ್ಷನಗರದ ಏರ್ಪಾಡುಗಳೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಗದ್ದಲಗಲಭೆಯೂ ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಗಾರರನ್ನು ಹೆಸರಿಂದ ಕರೆಯದೆ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸುವುದೂ ಆಧುನಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅವಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ವಿಡಂಬನದಿಂದ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಸಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಲಿಸುವ ಉಪದೇಶಕರು ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಏರ್ಪಾಡಾದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ದೇವತಾರ್ಚನೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ತಪ್ಪು ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ಮನಸ್ಸಿನವನಾದರೂ ಮರೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತ ನಗರದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿರುವ ರಾಜನು ರಾಜ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸ್ವರೂಪ. ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಬೇಕೆಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಸೆ: ಆಗುವು ದೇನೋ ಅನ್ಯಾಯ. ಈ ದುರವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜನಕ್ಕೆ ಬಿಡುಗಡೆ ತರ ಬೇಕೆಂದು ಯತ್ನಮಾಡುವವನು ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಭಿಲಾಷೆ. ವಿಶು ಇದನ್ನು ಹುರಿಗೊಳಿಸುವ ಮನೋಧರ್ಮ. ನಂದಿನಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಆನಂದ. ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ತತ್ತ್ವದ ಅವತಾರ. ಕೊನೆಗೆ ಈ ದುಷ್ಟವಾದ ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ; ಅಧಿಕಾರಶಕ್ತಿಯೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಯನ್ನು ತರುವುದರಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಾದ ಹಲವು ಜೀವ ಹೋಗುತ್ತವೆ; ಜನ ದುಃಖಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ; ಮೃತಪ್ರಾಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಭಾವನೆ ಗಂಭೀರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ್ಣನೀಯವಾದ ನೋವಿನ ಪಟದಮೇಲೆ ರಕ್ತವರ್ಣದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ.

ಆದರೆ ನಾಟಕ ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದೆಯೇ ಎನ್ನುವ ವಿಷಯ ದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇವರಿಗೆರಡು ಏಟು, ಅವರಿಗೆರಡು ಗುದ್ದು; ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ಬಯ್ಯುವ ಒಂದು ಮಾತು ಅರ್ಧ ಮಾತು; ಇವುಗಳಿಂದ ಓದುವ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ, ಕೊಟ್ಟರು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟರು ಹಣವಂತರಿಗೆ, ಎಂದು ಸರಕಾರವಲ್ಲದೆ ಹಣವಂತರಲ್ಲದೆ ಅತೃಪ್ತ ರಾದ ಜನಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ಸಾಹ ಹುಟ್ಟುವುದಾದರೂ ಕೊನೆಗೆ ಬರುವ ಭಾವನೆ ಸ್ಫುಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಜನಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾದದ್ದು ಯಾವುದು? ಆಗ ಬೇಕಾದದ್ದು ಏನು? ಇದು ಸ್ಫುಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರಲೆಂದೇ ಕವಿಯ ಉದ್ದೇಶ ಇರಬಹುದೋ ಏನೋ? ಈಗ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಜನಕ್ಕೆ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಮಾನಸಿಕ ನೋವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದೇ ಸಾಲದೆ? ಏನೋ ಬೇನೆ, ಏನೋ ಅತೃಪ್ತಿ. ಎಲ್ಲೋ ಎದ್ದ ಒಂದು ಕುರುವಿ ನಿಂದ ಮೈಗೆ ಅಸುಖ; ಎಂದೋ ಹಿಡಿದ ಒಂದು ಪಿಶಾಚದಿಂದ ಜೀವಕ್ಕೆ ಮುಜಗರ. ಏನೋ ಒಡೆಯಬೇಕು, ಯಾವುದೋ ಜಡಬೇಕು. ಜನದ ಈ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಆಶೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದೇ ದೊಡ್ಡ ಸೇವೆ. ಆದರೆ ಈ ಕೆಲಸವಾದರೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಇನ್ನಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಗಬಹು ದಾಗಿತ್ತು. ವಿವೇಕ ಎಂತಲೋ ತಿಳಿವಯ್ಯ ಎಂತಲೋ ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಒಂದು ಪಾತ್ರದಿಂದ ವಿವೇಕದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡಿಸಿ ಆಗ್ರಹ ಅಥವಾ ಕೋಪಯ್ಯ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಪಾತ್ರದಿಂದ ವಿವೇಕವನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸುವುದರಿಂದ ಕೋಪ ದಲ್ಲಿ ವಿವೇಕ ಹಾಳಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ ಯಾವನಾದ ರೊಬ್ಬನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕೋಪಬಂದಾಗ ಅವನ ವಿವೇಕ ಹೇಗೆ ಹಾಳಾಯಿ ತೆಂಬುದನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿ ಇದೇ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಉದ್ದೇಶ ಎರಡನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕಿಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರು ತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕವಿಗೇ ಭಾವ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೋ ಅಥವಾ ಜನ ಯೋಚಿಸಲಿ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶ ದಿಂದಲೋ ಮಾತು ಅರ್ಥವನ್ನು ಮರೆಯಿಸುವುದು ಬೇರೆ ಆಗಿಬಿಟ್ಟರೆ, ಓದುವವರಿಗೆ ಸಂಕೇತದಿಂದ ತೊಂದರೆಯಾದಂತೆಯೇ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಇಲ್ಲ. ಕವಿಗೂ ಇದರಿಂದ ನಷ್ಟವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಮಾತು ಹೆಚ್ಚಾಗಲಾರದು.

೫೦. ಇತರ ದೃಶ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳು

ಕವಿವರರ ಉಳಿದ ಕೆಲವು ದೃಶ್ಯ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಎರಡು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಆವಶ್ಯಕ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಧಾರಾ ಎನ್ನುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ದೊಡ್ಡದು. ರಾಜಪುರುಷನೊಬ್ಬನು ಜೀವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಟ್ಟೆಹಾಕಿ ತಡೆದಿದ್ದ ನೀರನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಜನರಿಗೆ ಉಪಕಾರಮಾಡುವುದು ಇದರ ಕತೆ. ಇದೂ ಸಂಕೇತ ನಾಟಕವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಗಾರರ ಪಕ್ಷದ ಮುಖಂಡರು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಠಾಕೂರರು ಒಂದು ನಾಟಕವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಒಂದು ರಥವೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದು ಅದನ್ನೆಳೆಯುತ್ತಿರುವವರು ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು, ಇದರಿಂದ ಏನಾಗಬಹುದು ಎನ್ನುವುದು ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಮಾಲಿನೀ ಮತ್ತು ರಾಜಾ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಕಾಲದ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಹಲವು ಸಣ್ಣ ದೃಶ್ಯಗಳೂ ಈ ಸಂಗಡದಲ್ಲಿಯೇ ಬರತಕ್ಕ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಹೋಗಿಬರುವವನಿಗೆ ಶಾಪ ಎನ್ನುವುದು ಕಚನಲ್ಲಿ ದೇವಯಾನಿ ತೋರಿದ ಪ್ರಣಯದ ಕತೆ. ನರಕನಿವಾಸ ಎನ್ನುವುದು ಪುರೋಹಿತನಿಗಾಗಿ ಮಗನನ್ನು ಬಲಿಕೊಟ್ಟ ಸೋಮಕ ಎಂಬ ರಾಜನ ಕತೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಕತೆ, ಒಬ್ಬ ಮುಸಲ್ಮಾನನು ಕದ್ದ ಒಬ್ಬ ರಜಪೂತ ಕನ್ಯೆ ಅವನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿರುವುದು ಅವರ ತಾಯಿ ಕೋಪಗೊಳ್ಳುವುದು ತಂದೆ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡುವುದು, ಇದನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಕರ್ಣಕುಂತಿ ಎನ್ನುವ ಸಣ್ಣ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಂತೀದೇವಿ ಬಂದು ಕರ್ಣನನ್ನು ಪಾಂಡವರ ಪಕ್ಷ ಬಾರೆಂದು ಕರೆಯುವುದೂ ಅವನು ಬಾರೆನೆನ್ನುವುದೂ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಗಾಂಧಾರಿಯ ಶಾಪ ಎಂಬ ಸಣ್ಣ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ದುರ್ಯೋಧನನ ಅಹಂಕಾರ ವಿಜೃಂಭಣೆ, ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಪುತ್ರ ಪಕ್ಷಪಾತ, ಗಾಂಧಾರಿಯ ಧರ್ಮಬುದ್ಧಿ, ಇವು ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ಸಣ್ಣ ದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರವೇನೋ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಅತಿ ಚಚ್ಚೌಕವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ; ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಕೆತ್ತಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಗೊಂಬೆಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವಗಳು ಉದಾತ್ತವಾಗಿವೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಪರೀಕ್ಷೆ ಎನ್ನುವುದು ಹಗುರವಾದ ಪರಿಹಾಸದ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ದೃಶ್ಯ. ರಾಣಿ ದುಂದುಗಾರಳು, ತಾನು ರಾಣಿ

ಯಾದರೆ ಹೇಗೆ ಇದ್ದೇನೋ, ಎಂದ ಒಬ್ಬ ಸೇವಕಿ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯಾ ದಂತೆ ಅನುಭವಿಸಿ ಹುಚ್ಚು ಹುಚ್ಚು ಆಡಿ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡು ತನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾಳೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿವೇಶ ಸ್ವಭಾವ ನಿರೂಪಣ ಯಾವುದೂ ಅಷ್ಟೇನೂ ಎತ್ತರವನ್ನೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವನ್ನು ಏರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಇಂಥ ಸಣ್ಣ ಕೃತಿಗಳು ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸಿನ ನೂರು ಅಲೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿ ಸುತ್ತವೆ. ಬರೆದವರಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಸಮಾಧಾನ; ಓದುವವರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂತೋಷ. ಆದರೂ ಎಷ್ಟು ಸಣ್ಣ ಕೃತಿಯಾದರೂ ಬರೆವಣಿಗೆ ನುರಿತ ಕವಿಯದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ೭

ಭಾಷಣ ಲೇಖನಗಳು

೫೧. ಬಹು ವಿಧದ ಬರವಣಿಗೆ

ನೋಬೆಲ್ ಬಹುಮತಿ ಬಂದು ಠಾಕೂರರ ಹೆಸರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದಮೇಲೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ದೇಶಗಳ ಜನರು ಇವರನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಾಧನಾ ಎಂಬ ಲೇಖನಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಅಮೆರಿಕಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಕವಿವರರು ದೇಶಸೇವೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಹಲವು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ತರ್ಜುಮೆಮಾಡಿ ಈಚೆಗೆ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಇವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಪತ್ರಗಳೂ ವಿಮರ್ಶನ ಲೇಖನಗಳೂ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದವು. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಲೇಖನಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

೫೨. ತತ್ವವಿಚಾರ

ತತ್ವವಿಚಾರದ ಇವರ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಜೀವ ವಿಶ್ವಗಳ ಸಂಬಂಧ.—ಒಂದೊಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಆವರಣವಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರೀಸಿನ ಮತ್ತು ಈಗ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಹೊಸದೆಂಬ ಇತರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಗಾರೆಯ ಕಟ್ಟಡ ತೊಟ್ಟಿಲು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸುವುದು, ಅವುಗಳನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಮುಖ್ಯ ಸೂತ್ರ. ಭಾರತವರ್ಷದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ತೊಟ್ಟಿಲು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವನಪ್ರದೇಶ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಪ್ರಕೃತಿಗೂ ನಿಕಟವಾದ ಒಂದು ಸಂಬಂಧ ಉಂಟಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡೇ ಬೆಳೆಯುವಲ್ಲಿ ಬದುಕು ನಿಸ್ಸಾರವಾಗಿ

ಬುದ್ಧಿ ಮಂಕಾಗುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಅದು ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಅರಣ್ಯಗಳು ಹೋಗಿ ಊರುಗಳು ಬಂದಮೇಲೂ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಣದಾದ ಒಂದು ನೆನಪು ನಿಂತಿದ್ದಿತು. ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲದರ ಜೊತೆಗೆ ಮನುಷ್ಯನು ಸೇರಿರುವನೆಂಬ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದು ಸತ್ಯವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಒಂದು ದಾರಿಯನ್ನು ಎರಡು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಬಹುದು. ಅದು ನಮ್ಮ ಗುರಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ದಾರಿ ನಮಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಒಂದು; ನಮಗೂ ನಮ್ಮ ಗುರಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಇದು ಉದ್ದವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಅಡ್ಡವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ಇನ್ನೊಂದು. ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶದ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯರ ದೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಲ್ಲ ಒಂದು ಎಂಬ ಭಾವ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದ ಒಂದು ತತ್ತ್ವವಾಗಿ ಕೊನೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಭಾರತವರ್ಷವು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದೆ. ಲೋಕವು ನಮಗೆ ಕಾಣುವ ವಸ್ತು ವಿನಷ್ಟಲ್ಲ, ಇವಕ್ಕೆ ಮಿಂಚಿದ ಯಾವುದೋ ಶಕ್ತಿ ಈ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ, ಎಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕನು ಬಲ್ಲನು. ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನಿಗೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಒಂದು ಅಂತರ್ದೃಷ್ಟಿ ಉಂಟು. ವಿಜ್ಞಾನದ್ದು ತಿಳಿವು. ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ್ದು ಹೊಳವು. ಅದು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ, ಇದು ಆನಂದವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ವಿಜ್ಞಾನಿಗೆ ನೀರು ದೇಹವನ್ನು ತೊಳೆಯುವುದು ಮಾತ್ರ ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿಗೆ ಅದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡುವುದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಗಾಯತ್ರಿಯಿಂದ ಇತರ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಭಾರತದೇಶವು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಹಿಡಿದಿರುವ ವಿಶ್ವಾತ್ಮದ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಯತ್ನಮಾಡಿದೆ. ಎಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದೇ ವಸ್ತುವೆಂದೂ ಒಂದರಿಂದ ಒಂದಕ್ಕೆ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳುವುದಲ್ಲ. ಅಭೇದ ಎನ್ನುವುದರ ಅರ್ಥ ಬೇರೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಮೃಗಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಣ ಜೀವ, ಆದರೆ ಆ ಮೇಲುತನ ಮೃಗವನ್ನು ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಉಳಿದ ಸೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ

ಎಣಿಸಿದರೆ ಕೊನೆಮೊದಲಿಲ್ಲದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ತಾನು ಬೇರೆ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ಮನುಷ್ಯನು ಹಗ್ಗದಮೇಲೆ ನಡೆಯುವವನಂತೆ, ಇಲ್ಲವೇ ಸದಾ ಕುಣಿಯುತ್ತಿರಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೇ ಬೀಳಬೇಕು. ವಿಶ್ವದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಯದವನ ಆತ್ಮ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಲಾರದು. ಹೀಗೆ ವಿಶ್ವದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಯುವ ಯತ್ನವು ಭಾರತವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಶಕ್ತಿಗಾಗಿ ದುಡಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ ಭಾರತವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಭಾರತವರ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿದವರು ನಮ್ಮ ಋಷಿಗಳು. ಇವರು ಪ್ರಶಾಂತರು. ವಿಶ್ವನಿಯಮಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಇವರಲ್ಲಿ ಒಂದೂ ಇಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯರೆಲ್ಲ ಹೀಗಾಗಬೇಕೆಂದೇ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಉಪದೇಶ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನ ಹೊಂದಿರುವ ಕೆಲವು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತತ್ವಜ್ಞರು ಈ ಶ್ರುತಿಗಳು ದೇವರನ್ನು ನೇತಿ ನೇತಿ ಎನ್ನುತ್ತವೆ, ಇಲ್ಲಿರುವುದು ಯಾವುದೂ ಅಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತವೆ, ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದಾರೆ. ಇದು ನಮ್ಮ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ಮತವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಕಾಣುವುದೆಂಬ ಮತವೇ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬಹು ಜನದ ಮತ. ಶ್ರುತಿಗಳ ದೈವ ನಿರ್ಗುಣ ನಿರಾಕಾರವಾಗಿ ಬರಿಯ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ತತ್ವವಲ್ಲ. ಇದೇ ರೀತಿ ಬುದ್ಧನು ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮವಿಹಾರವೆಂಬುದನ್ನು ವಿಶ್ವಪ್ರೇಮ ಎಂಬ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಗೊಳಿಸಿದನು. ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅರಿಯುವುದು ಸತ್ಯ. ಅರಿಯದಿದ್ದರೆ ಆತ್ಮನಾಶ. ಎಂದರೆ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಲ್ಲವೂ ಮಾನವಜೀವನದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬಿಂಬ ಎಂದು ಕಾಣು ಎಂದಲ್ಲ. ಮಾನವಜೀವನದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಜೀವನದ ಬಿಂಬವನ್ನು ಕಾಣು ಎನ್ನುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಸಾವು ಎನ್ನುವುದು ಜೀವನದ ಕೊನೆಯೆಂದು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಹೋದಬರುವ ಎಲ್ಲ ಬಾಳನ್ನೂ ಅವರು ಸ್ವಾಗತದಿಂದ ಕರೆದರು. "ಪ್ರಾಣೋ ವಿರಾಟ್" ಎಂದು ವಿಶ್ವದ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದರು.

ಆತ್ಮ ವಿಜ್ಞಾನ.—ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಕಾಣು ಎಂದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಯಿತೆಂದು ತೋರಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದರ ಅರ್ಥ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಕಾಣು ಎಂದಲ್ಲ. ತನ್ನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಕಾಣುವುದೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ, ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ. ಹತ್ತಾರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸೂತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಆತ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ವಿಶ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸದ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಕಲಿಯುವಾಗ ಮಗುವಿಗೆ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಬೇಸರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದಾಗ ಅವು ಪದವಾಗಿ ಅದರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಓದು ಸೊಗಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬೇಸರದ ಕೆಲಸ; ಒಟ್ಟಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಸುಖದಾಯಕ. ನಾನೂ ವಿಶ್ವವೂ ಒಂದು ಎಂಬುದೇ ಈ ಅರ್ಥ, ಈ ಸೂತ್ರ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಬಾಳಿದವರನ್ನು ಭಾರತವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಹಾತ್ಮರೆಂದು ಕರೆದಿದಾರೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಯಾವುದನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿದರೂ ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನೇ ಪ್ರೀತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಎಂದರೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರೇಮವು ಎಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದರೆ ಅಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುವುದು ನಮ್ಮ ಆತ್ಮವನ್ನೇ; ನಮ್ಮ ಪ್ರೀತಿಯ ವಸ್ತು ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮ ಇಲ್ಲಿದೆ; ಅಲ್ಲಿದೆ; ನಾನು ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಆಗ ಕಾಣುತ್ತೇನೆ; ನನ್ನ ಆತ್ಮ ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ನಾನು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸ್ವಾರ್ಥದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದ ಮುಖ್ಯ ಸೂತ್ರ. ನಾನು ಎನ್ನುವುದು ಬೇಕಾದದ್ದು, ಸುಖಕರವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಹೊಡೆದು ಕಡಿದೇ ಮನುಷ್ಯನು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದರಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ದ್ವಿಜನೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದು. ನಾನು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಬಿಡು ಎಂದರೆ ಶುಷ್ಕ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದು ಎಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಬುದ್ಧನು ಹೇಳಿದನು, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಡು ಎಂದು. ಆದರೆ ಆ ಕರ್ಮ ದುಷ್ಕರ್ಮ. ಜ್ಞಾನಿ ಶೂನ್ಯತೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದು ನಿಜ; ಆದರೆ ಆ ಶೂನ್ಯ ಜಂಭ ಅಹಂಕಾರ ದುರಾಲೋಚನೆ ಅಜ್ಞಾನ ಇವುಗಳ ಶೂನ್ಯ. ಪ್ರೇಮ ದಯೆ

ಸತ್ಯ ಕ್ಷಮೆಗಳ ಶೂನ್ಯವಲ್ಲ. ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದು ಎನ್ನುವುದೇ ಈ ಉಪದೇಶ. ನಾನು ಬೇರೆ ಎನ್ನುವುದು ಅವಿದ್ಯೆ. ನಿದ್ದೆಯಲ್ಲಿರುವವನು ಜೀವಿಸಿದ್ದರೂ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ನಾನು ಎನ್ನುತ್ತಿರುವವನು ಬದುಕಿದ್ದರೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಬಾಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯವರ್ಗವು ತನ್ನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಲಿಯುವುದಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದೆ. ಆಸೆಗಳ ಕಾವಿನಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ ಅಸಾಧ್ಯ. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕಾವು ಆರಿದಾಗ ಗ್ರಹಗಳ ಮಾಲೆಯಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಕಂಡಂತೆ ಆಸೆಗಳ ಕಾವು ಹೋದಾಗ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಆತ್ಮವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನಾನು ಎನ್ನುವುದು ಆ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅರಿಯುವ ದಾರಿಯಾಗುವುದು. ಸ್ವಪ್ರಕಾಶವಾದ ತತ್ತ್ವವೇ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶವಾಗು ಎನ್ನುವುದು ಭಾರತವರ್ಷದ ಶ್ರದ್ಧಾಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ. ನಾನು ವಿಶ್ವದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತಾಗ ತಾಯಿ ಗರ್ಭದ ಮಗುವಿನಂತೆ ನನಗೆ ಬೇಕಾದ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಶ್ವವು ನನಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಿಶ್ವದೊಂದಿಗೆ ಹೀಗೆ ಬೆರೆಯಲಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಭಗವಂತನು ಮಾನವನ ಆತ್ಮವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದಾನೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಭಾರತವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯಾದವನಿಗೆ ಕೊನೆಮೊದಲಿಲ್ಲದ ಮರ್ಯಾದೆ ದೊರೆಯುವುದು. ಇಂಥವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ಕರ್ಮಗಳು ಸಮವಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಸುಖ ದುಃಖ ಲಾಭಾಲಾಭ ಜಯಾಪಜಯಗಳು ಸಮವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂತ್ಯ ಅನಂತ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಪ್ರೇಮವು ತುಂಬಿ ಆ ಎರಡನ್ನೂ ಒಂದುಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಕೆಟ್ಟದೆಂಬ ಸಮಸ್ಯೆ.—ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟದು ಇರುವುದೇತಕ್ಕೆ, ಎಲ್ಲವೂ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಿ ಏಕೆ ಇರಬಾರದು? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ನದಿಗೆ ದಡವಿದೆ, ಅದು ತಟಿನಿ; ಆದರೆ ಅದು ಕೇವಲ ತಟಿನಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ವಾಹಿನಿಯೂ ಹೌದು. ಅಂತ್ಯವುಳ್ಳ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೂ ಕೆಟ್ಟದೂ ತಪ್ಪಿದುವಲ್ಲ. ತತ್ತ್ವಾನ್ವೇಷಣದಲ್ಲಿ ಅನ್ವೇಷಕನು ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ನಿಜ. ಆದರೆ ತತ್ತ್ವಾನ್ವೇಷಣದ ಉದ್ದೇಶ ತಪ್ಪನ್ನು ಮಾಡುವುದು, ತಪ್ಪನ್ನು ಹರಡುವುದು ಅಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಉದ್ದೇಶ ನೋವಲ್ಲ. ಒಂದು ಪಂಚೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಭೂತಕನ್ನಡಿ

ಯಿಂದ ಅದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ರಂಧ್ರಗಳು ಕಾಣುವುವು. ಆದರೆ ಪಂಚೆ ರಂಧ್ರಗಳ ಸಮುಚ್ಚಯವಲ್ಲ. ಒಂದೇ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಲೋಕದ ತುಂಬ ನೋವೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿ ತತ್ವ ಪರವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಮಗು ನಡೆಯುತ್ತ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ನಡೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೀಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಬೀಳುವುದು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ನಡೆಯ ಬೇಕೆಂಬ ಯತ್ನ, ನಡೆದಾಗ ಬರುವ ಸಂತೋಷ, ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಬಾಳಿನ ಎಲ್ಲ ಕುಂದೂ ಬಾಳನ್ನು ಮೀರಿದ ಕುಂದಿಲ್ಲದ ಒಂದು ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಒಳ್ಳೆಯದು ಯಾವುದು? ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಸುಖದುಃಖವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯದಕ್ಕೆ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ವಿಶ್ವಪ್ರೇಮದ ಆರಂಭ. ಇದೇ ಒಳ್ಳೆಯದು ಎನ್ನುವುದರ ಮೂಲ. ಈ ಭಾವನೆ ಉಂಟಾದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ತನ್ನ ನೋವು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನದೆನ್ನುವುದನ್ನು ವಿಶ್ವದ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಸಿದ್ಧನ ಸ್ಥಿತಿ. ಕ್ರಿಸ್ತನು ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದು ಈ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಕರ್ಮಯೋಗಿ ಈ ಸ್ಥಿತಿಯ ಜೀವಿ. ಬುದ್ಧನ ಮುಕ್ತಿಮಾರ್ಗ ಇದೇ. ಆದರೆ ಸೃಷ್ಟಿ ನಾವು ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ನಡೆದಂತೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯದು ತಪ್ಪೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ನಮ್ಮ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿದೆಯೆ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರು ಭಗವಂತನಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಜನದ ಸುಖವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ಬಾಳು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಹಾಗೆ ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟುದು ಇದೆ ಎನ್ನು ವುದು ನಮಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ; ಕೆಟ್ಟುದನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸುವುದು ನಮ್ಮ ಕೆಲಸ ಎನ್ನುವುದು ಕಾಣುವುದು. ನೋವು ದೈವ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಿ. ಅದನ್ನು ನಾವು ನಮ್ಮ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆವೆಂದರೆ ಅದು ನಮಗೆ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಅಮರವಾದ ಒಂದು ಪೂರ್ಣತೆಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಇದೆಯೆಂದು ನಾವು ತಿಳಿದರೆ ಅದು ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದದ ಒಂದು ಆಕಾರವಾಗಿಯೇ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವುದು.

ಸ್ವಾರ್ಥದ ಸಮಸ್ಯೆ.—ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ನಾನು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಾವಿರ ವಸ್ತು ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಸ್ತು. ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಾನು ಬೇರೆ, ಉಳಿದುದೆಲ್ಲ ನನ್ನಿಂದ ಬೇರೆ. ಈ ನಾನು ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿ ನಮಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಿಯವಾದದ್ದು. ಇದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ನಾವು ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಆತ್ಮವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದು ಭಾರತಧರ್ಮದ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವಲ್ಲವೆ? ಎಂದು ಕೆಲವರು ಕೇಳುವರು. ಆತ್ಮವೆನ್ನುವುದು ಸ್ವಾರ್ಥವಾದಾಗ ಅದನ್ನು ನಾಶಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವುದೇ ಭಾರತಧರ್ಮದ ಉದ್ದೇಶ. ನಾನು ಎನ್ನುವುದು ವಿಶ್ವದ ನೆಯ್ಗೆಯ ಮಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವ ಎಳೆ. ಈ ನಾನು ಬೇರೆಯಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ಅದು ನಿಷ್ಫಲವಾಗುವುದು. ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದ ಭಾಷೆಯ ಮಾತು ನಮ್ಮನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತದೆ, ನಮಗೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ; ನಾನು ಎಂಬುದರ ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಇರುವುದು ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ನಮ್ಮ ಜನ್ಮ ಸಫಲವಾಗುವುದನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತದೆ, ನಮಗೆ ಏನನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವದ ಸಹಜ ಗುಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಾಗ ನಾವು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗುತ್ತೇವೆ; ಎಂದರೆ ನಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ನಾವು ಅನುಸರಿಸಿದಾಗ. ಆ ಧರ್ಮ ಮಾನವನ ಧರ್ಮ; ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡುವುದು, ವಿಶ್ವದ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿಯುವುದು. ದೀಪ ತನ್ನ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಉರಿಯದೆ ಇರುವಾಗ ದೀಪವೇ ಅಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಹಚ್ಚಿದರೆ ಅದರ ಸ್ವಭಾವ ಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ; ಅದು ತನ್ನ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಉರಿಸಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇತರರ ಶುಭಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಹೀಗೆ ದಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಬುದ್ಧನು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ನಿರ್ವಾಣ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು ಏಕೆ ಎಂದು ಯೋಚನೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಮನುಷ್ಯನು ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಸುಖವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವುದೂ ಇದೇ ವಿಷಯ. ಹೀಗೆ ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯದೊಂದು ಆನಂದವಿದೆ. ಕಲೆಗಾರನು ತನ್ನ ಆನಂದಕ್ಕೆ ರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಾಗ ಇದೇ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ತಂದೆ ಮಗುವನ್ನು ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎಸೆದಾಗ ಅದನ್ನು ಅವನು ಬಿಟ್ಟಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನಿಜದಲ್ಲಿ ಅದು ಬಹಳ

ಪ್ರೇಮದ ವ್ಯಾಪಾರ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಸ್ವಾರ್ಥಬುದ್ಧಿಯೂ ನಾನು ಎಂಬ ಭಾವವೂ ಮಾಯೆ ಎಂದು ನಮ್ಮವರು ಹೇಳಿರುವರು. ನಾಗರಿಕತೆ ತಿಳಿಯದ ಕಾಡುಮನುಷ್ಯನು ಸರಕಾರದ ನೋಟುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಡುವಂತೆ ನಾವು ನಾನು ನಾನು ಎಂದು ಮಮಕಾರವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಟ್ಟರೆ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ. ಅವನು ನೋಟನ್ನು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದಾಗ ಅದು ಧನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನಾವು ಮಮಕಾರವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದಾಗ ನಮಗೆ ಆನಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ನಾವು ಭಗವಂತನ ಆನಂದದ ಒಂದು ಸ್ವರೂಪ. ಆ ಆನಂದವು ಅಮೃತವಾದದ್ದು. ಇದರಿಂದಲೇ ನಮಗೆ ಸಾವು ಕೊನೆಯೆಂದು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ, ನಮ್ಮ ಬದುಕು ಅನಂತವೆಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರೂಢಮೂಲವಾದ ಭಾವನೆ ಇರುವುದು. ಮನುಷ್ಯನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಅಲ್ಪವಾದ ಆಸೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟು ಮರಳಿಮರಳಿ ಹುಟ್ಟಿ ಅನಂತ ಯೌವನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿ ಬಾಳಬೇಕು. ದಡಗಳು ತಡೆದದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಮುಂದಣ ದಾರಿಯನ್ನು ಕಾಣುವ ನದಿಯಂತೆ ಛಂದಸ್ಸು ಕಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಲಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಗೀತದಂತೆ ತನ್ನ ಕಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಬಾಳು ತನ್ನ ಮುಂದಣ ದಾರಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ನಾನು ಎನ್ನುವುದು ಬೇಕು, ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಬಿಡಲಾರದೆ ಹೋದರೆ ನಮ್ಮ ಅವಸ್ಥೆ ಶೋಚನೀಯವಾಗುವುದು. ಮಗುವಿಗೆ ಆಟ ಬೇಕು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಾಯಿ ಬಳಿ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತೆನ್ನಿ. ಆ ಆಟವೇಕೆ? ನಾನು ಎನ್ನುವುದು ನನಗೆ ಬೇಕಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅನಂತಜೀವನ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದು.

ಯೋಗ.—ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸೊಬಗು ಭಗವಂತನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ತೋರಿರುವ ಪ್ರೇಮದ ಕುರುಹು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ನಾವು ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ತೋರಬೇಕು. ಇದೇ ಪ್ರೇಮಯೋಗ. ಪ್ರೇಮ ತೋರದೆವ್ರೋ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಲ್ಲ ನಮಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಸೊಬಗಿಂದ ಕಾಣುತ್ತದೆ; ತೋರಲಿಲ್ಲವೇ ಅದು ಕೇವಲ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುವಾಗಿ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ನಮ್ಮ ಬಾಳು ನಮಗೆ ಬಂಧನವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ, ಮನುಷ್ಯನು ಸ್ವತಂತ್ರನೇ

ಅಸ್ವತಂತ್ರನೇ ಎಂಬ ರೀತಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ವೈಷ್ಣವ ಮತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಭಗವಂತನೇ ಮನುಷ್ಯನಿಗಾಗಿ ಬಂಧನವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದಾನೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಕರ್ಮವೆನ್ನುವುದು ಬಂಧನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಬಂಧನವಾಗದಂತೆ ಕರ್ಮಮಾಡುವುದೇ ಕರ್ಮಯೋಗ. ಕಟ್ಟಿಲ್ಲ ಬಂಧನವಲ್ಲ; ಕಟ್ಟಿಲ್ಲದ ಸ್ಥಿತಿಯೆಲ್ಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಲ್ಲ. ದುಡಿಯದೆ ಕುಳಿತ ಮನುಷ್ಯನು ಕಸದ ಗಿಡಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರಬಹುದು. ಅವನ್ನು ಕಡಿದು ತೋಟಮಾಡುವವನು ದುಡಿಯುತ್ತಿರಬಹುದು. ಈ ದುಡಿತದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಆತ್ಮದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೇ ವಿಕಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸೌಂದರ್ಯ ಹೊರಗೆ ತೋಟದ ಸೌಂದರ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮವೆನ್ನುವುದು ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ಒಂದು ಸುಖ. ಬಲ್ಲವನಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸವೂ ಆಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಣದವನಿಗೆ ಆಟವೆನ್ನುವುದು ತನ್ನ ದಿನದ ಕೆಲಸದಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ಒಂದು ವ್ಯಾಪಾರ. ಲೋಕವು ಅನಂತದ ಸ್ವರೂಪವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತತ್ವಜ್ಞರು ಭಗವಂತನು ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದಾರೆ. ಕೆಲಸ ಕೆಲಸ ಕೆಲಸ ಎಂದು ಇವರಿಗೆ ಒಂದು ಹುಚ್ಚು. ಇದು ಒಂದು ಅತಿ. ಭಾರತವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಕೆಲಸವನ್ನೇ ಮಾಡದೆ ಇರುವುದು ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ. ಅದು ಒಂದು ಅತಿ. ಸರಿಯಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅನಂತವಾದದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮವೆನ್ನತಕ್ಕದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿದೆ, ಅಲ್ಲಿ ಆಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನಾವು ಅದರ ನಿಯಮಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ದುಡಿಯಬೇಕು. ಇನ್ನೊಂದು ಜೀವದ ಸ್ವಾರ್ಥ ನಮಗೆ ಹಿತಾರ್ಥವಾಗುವುದೇ ಶುಭ ಬುದ್ಧಿ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೊಗಸನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಯೋಗ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವದ ಒಂದು ನಿಯಮನಿಷ್ಠವಾದ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಬಾಳಿನ ಗತಿ ಬೆರೆತಿದೆ. ಅದನ್ನರಿತು ನಮ್ಮ ಸುಖವನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುವುದೇ ಇದರ ತತ್ವ. ಅನಂತವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಗುರಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕ ಅಂಬಿನಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೊಗಿಸಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು; ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದಲ್ಲ. ಮನೆಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವಾಗ ಪತಿ ಐಶ್ವರ್ಯ

ವನ್ನೆಲ್ಲ ತನಗೆ ಬಿಡಲು, ಮೈತ್ರೇಯಿ ಇದರಿಂದ ನಾನು ಸಾಧಿಸುವ ಕಲ್ಯಾಣವು ಉತ್ತಮವಾದದ್ದೇ ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ಅವನು ಅಲ್ಲ ವೆಂದನು. ಹಾಗಾದರೆ ಇವುಗಳಿಂದ ನನಗೇನು ಪ್ರಯೋಜನ ಎಂದು ಅವಳು ಹೇಳಿದಳು. ಸಂಪಾದನೆಯೆನ್ನುವುದು ಸಂಸಾರದ ಮಾತು. ಜೀವಾತ್ಮವು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನರಿಯುವುದೆಂದರೆ ನದಿ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದಂತೆ; ಆ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದವನು ತಿಳಿದೆನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಕೂಡ ಇಲ್ಲ. ಅಂತ ಅನಂತಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಾಗರಗಳ ಅಂತರವಿದೆ. ಇದನ್ನು ದಾಟಬೇಕೆನ್ನುವುದೇ ನಮ್ಮ ಯತ್ನ. ಆದರೆ ಈ ಅಂತರವು ಮಾನಸಿಕವಾದದ್ದು, ಬುದ್ಧಿಸ್ಥವಾದದ್ದು. ತಿಳಿದ ಜೀವ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಸದಾ ಈ ಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟಿಸು ಎಂದು ಮೊರೆಯಿಡುತ್ತಿರು ತ್ತದೆ. ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಈ ತೀರ ಆ ತೀರ ಎರಡೂ ಒಂದೇ. ಇದು ನನ್ನ ತೀರ ಎಂದು ತಿಳಿದಷ್ಟು ಕಾಲ ನಾನು ಅಸುಖಿಯಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕು. ಇದೂ ಅವನ ತೀರವೆಂದೊಡನೆ ಆ ಅಂತರ ಮರೆಯಿತು. "ಹೇ ದೇವ! ನನ್ನ ಮನೆಯನ್ನು ನಿನ್ನದಾಗಿ ಮಾಡಿಯಲ್ಲದೆ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಇನ್ನೆಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು? ನನ್ನ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿನ್ನ ಕೆಲಸವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದಲ್ಲದೆ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಸೇರುವುದು ಹೇಗೆ? ನಾನು ನನ್ನ ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ನಿನ್ನ ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರುವಂತಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ನಿನ್ನ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಸೇರುವಂತಿಲ್ಲ. ನೀನು ನನ್ನಲ್ಲಿದೀಯೆ, ನಾನು ನಿನ್ನಲ್ಲಿದೇನೆ. ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನೀನು ಎಂಬ ಮಾತು ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಾನು ಎಂಬ ಮಾತು ನಿರರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಭವಸಾಗರ; ಇಲ್ಲಿಯೇ ಆಚೆಯ ತೀರ, ತನ್ನನ್ನು ಸೇರೆಂದು ಅದು ನನ್ನನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ; ಈಗ; ಇನ್ನೆಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲ, ಇನ್ನೆಂದಿಗೂ ಅಲ್ಲ."

೫೩. ವಿವಿಧ ವಿಚಾರ

ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಲೇಖನಗಳ ಸಾರ ವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

ಕಲೆಯೆಂದರೇನು?—ನಮಗೂ ನಾವು ವಾಸವಾಗಿರುವ ಈ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಬಹು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ನಮ್ಮ ದೇಹದ

ಪೋಷಣೆಯ ವಿಷಯದ್ದು; ಒಂದು ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು; ಇನ್ನೊಂದು ನಮ್ಮ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು. ಈ ಕೊನೆಯದು ಪ್ರೇಮದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾದದ್ದು, ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಿಂಚಿದೆ, ಬುದ್ಧಿಯ ಹೊಲಬಾದ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮೀರಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಪಂಚ ನಮ್ಮ ಭಾವನೆಗೆ ವಿಷಯ. ಆತ್ಮದ ಪ್ರಪಂಚ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬಹು ಸಮೀಪ ಬಹು ನಿಜ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಮೃಗಗಳಿಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇದರಲ್ಲಿ. ಅವುಗಳ ತಿಳಿವೆಲ್ಲ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಾಕಾದಷ್ಟು. ಮನುಷ್ಯನ ತಿಳಿವು ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಕೊನೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯ ತೃಪ್ತಿಗಾಗಿ ಅವನು ಆಸೆಪಡುತ್ತಾನೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಒಳ್ಳೆಯವ ನಾಗಿರಬೇಕೆನ್ನುವುದು ಒಳ್ಳೆಯತನದಿಂದ ಬರುವ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯತನವೇ ಅವನಿಗೆ ಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಆತ್ಮ ತತ್ವದ ವ್ಯಂಜನೆಗಾಗಿ ಅವನು ಕೆಲವು ಕೆಲಸ ವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವನು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆ ಅವನು ಅನುಭವಿಸುವುದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ತನ್ನ ಆತ್ಮವನ್ನೆ. ಈ ಅನುಭವವು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಾಗ ಕಲೆ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಲೆಯೆನ್ನುವುದು ತನಗಾಗಿ ತಾನೇ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವು. ಅದಲ್ಲದ ಬೇರೆ ಏನೊಂದು ಪ್ರಯೋಜನ ದೊರೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ಅದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಲೆ ಹೊರಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಲೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇದೆಯೋ ವಿಷಯದಲ್ಲಿದೆಯೋ ಎಂದು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಅಪ್ರಸಕ್ತ. ಹೀಗೆ ವಿವೇಚನೆಮಾಡಿ ನಾವು ಕಲೆಯ ತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾರೆವು. ಮನುಷ್ಯನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕು ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯ ವಿಷಯವಾದ ಭಾವಗಳು ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಬರ ಲಾರವೆಂದು ತಿಳಿಯಕೂಡದು. ಅಂಥ ಭಾವನೆಗಳು ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಬರಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಬರುವ ಮೊದಲು ಅವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಬೇಕು. ಅವುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜೀವ ಬರಬೇಕು. ಎಂದರೆ ಕಲೆ ವಸ್ತುವಿನ ಅಂತರ್ಯದ

ತತ್ವವನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುತ್ತದೆ. ಬರಿಯ ಹೊರಗಣ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು
ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವದೇಶದ ಕಲೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಗುರಿಯಿಂದ
ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಋಷಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅರಿತಂತೆ ನಮ್ಮ
ಕಲೋಪಾಸಕರು ತಮ್ಮ ಕಲೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಾರೆ,
ಪರಮಪುರುಷನನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದಾರೆ. ಈ ಕಾರಣ
ದಿಂದ ಭಾರತವರ್ಷದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತವಿಷಯವಾದ ಕವಿತೆ ತುಂಬಿದೆ.
ದೇವರು ನಮ್ಮ ಜನಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಯೋ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ದೇವರಲ್ಲ. ಅವನು
ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದಾನೆ. ಪ್ರೀತಿಯ
ಸಂಬಂಧದಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಾವು ಅವನ ಸಾಮೀಪ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತೇವೆ.
ನಮ್ಮ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಅವನು ನಮ್ಮ ಆರಾಧನದ ಪ್ರಮುಖ ಅತಿಥಿ. ಹೂವು
ಹಣ್ಣಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಪರಿಣತವಾದ ವರ್ಷದ ತುಂಬಿದ ಬೆಳಸಿನಲ್ಲಿ,
ನಾವು ಅವನ ಪೀತಾಂಬರದ ಅಂಚನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ, ಅವನ
ಹೆಜ್ಜೆಯ ಸಪ್ಪುಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಪೂಜೆಯ ಎಲ್ಲ ನಿಜವಾದ
ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲೂ ನಾವು ಅವನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತೇವೆ; ನಮ್ಮ ಪ್ರೀತಿಯ
ನಿಜವಾದ ಆಶಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತೇವೆ; ಸತ್ಯವಂತೆಯಾದ
ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವಂತನಾದ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ನಾವು ಅವನನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ.
ಅವನು ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಮರಳಿಮರಳಿ ಆಕಾರವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತಾನೆ.
ಅನಾದಿಯ ನಿತ್ಯಶಿಶು ಅವನು. ಆದಕಾರಣದಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಪ್ರೇಮ
ಗೀತೆಗಳು ದೇವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು. ನಮ್ಮ ಮಗನ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬ, ಮಗಳು
ತೌರುಮನೆಗೆ ಬರುವುದು ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದು, ಇಂಥ ವಿಷಯ
ಗಳು ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಣೆದಿರುವುದು ಪರತತ್ವದ ಸಂಬಂಧ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ
ವಾಗಿರುವ ಮನೆಯ ಮಾತೆಂಬ ರೀತಿ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ
ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯ ಎನ್ನುವುದು ನಾವು ಎಷ್ಟು ಅನುಭವವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರ
ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚುವುದು. ರಾಜರಾಣಿಯರ ಸಂಸಾರ
ಮಾತ್ರ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ವಸ್ತುವಲ್ಲ; ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನವೂ ಯೋಗ್ಯ ವಸ್ತುವೇ.
ಈ ಅನುಭವ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬಹಳ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಕಾರಣ ಅದು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ
ವಾದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ: ರೈಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿನಲ್ಲಿ

ಗಿರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದೀಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ. ಎಂದರೆ ಕಲೆಯೆನ್ನುವುದು ಆತ್ಮದ ಐಶ್ವರ್ಯದ ಹೊರಹೊಮ್ಮು. ಬೇರೆ ಯಾವುದರಿಂದಲೂ ತುಂಬದ ಒಂದು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಅದರಿಂದ ಪೂರ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ನಾವು ಅಮರವಾದ ಒಂದು ತತ್ವಕ್ಕೂ ನಮಗೂ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಸುಂದರವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

ಆತ್ಮಪ್ರಪಂಚ.—ವಿಜ್ಞಾನವು ನಮ್ಮ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಅನುಭವವನ್ನು ಅತಂತ್ರವೆನ್ನುತ್ತದೆ; ಅವುಗಳಿಗೆ ಅದು ಬಹಳ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಾದರೋ ಈ ಅತಂತ್ರವಾದ ಅನುಭವವೆನ್ನುವುದೇ ನಿಜವಾದ ಅನುಭವ. ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ವಿಜ್ಞಾನವು ಯಾವುದನ್ನು ಬಹಳ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಸರಿ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆಯೋ ಅದರಂತೆಯೇ ಬರಿಯ ಅನುಭವದಿಂದ ನಾವು ಗ್ರಹಿಸುವ ವಿಷಯವೂ ನಿಜವಾದದ್ದು. ಮನುಷ್ಯನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ವಿಷಯಗಳು ಕಾಲದೇಶಗಳು. ಈ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರತಕ್ಕದ್ದು ಬೇರೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿಜವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಮಗೆ ನಿಜವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ತಿಂಗಳನ್ನು ಒಂದು ದಿವಸದಂತೆ ಓಡಿಸಬಲ್ಲೆವಾದರೆ ನಮ್ಮ ನಿರುವ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಕಾಣುವುವು. ಒಂದು ಕ್ಷಣವನ್ನು ಒಂದು ತಿಂಗಳಂತೆ ಎಳೆದೆವಾದರೆ ಒಂದು ಜಲಪಾತವು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ಮರದಂತೆ ಕಾಣುವುದು. ಎಂದರೆ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಕಾಲದೇಶದ ಯಾವ ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆಗಿದೆಯೋ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿ ನಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಆ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸ್ಥಿತಿ ಬೇರೆ ಯಾವುದೋ ಬಂದಿದೆಯೆಂದೂ ಅದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾಗುವುದು ಹೀಗೆ ಎಂದೂ ಹೇಳುವುದಾಗದು. ನಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಇರುವುದೆನ್ನುವುದೇ ಹಾಗೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಆತ್ಮದ ಸಂಸ್ಕಾರ ಬೇರೆಯಾಗುವಹಾಗೆ ಅನುಭವ ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಗೀತದ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಮನಸ್ಸಿರುತ್ತದೆ. ಗೀತೆಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾರ ಹಾಕಿದರೆ ಆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರಸ್ತಾರಕ್ಕೆ ಮಿಗಿಲಾದ ಒಂದು ತತ್ವವಿದೆ. ಒಂದೇ ಆಟದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಜನಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ವಿಧವಾದ

ಸುಖ ಕಾಣಬಹುದು. ಇಂಥ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಆತ್ಮತತ್ವ. ಅನಂತವಾದ ವಸ್ತು ಅಂತ್ಯವುಳ್ಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವ್ಯಂಜನೆಗಾಗಿ ಜೀವಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಈ ಮಾತು ಅವಿವೇಕವೆಂದು ಕಾಣಬಹುದು. ಅನಂತವಾದದ್ದು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ಹೇಗೆ? ಆದರೆ ಈ ಅವಿವೇಕವು ಬಹು ಹಿಂದಣಿಂದ ಬಂದಿರತಕ್ಕದ್ದು. ವಿಜ್ಞಾನ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ನಿಜ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಅನಂತವೆನ್ನುವುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹುಡುಕುವುದರಿಂದಲೂ ಫಲವಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಎಲ್ಲ ವಾಕ್ಯವೂ ಸೇರಿ ಒಂದು ಅರ್ಥವಿದೆ. ಮಾತಿಗೆ ಮಾತಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ವಾಕ್ಯ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾವು ಮಾತಿನ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಮನಸ್ಸಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ವಾಕ್ಯಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದು ಕಥೆ ಆಗುವುದರಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಒಂದು ಮನಸ್ಸು ಎಂದು ವ್ಯಕ್ತ ವಾಗುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅನಂತ ವಾದ ಒಂದು ತತ್ವ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತತ್ವ ಕಾಣುವುದಕ್ಕೆ ಆಕಾರ ಅವಶ್ಯಕ. ಅನಂತವಾದ ತತ್ವ ಅಂತ್ಯವುಳ್ಳ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಾರದ್ದರಿಂದ ಆ ಆಕಾರವು ಮಾರ್ಪಡುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕು. ಅದರಿಂದಲೇ ಈಶೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ಈಶನದೆಂದು ತಿಳಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು. ರೂಪವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೋಡಿದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಮಾಯೆಯೆಂದು ಕಾಣುವುದು. ಒಂದು ಹೂವನ್ನು ಕಡಿದು ಅರೆದು ಪುಡಿಮಾಡಿದರೆ ಅದರ ಸ್ವರೂಪ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರ ಸ್ವರೂಪ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುವುದು ನಾವು ಅದರ ಸೊಗಸನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದಾಗ. ಅದರಿಂದಲೇ ಉಪನಿಷತ್ಕಾರರು ಪರತತ್ವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸ ಹೋದ ಮಾತು ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತದೆ, ಮನಸ್ಸೂ ಹಾಗೆಯೇ ಎಂದು ಹೇಳಿ ದರು. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದವನು ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಭಯಪಡಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನು ಅಂತ್ಯವುಳ್ಳದರಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡ ಬೇಕು, ಅನಂತ್ಯವಾದದ್ದರಲ್ಲಿ ಸುಖಿಯಾಗಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚ ದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ಅವನ ಕರ್ತವ್ಯ. ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಮಾನವಜನ್ಮದಿಂದ ಮುಂದುವರಿಯಲಾರನು. ಕೆಲಸ ಮಾಡ

ಬೇಕು; ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮಿಗಿಲಾಗಿರಬೇಕು. ಬಾಳ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮಿಗಿಲಾಗಿರದೆ ಅದರ ತೊಡಕಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದೆವಾದರೆ ತನ್ನ ಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮರಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ತರುವ ಹೊಳೆಯಂತೆ ನಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ದಾರಿಯನ್ನು ನಾವೇ ಮುಚ್ಚಿ ಬಿಡುವೆವು. ಕೆಲಸ ಆವಶ್ಯಕ; ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮಿಂಚಿದ ಬದುಕು ಒಂದಿದೆ; ಅದೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬದುಕು. ನಾವು ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ನಡೆಯಬೇಕು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ನಮಗೆ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಎಂದಿನಂತೆ ಶ್ರದ್ಧೆಯೇನೋ ಇರುತ್ತದೆ; ಆದರೂ ತ್ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಖ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮಾನವನು ತನ್ನ ಹೃದಯದೊಳಗೆ ಪರತತ್ವವನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದಾನೆ. ಅದನ್ನನುಭವಿಸಿದ ಉಪನಿಷತ್ಕಾರನು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ, ಪರತತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡನು. ಇದನ್ನು ಬಲ್ಲವನಿಗೆ ಈ ಲೋಕ ಎಲ್ಲಿಗೋ ಹೋಗುವ ಜೀವನಿಗೆ ದಾರಿಯ ಒಂದು ಛತ್ರವೆಂದು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ; ಅದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಆವಾಸ ಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬಲ್ಲ ಜೀವನಿಗೆ ಈ ಸೃಷ್ಟಿ ತಾನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಪರತತ್ವದ ಆನಂದ ಮಂದಿರ.

ದ್ವಿಜತ್ವ.—ಒಂದು ಮರ ಮತ್ತು ಅದು ಇರುವ ಪ್ರಪಂಚ ಎಂಬಲ್ಲಿ, ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅವನಿರುವ ಪ್ರಪಂಚ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ದ್ವೈತ ಇದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಒಂದೇ ವಸ್ತುವಿನ ಅಂಗಗಳ ದ್ವಿಧಾಭಾವ. ಮರ ತಾನಿರುವ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸ್ಥಾನದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತು ಬೆಳೆದ ಹಾಗೆಲ್ಲ ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಸೃಷ್ಟಿಯ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಹಾಗೆ ದೊಡ್ಡವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬದುಕು ಮೇಲಣ ಮೆಟ್ಟಲಿಗೆ ಹೋದಹಾಗೆಲ್ಲ ಒಂದು ವಸ್ತು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಗುಣದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದೆನ್ನುವುದು ಇತರ ಗುಣಗಳಿಗಾಗಿ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದೆನ್ನುವುದು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಮೇಲ್ತರದ ಜೀವಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಭೇದ ಉಂಟಾಗುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ವಸ್ತುವೂ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಯಾಗಿ ತಾನೂ ಆ ಬೇರೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವೂ ಒಂದು ಎಂಬುದನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಪೇಕ್ಷೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಮೈತ್ರಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ; ಸೃಷ್ಟಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಾಮರಸ್ಯವು ಆವಶ್ಯಕ ಎಂಬುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಮೃಗಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವ ಈ ಸಾಪೇಕ್ಷತೆ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ನೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಎದುರಿಗೆ ಕಾಣುವುದು ಅಸಮಗ್ರಸ್ಥಿತಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಸಮಗ್ರವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯೊಂದು ಊಹೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲದರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಒಂದಾಗುವುದು ಎನ್ನುವುದೇ ಮನುಷ್ಯನ ಆತ್ಮದ ದೊಡ್ಡ ಆಸೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಉತ್ತಮ ಜೀವವು ತಾನು ಬೆಳೆಯುವಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕೊಡಲೂ ಕೊಡುತ್ತದೆ; ಹಾಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಬಾಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ವಿಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರವೆಲ್ಲವೂ ಸಂಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಶಕ್ತಿಗಾಗಿ ಮಾನವನು ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಯತ್ನ. ಇರುವಷ್ಟರಿಂದ ತೃಪ್ತನಾಗದೆ ಬೇರೆ ಯಾವುದೋ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಹಾರೈಸುವುದರಿಂದಲೇ ಮಾನವನು ಆ ಕಲ್ಯಾಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದಾನೆ ಎನ್ನುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾನವನು ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದು ಹಗೆಯಿಂದ ಬರುವ ವಿರೋಧವಲ್ಲ. ತಾಯಿ ಗರ್ಭದಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಲು ಯತ್ನಿಸುವ ಮಗುವಿನ ರೀತಿ. ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಹಳಿಯುವ ಭಾವ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದೆಲ್ಲದರ ಅರ್ಥವೂ ಇದೇ. ಮನುಷ್ಯನು ಇರುವಷ್ಟು ಸುಖದಿಂದ ತೃಪ್ತನಾಗಲಾರನು. ಅವನು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸುಖ ಬೇರೆ ಇದೆ. ಇದು ಯಾವುದೆಂದರೆ ವಿಶ್ವದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಯುವುದು. ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವಿಶ್ವದೊಂದಿಗೆ ತಾನು ಬೆರೆಯುವುದೆಂದರೆ ಏನು? ತಾನೂ ಅನಂತನಾಗುವುದು. ಎಂದರೆ ಅನಂತವಾದ ವಸ್ತುಚಯವನ್ನು ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಎಂದಲ್ಲ. ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಈ ಪರಮ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವನು. ನಾನು ಎನ್ನುವುದು ಬೇರೆ ಎಂದು ಸಾಧಿಸುವುದು ಮೊದಲ ಅವಸ್ಥೆ. ನಮ್ಮದೊಂದು ಪ್ರಪಂಚ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಈ ನಾನು ಎನ್ನುವುದರ ಭಾವ ಆವಶ್ಯಕ. ಇದಾದಮೇಲೆ, ಈ ಪ್ರಪಂಚ ಇತರರ ಪ್ರಪಂಚವೂ ಹೌದು, ಇದು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಪ್ರಪಂಚ, ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಒಂದು, ಒಂದು ಮಹಾತತ್ವದ ಬಿಂಬಗಳು ನಾವು, ಎಂದು

ಕಾಣುವುದು ಎರಡನೆಯ ಅವಸ್ಥೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಆಸೆಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಬೇಕು; ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಶುಭವನ್ನು ಸೃಜಿಸಬೇಕು; ತನ್ನಂತೆ ಇತರರೂ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡಬೇಕು; ದೇವರು ಮಾನವನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿರುವಂತೆ ತಾನು ದೇವರನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಹೋಗಬೇಕು. ಮಾನವನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮಾನವನು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಸೋತು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ನಿಂತು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿದಂತೆ ಕಂಡು ಈ ಭಾವವನ್ನು ಮತದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಸಿದಾನೆ. ಈ ಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ಅನುಭವಿಸಿರುವ ಅಪಜಯವೆಲ್ಲ ಮುಂದೆ ಬರುವ ಜಯವನ್ನು ಉದ್ಘೋಷಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಬದುಕು ಅಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದು, ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟ ವಿರುವುದು, ನಮಗೆ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಕಾರಣ. ಇದು ಅಸಂಪೂರ್ಣ, ಇಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟ ಎಂಬಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು ಆನಂದಮಯವಾದದ್ದು ನಮ್ಮ ಗುರಿ ಬಂದು ಇದೆ ಎಂದು ನಿರ್ಧರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಸ್ಥಿತಿ ಈ ಸ್ಥಿತಿಯ ಪರಮ ಗತಿ, ಪರಮ ಸಂಪತ್ತು, ಪರಮ ಲೋಕ, ಪರಮ ಆನಂದ.

ಕವಿಯ ಧರ್ಮ.—ಸೃಷ್ಟಿಯ ತತ್ತ್ವವು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲ, ವಿಸ್ತಾರವಲ್ಲ; ಇವುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಏಕತೆ. ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಸಾಧನವಲ್ಲ; ಸಹಾನುಭೂತಿ ಸಾಧನ. ನಾನು ಬಾಲಕನಾಗಿದ್ದಾಗ ಮರಗಳೆಲ್ಲ ಸತ್ವಗಳೆಂಬ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿದ್ದೆನು. ಅವು ಸತ್ವಗಳೆನ್ನುವುದು ನಿಜ. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ಕವಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಬಾಲ್ಯದ ಈ ಭಾವನೆ ವಯಸ್ಸಾದಮೇಲೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರನಿಂದ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ಗ್ರಾಮೋಫೋನ್ ಹಾಡು ವುದನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಅದರ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಿನ್ನರಿಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದುಹಾಕಿದೆ ಯೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಆ ಭಾವನೆ ನಿಜ. ಹಾಗೆಯೇ ನಾವು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಈ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಬಂದು ಸತ್ವವಿದೆಯೆಂದು ಊಹಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದೇ ಕವಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯ ಮುಖ್ಯ ಫಲ. ಈ ದೃಷ್ಟಿ ಕೀಟ್ಸ್ ಕವಿಗೆ ಇತ್ತು. ಇದೇ ಕವಿಯ ಧರ್ಮವಿಾಮಾಂಸೆ. ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟ ವಾದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಧರ್ಮವಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಬಹುದು. ಆದರೆ ಯಾವ

ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ಇದು ಕಡಮೆಯಲ್ಲ. ಈ ಧರ್ಮದ ಜ್ಞಾನವು ಬೆಳೆದ ರೀತಿ ಷೆಲ್ಲೀ ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಬಹಳ ದುರ್ಬಲವಾಗಿರುವಂತೆ ಕ್ಷಣಭಂಗುರವೆಂಬಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಕಾಣುವುದಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯನ ಬಾಳು ದುರ್ಬಲವೂ ಕ್ಷಣಭಂಗುರವೂ ಆಗಿರುವುದು ಕಾರಣ. ಸತ್ಯವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಸೌಂದರ್ಯವು ಆದ್ಯಂತರಹಿತವಾದದ್ದು. ಈ ಆದ್ಯಂತರಹಿತವಾದ ಸೌಂದರ್ಯದ ಹಾರೈಕೆಯಲ್ಲಿ ಬದುಕೆಲ್ಲ ನಿಂತಿದೆ. ಈ ಹಾರೈಕೆಯಿಂದಲೇ ಷೆಲ್ಲೀ ಕವಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನಂತೆ ಎಲ್ಲ ಆಸ್ತಿಕರೂ ಈ ಹಾರೈಕೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವರು.

ವನದ ಧರ್ಮ.—ಮನುಷ್ಯನು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತು ತನ್ನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಭಾರತವರ್ಷದ ಋಷಿಗಳು ವಿಶ್ವದ ಏಕತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಮುಕ್ತನಾಗುವನೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರು. ಪ್ರಪಂಚವು ವಸ್ತುನಿಚಯವೆಂದು ಭಾವಿಸುವಂದು ನಾವು ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತೇವೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮತತ್ವವೇ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದಂದು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಯತ್ನಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಸಂಪೂರ್ಣನಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬೆಳಸಿ ಒಂದಾಗಬೇಕು. ತಪೋವನನಿವಾಸಿಗಳಾದ ಋಷಿಗಳ ಈ ಭಾವವು ಭಾರತವರ್ಷದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿದೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಪೂರ್ವ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಸಮುದ್ರವು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಭೀಕರಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಕಂಡು ಮಾನವನ ಅಜೇಯವಾದ ಮನೋಬಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪಂಥವನ್ನು ಒಡ್ಡಿತು. ಇದರಿಂದ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಪ್ರಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದರು. ಭಾರತವರ್ಷದ ತಪೋವನಗಳ ಜೀವನವು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಬೆಳಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯಿತು. ಐಶ್ವರ್ಯದ ನಿವಾಸವಾದ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ರಾಜನಾದಾಗ ಕಾಳಿದಾಸನು ಕವಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಆಗ್ಗೆ ತಪೋವನಗಳು ಕಡಮೆಯಾಗಿದ್ದುವು. ಆದರೂ ಕವಿ ಅವುಗಳನ್ನು ನೆನೆದು ಹಾತೊರೆದನು.

ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಾದಂಬರೀ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಇದೇ ಮನೋಧರ್ಮವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾನವನಿಗೆ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಜೀವನದೊಂದಿಗೆ ಅದೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ತತ್ವವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕುಮಾರಸಂಭವದಲ್ಲಿ ರಘುವಂಶದಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಭಾರತವರ್ಷದ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ವಸಿಷ್ಠರ ವಿರೋಧವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಶಕ್ತಿಸ್ವರೂಪನು. ವಶಿಷ್ಠನು ಸತ್ವಾತ್ಮನು. ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶವು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಂತೆ ಇದೆ. ಪೂರ್ವದೇಶವು ಸಾತ್ವಿಕತೆಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವಸಿಷ್ಠ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಬಹುಕಾಲ ಜಗಳವಾಡಿ ಕೊನೆಗೆ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಬೆಳಸಿದರು. ಲೋಕದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶಗಳು ಈ ರೀತಿ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಬೆಳಸುವುದು ಅವಶ್ಯಕ.

ಜನತೆಯ ಧರ್ಮ.—ಮಾನವ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಮಟ್ಟಿಗೆ ಜೀವಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಮುಕ್ತಿಯಿದೆಯೆಂದು ಸಾರಿದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವನು ಬುದ್ಧದೇವನು. ಬೌದ್ಧಮತವು ಶೂನ್ಯವಾದವೆಂದೂ ನಿರ್ವಾಣವೆಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಅದನ್ನು ಮುಕ್ತಿಯಾಗಿ ಬೋಧಿಸಿದೆ ಯೆಂದೂ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಇದು ಈ ಮತವನ್ನು ತಿಳಿಯದವರ ಭಾವನೆ. ಬೌದ್ಧಮತದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಭಾವಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ಒಂದು ಆತ್ಮಸಂಯಮದಿಂದ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ನಿರಸನಮಾಡುವುದು; ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರೇಮದ ಅನಂತಶಕ್ತಿಯಿಂದ ವಿಶ್ವದೊಂದಿಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ಬೆಳಸುವುದು. ಬುದ್ಧನ ದಿನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಜೀವಕ್ಕೂ ಮುಕ್ತಿಯುಂಟೆಂದು ಬೋಧೆ ಹರಡಿದಂತೆ ಈಗಲೂ ನಮ್ಮ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಸಾಮಾನ್ಯವೆಂಬ ಜನರಲ್ಲಿ ಬಹು ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬಂಗಾಳದೇಶದ ಬೌಲ್ ಜನರು ಪುರುಷೋತ್ತಮನನ್ನು ಹೃದಯೇಶ್ವರನನ್ನು ಕುರಿತು ಹಾಡುವ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾವವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಗೀತಗಳ ಸೊಗಸು ತಿಳಿದವರನ್ನೂ ಮನಸೋಲಿಸುವಂತಿದೆ. ಈ ಬೌಲ್

ಜನರು ದೇವರನ್ನು ಹಿರಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ನನಗೆ ನೀನು ಹೇಗೆ ಆವಶ್ಯಕವೋ ನಿನಗೆ ನಾನೂ ಹಾಗೆ ಆವಶ್ಯಕವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಭಾವನೆ ಭಾರತವರ್ಷದ ಇತರ ಮತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಜನರು ಮುಖದಮೇಲೆ ಯಾವ ಒಂದು ಲಾಂಛನವನ್ನೂ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ; ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರೇ ಒಂದು ತತ್ವವನ್ನು ರಹಸ್ಯವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪುಣ್ಯವಂತರು ಇವರನ್ನು ಬೇಡವೆನ್ನುವಂತೆ ಇವರು ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಬೇಡವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ, ಪ್ರಪಂಚದ ಐಶ್ವರ್ಯ ತಮ್ಮನ್ನು ನೋಕಿದರೆ ತಾವು ಕೆಡುವೆವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಬದುಕನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಭಗವಂತನ ಕೃಪೆ ಎಲ್ಲ ದೀನಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶುಭವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ನನ್ನ ಶಾಲೆ.—ಮನುಷ್ಯನು ಅವನಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕು, ಅವನ ಬಾಳಿನ ಸಹಜವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸ ಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಬಹಳ. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಾವು ಮಕ್ಕಳು ಸಹಜವಾಗಿ ಬೆಳೆಯದಂತೆ ತಡೆಯುತ್ತೇವೆ; ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಆಡಕೂಡದೆನ್ನುತ್ತೇವೆ; ಪಾಠವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಕಲಿಯಬೇಕೆನ್ನುತ್ತೇವೆ; ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೇಳಬೇಕೆನ್ನು ತ್ತೇವೆ. ಮಗು ಮರವೆಂದರೆ ಏನು ಎಂಬುದನ್ನು ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯ ಬೇಕು; ಅದು ಮರ ಹತ್ತುವುದಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಬೇಡವೆನ್ನುತ್ತೇವೆ; ಮರದ ಹಣ್ಣನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯ ನಿರ್ಬಂಧ ದಿಂದ ನನ್ನ ಜೀವನವು ಅಸುಖವಾಗಿತ್ತು. ನಾನು ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದಾಗ 'ಇಂಥ ನಿರ್ಬಂಧಗಳಿರಕೂಡದೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದೆನು. ನಮ್ಮ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಡುಗರು ಆಟಪಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರರು. ಅವರು ಬರಿಯಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವರು; ನೀರಿನಲ್ಲಾಡುವರು; ಮರ ಗಳನ್ನೇರುವರು. ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಾಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅರಿಯುವರು. ನಾನು ನನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಹೀಗೆಯೇ ಸಾಕಿದೆನು. ತಮ್ಮ ಹಿರಿಯರ ಸಹವಾಸದಿಂದ ಈ ಶಾಲೆಯ ಹುಡುಗರು ಆತ್ಮಜೀವನ ಒಂದಿದೆ ಎಂಬ ಭಾವದಲ್ಲಿ

ಬೆಳೆಯುವರು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಪೋವನಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಲಕರು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಹೀಗೆ. ಅವರು ಗುರುವಿನೊಂದಿಗೆ ವಾಸಮಾಡುತ್ತ ಅವನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತ ತಿಳಿವನ್ನು ಪಡೆದರು. ನಮ್ಮ ಶಾಲೆಯ ಸ್ಥಳ ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಅನುಕೂಲವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ತಂದೆ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರು ಭಗವದ್ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಶಾಲೆ ಆರಂಭವಾದ ಈಚೆಗೆ ಅದರ ಭಾವನೆಯೂ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಮೊದಲು ನಾನು ಇತರರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡುವುದೆಂಬ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಟೆನು. ಅದಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಹೂಡಿದೆನು. ಈಗ ಈ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಉದ್ದೇಶವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಏರ್ಪಾಡೂ ಮರೆತಿವೆ. ನನ್ನ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಭಾವವೇನೆಂದು ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅದು ತನ್ನ ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದೆ ಯೆಂದು ಹೇಳಿದೆನೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಅದು ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಯತ್ನಮಾಡುತ್ತಿದೆ, ಅಷ್ಟೆ. ಈ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಲಲಿತಕಲೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನವಿದೆ, ಗುರುವಿನ ಸಹವಾಸಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯಿದೆ. ನನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡಲು ಬಂದ ಸತೀಶಚಂದ್ರ ಎಂಬ ತರುಣಕವಿ ಈ ಹುಡುಗರೊಂದಿಗೆ ಆಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವರಿಗೆ ರುಚಿಹುಟ್ಟುವಂತೆ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ನನ್ನ ಗೀತ ಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ, ನನ್ನ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಆಡು ವುದು ಚೆನ್ನಾಗಿದೆಯೆಂದು ನೋಡುವವರು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾಲವಿದೆ. ಮಕ್ಕಳು ಆ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮೌನವಾಗಿ ಕುಳಿತಿರು ತ್ತಾರೆ. ಹಿರಿಯ ಒಂದು ಹಾರೈಕೆ ಹಿರಿಯದೊಂದು ಯತ್ನ ಇದರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದಾರೆ.

ಹೆಂಗಸು.—ಪುರುಷನ ಸಹಜ ಧರ್ಮ ಉದ್ಯಮ; ಸ್ತ್ರೀಯ ಸಹಜ ಧರ್ಮ ಸ್ಥೈರ್ಯ. ಈಗಣ ನಾಗರಿಕತೆ ಕೇವಲ ಪುರುಷ ಸಂಬಂಧ ವಾದದ್ದು. ಇನ್ನು ಬರುವ ನಾಗರಿಕತೆ ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯ ಕೈವಾಡದಿಂದ ಕೂಡಿರಬೇಕು. ಸ್ತ್ರೀಯ ಸಹನೆ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಈಗಣ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸಹನೆ ಯನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಗುಣವೆಂದು ತಿಳಿದು ನಡೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅದರ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ

ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದೇ ನಿಜ. ಹೆಂಗಸು ಸಹನೆಯಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಸೊಗಸನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಳು. ಹೀಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹೆಂಗಸು ಸುಮ್ಮನೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆಮಾಡುತ್ತ ಇರಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಹಿರಿಯ ಫಲವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಅವಳ ಕೆಲಸ ಸಂದರ್ಭ. ಮನಸ್ಸುಮಾಡಿದರೆ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಇದು ಕಷ್ಟವಲ್ಲ. ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಗಂಡಿಗೆ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಉದ್ಯಮ ವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಬಾಳನ್ನು ಬರಿಯ ಗಲಭೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ಈಗಣ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅತಿಯನ್ನು ಅಗಡನ್ನು ಜಡಿಸಿ ನಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಸೊಗಸನ್ನು ಹೊಳೆಯಿಸುವುದು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಕರ್ತವ್ಯ.

೫೪. ರಾಷ್ಟ್ರತತ್ತ್ವ

ರಾಷ್ಟ್ರತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:—

ಮನುಷ್ಯನ ಚರಿತ್ರೆಯ ರೂಪ ಅವನು ಜಯಿಸಬೇಕಾದ ಕಷ್ಟಗಳಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಭಾರತವರ್ಷದ ಪ್ರಯತ್ನ ಬಹು ಜನಾಂಗಗಳ ಸಮ ನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂಬುದು. ಭಾರತವರ್ಷವು ತಾನೊಂದು ಜನಾಂಗ, ಇತರ ಜನಾಂಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಬೇಕು, ಎಂದು ಯಾವಾ ಗಲೂ ಯೋಚಿಸಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಇದ್ದ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪದ್ಧತಿ ಬಂದಿದೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಪದ್ಧತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವೇನೆಂದರೆ ಒಟ್ಟು ಜನಾಂಗ ಒಂದಾಗಿ ಇತರ ಜನರಿಂದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಶೇಖರಿಸು ವುದು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಜನಾಂಗಗಳು ಹಣದ ಆಸೆಯಿಂದ ಒಂದೊಂದೂ ಯುದ್ಧದ ಬಂಡು ಪಾಳೆಯವಾದುವು. ಧನದ ಆಸೆಗಾಗಿಯೇ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕಲಹಗಳು ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕಲಹಗಳು ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷ ಸಮೂಹಗಳ ಕಲಹಗಳು ಬಂದಿರುವುದು. ಈ ಸ್ವಭಾವದ ರಾಷ್ಟ್ರವೊಂದು ಭಾರತ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಆಳತೊಡಗಿತು. ಇದರಿಂದ ಬಂದಿರುವ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮ ಏನೆಂಬುದನ್ನು ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಇನ್ನು ಹೀಗಾಗದಂತೆ ನೋಡಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಎಂದರೆ ಆಂಗ್ಲೇಯ ಜನರು ನಮಗೆ ಬೇಡವೆಂದು ನನ್ನ

ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ನಮ್ಮ ದೇಶದಿಂದ ಈ ಒಂದು ಜನಾಂಗ ವನ್ನು ಬೇಡವೆಂದು ಕಳುಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಾವು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಾನು ಹೇಳುವುದು ಆಂಗ್ಲೇಯ ಜನವನ್ನು ಕುರಿತಲ್ಲ, ಆಂಗ್ಲೇಯ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಕುರಿತು, ಅವರ ರಾಷ್ಟ್ರಭಾವವನ್ನು ಕುರಿತು. ಆಂಗ್ಲೇಯ ಜನತೆಯ ಗುಣಗಳಿಂದ ನಮಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಆಗಿದೆ. ಅವರ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಳಿಕೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಆಗಿರುವುದು ತೊಂದರೆಯೇ. ಉಳಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸರಕಾರವು ಜನಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿಯುವ ದಾರಿಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತದೆ; ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸರಕಾರ ಜನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನಮಗೆ ಮಾತ್ರ ನಷ್ಟವಲ್ಲ; ಸರಕಾರಕ್ಕೂ ನಷ್ಟವೇ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವ ಜನಾಂಗವು ವಿಶ್ವದ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ; ತನ್ನ ನಡೆವಳಿಯಿಂದ ಕೆಡುತ್ತದೆ. ಆಳುವ ಜನಾಂಗವು ತನ್ನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗಲಭೆಗೊಂದಲಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೆಮ್ಮೆಪಡು ತ್ತದೆ; ದೇಶವು ಶಾಂತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಉಬ್ಬುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಸಾಧಿಸಿರುವ ಈ ಶಾಂತಿ ಸಮಾಧಾನಗಳು ನಮಗೆ ಬೇಕಾದುದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು. ಇಂಥ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ ಜನರು ಬಹಳ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ, ರಾಜ್ಯದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ವಿಶ್ವನಿಯಮಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ನಡೆದು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಸ್ಪಾರ್ಟಾದೇಶವು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಜನಾಂಗ ಭಾವ ಕೆಟ್ಟದೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಕಾಲದ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರವು ಇನ್ನೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ ಅಸೂಯೆಯೇ ನಿದರ್ಶನ. ರಾಷ್ಟ್ರ ವಾಗಿರುವ ಜನರು ಬೇರೆ ಜನರು ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗದಂತೆ ಯತ್ನಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಇಷ್ಟು ಕೆಡುಕಾಗಿರುವುದಾದರೆ ನೀವೂ ರಾಷ್ಟ್ರ ವಾಗಿ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ತಾನೆ ಎಂದು ಕೇಳಬಹುದು. ರಾಷ್ಟ್ರಭಾವದ ರೋಗಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರನಿರ್ಮಾಣ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ನಿಜವಾದ ನಿವಾರಣೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿರುವವರು ಒಳಗೆ ಯಾವ

ಭಾವನೆಯಿದೆಯೋ ಅದನ್ನೇ ಹೊರಗೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎಂದರೆ ದುರ್ಬಲರಾದವರಿಂದ ಕಸುಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ಅನುಕೂಲ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದುರ್ಬಲರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡು ವುದು. ರಾಷ್ಟ್ರವು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ನಮಗೆ ದೇಹಸುಖವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು; ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ನಾವು ನಮ್ಮ ನೀತಿಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಬೆಳಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಜನಾಂಗದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೊಟ್ಟೆಬಾಕವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವ ಅತಿಯಾಗಬಾರದೆಂದು ನಾನು ಜಪಾನಿನ ಜನಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದೆನು. ಅವರು ನಾನು ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರು, ಮಾತನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದರು; ಆದರೆ ಭಾವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ಸೋತ ಜನಾಂಗದವನಾದದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂದು ತಿಳಿದರು. ಈ ರೀತಿಯ ಭಾವನೆ ತಪ್ಪೆಂದು ಜನಾಂಗಗಳು ಇನ್ನುಮುಂದೆ ಕಲಿಯುವರು. ಅದುವರೆಗೆ ಜನಾಂಗಗಳಾಗದ ಜನರು ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ಕಾಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಜನಾಂಗಗಳಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಬಂದು ಅವು ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣ ಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿಯುವುದು ಮೊದಲಾದಮೇಲೆ ನಾವೂ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಹೋಗ ಬಹುದು.

ಏಷ್ಯಾಖಂಡವು ಸೋತುಹೋಗಿದೆಯೆಂದೂ ಕಾರ್ಯತತ್ಪರವಾಗ ಲಾರದೆಂದೂ ಜನರು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಜಪಾನ್ ದೇಶವು ಈ ಭಾವನೆ ತಪ್ಪೆನ್ನುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಿತು. ಈ ಭಾವನೆ ಚರಿತ್ರೆಯ ಅಸಮಗ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬರತಕ್ಕದ್ದು. ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಜಪಾನ್ ಮಾಡಿದ್ದು ಹೊಸದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರದಾದರೂ ಜಪಾನಿನ ಈ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿ ಅದರ ಒಳಗಿನಿಂದ ಬಂದದ್ದೇ. ಪೂರ್ವದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾದ ಜನ ವಿಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹೇಗೆ ಬೆಳೆಯಬೇಕೆಂಬು ದನ್ನು ಈ ದೇಶವು ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಎಂದರೆ ವಿಜ್ಞಾನ ದಿಂದ ಬರುವ ತಿಳಿವನ್ನು ಕೇವಲ ಶಕ್ತಿಗಾಗಿ ಕೇವಲ ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸದೆ ಸತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶವು ಏಷ್ಯಾಖಂಡದ ಇತರ ದೇಶಗಳೊಡನೆಯೂ ಭಾರತ ವರ್ಷದೊಂದಿಗೂ ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಬೆರೆತಿತ್ತು. ಆಗ ನಮ್ಮ ಜನಾಂಗಗಳು

ಯುದ್ಧಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಒಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ನೆರವಾಗಿ ಬೆಳೆದವು. ನಾವು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರೆ ಅಂದಿನಂತೆ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಬೆಳೆಯೋಣ; ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದಾಟಕ್ಕೆ ನಿವೇದಿಸದೆ ಇರೋಣ. ಪೂರ್ವದೇಶೀಯರಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೆನ್ನುವುದು ಮುಂದೆ ಹೋಗುವುದು ಎನ್ನುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಇದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆಯುವುದೂ ಒಂದು ತೆರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ. ರೈಲಿನಂತೆ ನಾವು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ; ಮರದಂತೆ ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಕೆಲವು ಕೆಲಸ ಕಾಯಲಾರದು; ಸಂತೆಗೆ ಹೋಗಿ ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡುವುದು ಇಂತಹ ಕೆಲಸ. ಇಂಥ ಉದ್ದೇಶವುಳ್ಳ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಅವಸರಪಡುವುದು ನ್ಯಾಯ. ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಬೆಳಸನ್ನು ಕೊಯ್ಯುವ ಮನುಷ್ಯನು ಸಂತೆಗೆ ಹೋಗುವವನಂತೆ ಅವಸರಪಡಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಎಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಯೂರೋಪು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ ದೇಶವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಗುಣಗಳಿವೆ; ಆ ಗುಣಗಳು ಆತ್ಮಬಲದಿಂದ ಬಂದಿವೆ. ಆದರೆ ನುಮ್ಮನೆ ಬಲವನ್ನು ಬೆಳಸುವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪು ದುರ್ಬಲತೆ ಯನ್ನು ತೋರಿದೆ. ಜಪಾನ್ ದೇಶವು ಈ ದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕು. ಮಾನವ ವರ್ಗದ ಪೂರ್ಣ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಜಪಾನ್ ದೇಶದ ಬದುಕನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅದು ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಬೆಳೆ ದಿರುವುದು ಕಾಣುವುದು. ಅದು ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡಿ ಜಯಿಸಿ ಗೆಲ್ಲುವ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಯೂರೋಪು ಜನರು ಎಲ್ಲಿ ಹೊಡೆದಾಟಕ್ಕೆ ಕಣವನ್ನು ಕಂಡರೋ ಅಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ದೇಶವು ಮೈತ್ರಿಯ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಈ ವಿಶ್ವಸೌಹಾರ್ದದಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದ ಜಪಾನ್ ದೇಶವು ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದೆಯೋ ಅದರಲ್ಲೆಲ್ಲ ವಿನಯ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರೂ ಪುಣ್ಯವಂತರಂತೆ ವಿನಯ ಶೀಲರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈಚೆಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ರೀತಿಯನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಈ ವಿನಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯಾಘಾತ ಬರುವಂತಿದೆ. ನಿಜವಾದ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ; ಹೊರಗಣ ಆಡಂಬರವಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ಈ ಆಡಂಬರ ವನ್ನೇ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ; ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಪೂರ್ವದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗಣ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೇ

ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು; ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರು ಬದುಕ
ಬಹುದು ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು
ಹರಡಬಹುದು. ಇಂಥ ಬೋಧೆಯಿಂದ ಹಳೆಯದಾದ ಜಪಾನ್ ದೇಶವು
ಸ್ವಾರ್ಥಪರವಾಗುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು. ಹೀಗಾದೀತೆಂದು ನಾನು
ಅಂಜುತ್ತೇನೆ. ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ತಪ್ಪು ಎಂದು ಜಪಾನರು
ಯೋಚನೆಮಾಡಬೇಕು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಂದ ನಮಗೆ ಬಂದಿರುವ ಭಾವನೆ
ಗಳೆಲ್ಲ ಸರಿಯಾದುವೇ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಪೂರ್ವದೇಶದವರು
ನಮ್ಮಂತೆ ಆದಾರೆಂದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಹೆದರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದಲೇ
ಅವರ ಸ್ಥಿತಿ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು
ಜಪಾನರಿಗೆ ಹೆದರುವುದಾದರೆ ಜಪಾನರ ಗುಣವನ್ನು ನೋಡಿ ಅಲ್ಲ;
ತಮ್ಮಂತೆ ಇವರೂ ಘಾತಕರಾಗಬಹುದೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು
ಯಂತ್ರವನ್ನು ದೈವವೆಂದಂತೆ ನಾವು ಎನ್ನಬಾರದು: ನಾವು ಅದನ್ನು
ಉಪಯೋಗಿಸೋಣ; ಆದರೆ ಅದನ್ನು ದೈವವಾಗಿ ಮಾಡದಿರೋಣ.
ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯವಾದದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂದೇಹ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ ಎಂದು ನಾನು
ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ನಾವು ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಲಿಯಬೇಕಾದದ್ದು ಬಹಳವಿದೆ; ಆದರೆ
ಅಲ್ಲಿಯ ಆಹಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿಷವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು.
ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ದುರ್ಬಲವಾದದ್ದು, ಅದು ಸೋಲುವುದರಲ್ಲಿದೆ.
ಅದು ಸೋತಾಗ ಮಾನವ ವರ್ಗವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವ
ದೇಶೀಯರು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕು.

ಭಾರತವರ್ಷದ ಕಾರ್ಯವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜನತೆಯ ಸಮನ್ವಯ.
ಅಮೆರಿಕಾ ದೇಶವೂ ಇದೇ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಭಾರತ
ವರ್ಷವು ವರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ
ನೋಡಿತು. ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಪಂಚವು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯಭಾವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
ವಿಶ್ವಪ್ರೇಮ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಹರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.
ಈ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ತರುವುದು ಅಮೆರಿಕಾ ದೇಶದ
ಕರ್ತವ್ಯ. ಅಮೆರಿಕಾ ದೇಶವು ಹೊಸದು. ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೆ
ಬೇರೆ ದಾರಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದಣಿಂದ ಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯದ

ಕೋಟಲೆಗೆ ಅದು ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಯುರೋಪಿನ ಜನಾಂಗಗಳು ಪಡೆದಿರುವಂತೆ ಅಮೆರಿಕದ ಜನರು ಆಶ್ರಿತ ಜನಾಂಗಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಯುರೋಪಿನವರು ಯಾವುದನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದುಕೊಂಡಿದ್ದರೋ ಅದನ್ನೇ ನಾವು ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಬೇಡ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯಭಾವದಿಂದ ಯುದ್ಧಮಾಡುವುದು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಮೆಟ್ಟುವುದು ಯುರೋಪಿನ ಪದ್ಧತಿ. ಈ ಬಾಣ ಬಿರುಸಿಗೆ ಬೆರಗಾಗಿ ನಾವು ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ಹಣತೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಹಳಿಯುವಂತಾಗಬಾರದು. ಈ ಬಾಣ ಬಿರುಸಿನಿಂದ ಬೆಳಕು ಬರುವುದಿಲ್ಲ; ಗಲಭೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಸಮಾಧಾನವಾಗಿ ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುದು ಇದಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಯುರೋಪು ಇದನ್ನು ಮರೆತು ಶಕ್ತಿ ದೊಡ್ಡದೆಂಬಂತೆ ನಡೆಯಬಹುದು; ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನು ನೀತಿಯನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅದು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದನ್ನು ನಿಜವೆಂದು ಭ್ರಮಿಸುವುದು ಇಂಡಿಯಾದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ನಮ್ಮ ಸೀಮೆಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಮೊದಮೊದಲಲ್ಲಿ ಪರದೇಶದಿಂದ ಬಂದ ಸರಕಾರದ ಮುಂದೆ ಗೋಪಾಳ ಬೇಡುವುದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿತು. ಆಮೇಲೆ ಬಂದ ಉಗ್ರವಾದಿಗಳು ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಾವೂ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಬೇಕೆಂದು ತೊಡಗಿದರು. ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ್ಯ ನಮಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ವರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಜನರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅವರನ್ನು ಸರ್ವಕಾಲಕ್ಕೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯೆನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟದನ್ನೇ ಮಾಡಿತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಆದಿಜನಾಂಗಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ಹಾಕಿದರು. ಭಾರತವರ್ಷವು ಅಂಥವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಿಲ್ಲ; ಆದರೂ ಅವರನ್ನು ತುಚ್ಛವಾಗಿ ಎಣಿಸಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಐಕಮತ್ಯ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ನಮಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಬರಬಹುದು; ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬರಲಾರದು. ನಾವು ಒಂದು ಜನಾಂಗವಾಗಿಲ್ಲ; ನಾವು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ; ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಸರಿಯೆಂದು ತೋರುವುದನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ; ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಲ್ಲ; ಅವು ಬೇಕೆನ್ನುತ್ತೇವೆ; ಅವು ಬಂದಾಗ್ಗೆ ಅವುಗಳ

ಜೊತೆಗೆ ಬರುವ ಕೇಡನ್ನು ತಡೆಯಲಾಗದೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಭಾರತವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಜನಾಂಗಭಾವನೆಯು ಬೆಳವಣಿಗೆ ವಿಷಮವಾದ ಪಥದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ನಾನು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಲ್ಲವೆಂದು ಜನರಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಬೇಕು. ನಾನು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಷ್ಟನ್ನೇ ಬೇಕೆನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಒಂದು ಇದೆ, ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ, ಎನ್ನುತ್ತೇನೆ. ಅದು ಯಾವುದೆಂದರೆ ಬಲಿಷ್ಠರು ದುರ್ಬಲರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿರೆನ್ನುವುದು. ಕೊನೆಗಾದರೂ ದುರ್ಬಲರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

೫೫. ವಿಮರ್ಶೆ

ಠಾಕೂರರು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಮಧುಸೂದನದತ್ತನ ಮೇಘನಾದ ವಧ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ತಾವೇ ಹೇಳಿದಾರಷ್ಟೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಅವರು ಆಗಾಗ ಬಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದೊಂದು ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತ ಕೆಲವನ್ನು ಶ್ರೀಮಾನ್ ತಳಕಿನ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರು ಕೆಲವು ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವ ಕಾದಂಬರೀ ಕುಮಾರಸಂಭವ ರಾಮಾಯಣ ಶಾಕುಂತಲ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಸಂಗಗಳಿಂದಲೂ ಪೀಠಿಕೆಗಳಿಂದಲೂ ನಾವು ಕವಿವರರ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಇವರು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಓದಿ ಸುಖಿಸುತ್ತಾರೆ; ಅದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಈ ಭಾವನೆ ಓದಿದ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಬಂದದ್ದಲ್ಲ; ಓದುವ ಕವಿಯ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಹಲವು ವೇಳೆ ಇವರು ಕೊಡುವ ಅರ್ಥದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಅರ್ಥ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇವರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಊಹೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಕ್ಕೂ ಒಂದು ಹೊಸ ಬೆಳಕನ್ನು ತರುತ್ತದೆ. ಜೀವನದ ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನಾದರೂ ಬರೆಯುವಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ

ಠಾಕೂರರು ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಕುಳಿತು ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ ವಿವರವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿ ವಿವರವಾಗಿ ಸೊಗಸಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದುವಂತೆ ಅವನ್ನು ಓದಿ ಆನಂದಪಡುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಓದುವಂದು ವಿಮೃಷ್ಟ ಕೃತಿಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕುತೂಹಲ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ; ಅನುಭವಶಕ್ತಿ ಒಂದು ಮೆಟ್ಟಿಲು ಮಿಗಿಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕವಿ ಭಾವಗೀತಿಕಾ ಕರ್ತೃವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಠಾಕೂರರ ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಭಾವಗೀತೆಗಳು, ಶ್ರೇಷ್ಠ ರೀತಿಯ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು.

೫೬. ಪತ್ರಗಳು

ವಿಮರ್ಶೆಯಂತೆ ಪತ್ರಲೇಖನವೂ ಠಾಕೂರರು ಬಾಲ್ಯದಿಂದ ಕೈಗೊಂಡ ವ್ಯವಸಾಯ. ಇವರು ಜಮೀನ್‌ದಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಪತ್ರಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಇವರು ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಡಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ತಮ್ಮ ಮಿತ್ರರಿಗೆ ಬರೆದ ಅನೇಕ ಪತ್ರಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಇವರ ದಿನದ ಜೀವನದ ವಿಚಾರವನ್ನು, ನುತ್ತ್ರಕಂಡ ಜನದ ಬಾಳಿನಿಂದ ಇವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆದ ಪರಿಣಾಮದ ವಿಚಾರವನ್ನು, ತಮ್ಮ ಕೆಲಸದ ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇವರಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಭಾವನೆಯ ತರಂಗದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು, ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಇವರು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯರೂಪದಂತೆ ಪತ್ರಲೇಖನವೆನ್ನುವುದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಂದ ನಮಗೆ ಬಂದಿರುವ ಪದ್ಧತಿ. ದಿನದಿನದ ನಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಅನುಭವವನ್ನೂ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ವಿಷಯವನ್ನೂ, ಪ್ರಕಟಿಸುವುದಕ್ಕೆಂದಲ್ಲ, ಕೆಳೆಯ ಕಿವಿಗೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆಂದು, ಬರೆದಿಡುವ ಪತ್ರಲೇಖಕನು ಈ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಆದರ್ಶಜೀವಿ. ಉಳಿದವಾಗೆ ಮಾತನಾಡದ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ರೀತಿಯ ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಅವನು ಒಂದು ಕಳೆಯನ್ನು ತರುತ್ತಾನೆ. ಠಾಕೂರರಂತೆ ಬರಹವೇ ಜೀವನವಾಗಿರುವವರ ಪತ್ರಗಳಿಗೆ ಇಂಥ ಕಳೆ ಬರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಉಳಿದ ಕಡೆ ಹೇಳದ ಮಾತನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ಅರ್ಥ

ಮುಂತಾದ್ದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವರು ಸಾಮಗ್ರಿ ಒದಗಿಸ ಬಹುದು ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಂಥವರ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರುಚಿಯಾದ ವಿಷಯ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಠಾಕೂರರ ಎಳೆತನದ ಪತ್ರಗಳು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕುತೂಹಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈಚಿನ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಿರಿಯ ದೊಂದು ಜೀವ ತನ್ನ ಹಿರಿತನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ೮

ಇತರ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳು

೫೭. ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಾರ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ

ಠಾಕೂರರ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರ್ಯ ಸಮಾರಂಭಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಬೆಳೆದ ಹಾಗೆ ಇವರು ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರು, ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ಇವರು ಬರೆದಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಇವರ ಕಾರ್ಯಶಕ್ತಿ ಎಷ್ಟು ಅದ್ಭುತವಾದದ್ದೆಂದು ತೋರಬೇಕು. ಆದರೆ ಈ ಕಾರಣಪುರುಷರ ಒಟ್ಟು ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇವರ ಇತರ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

೫೮. ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವೆ

ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮೊದಲು ಇವರ ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವೆ ಹಿರಿಯದು. ಠಾಕೂರರ ಮನೆತನ ಮೊದಲಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಪರದೇಶೀಯರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯನು ಖಂಡಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಇವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇನ್ನಿಂಥ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ರವೀಂದ್ರನಾಥರು ಎಳೆಯರಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಒಂದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ವಿಷಯ ಅವರ ಜೀವನ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಆಗ್ಗೆ ಅದು ಆಟವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆಟದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಅಭ್ಯಾಸ ಆಮೇಲೆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ನಮ್ಮ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ದೇಶಪ್ರೇಮ ಮೊದಲು ರೂಪುಗೊಂಡದ್ದು ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಜನ್‌ರವರು ಬಂಗಾಳ ದೇಶವನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗ

ಮಾಡಿದಾಗ. ಈ ವೈಸ್‌ರಾಯರು ಇದನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ಭಾವನೆಯಿಂದಲೇ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಆ ಮೊದಲು ನಡೆದಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಂದ ಬಂಗಾಳದ ಜನಕ್ಕೆ ಇದು ಬಂಗಾಳಿಗಳನ್ನು ಎರಡು ವಿಭಾಗಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ದುರಭಿಸಂಧಿಯಿಂದ ಬಂದ ಏರ್ಪಾಡೆಂದು ತೋರಿತು; ಬಂಗಾಳವನ್ನು ಪುನಃ ಒಂದಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಹಲವೆದ್ದಿತು. ಠಾಕೂರರು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು, ಗೀತಗಳನ್ನು ಹಾಡಿದರು, ಜನದ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಉಜ್ವಲಗೊಳಿಸಿದರು. ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಜನರು ಅನುಸರಿಸಿದ ದಾರಿ ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿ ಇವರು ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಮೇಲೆ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದರು. ಇವರ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಸೂಚನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವಸೌಹಾರ್ದದ ವಿಷಯ ಇವರು ಹೇಳಿರುವ ಮಾತು ಈ ಮೊದಲೇ ಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಠಾಕೂರರ ದೇಶ ಪ್ರೇಮ ಈ ವಿಶ್ವಪ್ರೇಮದ ಮಂಜಿನಲ್ಲಿ ದಾರಿತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಅಮೃತಸರೋವರದ ಕೊಲೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇಶವೆಲ್ಲ ಕ್ಷೋಭೆಗೊಂಡಿರುವಾಗ ಇವರು ತಮ್ಮ ದುಃಖವನ್ನೂ ಅಸಮ್ಮತಿಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸರಕಾರದವರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ನೈಟ್‌ಪದವಿಯನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವರು ಬರೆದ ಪತ್ರವು ಧೀರವಾಗಿದೆ, ಗಂಭೀರವಾಗಿದೆ, ಆತ್ಮಗೌರವದಿಂದ ತುಂಬಿ ಹರಿದಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಇವರು ಅಮೆರಿಕಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಹೀನವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಕೆನಡಾ ದೇಶದವರು ಇವರನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಬರಹೇಳಿ ಆಹ್ವಾನ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಇವರು, ನಮ್ಮ ಜನರನ್ನು ನೀವು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ, ನಾನು ಮಾತ್ರ ನಿಮಗೆ ಹೇಗೆ ಬೇಕಾದೇನು, ನಾನು ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದರು. ಠಾಕೂರರಿಗೆ ಅಸಹಕಾರ ಸಮ್ಮತವಲ್ಲ. ಎಂದರೆ ಸಹಕಾರ ಸಮ್ಮತವೆಂದೂ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯಾರೂ ಕೊಡು ವುದರಿಂದ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ನಾವು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿರುವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಯತ್ನಮಾಡಿ ನಮ್ಮ ಬಾಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅಂದೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆನ್ನುವುದು ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನವೆಂಬ ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹೂ. ಅದು ಮರಕ್ಕೆ ತಗುಲುಹಾಕುವ ಲಾಂದರ

ವಲ್ಲ. ಆದದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಸರಕಾರದೊಂದಿಗೆ ವಾದಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ; ನೀವು ನಮಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ ಇದು ನಮಗೆ ಬೇಡ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಪರದೇಶದವರು ನಮ್ಮಮೇಲೆ ದರ್ಪತೋರು ತ್ತಿದಾರಲ್ಲ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವರ ದೇಶದಿಂದ ಬರುವ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸುಡಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಈ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಇವರು ೧೯೨೧ರಲ್ಲಿ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರು ಅಸಹಕಾರವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದಾಗ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ನಿಂತರು; ಅವರೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚೆ ಬೆಳಸಿದರು. ೧೯೦೫ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಸ್ವದೇಶೀ ಚಳವಳಿ ಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಒಂದು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ನಿಂತಾಗ ಜನರಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನ ಉಂಟಾದಂತೆ ಈ ಸಲವೂ ಆಯಿತು. ಅನೇಕರು ಠಾಕೂರರಿಗೆ ದೇಶ ಪ್ರೇಮ ಕಡಮೆ ಎಂದೇ ಹೇಳಿದರು. ಈಚೆಗೆ ಇವರು ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿ ಯವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಂದ ನಡೆದು ಕೊಂಡಿದಾರೆ. ಇದು ಹೇಗಾದರೂ ಠಾಕೂರರ ಪ್ರೇಮ ಎಷ್ಟು ನಿಜ ವಾದದ್ದು ಹಿರಿಯದು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಸಂದೇಹವಿರ ಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. "ಜನಗಣಮನ ಅಧಿನಾಯಕ" ಎಂದು ಮೊದಲಾಗುವ ಇವರ ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರೇಮವು ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯದು. "ಎಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತ ಭಯಶೂನ್ಯ" ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಗೀತವೂ ಹೀಗೆಯೇ. ಠಾಕೂರರು ಬಂಗಾಳದ ಸ್ವದೇಶೀ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವ ವಾಗಿದ್ದರು. ಈಗಲೂ ದೇಶಪ್ರೇಮಿಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಜನರಲ್ಲಿ ಇವರ ಮಾತಿನಿಂದ ಹುರುಪುಗೊಳ್ಳದ ದೇಶಸೇವಕರು ವಿರಳ. ಕವಿವರರು ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು ನಾವು ಈಗ ನಡಸುತ್ತಿದೇವೆ ಎಂದು ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಇದು ಒರಿಯ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತಲ್ಲ. ಮಹಾತ್ಮರು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಠಾಕೂರರ "Leave this chanting and singing and telling of beads (ಭಜನ ಪೂಜನ ಸಾಧನ ಆರಾಧನ)" ಎಂಬ ಪದ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ತಮ್ಮ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ನಾನು ಬಡವನಂತೆ ಬಟ್ಟೆಹಾಕಿ ಕೊಂಡಿಲ್ಲ ಎಂದುಕೊಂಡರು. ಇದಾದಮೇಲೆಯೇ ಅವರು ಪಗಡಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟದ್ದು, ಚಡ್ಡಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದು. ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವೆಯ

ಹಲವು ಮುಖಂಡರ ಹಲವು ಭಾವನೆಗಳು ಹೀಗೆಯೇ ಠಾಕೂರರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಎಚ್ಚತ್ತಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಅವರ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದೇಶಪ್ರೇಮವೂ ದೇಶದ ಶುಭವನ್ನು ಕುರಿತ ಹಲವು ವಿಧವಾದ ವಿಚಾರವೂ ಉಜ್ವಲವಾದ ರೂಪನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಕವಿವರರು ತಾವು ದೇಶಸೇವೆಮಾಡಿರುವುದಲ್ಲದೆ ನೂರು ಜನರನ್ನು ದೇಶಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಡಸಿದಾರೆ.

೫೯. ವಾಗ್ಮಿತೆ

ಠಾಕೂರರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ರೀತಿಯ ಉಪನ್ಯಾಸಕಾರರು. ಒಳ್ಳೆಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯುವ ಮನುಷ್ಯನು ವಾಗ್ಮಿಯಲ್ಲದೆ ಇರಬಹುದು. ವಾಗ್ಮಿಯಾದವನು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಕವಿವರರಲ್ಲಿ ಇವೆರಡು ಶಕ್ತಿಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. ಇವರ ಕಂಠ ಕಂಚಿನ ತಾಳದ ಸ್ವನದಂತೆ ಎತ್ತಿ ಕೇಳುತ್ತದೆ, ಇಂಪಾಗಿದೆ. ಮಾತು ಮುದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ; ವಿಷಯದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಸುಂದರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೇಳುವ ಮುಖ್ಯ ವಿಚಾರ ವನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸಿ ಉದಾಹರಿಸಿ ಒಕ್ಕಣೆ ಹೇಳಿ ಕೇಳಿದವರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗು ವಂತೆ ಕೇಳುವಷ್ಟು ಹಿತವಾಗಿರುವಂತೆ ವಿವರಿಸುವ ಕಲೆ ಇವರ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದು ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವುದು ಇವರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಣಗಳಲ್ಲಿ. ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಈ ಶಕ್ತಿ ಇನ್ನೂ ಅದ್ಭುತವಾದದ್ದೆಂದು ಜನರು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಇವರು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನ ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಇವರು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಕೇಳಬಂದವರು ಸ್ಥಳ ವಿಲ್ಲದೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇವರ ಧೀರವಾದ ಆಕಾರ, ಗಂಭೀರವಾದ ಮುಖಮುದ್ರೆ, ಸುಖವಾದ ಶಾರೀರ, ನಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಹಸ್ತವಿನ್ಯಾಸ ಇವೆಲ್ಲ ಇವರ ಉಪನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ವಾದ ಕಳೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಹತ್ತಾರು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಲ್ಲ ಜನರೂ ಅಲ್ಲದವರೂ ಇವರ ವಾಗ್ಮಿತೆಯಿಂದ ಮುಗ್ಧರಾಗಿದಾರೆ.

೬೦. ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜ

ಠಾಕೂರರು ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸವು ಅದರ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ತಗ್ಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜದ ವೇದಿಯಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮಾತ್ರ ಉಪದೇಶಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ಒಂದು ಕಟ್ಟಳೆಯನ್ನು ಅವರು ನಡಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರವೀಂದ್ರನಾಥರು ಅದನ್ನು ಕಿತ್ತುಹಾಕಿದರು. ಈಚೆಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜವು ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದ ಒಂದು ಭಾಗವೆಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬೆಳಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಠಾಕೂರರ ಮನೆತನದವರೇ ಕಾರಣವೆನ್ನಬಹುದು. ಕೇಶವಚಂದ್ರಸೇನರ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಅತಿಸುಧಾರಣೆಯ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಪಡಿಯಚ್ಚಾಗುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಈ ಶಾಖೆಯವರು ದೇಶೀಯ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳಸಿಕೊಂಡು ಈಗ ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದ ಮುಂದಾಳುಗಳಾಗಿದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬಹು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ತಲೆಮಾರಿನಲ್ಲಿ ರವೀಂದ್ರನಾಥರು ಕಾರಣರು.

೬೧. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ: ಶಾಂತಿನಿಕೇತನ

ರವೀಂದ್ರನಾಥರು ಪ್ರಾಪ್ತವಯಸ್ಕರಾದ ಮೊದಲು ಮಕ್ಕಳ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚನೆಮಾಡಿದಾರೆ. ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕುಲಪತಿಗಳ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯಗುರುಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಬಾಲಕರು ಈಚೆಗೆ ಕವಿಯ ಕನಸಿನ ಚಿತ್ರವಾಗಿ ಕರಗಿಹೋದರು. ಆಂಗ್ಲೇಯರು ಬರುವ ವೇಳೆಗೆ ನಮ್ಮ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುವಿಂದ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಪ್ರವಹಿಸುವ ಜ್ಞಾನವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ದೊಣ್ಣೆ ದಂಡುಕೋಲಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆಂಗ್ಲೇಯ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಆರಂಭವಾದಮೇಲೆ ದಂಡುಕೋಲು ಹೋಯಿತು ದೊಣ್ಣೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮರೆಯಾಯಿತು. ಆದರೆ ವಿದ್ಯೆ ಎನ್ನುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಎಂಬ ಭಾವ ಮತ್ತಷ್ಟು ಬೆಳೆಯಿತು. ಠಾಕೂರರು ಪಾಠಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ವರ್ಷಗಳು ಅವರಿಗೆ ದುಃಖಮಯವಾಗಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತವು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವರು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸುಖದ ದಾರಿಯಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ೧೯೦೨ರಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ

ನಿಕೇತನದ ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಇವರೇ ಇದರ ವಿಚಾರವನ್ನು ಒಂದು ಉಪನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಾರೆ; ಅದರ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಶಾಲೆ ಈಗ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಶಿಶು ವಿಭಾಗ ಒಂದು ಏರ್ಪಾಡಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಒಂದು ಕೊಟಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಪಾಠವನ್ನು ವುದು ಏನೋ ಒಂದು ನಿರ್ಬಂಧವೆಂಬಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳು ವುದಿಲ್ಲ. ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲವಾದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನೂ ಆಯಾ ತರಗತಿಯ ಹುಡುಗರೂ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಮಕ್ಕಳು ಮರದ ನೆರಳಲ್ಲಿಯೋ ಹೂಬಿಸಿಲಲ್ಲಿಯೋ ಹುಲ್ಲಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಪಾಠ ಕಲಿಯುತ್ತಾರೆ. ಪಾಠ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ. ಕಲಿವು ರುಚಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಅದರಿಂದ ಜೀವಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಫಲ ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೆ, ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಠವಾಗಬೇಕೆಂದು ಠಾಕೂರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದನ್ನು ಇವರು ತಮ್ಮ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತಿಹೇಳಿದಾರೆ. ಇದು ಇವರ ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಠಾಕೂರರು ಕವಿಸಹಜವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶಾಲೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣವನ್ನು ತುಂಬಿದಾರೆ. ಬೆಳಗಾಗ ಮಕ್ಕಳು ಸುಪ್ರಭಾತವನ್ನು ಹಾಡುವುದು; ಎರಡು ನಿಮಿಷ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರುವುದು; ವಸಂತೋತ್ಸವ, ಪುಷ್ಯ ಮಾಸದ ಹಬ್ಬ, ಇಂಥ ಹಬ್ಬ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಟದಲ್ಲಿ ಕಲೆತು ಹರ್ಷ ವಾಗಿರುವುದು; ಯಾವುದಾದರೂ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳ ಹಾಡನ್ನು ಕಲಿಯುವುದು, ಹೇಳುವುದು; ಐನೂರು ಜನ ಸೇರಿ ಒಂದು ಮದುವೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲೆಂಬಂತೆ ನಗುತ್ತಿರುವುದು; ಇದೆಲ್ಲ ಈ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಒಂದು ಗುರುಕುಲದಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನ ಉಂಟು. ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಒಂದು ಶಾಖೆಯೇ ಇದೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯಾಧ್ಯಾಪಕರು ಶ್ರೀ ನಂದಾಲಾಲ ಬಸು ಅವರು. ಶ್ರೀ ಅವನೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಶಿಷ್ಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾದವರೆಂದರೆ ಮೈಸೂರಿನ ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರು ನಂದಾಲಾಲ ಬಸುಗಳು. ಇವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕಾದರೆ ಸಂಸ್ಥೆ ಎಷ್ಟು ಹಿರಿಯದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಪರದೇಶದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಮಹನೀಯರು ಈ ಶಾಲೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಬಾಯ್ತುಂಬ

ಹೊಗಳಿದಾರೆ. ನಮ್ಮವರೂ ಕೆಲವರು ಹೊಗಳಿದಾರೆ; ಆದರೆ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಮೆ. ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಕುಂದು ಮಾತ್ರ ಕಂಡು ತೆಗಳಿರುವವರೂ ಇದಾರೆ. ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನವುಳ್ಳವರು ಈ ಪಾಠಶಾಲೆಯಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಕೋಪವನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಇಂಥವರೊಬ್ಬರು ಇದು ಪೂರ್ವದ ಆಶ್ರಮ ಗಳಂತೆ ಇದೆ ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಆಶ್ರಮಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಮರಗಳಿವೆ ಇನ್ನೇನೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ ಎಂದರಂತೆ. ಇಂಥ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯ ಮಾತಿನಿಂದ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಅಳೆದು ಮುಗಿಸುವೆನೆನ್ನುವುದು ಅವಿಶ್ವಾಸದ ಚಿಹ್ನೆ. ಇದರಿಂದ ಹೇಳುವವನ ಮನೋಧರ್ಮ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತಾಗಿ ವಿಷಯ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏನಿಲ್ಲವೆಂದರೂ ಈ ಶಾಲೆ ಧೀರನಾದ ಕವಿವೀರನ ಆಶಾಪೂರ್ಣವಾದ ಒಂದು ಯತ್ನ, ಒಂದು ಉದ್ಯಮ. ನಮ್ಮ ದೇಶದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಕ್ರಮ ಇನ್ನೂ ಸರಿಯಾದ ದಾರಿಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಅದು ಸರಿಯಾದ ದಾರಿಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ನಿರ್ವಿವಾದವಾದ ಅಂಶ. ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ನೂರು ಜನ ಹುಡುಗರು ಹುಡುಗಿಯರು ಇದಾರೆ; ಐವತ್ತು ಜನ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೂ ಉಪಾಧ್ಯಾಯಿನಿಯರೂ ಇದಾರೆ; ಇವರೆಲ್ಲ ಜಾತಿಕುಲಗಳ ಭೇದವನ್ನೆಣಿ ಸದೆ ಭಾರತವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳೆಂಬ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸೋದರ ಸೋದರಿಯರಂತೆ ಜೊತೆಯಾಗಿ ಸೌಹಾರ್ದದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತ ಹಿರಿಯನಾದ ಕವಿಯೊಬ್ಬನ ಕನಸನ್ನು ಅವನೆದುರಿಗೆ ನಿಜವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

೬೨. ವಿಶ್ವಭಾರತಿ

ಕವಿವರರು ದೇಶವಿದೇಶಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾವ ಮೂಡಿತು. ಈಗ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳು ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬೆಳಸುವ ಅಥವಾ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸರಕಾರ

ದಿಂದ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಇವು ನಮ್ಮ ಜನಕ್ಕೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಹರಡುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿವೆ. ಸೋತ ಜನವೆಂದರೂ ನಮಗೆ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವಿದೆ. ಅದರ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಬಹು ಕಾಲದಿಂದ ಬೆಳೆದ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇದೆ. ಅದನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಒಂದು ಸರಸ್ವತೀಪೀಠ ಇರಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬಂದು ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವುದಿದ್ದರೆ ಹೇಳಬೇಕು, ಕೇಳುವುದಿದ್ದರೆ ಕೇಳಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಠಾಕೂರರು ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಾವೇ ಏರ್ಪಡಿಸುವುದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಶಾಲೆಯ ಮೇಲಣ ಕಟ್ಟಡವಾಗಿ ಒಂದು ಸರಸ್ವತೀಪೀಠವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಭಾರತಿ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ೧೯೨೧ರಲ್ಲಿ ಠಾಕೂರರ ಮಿತ್ರರು ಆಗ ನಮ್ಮ ಮೈಸೂರಿನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ವೈಸ್‌ಛಾನ್ಸಲರಾಗಿದ್ದ ಸರ್ ವ್ರಜೇಂದ್ರನಾಥ ಶೀಲರಿಂದ ಇದರ ಆರಂಭೋತ್ಸವವು ಜರುಗಿತು. ಶ್ರೀ ವಿಂಟರ್‌ನಿಟ್ಸ್, ಸ್ಟೆನ್ ಕೋನೋ, ಸಿಲ್ವೇನ್ ಲೆವಿ ಮೊದಲಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಡಿದಾರೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮಿತ್ರಸಮಾಜದ ಪ್ರಮುಖರು ಹಣಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಪರವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಡಲು ನಿಲ್ಲಿಸಿದಾರೆ. ಈ ಪೀಠದ ಕಡೆಯಿಂದ "ವಿಶ್ವಭಾರತಿ" ಎಂಬುದೊಂದು ತ್ರೈಮಾಸಿಕ ಪತ್ರಿಕೆ ಹೊರಡುತ್ತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಲೇಖನಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ವಿಶ್ವಭಾರತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹಾಗೆ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕ ಭಾಂಡಾರವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಪಂಡಿತರು ಸಂಶೋಧನಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಾರೆ, ಹಲವರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟದ ವಿಷಯವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅನ್ವೇಷಣದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗುರುವರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಿಧುಶೇಖರ ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯರು ಒಬ್ಬರು. ಠಾಕೂರರು ಹೋದ ವರುಷ ಪರ್ಷಿಯಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಬಂದ ಈಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪರ್ಷಿಯಾದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಶ್ರೀ ದಾವೂದ್ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದಾರೆ. ಇದು ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದ ಸಂಸ್ಥೆ; ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

೬೩. ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಂಘಟನ

ಠಾಕೂರರು ತಾವು ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಇತರರಿಂದ ಮಾಡಿಸಿಯೂ ಮಾಡಿಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಜಪಾನ್ ದೇಶಕ್ಕೂ ಪರ್ಷಿಯಾ ದೇಶಕ್ಕೂ ಹೋಗಿ ಕವಿವರರು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಏಷ್ಯಾಖಂಡದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅವರಿಂದ ಏನನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ; ದುರ್ಬಲನನ್ನು ಬಡಿದು ಬಾಯಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ನೀತಿ ನಮಗೆ ತರವಲ್ಲ, ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ವಿಶ್ವಪ್ರೇಮದ ಪಥದಲ್ಲಿ ನಡೆದರು, ನಾವು ಈಗ ನಡೆಯಬೇಕಾದದ್ದು ಅದೇ ಪಥ ಎಂದು ಸಾರಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಚ್ಯ ದೇಶಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಏರ್ಪಾಡಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಕೈಯುಳ್ಳಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ವಹಿಸಿ ದುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ವರುಷಗಳ ಹಿಂದೆ "National University" ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ಏರ್ಪಟ್ಟಾಗ ಠಾಕೂರರು ಅದಕ್ಕೆ ವೈಸ್‌ಛಾನ್ಸಲರ್ ಆದರು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾರತವರ್ಷದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹರಡಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸುವ ಒಂದು ಸಂಘಕ್ಕೆ ಇವರು ಪುರೋಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡು ವರುಷದ ಹಿಂದೆ ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಬಲಿದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರ ಕಟ್ಟಡ ನಾಟ್ಯ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಹಿಂದೆಬಿದ್ದಿರುವ ಪ್ರಾಚ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಎಚ್ಚೆತ್ತು ಒಂದಾಗಿ ನಡೆದು ಹಿಂದಣ ವೈಭವವನ್ನು ಮರಳಿ ಕಾಣಬೇಕೆಂಬ ಹಲ್ಲವಿಯನ್ನು ಇವರು ತಮ್ಮ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಇರುವರು. ಪ್ರಾಚ್ಯಜನಾಂಗಗಳ ಸಂಘಟನದ ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಕಂಡ ಮುಖಂಡರಲ್ಲಿ ಠಾಕೂರ ಕವಿವರರು ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಕನಸನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇನ್ನು ಯಾರಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಇವರು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

೬೪. ಗ್ರಾಮೋಜ್ಜೀವನ

ವಿಶ್ವಭಾರತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹಾಗೆ ಠಾಕೂರರು ಶ್ರೀನಿಕೇತನ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಗ್ರಾಮೋಜ್ಜೀವನ ಕೇಂದ್ರವೊಂದನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ಗ್ರಾಮಗಳೇ ಜನಜೀವನದ ಮೂಲ

ಸಂಸ್ಥೆಗಳು. ಸರಕಾರದವರು ಏನುಮಾಡಿದರೂ ಬಿಟ್ಟರೂ ಗ್ರಾಮದವರು
ತಮ್ಮ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ತಾವು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗಲೂ ನಮ್ಮ
ಜನ ಸುಖಿಗಳಾಗಬೇಕಾದರೆ ಗ್ರಾಮಗಳು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿ
ಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕು, ಎಂದು ಇವರದು ಮೊದಲಿಂದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.
ಶ್ರೀನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ಇವರು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂದಿದಾರೆ.
ಗ್ರಾಮೋಜ್ಜೀವನವೆಂದರೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂಬ
ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. ಹೊಸ ರೀತಿಯ ಉಳುಮೆ, ಹೊಸ ಹೊಸ ಬೆಳೆ, ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ
ಬೇಕಾದ ಸಂಶೋಧನ ಅನ್ವೇಷಣ, ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು
ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದು, ಹೊಸವು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು
ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು, ದನಗಳು ಕುರಿಗಳು ಇವುಗಳ ಪೋಷಣೆಯನ್ನು
ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭ ಬರುವಂತೆ ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವುದು; ಇದೆಲ್ಲ
ಈ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕೃಷಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೊಬ್ಬರು
ಈಗ ಒಂದೆರಡು ವರುಷಗಳವರೆಗೆ ಮುಖಂಡರಾಗಿದ್ದರು; ಈಗ ಇಲ್ಲಿಯವರೇ
ಒಬ್ಬರು ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನ್ವೇಷಕರಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ
ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಪದವಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವಂಥವರು.
ಇಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಒಂದೆರಡಲ್ಲ. ಬಟ್ಟೆಯ ಕೆಲಸ, ಮರ
ಗೆಲಸ, ಚರ್ಮದ ಕೆಲಸ, ಕೊಂಬಿನ ಕೆಲಸ, ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಪ
ಯೋಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಕೆಲಸ, ಭೋಗಿಗಳು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಬಹುದಾದ ಚಿತ್ರದ ಕೆಲಸ,
ಹೀಗೆ ವಿಧ ವಿಧವಾದ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದ
ಜನರಿಗೆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಪ್ರದರ್ಶನ
ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಕಡೆ ಇಂಥ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಇರುವು
ದೆಂದರೆ ಕಲಾಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಒಂದು ಆವರಣ ಚಿಹ್ನೆ: ಗೋಡೆಗಳಮೇಲೆ
ಇರುವ ಚಿತ್ರಗಳು, ಕವಿತೆಗಳು; ನೆಲದಮೇಲೆ ಹಾಕಿರುವ ರಂಗವಲ್ಲಿ;
ಒಂದು ಚಿತ್ರಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಠಾಕೂರರು ಉಳುವಂತೆ ಗಿಡಹಾಕುವಂತೆ
ಮುಂತಾಗಿ ಚಿತ್ರಗಳು, ಆ ಕೊನೆ ಈ ಕೊನೆಗೆ ಬಂಗಾಳಿಯ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ
ಬರೆದಿರುವ ಅವರ ಕವಿತೆಯೊಂದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸರಕಾರ ಏರ್ಪಡಿಸು
ವುದಕ್ಕೆ ಅಂಜಬಹುದಾದ ಖರ್ಚಿನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಠಾಕೂರರು ತಮ್ಮ

ಒಬ್ಬರ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಆರಂಭಿಸಿದಾರೆ. ಸರಕಾರದ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಲಾಗದ ಒಂದು ಶ್ರದ್ಧೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬ ಕವಿಯ ಕಲಾಪ್ರೇಮದ ಬೆಳಕು ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಠಾಕೂರರು ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಊಹೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣುವವರಲ್ಲ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತರಬಲ್ಲವರೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಹರಡಿದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಗ್ರಾಮಗಳ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವಾದ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಉಂಟಾಗುವುದೆನ್ನುವುದು ನಿರ್ವಿವಾದವಾದ ವಿಷಯ.

೭೫. ಸಂಗೀತ

ಕವಿವರರು ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದರು; ಅಣ್ಣ ಜ್ಯೋತಿರಿಂದ್ರನ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಮಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ನೋಡಿದರು. ಆಮೇಲಿನ ಇವರ ಕವನದಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಗೀತ; ಕವಿ ಹಾಡುತ್ತಾ ಬರೆದದ್ದು, ಹಾಡುವುದಕ್ಕೇ ರಚಿಸಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಇವರು ತಮ್ಮ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡಿ ಹೇಳುವುದು ಬಹಳ ಇಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಕೇಳಿದವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈಗಲೂ ಇವರು ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಗತಿಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವರ ಗೀತೆಗಳ ರಾಗವನ್ನು ಇವರ ಸಂಬಂಧದ ದಿನೇಂದ್ರನಾಥರು ಸ್ವರಮಾಡಿ ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರಂತೆ. ಇವರ ಶಾಲೆಯ ಹಬ್ಬ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸೇರಿ ಹಾಡಬೇಕೆಂದು ಬರೆದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಇವರಿಂದ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರು ಕಲಿತು ಉಳಿದವರಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಗೀತ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಗುಂಪಿನಿಂದ ಹಾಡಿದಾಗಲೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಲವು ಕಂಠಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದು ಗಾನಗತಿಯನ್ನು ಸಮರಸದಿಂದ ತರುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಗತಿಯಾದರೂ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಸೊಗಸನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಂಥದರಲ್ಲಿ ಠಾಕೂರರ ಊಹೆ ಹುಡುಕಿ ತಂದ ಚಿತ್ರ ಚಿತ್ರವಾದ ಗತಿಗಳು ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿರಬಹುದೆಂಬುದು ಅನುಭವೈಕವೇದ್ಯ. ಠಾಕೂರರು ಬಂಗಾಳದ ಸಂಗೀತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅಸಾಧಾರಣವೂ ಆನಂದದಾಯಕವೂ ಆದ ಗಾನ

ಗತಿಗಳಿಂದ ವಿಸ್ತಾರಪಡಿಸಿದಾರೆ; ಕವಿಯಲ್ಲದ ಸಂಗೀತಗಾರನಿಂದಾಗಲಿ ಸಂಗೀತವನ್ನರಿಯದ ಕವಿಯಿಂದಲಾಗಲಿ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾವರಾಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ತಮ್ಮ ಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಲೆಗಳ ಸುಖವನ್ನು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದಾರೆ.

೬೬. ನಾಟಕರಂಗ

ಇವರು ನಾಟಕರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ಮಾರ್ಪಾಡು ಇದರಂತೆಯೇ ಸ್ತೋತ್ರಾರ್ಹವಾದದ್ದು. ನಮ್ಮ ಸೀಮೆಯ ನಗರಗಳ ಈಗಣ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಾಟಕದ ಪರದೆ ಪೋಷಾಕು ನಾವು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಅನುಕರಣದಿಂದ ತಂದುಕೊಂಡಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಒಳ್ಳೆಯ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಈ ರೀತಿಯ ಹೆಚ್ಚು ಖರ್ಚಿನ ಕಾರುಬಾರು ಅನವಶ್ಯಕ. ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬರುವವರಿಗೆ ಸಹೃದಯತೆಯಿಂದ ಬರುವ ತಲ್ಲೀನತೆ ಮುಖ್ಯ. ಪರದೆ ಪೋಷಾಕಿನಿಂದ ಈ ತಲ್ಲೀನತೆ ಬರಲಾರದು. ಇದು ಠಾಕೂರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಇವರು ತಮ್ಮ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸಾಮಾನಿಲ್ಲದೆ ಅಭಿನಯಕ್ಕೆ ತಂದಿದ್ದಾರೆ; ತಾವೂ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿ ನಾಟಕಗಳ ಅಭಿನಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ನೋಡಿರುವವರು ಇವರ ನಾಟಕವೂ ನಟನೆಯೂ ಬಹು ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಮುಖ್ಯ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ನಾಟಕದ ಸುಖ ನಟನನ್ನೂ ಕತೆಯ ರಸವನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು, ಪರದೆ ಪೋಷಾಕನ್ನಲ್ಲ, ಎಂದು ಇವರು ತೋರಿಸಿರುವುದು ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯ. ಇದು ನಾಟಕದ ಪೂರ್ವದ ಸ್ಥಿತಿ; ಹಾಗೆಯೇ ಆಧುನಿಕ ನಾಟಕದ ಧ್ಯೇಯ. ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಠಾಕೂರರ ರಂಗ ಸನ್ನಾಹವು ಬಹಳ ಸಹಾಯಮಾಡಿದೆ.

೬೭. ಚಿತ್ರಕಲೆ

ಇಷ್ಟು ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವುಳ್ಳ ಇವರಿಗೆ ಚಿತ್ರಕಲೆಯೂ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದಿದೆ. ಇವರು ಇದಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿದ್ದು ಈಚೆಗೆ. ಎರಡು ವರುಷದ ಹಿಂದೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದಾಗ್ಗೆ ಇವರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದಾರೆ

ಎಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಇವರು ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದರು. ಠಾಕೂರರು ಯಾರಲ್ಲೂ ಚಿತ್ರಕರ್ಮವನ್ನು ಕಲಿತವರಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಅನೇಕರಿಗೆ ಈ ಚಿತ್ರಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಪನಂಬಿಕೆ. ಸಾಲದ್ದಕ್ಕೆ ಈ ಚಿತ್ರಗಳು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ಬರೆದುವಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಇವರ ಚಿತ್ರಗಳ ವಿಷಯ ಬಹಳ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಹೋದ ವರುಷ ಕಲಿಕತ್ತೆಯ "ಮಾಡರ್ನ್ ರೆವ್ಯೂ" ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಪ್ರತಿಮಾಡಿ ಹಾಕಿದ್ದರು. ಇವುಗಳ ಭಾವನೆ ವಿಚಿತ್ರವಾದದ್ದೆಂದೂ ಅದನ್ನು ತಂದಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕೌಶಲ್ಯವಿದೆಯೆಂದೂ ಯಾರಾದರೂ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣದಿದ್ದರೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಚಿತ್ರ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಿಲಕ್ಷಣ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಆಕಾರದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿವೆಯೆನ್ನುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ನಿಮ್ಮ ಚಿತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವೇನು ಎಂದು ಕೇಳಿದವರಿಗೆ ಠಾಕೂರರು ಅರ್ಥ ಇದು ಎಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲ; ಅದನ್ನು ನೀವೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದಿದಾರೆ. ಈ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚದವರೂ ಕೂಡ ಎಪ್ಪತ್ತು ವರುಷ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕಲೆಗೆ ಕೈಹಾಕಿದ ಕವಿವರರ ಊಹೆ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಹಿರಿಯವೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾವದಿಂದ ಹೊರಟರೆ ಚಿತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಗಬಹುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವವರು ಭಾವ ರಸಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದ ಮಂಕರಲ್ಲ; ಒಳ್ಳೆಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅರಿಯದ ಮೂಢರಲ್ಲ; ಊಹಾವಂತರು, ಕಲಾಭಿಜ್ಞರು. ಇವರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಬರೆದದ್ದಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಎಂದು ಈ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಮ್ಮೆದುರಿಗೆ ಇಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಗುಣವಿರಬೇಕು ನೋಡೋಣ ಎನ್ನುವುದೆ ಆ ಭಾವ. ಇಲ್ಲಿ ನಾನು ಇಷ್ಟನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಈ ಚಿತ್ರಗಳು ಬಹು ಜನ ಹೇಳುವಂತೆ ನಿರುಪಯುಕ್ತವಾದುವಲ್ಲ; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗಿದೆ.

———

ಅಧ್ಯಾಯ ೮

ಸಂಭಾವನೆ

೬೮. ವ್ಯಂಜಕ ಕಾವ್ಯ, ಕಥೆ

ಠಾಕೂರರ ಕಾವ್ಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಂಜಕ ಕಾವ್ಯ ಅಥವಾ ಕಥೆ. ಇವರ ಕಾವ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯ ಇವರ ಜೀವನದ ಅವಸ್ಥೆ ಭಾವಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದು. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲದ್ದು ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕತೆ ಇವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಭಾವವನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬಂದಿದೆ; ಆದರೆ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಮರೆದಿರುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಠಾಕೂರರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗೀತಿಕಾ ಕರ್ತರು. ಇಂಥ ಬರಹದಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಜೀವನದ ಒಂದು ನೋವು ಒಂದು ನಲಿವು, ಒಂದು ಬೇನೆ ಒಂದು ಬಯಕೆ, ಒಂದು ಹಸಿವು ಒಂದು ಹಾರೈಕೆ, ತೀವ್ರವಾದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಹೇಳುವವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಗುರಮಾಡುತ್ತದೆ, ಕೇಳುವವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮೋಹಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಜೀವ ಇರುವುದು ಕವಿಯ ಅನುಭವದ ಯಾಥಾರ್ಥ್ಯದಿಂದ, ಅವನ ಭಾವನೆಯ ತೈಕ್ಷ್ಣ್ಯದಿಂದ, ಅವನ ಆತ್ಮವ್ಯಂಜನದ ಕೌಶಲದಿಂದ. ಇಂಥ ಕವಿತೆ ಒಬ್ಬನ ಅನುಭವದಿಂದ ಹೊರಟು ಸಾವಿರ ಜನರ ಅನುಭವವನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸುತ್ತದೆ, ಮಾನವನ ಅನುಭವಕ್ಕೇ ಬಾಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನದ ನಿಲುವಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಎರಡು ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಒಬ್ಬ ಕವಿ ತನ್ನದಾದ ಅನುಭವವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತು ಹಾಡಿ ಎಲ್ಲ ಜೀವಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ; ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಎಲ್ಲ ಜೀವಗಳ ಭಾವವನ್ನೂ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿ ಆ ನೋವು ನಗೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ, ಹೀಗೆ ಇತರ ಜೀವಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕಾಳಿದಾಸನದು ಷೇಕ್ಸ್ಪಿಯರದು ಈ ಎರಡನೆಯ ದಾರಿ; ವರ್ಣನೆಯ ದಾರಿ. ಷೆಲ್ಲಿಯದು ಠಾಕೂರರದು ಮೊದಲನೆಯದು, ವ್ಯಂಜನೆಯದು. ವರ್ಣನೆಯ ಕವಿ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಊಹಿಸುವುದೆಷ್ಟೋ ಅಷ್ಟೇ. ಆಮೇಲೆ ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಬರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದಾನೋ ಎಂಬಂತೆ ತಾನು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ

ಮರೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ವ್ಯಂಜನೆಯು ಕವಿ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಊಹಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಅದರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಾತನ್ನೂ ಇಡುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ದಾರಿ ಮೇಲು ಇನ್ನೊಂದು ದಾರಿ ಕೀಳು ಎಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಕವಿ ಶಕ್ತನಾದರೆ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಾಟಕ ಬರುತ್ತದೆ; ಒಂದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಗೀತ. ತಿಳಿಯುದವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪದ್ಧತಿಯೂ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದರಿಂದಲಾದರೂ ಬರುವ ಸಿದ್ಧಿ ಒಂದೇ: ಅನುಭವವು ರಸದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು; ಆ ರಸ ಇನ್ನೊಂದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅಲ್ಲಿ ಆ ಅನುಭವವನ್ನು ಉತ್ಪಾದನ ಮಾಡುವುದು. ಠಾಕೂರರ ಕಾವ್ಯ ಕತೆ ವ್ಯಂಜನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುವು. ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿರುವ ಮಟ್ಟ ಇವರಿಗೆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಇವರ ನಾಟಕಗಳು ಕಾವ್ಯ ಅಥವಾ ಕತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸುಂದರವಾದುವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

೬೯. ಸಾಮಗ್ರಿಯ ವೈಪುಲ್ಯ

ಈ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ವೈಪುಲ್ಯ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದದ್ದು. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋರಿದ ಯಾವ ವಿಷಯ ವನ್ನೂ ಇವರು ಬರೆಯದೆ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಅವಸ್ಥೆ ಗಳು, ತಾವು ನೋಡಿದ ಜನರ ಜೀವನದ ವಿಷಯಗಳು, ಜನಜೀವನದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ತಮಗೆ ತೋರಿದ ಭಾವನೆಗಳು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಇವರು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದುಕಡೆ ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲವುಳ್ಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ವಸ್ತುವಾಗುತ್ತದೆ. ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಜೀವನದ ರಸವತ್ತಾದ ಸನ್ನಿವೇಶವೂ ಶುಷ್ಕವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ; ರಾಗವೈಶಾಲ್ಯ ದಿಂದ ಬಣಬಾಳಿನಲ್ಲಿಯೇ ರಸವು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಠಾಕೂರರು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ತಾವು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವರಾದರೂ ಚೇತನದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ತರುಣರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ನಿಜ. ಜೀವನದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಇವರು ತಾರುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಜವಾದ ತಾರುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ಈಗಲೂ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಇವರ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಮಗ್ರಿ ಅನಂತ.

ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಇವರು ಕೇವಲ ರುಚಿಗೋಸ್ಕರ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಓದಿ ತಿಳಿದಿದಾರೆ; ಪೂರ್ವ ಕಾಲದ್ದೆನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ವಿದ್ವತ್ ಕಲ್ಪವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದಾರೆ. ಇವರ ಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತುವೈವಿಧ್ಯ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ವಿಸ್ಮಯಪಡಿಸುವಂತಿದೆ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋರಿದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬರೆದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿ ಇರುವಂತೆ ಅನೇಕರಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಪುನರುಕ್ತಿ ಇರುವುದೂ ನಿಜವೆ. ಆದರೆ ಅದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಕಾಣುವಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ವಸಂತದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಕವಿತೆಯಿದ್ದರೆ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಭಾವ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಮಂದ ಮಾರುತವೂ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಹೂವೂ ಬರಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದರಿಂದ ಕವಿತೆ ಪುನರುಕ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿಯ ಸಂಗತಿಗಳಂತೆ ಈ ಕವಿತೆಗಳು ಬಲ್ಲವರಿಗೆ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅಷ್ಟು ಕಡಮೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಬರೆಯಬೇಕಾದದ್ದೇನು ಎನ್ನಬಹುದು. ಕವಿಯ ಭಾವನೆಯ ವೇಗಕ್ಕೆ ಆಗ ಆ ಬರಹ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ. ತುಂಬ ಬರೆದಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗ ಕೆಲವರಿಗೆ ರುಚಿಸುತ್ತದೆ, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಭಾಗ ಇತರರಿಗೆ ರುಚಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾರೂ ಯಾವ ಭಾಗವನ್ನೂ ಬೇಡವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ, ತಮಗೆ ರುಚಿಸಿದ್ದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕೆಲವು ಭಾಗ ಬಹು ಕಡಮೆ ಜನಕ್ಕೆ ರುಚಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದಲೂ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಕವಿಗೆ ನಾವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಬರವಣಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವನ್ನು ಬರೆಯುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು.

೨೦. ಶಬ್ದಭಾಂಡಾರ, ಶೈಲಿ

ವಸ್ತುವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಹಾಗೆ ಠಾಕೂರರ ಶಬ್ದಭಾಂಡಾರವೂ ಅನ್ಯಾದೃಶವಾದದ್ದು. ಇವರಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಬರವಣಿಗೆಯ ಬಂಗಾಳಿ ತುಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿತ್ತಂತೆ. ಇವರೂ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ತತ್ವವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಬಂದಷ್ಟು ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾರೆ.

ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ತುಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಹಿಂತೆಗೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದರೊಂದಿಗೆ ಬಳಕೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ತುಂಬಾ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾರೆ. ಶೈಲಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣಬದ್ಧವಾಗಿಯೋ ಸರಳವಾಗಿ ಬಳಕೆಯದಾಗಿಯೋ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೊಸ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಇವರ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಇವರು ಬಂಗಾಳಿಯನ್ನು ಕೆಡಿಸುತ್ತಿದಾರೆ ಎಂದವರುಂಟು. ಠಾಕೂರರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟಂತೆ ಕೆಡುವುದಕ್ಕೆ ಭಾಷೆ ಪುಣ್ಯಮಾಡಿರಬೇಕು. ಈ ವಿಚಾರ ಬಂಗಾಳಿಯನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಆದರೆ ಠಾಕೂರರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವೇನೆಂದರೆ, ಇವರ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನ ಬರವಣಿಗೆಯೂ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಇವರ ಗೀತಾಂಜಲಿಯ ಅಥವಾ ಸಾಧನಾಗ್ರಂಥದ ಭಾಷೆ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಆಂಗ್ಲ ಲೇಖಕರ ಭಾಷೆಗೆ ಸಮನಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಾತಿನ ಎಲ್ಲ ಒಣ್ಣಬೆರಗುಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದ ಲೇಖಕನ ಉಕ್ತಿಕೌಶಲ. ಪದದ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ, ವಾಕ್ಯದ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ, ಭಾವದ ಪ್ರತಿಪಾದನದಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಒಂದು ಮಾತು ಅರ್ಧ ಮಾತು ಲೇಖಕನು ಆಂಗ್ಲೇಯನಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಟ್ಟಿನ ಬರವಣಿಗೆ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಆಂಗ್ಲೇಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಮಟ್ಟಲನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇವರ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಓದಿರುವವರು ಇವರ ಈ ಉಭಯಭಾಷಾವಿಶಾರದತೆಯನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಅಪೂರ್ವವಾದ ವಿಷಯ. ಒಬ್ಬನೇ ಕವಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಇಂಥ ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಭಾವವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿಯೂ ಸೊಗಸಾಗಿಯೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ ಎರಡು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇಷ್ಟು ಎತ್ತರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿರುವುದು ಒಂದು ಪವಾಡವೆಂದು ಆಂಗ್ಲೇಯ ವಿದ್ವಾಂಸರೊಬ್ಬರು ಹೇಳಿದಾರೆ.

೭೧. ಛಂದಸ್ಸು : ಹೊಸ ದಾರಿ

ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಠಾಕೂರರು ಹೊಸ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಹಿಂತೆಗೆಯಲಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಠಾಕೂರರು

ತಂದ ಮಾರ್ಪಾಡು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪದ್ಯರೂಪಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ದ್ದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸ ವಾಡಿಕೆ. ಇದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸದ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನ ಪದ್ಯಗಳ ರೀತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು ಸುಲಭವಾಯಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಇವರು ಹಲವು ಹೊಸ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ವಾಡಿಕೆಗೆ ತಂದರಂತೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇವರು ಹಸಾಂತವನ್ನು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದು ಒಂದು. ಮೂರನೆಯ ಅಕ್ಷರವಾಗಿ ಬರುವ ರಕಾರವು ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಾಕ್ಷರವಾಗುತ್ತದೆ. (ದಿನೇರ ಎಂಬ ಬರಹ ದಿನೇರ್ ಎಂದು ಓದುತ್ತದೆ.) ಆದರೂ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಪೂರ್ಣಾಕ್ಷರವಾಗಿಯೇ ಗಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು, ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣದಂತೆ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಓದುವುದರಿಂದ ಮಾತಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮೃದುವಾಗುತ್ತದೆ. ಠಾಕೂರರು ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ಅರ್ಧಾಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಧಾಕ್ಷರದ ಬೆಲೆಯನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟರು. ಇದರಿಂದ ಓದುವಲ್ಲಿ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಗಿಬಂದಿತು. ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಮಾಡಿದಾಗ ಬಹು ಜನ ಠಾಕೂರರನ್ನು ದೂಷಿಸಿದರಂತೆ. ಅವರು ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಶಬ್ದರೂಪಗಳನ್ನೂ ಇವರೇ ಆರಂಭಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಬಂಗಾಳಿಯನ್ನು ಬಲ್ಲವರು ಮಾತ್ರ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ನಮಗೆ ಬೇಕಾದ ವಿಷಯವೇನೆಂದರೆ ಕವಿವರರು ಅನೇಕ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಬಂಗಾಳಿಯ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಪಡಿಸಿದರು. ಈಗಲೂ ಇವರ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇವರಂತೆ ಬರೆಯಬಲ್ಲವರಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಠಾಕೂರರು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣ ಗದ್ಯವನ್ನೂ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ನಿಯತಗತಿಯ ಗದ್ಯವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾರೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಈ ಪದ್ಯಗದ್ಯವು ನಿಯಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳ ಒಂದು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಸಂಮಿಶ್ರಣವಾಗಿ ಕಂಡು ಕಿವಿಗೆ ಇಂಪಾಗಿ ಕೇಳುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸವಿಲ್ಲ, ನಿಯತವಾದ ಪ್ರಸ್ತಾರವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದು ಸಾಧಾರಣವಾದ ಗದ್ಯವೆಂದು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ; ಕಾವ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿರುವ ರೀತಿ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪದ್ಯಸಮವಾದ ಗದ್ಯ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ

ಕವಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರತಕ್ಕದ್ದೇ. ಆದರೆ ಇವರು ಬರೆದಿರುವಷ್ಟು ಸೊಗಸಾಗಿ ಬೈಬಲಿನಲ್ಲಿ ಹೊರತು ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಯಾರೂ ಬರೆದಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಆಂಗ್ಲೇಯ ವಿಮರ್ಶಕರೇ ಠಾಕೂರರ ಈ ಕೌಶಲವನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೊಗಳಿದಾರೆ. ಇಂಗ್ಲೀಷು ಮಾತೃಭಾಷೆಯಲ್ಲದಿರುವ ಕವಿವರರು ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾ ಇಷ್ಟು ಸೊಗಸಾದ ಶಬ್ದಸರಣಿಯನ್ನೂ ಪದಗುಂಫನವನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇ ಸರಿ. ಸಹಜವಾದ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಗೆ ಬೇರೆಯದೆಂಬ ಭಾಷೆ ಕಲಿಯುವವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಬೇರೆಯದು; ಕಲಿತಮೇಲೆ ತನ್ನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ತನ್ನದಲ್ಲದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಗೆ ಮಾತಿನ ಮಾಯೆ ತಾನಾಗಿ ಒದಗಿಬರುತ್ತದೆ.

೭೨ ಸೌಂದರ್ಯೋಪಾಸನ

ಈ ಕವಿತೆಯೆಲ್ಲದರ ತಳಹದಿ ಸಹಜವಾದ ಸೌಂದರ್ಯೋಪಾಸನೆ. ಎಳೆಯ ಮಗುವಾಗಿದ್ದಾಗ ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿದ ಮಾತು "ಜಲ್‌ಪಡೇ ಪಾತಾನಡೇ" "ನೀರು ಉದುರುತ್ತದೆ ಎಲೆ ಅದುರುತ್ತದೆ." ಮಾತುಗಳ ಪ್ರಾಸ, ಅದು ನೀರು ಎಲೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತಿರುವುದು, ಈ ಎರಡೂ ಎಳದಾಗಿದ್ದ ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿದುವು. ಹುಡುಗನಾಗಿದ್ದಾಗ ಇವರು ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದದ್ದು ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಮಲಗಿ: ಹುಲ್ಲು ಮರ ಬಳ್ಳಿ, ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಹಾರುವ ಹಕ್ಕಿ, ಇವು ಈ ಚೇತನದೊಂದಿಗೆ ಎಳೆಯತನದಿಂದಲೂ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬೆಳಸಿದವು. ಕವಿಗೆ ಈಗಲೂ ಬೆಳದಿಂಗಳೆಂದರೆ ಬಹಳ ಪ್ರೇಮವಂತೆ. ತಿಂಗಳ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಹೊರಗಡೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಾರಂತೆ. ಈ ಸಹಜವಾದ ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಇವರು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಬೆಳಸಿಕೊಂಡಿದಾರೆ; ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಭಾವನೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಕೋಚಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜೀವನವನ್ನು ಶುಷ್ಕವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಇವರು ಪ್ರಣಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಚತುರ್ದಶಪದಿಗಳು ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಬಹು ಕ್ರೂರವಾದ ಟೀಕೆಗೆ ಗುರಿಯಾದವು. ಆದರೆ ಕವಿಯ ಸೌಂದರ್ಯೋಪಾಸನೆ ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಹೊರಗಣ ಸೌಂದರ್ಯದ ಮೂಲಕ ಅದು ಆತ್ಮದ

ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಮೋಹಗೊಳಿಸುವ ಸೌಂದರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೌಂದರ್ಯ. ಅದು ಊರ್ವಶಿಯಂತೆ ಎಡದ ಕೈಯಲ್ಲಿ ವಿಷದ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿದೆ; ಒಲದ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಅಮೃತವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದೆ. ಮೋಹದಷ್ಟಕ್ಕೆ ಮರುಳಾಗಿ ಆತ್ಮವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ತೆರುವವನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಆ ಎಡದ ಕೈಯ ವಿಷದ ರಸ. ಧೀರವಾದ ಜೀವ ಇದನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅರ್ಜುನನಂತೆ ಚಿತ್ರೆಯಂತೆ ಅದು ಮೆಯ್ಯ ಸೊಗಸಿನ ಮೇರೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ಬಾಳಿನ ಸೊಗಸಿನ ಕಡೆಗೆ ಒಲೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸೌಂದರ್ಯದ ಮೂಲತತ್ವವೋ ನಮ್ಮ ಸುತ್ತ ತುಂಬಿದೆ, ನೋಡಿಯೇವೇ ಎಂದು ಕಾದಿದೆ, ಕೊಂಚಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮರೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಬೆಳಕು ಒಂದು ಕೋಟಿ ಮೈಲಿ ಹಾಯ್ದು ಬಂದು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ: ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ದೂರವಿಲ್ಲ, ಆದರೂ ಅಷ್ಟನ್ನು ಅದು ದಾಟ ಲಾರದು ಎಂದು ಠಾಕೂರರು ಒಂದು ಕಡೆ ಹೇಳಿದಾರೆ. ದೀಪವಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಬೆಳದಿಂಗಳ ಚೆಲುವು ನಮಗೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಕವಿಯ ಕೆಲಸ ಇಂಥ ತಡೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಜನಕ್ಕೆ ಒಳಗಣ ಸೊಗಸು ಹೊರಗಣ ಸೊಗಸು ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರೇಮವು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಮಂಕನಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ತನ್ನ ಸುತ್ತ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಿಯೋಜಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾವನೆಗಳು ಠಾಕೂರರ ಕಾವ್ಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಪುನಃ ಬರುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲ ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯವೂ ಸೌಂದರ್ಯೋಪಾಸನೆಯನ್ನೇ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಡಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಠಾಕೂರರು ತಮ್ಮ ವಿಸ್ತಾರ ವಾದ ಕಾವ್ಯಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಉಪಾಸನೆಯ ಹಲವು ಮೆಟ್ಟಲುಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಕೆಲಸದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವೇನೆಂದರೆ ಜನರು ಈ ಗೀತಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಎಲೆ ಅದುರುತ್ತದೆ ಹುಲ್ಲು ಹಚ್ಚಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಿ ಹೇಳಲಿ ಎನ್ನುವುದೇ ಎಂದಿದಾರೆ. ದೇವದೇವನ ಉತ್ಸವ ಬರುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿದೇವಿ ಹಾಸಿರುವ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಜನದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವುದು ಈ ಕವಿಗೆ ಬಂದ ಕರ್ತವ್ಯ.

೭೩. ಪ್ರೇಮ ಸಮಾಧಿ

ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಆದರೆಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ, ಜೀವ ಆ ಸೌಂದರ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಬಂಧಾಪೇಕ್ಷೆಯೇ ಪ್ರೇಮವೆನ್ನುವುದು. ಇದರ ಬಹು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ವರೂಪ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣಿನ ಪ್ರೇಮ. ಠಾಕೂರರು ಇದನ್ನು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಒರಿಯ ಶರೀರದ ಹಂಬಲು ಆಗುತ್ತದೆ; ಬಹು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆದ ಬೆಳಕಿನಂತೆ ಅತಿಸಯವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾನವವರ್ಗದ ಪ್ರೇಮ ಪಶುವರ್ಗದ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಬೇರೆ ಯೆಂದೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಎರಡನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ನಾವೆಲ್ಲ ಪ್ರೀತಿಸಿದೆವೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಸಂದೇಹವೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ನಿಜವಾಗಿ ಪ್ರೇಮವೆನ್ನುವುದು ಇಷ್ಟು ಅಲ್ಪವಾದ ವಸ್ತುವೂ ಅಲ್ಲ, ಇಷ್ಟು ಅಪೂರ್ವ ವಾದ ವಸ್ತುವೂ ಅಲ್ಲ. ಅದು ಜಗತ್ತನ್ನೇ ತುಂಬಿದೆ; ಜಗತ್ತನ್ನು ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ತತ್ವವಾಗಿದೆ. ಠಾಕೂರರ ಕವಿತೆಗಳು ಇದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಇರುವವನು ಒಂದು ಮುಖವನ್ನು ನೋಡುವನು; ಅವನ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಯಾವುದೋ ಸೆರಗು ಸೋಕುವುದು; ಎಲ್ಲಿಯೋ ಒಂದು ಕಣ್ಣಿನ ನೋಟ ಅವನ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವುದು. ಅಷ್ಟರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಕುತೂಹಲ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ, ಹರ್ಷ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಪ್ರೇಮಸಾಗರದ ಒಂದು ಲಹರಿ. ಇದರಿಂದ ಕೆಟ್ಟುದನ್ನು ಎಣಿಸಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯರು ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳು ವುದಕ್ಕೆ ಹೆದರುತ್ತೇವೆ. ಕವಿಯಾದವನಿಗೆ ಈ ಹೆದರಿಕೆಯಿಲ್ಲ. ಅದು ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಅವನಿಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಮಷ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಸರಿಯಾಗಿ ಸಂಬಂಧವೇ ಇರುವಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಯೇ. ಪರಸ್ಪರ ನಡೆಯುವ ಒಂದೊಂದು ಮಾತೂ ನೋಡುವ ಒಂದೊಂದು ನೋಟವೂ ಕವಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ವಿಷಯ. ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತಿರುವುದು, ಮಾತನಾಡುವುದು, ಮಾತನಾಡದೆ ನೋಡು ವುದು, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೈಯಿಡುವುದು, ಹೋಗುವೆನೆನ್ನುವುದು, ಹೋಗದೆ ನಿಲ್ಲುವುದು, ಹೋಗುವೆನೆಂದಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ನೊಂದಂತೆ ಕಂಡರೆ ಸಾಕು

ಎನ್ನುವುದು, ಹೋಗದೆ ನಿಂತಾಗ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನೀನು ಇರಲಾರೆ ಎಂಬ ತಾತ್ಕಾರಬೇಡ, ಬಿಡದೆ ಬಂದೆಯಲ್ಲಾ ಎಂದು ಸಂತೋಷಪಡು ಎನ್ನುವುದು: ಇಂಥ ಎಲ್ಲ ಸಣ್ಣ ವಿಷಯವೂ ಪ್ರೇಮದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾಂಗಗಳು. ಪ್ರೇಮ ಒಂದು ಗೀತದಂತೆ ಸರಳ. ಗಾನದ ಅನಂತವಾದ ಆನಂದ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಗೀತದಲ್ಲಿ ಅಡಗುವಂತೆ ಅನಂತವಾದ ಜೀವನ ವೈಭವವು ಒಂದು ಕ್ಷಣದ ಪ್ರೇಮದಲ್ಲಿ ಅಡಗಬಹುದು. ಈ ಪ್ರೇಮವೆನ್ನುವುದು ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡಿನ ಮಧ್ಯದ ಆಕರ್ಷಕಶಕ್ತಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನು ಮೂಗ ಜಂತುವಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆಳಸುವ ಸೌಹಾರ್ದದಲ್ಲಿ ಇದೇ ತತ್ವವಿದೆ; ಶಕುಂತಲೆ ಯಂಥ ಜೀವ ಹೂಬಿಡುವ ಲತೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ ಸ್ನೇಹದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮಾಯೆ ಇದೆ. ಒಂದು ಚೇತನ ವಿಶ್ವಚೇತನದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಯಲೆಳಸಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ವಿಕಾಸವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯತ್ನ ದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಆಸೆಯಿದೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಹಿರಿದಾದ ತತ್ವವಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಬೆಳಸುವುದೇ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಅವನು ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮುದುಕನಾಗುತ್ತ ಕವಿ ಬಾಳ ಆಚೆಯ ದಡವನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸುವು ದಿಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ಕವಿ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಈ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಎಳೆಯ ಹೃದಯ ಗಳು ಹೇಗೆ ಬೆರೆಯಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಸಹಾಯಮಾಡುವುದು ಮುಖ್ಯ ವಾದ ಕೆಲಸ. ಅವನು ಅದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ.

೭೪. ಜೀವನ ಮೀಮಾಂಸೆ

ಜೀವನದಲ್ಲಿರುವ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅದರಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ತತ್ವ ಪ್ರೇಮ ಎನ್ನುವುದರಿಂದಲೂ ಕವಿವರರ ಜೀವನ ಮೀಮಾಂಸೆ ಯಲ್ಲಿ ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಏನೆಂದರೆ ಬಾಳು ಬರಿದಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನೋವಿದೆ, ಬಾಳಿನ ಸುಖ ನಿತ್ಯವಲ್ಲ, ಭೂದೇವಿ ಅವಳ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಿರುವ ಆನಂದಸೌಧದಲ್ಲಿ ಅವಳ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಕಟ್ಟಡ ವೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ; ಆದರೂ ಇವರು, ಇಹದಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ, ಪರದ ಚಿಂತೆ ಮಾಡು, ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಬಾಳಿನ ಸುಖ ನಶ್ವರವಾದದ್ದರಿಂದಲೇ ನಮಗೆ

ಅದು ಅಷ್ಟು ಇನಿದಾಗಿರುವುದು; ಪರವೆನ್ನುವುದರ ಸುಖಕ್ಕೆ ಈಗಣ ಸುಖ ಸಂಚಕಾರ; ಅದನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡ ಆದರೆ ಇದನ್ನಾಗಲ ತೊರೆಯ ಬೇಡ ಎನ್ನುವ ತತ್ವ ಠಾಕೂರರದು. ಇದು ತತ್ವದಲ್ಲಿ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿಲುವಿನಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ಮನುಜ ಶರೀರ ವಿದೇನು ಸುಖಾ ಎನ್ನುವ ಹಾಡೂ ಹರಿಯನ್ನು ನೆನೆದು ಬದುಕು ಎನ್ನುತ್ತದೆ; ಮಾನವಜನ್ಮ ದೊಡ್ಡದು ಎನ್ನುವ ಹಾಡೂ ಹರಿಯನ್ನು ನೆನೆದು ಬದುಕು ಎಂದೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಬಾಳಿನ ಕೊರತೆಗಳನ್ನೇ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ, ಇದು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಎಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈಸಬೇಕು ಇದ್ದು ಜೈಸಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಮನೋಧರ್ಮವಿದು. ಆದರೆ ಹೇಸಿಗೆಯ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆನಂದಾತ್ಮಕವಾದ ವಿಶ್ವಜೀವನದ ಲತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಿರುವ ಹೂವು ಸಂಸಾರ; ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಭಾವ ಆನಂದ. ಅದರ ಸುಖದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಭಗವಂತನ ಸ್ವಭಾವ ವನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತೇವೆ. ಅದರ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಅವನಲ್ಲದ ಸುಖ ಸುಖವಲ್ಲ ವೆಂದರಿದು ಅವನ ಕಡೆಗೇ ತಿರುಗುತ್ತೇವೆ. ಕಷ್ಟವಾಗಲಿ ಸುಖವಾಗಲಿ ಬಾಳು ಬಾಳಬೇಕಾದ ವಸ್ತು ಹೊರತು ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿಹೋಗಬೇಕಾದದ್ದಲ್ಲ. ಇದು ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಜೀವನ ಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಮಾತೇನೂ ಅಲ್ಲ. "ಕುರ್ವನ್ನೇವೇಹ ಕರ್ಮಾಣಿ ಜಿಜೀವಿಷೇತ್ ಶತಂ ಸಮಾಃ" ಎಂದ ಉಪನಿಷತ್ಕಾರರು ಇದೇ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಜನದ ಮುಂದಿಟ್ಟರು. ಠಾಕೂರರೂ ಅದನ್ನೇ ಎತ್ತಿಹೇಳಿದರು. ತಪಸ್ವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖನಾಗಿದ್ದು ರಾಜನಿಗೆ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ವಸಿಷ್ಠನು ಈ ಧರ್ಮಕ್ಕೇ ತನ್ನ ಬಾಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆ ಯಾಗಿ ಬೆಳಸಿದ್ದು. ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಹೊಂದಿದ ಜನಕರಾಜನನ್ನು ಗೀತಾ ಚಾರ್ಯರು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದೂ ಈ ಉತ್ತಮ ಸೂತ್ರದ ಅನುವರ್ತಿ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ. ನಮ್ಮ ಜನಾಂಗವು ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸೋತು ಕುಳಿತು ಬಾಳೇ ಬೇಸರವೆಂಬಂತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನುಡಿಯಿತು; ಆ ತಾಮಸ ವೈರಾಗ್ಯದ ಫಲವಾಗಿ ಬದುಕೂ ಅಲ್ಲದ ಸಾವೂ ಅಲ್ಲದ ಒಂದು ವಿಷಮಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿಂತಿತು. ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಂದು ಕೇಳಿಬಂದಂತೆ ನಮ್ಮ ಜನದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಇಂದು, ದೇವರನ್ನು

ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಬಾಳನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ, ಎಂಬ ಧ್ವನಿ ಕೇಳಬಂದಿದೆ. ಠಾಕೂರ ಕವಿವರರು ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಕವಿಯಾದರೋ ಎಂದು ಕಾಣುವಂತೆ ಇವರ ಲೇಖನವೆಲ್ಲ ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಉಸುರಿದೆ. ನಮಗೆ ನಮ್ಮ ಬಾಳು ಬೇಕು, ಎಲ್ಲರ ಬಾಳೂ ನಮಗೆ ಬೇಕು, ನಮ್ಮ ದೇಶ ಬೇಕು, ಇತರ ದೇಶಗಳೂ ಬೇಕು, ನಮಗೆ ಸ್ವರ್ಗವೂ ಬೇಕು, ಭೂಮಿಯೂ ಬೇಕು ಎಂದು ಮಾನವನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಂಡು ತನ್ನನ್ನು ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡು ಈ ಜೀವನದಿಂದ ಆತ್ಮವನ್ನೇ ಸಾಧಿಸುವ ದಾರಿಯನ್ನು ಇವರು ಒತ್ತಿಹೇಳಿದಾರೆ. ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಸಮಗ್ರ ಜೀವನದ ನವೀನಾಚಾರ್ಯರು.

೭೫. ಅನುಭವದ ತತ್ತ್ವ

ವಿಚಾರಪೂರ್ಣವಾದ ಬಾಳುವೆಯೆಲ್ಲ ತತ್ತ್ವದ ಕಡೆಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕಸ್ತ್ವಂ ಕೋಽಹಂ ಎನ್ನುವುದು ಬೇರೆ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದ ಆಲಸನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಒರುವ ಪ್ರಶ್ನೆಯಲ್ಲ. ಕೆಲಸದಲ್ಲಿರುತ್ತಲೇ ಮನುಷ್ಯನು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾ ಅವಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ ಮುಂದೆ ನಡೆಯಬಹುದು. ಠಾಕೂರರಿಗೆ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಹೀಗೆ ಒಂದಿತು. ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರು ಅವರಿಗೆ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲೇ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತು ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು ಎಂದು ಇವರು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜದ ಆಗಣ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವದ ವಿಚಾರವೆನ್ನುವುದು ಸದಾ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೆಂಬಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ತಾನಾಗಿ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಇವರ ಬಾಳು ಪ್ರಾಚೀನದ ವಿಚಾರದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಯಾವ ಉಪದೇಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಿತೃದೇವನ ಬಾಳು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಇವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿತು; ಯಾವ ಚರ್ಚೆಗೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇವರ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಆ ಸಾರ ಸೂತ್ರಗಳ ಟೀಕೆ ಟಿಪ್ಪಣಿ ದೊರೆಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಇವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದಾಗ ಜನ ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ನಿಂತು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ಇವರು ಉಪದೇಶಮಾಡಿದಾಗ

ಚಿಕ್ಕವರೆಲ್ಲ ಕೇಳಿ ಆನಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಇವರ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಗಮನವನ್ನು ತಂದದ್ದು ಇವರ ತತ್ವಬೋಧೆ. ಕೆಲವರು ಈ ತತ್ವವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಇಲ್ಲ, ಇದು ಹೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಯಾಗಿ ನಡೆದು ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕೊನೆಗೆ ಸೇರಿರುವ ಸಿದ್ಧಾಂತವಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಎಂದರೆ ಠಾಕೂರರು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಂತೆ ಅಥವಾ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರಂತೆ ತತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದು ನಿಜವಾದ ಮಾತೇ. ಕವಿವರರು ಹೊಸದೊಂದು ಮತವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಮಾಡಲಿಲ್ಲ; ಹಳೆಯುವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದಾದ ವಿಷಯ ವನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಿದರು, ಹೊಸ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು. ಆದರೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆ ನಡೆದು ಕೊಂಡಿಕೊಂಡಿ ಬಡಿದು ಮಾಡದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ, ಇದು ಒಂದು ಹೊಸ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ, ಇದು ತತ್ವವಲ್ಲವೆಂದು ಯಾರೂ ಭಾವಿಸಲಾಗದು. ಹೇಳಿರುವ ರೀತಿಯಿಂದ ಈ ವಿಷಯ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ಮೊದಲು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿರು ತ್ತದೆ; ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಹೊಸದಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಮುಖ್ಯ ವಾಗಿ ಇದು ಕವಿಯಾದವನ ತತ್ವವಿಚಾರ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸಿದರೆ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಊಹೆ, ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ವಿಲಾಸ, ವಿವರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಚಮತ್ಕಾರ, ಉದಹರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸೊಗಸು ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಸದಾ ಮುಂದೆ ಹೋಗುವುದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವು ದಿಲ್ಲ; ಇದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ಸೊಗಸಾಗಿ ಸುತ್ತುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸುಂದರವೆಂದು ಕಂಡ ಒಂದೊಂದು ಭಾವದ ಸುತ್ತಲೂ ಕವಿಯ ಊಹೆ ಒಂದು ದುಂಬಿ ಯಂತೆ ಸುತ್ತಿ ಸುತ್ತಿ ಅದರ ಸತ್ವವನ್ನು ತಾನು ಅನುಭವಿಸಿ ನಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತರುತ್ತದೆ. ಕವಿಗುರು ತತ್ವದ ಕೈಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಜೊತೆಯಾಗಿ ಬಾಳಿ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ತತ್ವವೆಂದಮೇಲೆ ಇದೆಂಥ ಸಂನ್ಯಾಸಿನಿಯೋ ಎಂದು ನಾವು ಕಣ್ಣೆತ್ತಿನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಕವಿ ಸಾಕಿದ ಈ ನಮ್ಮ ಸಂಗಾತಿ ಕಾಷಾಯವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೊದೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಶುಭ್ರ ವಸನವನ್ನು ಧರಿಸಿದಾಳೆ. ನಾವು ಭಯಪಡದೆ ಇರಲೆಂದು ಕವಿ ಇವಳನ್ನು

ಸಾಲಂಕೃತ ಸುಂದರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದಾನೆ. ಕವಿಯ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸದಂತೆ ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವವಿಚಾರವೂ ಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ.

೭೬. ವಿಶ್ವಧರ್ಮದ ಕಲ್ಪನೆ

ರವೀಂದ್ರನಾಥರ ಸಮಗ್ರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಬೋಧೆ ಒಂದು ಕಾರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಇದು ಕಾರ್ಯವಾಗಿ ಬರುವ ಮುನ್ನ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಶಿಕ್ಷೆಯೂ ಅವರಿಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ಠಾಕೂರರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಧರ್ಮವನ್ನು ವಿಶ್ವಧರ್ಮವೆನ್ನಬಹುದು. ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರು ಅದನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಧರ್ಮವೆಂದರು. ಇದು ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜದ ಧರ್ಮಕಲ್ಪನೆಯೆಂದು ನಾವು ಎಣಿಸಬಾರದು. ದಾರಿತಪ್ಪಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲೆದು ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸನಾತನ ಧರ್ಮವು ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜದ ಮೂಲಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪೂರ್ವದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೆನೆಯಿತೆನ್ನುವುದು ನಿಜ. ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರಲ್ಲಿ ಅದು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಅರಿತುಕೊಂಡಿತು. ಆದರೂ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳ ಜನರು ಧರ್ಮವೆಂದು ಒಪ್ಪುವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅದು ಬಂದು ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಸಂಸ್ಕೃತರಾದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಒಪ್ಪತಕ್ಕದ್ದಾಗಿ ಅಸಂಸ್ಕೃತರಾಗಿ ಆರಂಭದ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವವರನ್ನು ಬಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ನಿಂತಿತು. ಠಾಕೂರರಲ್ಲಿ ಅದು ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಇದು ಇವರ ಹಿಬರ್ಟ್ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಸನಾತನಧರ್ಮ ಸಹಜವಾಗಿ ವಿಶ್ವಧರ್ಮ. ಆದರೆ ಅದು ಇದುವರೆಗೆ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ತನ್ನ ರಕ್ಕೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಕರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಆ ಕರೆ ಕೇಳಿ ಬಂದದ್ದು ಮೊದಲು ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ. ಆಮೇಲೆ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಘೋಷದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಅದು ಮತಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಾಯಿತು. ಇಂದು ಅದು ರವೀಂದ್ರನಾಥರ ವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಬಂದು ಒಳ್ಳೆವೆನ್ನುವವರ ಮನಸ್ಸನ್ನೆಲ್ಲ ಸೂರೆಗೊಂಡಿದೆ. ವಸುಧೆಯೆಲ್ಲ ಒಂದು ಕುಟುಂಬ ಎಂಬ ಉದಾರಭಾವ ಇವರ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಗೊಂಡಿದೆ. ಜಾತಿ ಜಾತಿಯ ಕಲಹ, ಮತಮತದ ಕಲಹ, ಜನಾಂಗ ಜನಾಂಗಗಳ ಕಲಹ, ಎಲ್ಲ ಕಲಹದ

ಮೂಲ, ನಾವು ಬೇರೆ ನೀವು ಬೇರೆ ಎಂಬ ಭಾವ; ನೀವು ಹೇಗಾದರೂ ಇರಿ ಮೊದಲು ನಮ್ಮ ಕಷ್ಟಸುಖ ನೋಡಿಕೊಂಡು ನಿಮ್ಮ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ ಎನ್ನುವ ಮನೋಧರ್ಮ. ಕಲಹಮಾಡುವುದು ಬೇಡ ಎನ್ನುವ ಜನರಾದರೂ ಸ್ನೇಹಿತರಾಗಿರೋಣ ಆದರೆ ಪೃಥಕ್ಕಾಗಿರೋಣ ಎನ್ನುವರುಂಟು. ಅಂಥವರಲ್ಲಿ ಈ ಭಾವನೆಯ ಮುಸುರೆ ಒಂದಷ್ಟು ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ನಾವು ನೀವು ಒಂದು ಎಂದು ನಿರ್ಧರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಚೊಕ್ಕವಾಗಿ ತೊಳೆದರೆ ಮಾತ್ರ ಅವರ ಭಾವ ಮಾನವವರ್ಗವೆಲ್ಲಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ವಿಶ್ವಧರ್ಮವೆನ್ನುವುದು ಇಲ್ಲಿಗೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮಾನವನಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೈತ್ರಿಯಿಂದ ಬೆಳಸುವ ನಿಲುವಿಗೆ ಒಂದೇ ಅದು ಸುಮ್ಮನಾಗಬಹುದು. ಧರ್ಮದ ಈ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾನವ ವರ್ಗದ ಎಲ್ಲ ಅನುಭವದ ಸಾರವಾಗಿ ಅದರ ಉದಾತ್ತ ಜೀವಗಳ ಕನಸಿನ ಮೇರೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದು ಕನಸಾಗಿ ಕಾಣುವುದೇ ಬಹು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯ ಜನಕ್ಕೆ. ಇದು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಒರುವುದು ಎಷ್ಟು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಿಗೋ. ಆದರೂ ಇದು ಕೇಳಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಧರ್ಮ, ತಿಳಿದು ಸಾರಬೇಕಾದ ಧರ್ಮ. ಠಾಕೂರರು ಇದರ ಕನಸನ್ನು ಕಂಡಿದಾರೆ, ಅದರ ಸೊಗಸನ್ನು ಸಾರಿಹೇಳಿದಾರೆ.

೭೭. ದೈವಸಿದ್ಧಿ

ಕವಿವರರಿಗೆ ಈ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ದೈವಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ಇದೆಲ್ಲ ಮಾತಿನ ಮುಖ್ಯ ಸಾರಾಂಶ. ಇವರ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನ ಮೊದಲು ಒಂದದ್ದು ಹೇಗೆಂದು ಅವರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಠಾಕೂರರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಂಥದೇ ಸಂದರ್ಭ ಎಳೆಯತನದಲ್ಲೇ ಬಂದದ್ದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಇದಾದಮೇಲೆ ಇವರಿಗೆ ಕಾವ್ಯಾವೇಶದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಜೀವನ ದೇವತೆ ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನು ನಡಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರಿಬಂದ ವಿಷಯವೂ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಇವರು ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿರುವ ಮಾತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈ ಸಂಬಂಧ ಹೇಗೆ ಒರಬರುತ್ತ

ಹತ್ತಿರವಾಯಿತೆಂಬುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಕವಿವರರು ತಮ್ಮ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಕಂಡಿದಾರೆ; ಅದರ ಸುಖದಿಂದ ನಲಿದಂತೆ ದುಃಖದಿಂದ ಬೆಂದು, ನಕ್ಕು ಕರೆದರೂ ತಾಯಿ, ಹೊಡೆದು ದೂಡಿದರೂ ತಾಯಿ, ಎಂದು ಮಗು ತಾಯ ಬಳಿ ಹೋಗುವಂತೆ ಬಾಳ ಎಲ್ಲ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೇವರನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವ ಕರೆದೀತೆ ಎಂದು ದೈವ ಕಾದಿರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳುವರು. ಠಾಕೂರರ ಜೀವ ಹತ್ತಾರುಸಲ ಕರೆದಿದೆ, ಆದರ ದೈವ ಅದಕ್ಕೆ ಓ ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ದೇವರು ಎಂಬ ತತ್ವ ಸೃಷ್ಟಿಗೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಆದರೂ ಅದು ಒಂದೊಂದು ಚೇತನಕ್ಕೂ ಅದರ ಸ್ಥಿತಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಬೇರೆಯ ದೈವ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಠಾಕೂರರ ದೈವ ಅವರ ಒಡನಾಡಿ; ತನ್ನ ಸಿಂಹಾಸನ ವನ್ನಿಳಿದು ಇವರ ಜೊತೆಗೆ ಆಡಬಂದಿರುವ ರಾಜನು; ಇವರನ್ನು ಹಾಡ ಹೇಳಿ ಸಂತೋಷಿಸುವ ಪ್ರಭು; ಇವರ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವ, ಇವರ ಗುಣಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚುವ, ಸದಾ ಇವರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತುವ, ಸುಹೃತ್ತತ್ವ. ದೇವರನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಭಾವಿಸುವುದು ಸನಾತನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬಹು ಪೂರ್ವದ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ವತ್ಸಲಮೂರ್ತಿಯಾಯಿತು. ಠಾಕೂರರು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾನುಸಿಂಹನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆಟಕ್ಕೆ ದೇವರನಾಮಗಳನ್ನು ಬರೆದರಷ್ಟೆ. ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿಟ್ಟು ಲಾಲಿಹೇಳುವ ಹೆಣ್ಣುಮಗುವಿನ ಆಟದಂತೆ ಇದು ಇವರ ಜೀವನದ ಮುಂದಣ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೇ ಸೂಚಿಸಿತು. ದೈವ ಇಷ್ಟು ಹತ್ತಿರವಾಗಿ ಇರಬಹುದು ಹೇಗೆ ಎಂದು ಕಾಣದ ಜನರು ಇವರು ದೈವದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಮಾತನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯಲಾರರು. ನಾವು ದೈವವನ್ನು ಬಲ್ಲೆವೆಂಬ ಕೆಲವರು ಇವರ ಬಾಳಿನ ರೀತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಇವರು ಬೂಟಾಟಿಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದಾರೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ದೇವರನ್ನು ಕಂಡವರಿಗೆ ಇಷ್ಟು ಸುಖವೇಕೆ ಇಷ್ಟು ಸಂತೋಷವೇಕೆ ಎಂದು ಇಂಥವರ ಸಂದೇಹ. ಹರಿವಾಸರ ಮಾಡುವವನು ಹಸಿದುಕೊಂಡೇ ಇರಬೇಕು. ಜೀವನ ಭಗವಂತನ ಲೀಲೆಯೆಂದು ಇವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಭಾವವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಇಂಥ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಬಾಳು

ಉದ್ಧಾರವಾಗಲಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಲೀಲೆಯೆಂದರೆ ಆಟ; ಬಾಳು ಆಟವಾದಮೇಲೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಸರಿಯಿಲ್ಲ ತಪ್ಪು ಇಲ್ಲ; ಹೇಗೆ ನಡೆದರೂ ನಡೆಯ ಬಹುದು ಅಲ್ಲವೆ? ಈ ವಾದ ನೀತಿಯನ್ನು ನಿರಸಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಇವರು ಹೇಳುವ ಆಕ್ಷೇಪ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪ ಲೀಲಾವಾದವನ್ನರಿಯದ್ದರ ಲಕ್ಷಣ. ಲೀಲಾವಾದದಲ್ಲಿ ಬಾಳು ಭಗವಂತನಿಗೆ ಲೀಲೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಲೀಲೆ ಎಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಭಗವಂತನಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಆಗಬೇಕಾದದ್ದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ನಮಗೆ ಆಟದ ನಿಯಮ ಅನುಲ್ಲಂಘ್ಯವಾದದ್ದು. ಆಟವನ್ನು ಹೂಡಿ ಹೊರಗೆ ನಿಂತಿರುವ ಸತ್ವಕ್ಕೆ ಆಟದ ನಿಯಮಗಳು ಸೋಕವು ತಾನೆ. ಆದರೆ ಆಟದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ನಮಗೆ ಅದರ ನೀತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜನ್ಮಸಾರ್ಥಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಠಾಕೂರರು ಎಲ್ಲ ಭಕ್ತರಂತೆ ದುರ್ಜ್ಞೇಯವಾದ ದೇವರನ್ನು ಸಲಿಗೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಮಿತ್ರನಂತೆ ಕರೆದದಾರೆ; ಬಾಳು ಆ ದೇವರ ಲೀಲೆಯೆಂದರಿತು ಅವನ ನಿಯಮವನ್ನು ಸದಾ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ; ಸೋತು ಬಿದ್ದಂದು ನನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿದೆತ್ತು ಎಂದು ತನ್ನ ದೈವವನ್ನು ಬೇಡಿದಾರೆ; ಆ ದೈವ ತಮ್ಮನ್ನು ಹಿಡಿದೆತ್ತಿ ನಲಹುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದಾರೆ. ಇದೇ ದೈವಸಿದ್ಧಿ; ಇದರಿಂದಲೇ ಇವರು ಪ್ರಪಂಚದ ಸಾವಿರಾರು ಚೇತನ ಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಲು ಶಕ್ತರಾದದ್ದು.

ಅಧ್ಯಾಯ ೧೦

ಮಂಗಳಾಚರಣ

೭೮. ಎಚ್ಚತ್ತ ಭಾರತದ ವಾಣಿ

ಈ ಜೀವನವನ್ನು ನೋಡುವವರಿಗೆ ಮೊದಲು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸೋಕುವ ವಿಚಾರ ಅದರ ವಿಸ್ತಾರ ಮತ್ತು ಅದು ಒಂದು ಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ರೀತಿ. ಠಾಕೂರರು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಅವರ ಸುತ್ತ ಮತತತ್ವ ಕಾವ್ಯ ಸಂಗೀತ ದೇಶಪ್ರೇಮ ಸಮಾಜಸುಧಾರಣೆ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ್ದುವು. ಮಗು ಮೊದಲು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಉಸುರಿನಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲ ಅದನ್ನು ಪೋಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದುವು. ಅಂದಿನಿಂದ ಎಪ್ಪತ್ತು ವರುಷ ಈ ಜೀವ ಇದೇ ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಇದು ಬಹು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಸುಕೃತ. ಒಂದು ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನ್ನಿಟ್ಟು ಹೊರಟ ಇವರು ಊಟವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯಾಗಲಿ ಇನ್ನು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲಾಗಲಿ ಕಲೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಜೀವಮಾನವನ್ನೆಲ್ಲ ಕಲೆಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವರು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಲವು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಮಾಡಿರುವ ಕೆಲಸ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನದ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಇದೆ; ಇವರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅದು ಒರಿಯ ಅಷ್ಟು ಕೊಸರು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ ಇವರ ಶಕ್ತಿ ಅದ್ಭುತವಾದದ್ದೆಂದು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವರ ಜೀವನ ದೊರೆಕೊಂಡ ಆವರಣದ ವಿಚಾರವನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯಬಾರದು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಠಾಕೂರರ ಮನೆತನದಲ್ಲಲ್ಲದೆ ಇನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇವರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸಿ ಸೇರಿದ ಅನುಭವಗಳು ಒಂದಾಗಿ ಸೇರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ರಾಜಾ ರಾಮಮೋಹನರಾಯ, ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾಸಾಗರ, ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರ, ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯ: ರವೀಂದ್ರನಾಥರು

ಎಂಥ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಬಂದರು! ರಾಮಮೋಹನರಾಯನ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ವಿದ್ಯಾಸಾಗರನ ದೇಶೀಯತೆಯ ಅಟ್ಟಹಾಸ, ದೇವೇಂದ್ರನಾಥನ ಆತ್ಮಸಂಸಿದ್ಧಿ, ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರನ ಕಲಾನೈಪುಣ್ಯ, ಇವಕ್ಕಿಂತ ಹಿರಿಯ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿ ಯಾರಿಗೆ ಎಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಬಹುದು? ಈ ಮಹಾತ್ಮರ ವಿಚಾರವನ್ನು ದೂರದಿಂದ ತಿಳಿಯುವವರಿಗೇ ಅವು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲವು. ಇನ್ನು ಅವರನ್ನು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡಿ, ಅವರಿಂದ ಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿತು, ಬರೆದುದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಓದಿಹೇಳಿ, ಅವರ ಪ್ರೇಮದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತೇಜನದ ಹೊಂಬಿಸಿಲಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳೆದ ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸು ಎಂತಹ ಹೂವನ್ನು ಬಿಡಲಾರದು? ಈ ನಾಲ್ವರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಇವರ ನೆರಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಇನ್ನೈವತ್ತು ಜನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ್ದರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಠಾಕೂರರ ಜೀವನ ಅವರ ಮಧ್ಯೆ ಬಂದಿತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕವಿವರರ ಕೃತಿಮಾಲೆ ಅವರೊಬ್ಬರ ಕೃತಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಒಂದು ಜನಾಂಗದ ಕೃತಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ಇದು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕವಿಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಮಾತು; ಆದರೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದ ಕಾರಣದಿಂದ ಠಾಕೂರರಿಗೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಇವರಿಗೆ ನೋಬಲ್ ಬಹುಮತಿ ಬಂದಾಗ ವೈಸ್‌ರಾಯರಾಗಿದ್ದ ಲಾರ್ಡ್ ಹಾರ್ಡಿಂಗ್ ಅವರು ಒಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಠಾಕೂರರನ್ನು ಏಷ್ಯಾಖಂಡದ ರಾಜಕವಿ ಎಂದರು. ಇವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದವರಿಗೆ ಇವರು ಒಟ್ಟು ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಾಣಿ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಹೀಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಭಾರತವರ್ಷದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದೂ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿಯ ಒಂದೆರಡು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಮತದವೆಂದು ಗುರುತಿಸಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಿಷನರಿಗಳು ಕೆಲವರು ಇವರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಾನುಭಾವವನ್ನು ಊಹಿಸಿದಾರೆ. ಇಂಥವರು ಗುರುತಿಸುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕ್ರೈಸ್ತಮತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣತಕ್ಕವು ಎಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿಸ್ತನೂ ಅವನ ಮತವೂ ಭಾರತವರ್ಷಕ್ಕೆ ಬೇಕು; ನಮ್ಮ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ಸಹಾಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು

ನಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ನೋಡುವ ವಿಮರ್ಶೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅತಂತ್ರ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಠಾಕೂರರ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ತತ್ವವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶೆ ಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಲೇಖನದ ಹಿಂದೆಯೂ ಭಾರತವರ್ಷದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಪಟವಿದೆ; ಅದರಮೇಲೆ ಈಗಣ ಜೀವನದ ಬಣ್ಣವಿದೆ. ಇವರ ಜೀವನ ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತೋ ಆ ಸಂದರ್ಭದ ಬಿಸಿಲು ನೆರಳು ಇವರ ಬರಹದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಠಾಕೂರರು ನೋಬಲ್ ಬಹುಮತಿ ತಮಗಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಸೀಮೆಗೆ ಬಂದದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಇದು ಅವರ ವಿನಯ ವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇನ್ನೊಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತು ತೀರಾ ನಿಜ. ಪರದೇಶೀಯರು ಮೆಚ್ಚಿ ಬಹುಮಾನಿಸಿದ ಇವರ ಕವಿತೆಯು ಒಳಗು ಹೊರಗು ಎಲ್ಲವೂ ಭಾರತವರ್ಷದ ಜೀವನದಿಂದ ಬಂದಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಭಾರತ ವರ್ಷದ ಹಿರಿಯ ಭಾವನೆಯೇ ಠಾಕೂರರಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿತು. ಹೀಗೆಂದರೆ ಠಾಕೂರರ ಗೌರವ ಕಡಮೆಯಾದೀತೆಂದು ನಾವು ಹೆದರಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ನಾಡೂ ತನ್ನ ಕವಿತೆಯನ್ನು ನುಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಸರಿಯಾದ ನಾಲಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದಾಗ ಆ ಕವಿತೆ ಹೊರಕ್ಕೆ ಕೇಳುತ್ತದೆ. ಭಾರತವರ್ಷದ ಹೃದಯದಾಸೆಯನ್ನು ರವೀಂದ್ರರು ತಮ್ಮ ಮಾತಿನಿಂದ ತೀರಿಸಿದರೆಂದರೆ ಅದು ಅವರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾ ಯಿತು ಹೊರತು ಬೇರೆಯಲ್ಲ.

೭೯. ಯುಗದ ವಾಣಿ

ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಾಣಿಯಾದರೂ ಇದು ಈಗ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಪಂಚದ ವಾಣಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ಜಯ ಭಾರತವರ್ಷ ಎಂದು ಗೋರನು ಕೂಗಿದಾಗ ವಿನಯನು ನಿನ್ನ ಭಾರತವರ್ಷ ಹಿಂದೂಗಳ ಭಾರತವರ್ಷ ಮಾತ್ರವೋ ಅದು ಮುಸಲ್ಮಾನ ಕ್ರೈಸ್ತರನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆಯೋ ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಕೊನೆಗೆ ಗೋರನು ತಿಳಿಯುವ ತತ್ವ, ತಾನು ಹಿಂದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೇರಿದವನಲ್ಲ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸೇರಿದವನು, ಎಂಬುದೇ. ಠಾಕೂರರು ಒಂದುಸಲ, ನಾವು ಯಾವಾಗ ವಂದೇ ಮಾತರಂ ಎನ್ನುತ್ತೇವೋ ಆಗ ಉಳಿದ ರಾಜ್ಯ ನಮಗೆ ಬೇಡ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗು

ತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಭಾರತವರ್ಷ ಒಂದು ಧ್ಯೇಯವಾಗಿ ಎಂದೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ, ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಧ್ಯೇಯ ವಿಶ್ವಸೌಹಾರ್ದ, ಉಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟಸುಖಗಳಷ್ಟನ್ನೇ ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸದ ದೇಶವಾಗಿ ನಮ್ಮದು ಒಂದಿರಲಿ, ಎಂದು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಇದು ಭಾರತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಸಹಜವಾದ ಉತ್ಕರ್ಷಭಾವ; ರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವೆಂದು ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು ಬಡಿದಾಡಬೇಡಿ ಸ್ನೇಹವಾಗಿರಿ ಎಂದು ಭೂಮಾತೆ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ. ಇದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಯೇ ಹಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಮಗೆ ಅಷ್ಟು ಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡಿರಬೇಕೆಂದು ಠಾಕೂರರು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ಕಾಣುವ ಇಂಥ ಉಪದೇಶವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವವರೂ ಇದಾರೆ. ನಿಮ್ಮ ಈಗಣ ಭಾವನೆ ಇಹದ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತೆತ್ತಿದೆ, ಇದು ದೊಡ್ಡದಲ್ಲ, ಎಂದು ಇವರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಒಡನೆಯೇ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುವೇ? ಹೌದು ನೀನು ಬಹಳ ಬಲ್ಲೆ ನಮಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೀಯೆ ಎಂದು ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಮುಸುಡಿ ತಿರುಹುತ್ತವೆ. ನೀವು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿ ಪಶುಶಕ್ತಿಗೆ ಮನ ತೆರಬೇಡಿ ಎಂದು ಜಪಾನಿಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಜಪಾನ್ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ? ಉಸುರಿಲ್ಲದ ಜನಾಂಗದಿಂದ ಬಂದು ಈ ಉಪದೇಶಕನು ಇನ್ನೇನು ಹೇಳಿಯಾನು ಎಂದು ಅದು ಹೀಯಾಳಿಸುತ್ತದೆ. ಉಳಿದವರು ನಮಗೆ ಕೇಡನ್ನು ಬಯಸಿದರೆ ಬಯಸಲಿ, ನಾವು ಪ್ರತೀಕಾರಮಾಡುವ ಯೋಚನೆ ಬೇಡ, ನಮ್ಮ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ನಮ್ಮ ಆತ್ಮವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ್ದು, ನಾವು ಆತ್ಮದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗೋಣ, ಉಳಿದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ತಾನೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ನಮ್ಮ ಜನವೇ ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರಿಗೇನು ಬಂತು, ಮಿಥ್ಯವೇದಾಂತ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, ಮಾವಿನಕಾಯಿ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದುರು ತ್ತದೆಯೇ ಎಂದು ನಾವು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯವನಾಗ ಬೇಕೆನ್ನುವವನು ಯಾರಿಗೂ ಬೇಡವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಠಾಕೂರರ ಉಪದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿ. ಅವರೇನು ಭಾರತಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕೆನ್ನುವ ವರಲ್ಲ, ತನ್ನದು ಸೋತ ಜನಾಂಗವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಆತ್ಮಗೌರವ

ವಿಲ್ಲದವರಲ್ಲ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಂಪತ್ತು ಹಿರಿದೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಐಹಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ತೆಗಳುವವರಲ್ಲ. ಈ ಹಲವು ಭಾವಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಆವಶ್ಯಕ ವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಾರೆ ಅಷ್ಟೆ. ಈ ಭಾವನೆ ಹಿಂದಣಿಂದ ಇದ್ದಿರತಕ್ಕದ್ದೇ. ಆದರೆ ಈಗ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ರೂಪುಬಂದಿದೆ. ಈ ಭಾವನೆಯುಳ್ಳ ಜನರು ಈಗ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವರಿದಾರೆ. ಇದು ಈ ಯುಗದ ಭಾವನೆ ಈ ಯುಗದ ಆಸೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಠಾಕೂರರು ತಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಹಲವು ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಈ ಭಾವನೆ ಈ ಆಸೆಯನ್ನು ಸಾರಿಹೇಳಿದವರೆಂದರೆ ಠಾಕೂರರೊಬ್ಬರೇ ಎಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಠಾಕೂರರ ವಾಣಿ ಈ ಯುಗದ ವಾಣಿ.

೮೦. ಸ್ವರ್ಣ ಗ್ರಂಥ

ಕವಿವರರಿಗೆ ಈಗ ಎರಡು ವರುಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಎಪ್ಪತ್ತುವರುಷ ತುಂಬಿತು. ಆ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸುಹೃನ್ಮಂಡಲವೊಂದು ಅವರ ಮಿತ್ರರೆಲ್ಲರಿಂದ ಪ್ರೇಮ ಸಂದೇಶಗಳನ್ನು ತರಿಸಿ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅಚ್ಚುಮಾಡಿತು. ಕವಿವರರ ಜೀವನ ಎಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದೆಯೆನ್ನುವುದು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಸ್ವರ್ಣ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆಯೇ ಸಾಕು. ಸಂದೇಶ ಕಳುಹಿಸದ ದೇಶವಿಲ್ಲ. ಸಂದೇಶಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿರುವವರು ಆಯಾ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಪದವಿಗಳಲ್ಲಿರುವವರು, ಉದ್ದಾಮ ಪಂಡಿತರು, ವೀರ ಕಲೋಪಾಸಕರು, ಉದಾರಜೀವಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾದವರು. ಅಂದು ನಮ್ಮ ದೇಶಮಾತೆ ತನ್ನ ಕವಿಕುಮಾರನನ್ನು ಹಸೆಯಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿ ಆರತಿಮಾಡಿದಳು; ಅವಳ ತಂಗಿಯರೆಲ್ಲ ಬಂದು ಹರಸಿದರು. ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಗಣ್ಯರಾದವರೆಲ್ಲ ಠಾಕೂರರಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಆಗಿರುವ ಶುಭವನ್ನು ಹೊಗಳಿ ಹೇಳಿದಾರೆ. ನನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ದೊಡ್ಡವರೆಂದು ಹೆಸರುಪಡೆದು ಬಹುದಿನವಾಯಿತು ಎಂದು ಖಿನ್ನಳಾಗಿ ಕುಳಿತ ತಾಯಿ ಕಿವಿಗೆ ಈಗ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರುಷದಿಂದ ಲೋಕ ಅವರ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೆಸರನ್ನು ಎತ್ತಿಕೂಗುವುದು ಕೇಳಿಸಿದೆ.

ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಹೆಸರು ಲೋಕದ ಇಸ್ಟು ಯಾವ ಹೆಸರಿಗೂ ಕಡಮೆಯಲ್ಲ, ಅನೇಕ ಹೆಸರಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡವು. ಆ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಒಂದು ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಎನ್ನುವುದು.

೮೧. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ

ಇಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ಪ್ರಶ್ನಕಾರನು ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಬಹುದು. ಅದೆಲ್ಲಾ ಸರಿ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವರ ಸ್ಥಾನ ಎಷ್ಟು ಎತ್ತರದ್ದು? ಇವರು ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್, ಗಯಟೆ, ಕಾಳಿದಾಸರಿಗೆ ಸಮನೆ? ಇಂಥ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುವಲ್ಲಿ ನಾವು ಸಾಹಿತ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯತತ್ವವನ್ನು ಮರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಸಾಹಿತ್ಯರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನಗಳಿಲ್ಲ; ಅದರ ಸಿದ್ಧಸೇವಕರಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯರಿಲ್ಲ. ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಠಾಕೂರರು ಆ ಮೂವರಿಗೆ ಸಮನಲ್ಲ; ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಸಮನೆ. ಒಬ್ಬನ ದೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಸಾದ, ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಭಾವ ವೈಶಾಲ್ಯ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ರಸ ಸಂಸ್ಕಾರ ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಒಬ್ಬನ ನಾಟಕ, ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಜೀವನ ವಿಮರ್ಶೆ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ಕಾವ್ಯವಾಹಿನಿ ಇವರವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂದೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವರಿಗಿಂತ ಕಡಮೆಯದೆನ್ನುವ ಈ ಕವಿಯ ಶಕ್ತಿ ಹಲವು ರೀತಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ನಿಲ್ಲುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ತಲೆಮಾರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇಷ್ಟು ಜನ ಇಷ್ಟು ಜನಾಂಗಗಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ಕವಿತೆ ಹಿಂದೆ ಯಾವುದು ಇತ್ತು? ಇಂಥ ಕವಿತೆಯ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಇದು ದೊಡ್ಡದೋ ಚಿಕ್ಕದೋ ಅಳೆದು ನೋಡುವೆನೆನ್ನುವವರು ತಾವು ನಿಂತಿರುವುದು ಶಿಲ್ಪಿಯ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ರುವ ಪ್ರತಿಮೆಯ ಮುಂದಲ್ಲ, ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಿರುವ ಮೂರ್ತಿಯ ಮುಂದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಮರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೆಚ್ಚುವುದು ಸಂತೋಷ ಪಡುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರ; ಅಳತೆಯ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು ಧೃಷ್ಟತನ.

೮೨. ಒಂದು ನೆನಹು

ಬೋಲ್ಪುರದ ಬಯಲು; ಮಧ್ಯೆ ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದ ಹಸುರು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗುಡಿಸಲುಗಳು, ಮನೆಗಳು; ಹೋಗುತ್ತ ಬರುತ್ತ ಹಲ ಕೆಲವು ಜನರು.

ಒಂದು ಕೊನೆಗೆ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡ; ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕವಿಯ ವಾಸ. ಹೊಸದಾಗಿ ಹೋದವನಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಏನು ವಿಶೇಷವೆಂದು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಕವಿ ಸಂಜೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ಓದುತ್ತಾರಂತೆ. ನಾವೆಲ್ಲ ಹೋಗಿ ಕೇಳುತ್ತೇವೆ. ಕವಿ ಆಗತಾನೇ ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿದ ಲೇಖನ ವೊಂದನ್ನು ತಂದು ಓದುತ್ತಾರೆ. ನಮಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡವರೆಲ್ಲ ಬಹಳ ಸುಖಿಗಳಾಗಿದಾರೆ. ಅದೇ ರಾತ್ರಿ ಒಂದು ಸಮಾರಂಭ. ಒಬ್ಬ ವಂಗ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ನೆಲವನ್ನು ಕೊರೆದು ಕೊಳವೆಯ ಬಾವಿಯೊಂದನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ಈಗ ತಾನೆ ನೀರಿನ ಕಷ್ಟ ತಪ್ಪಿದೆ, ಇದರಿಂದ ಆ ಶಿಲ್ಪಿಗೆ ಸಂಜೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಾದ ಮೇಲೆ ಮರ್ಯಾದೆ. ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ರಂಗವಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲಿ ಪೀಠಗಳು. ಕವಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ, ಎಲ್ಲ ಏರ್ಪಾಡನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಶಿಲ್ಪಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಕುಳಿತು ಆತನನ್ನು ವಂದಿಸಿ ಅಭಿನಂದಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಉಚಿತವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ರಾಜರಿಂದ ಸನ್ಮಾನಬಂದರೆ ಆ ಶಿಲ್ಪಿ ಅಷ್ಟು ಸಂತೋಷ ಪಡನು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಗೀತವೊಂದನ್ನು ನಿಕೇತನದ ತರುಣ ತರುಣೀ ಗಾಯಕರು ಹಾಡಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕವಿಯ ಹೃದಯದ ಆನಂದ ಉಕ್ಕಿಬಂದಿರುವ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಕೇಳುವ ಜನವೆಲ್ಲ ಮುಗ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕವಿಯೂ ಆ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದಾರೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಜೆ ಕವಿ ಪೂರ್ವದ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದಾರೆ; ಪರಸ್ಥಳದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಇಬ್ಬರೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದಾರೆ. ಕವಿಗೆ ವಯಸ್ಸಾಗಿದೆ, ಧ್ವನಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕುಗ್ಗಿದೆ; ಆದರೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ಕಡಮೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಆಶ್ರಮದ ಪ್ರಮುಖರು ಆ ಮಾತು ಈ ಮಾತು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಕೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರ ಬರುತ್ತಾರೆ; ಕುಳಿತು ಕವಿಯೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಾದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಕವಿ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತಿದಾರೆ. ಆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸುಳಿಯುವ ಭಾವನೆಗಳೆಂಥವು? ಇನ್ನೂ ಈ ಜೀವಕ್ಕೆ ಆಸೆಗಳುಂಟೊ? ಉಂಟೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ನೋಡಿದರೆ ಇನ್ನು ಇವರು ಬೇಡಬೇಕಾದದ್ದು ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಜೀವದ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಹಗಲುಕನಸಿನ ತಂಡವೊಂದು ದರೋಡೆಮಾಡಿಹೋಗಿದೆ.

ಹೊಟ್ಟೆಗಿಲ್ಲದ ಮೂರು ಹತ್ತು ಕೋಟಿ ಸೋದರರು, ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವರು ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನರ್ಧ ಹತ್ತು ಕೋಟಿ. ನನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಎಳೆಯತನದಲ್ಲಿ ಮಾತೃಭೂಮಿಗೆ ವಚನಕೊಟ್ಟು ಹುಮ್ಮಸಿನಿಂದ ಎದ್ದ ಕವಿ ತಾನು ಹಿಡಿದ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಯಿತೆನ್ನಬಲ್ಲನೆ? ಇಲ್ಲ. ಇದು ಒಬ್ಬನ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಸಾವಿರ ಜನ ದುಡಿದು ಸಾವಿರ ಜನ ಮಡಿದು ಹಾ ಸೋತೆವೆಂದರೂ ಮುಗಿಯದ ಕೆಲಸ. ತಾನು ದುಡಿದಂತೆ ಇತರರು ದುಡಿಯಲೆಂದು ಕವಿ ಆಸೆಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದಾರೆ; ಭಾರತವರ್ಷವು ಭಾವಿಸಿದ ಶಾಂತ ಶಿವ ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಸಾಧನೆಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿದಾರೆ. ಬರೆಯುವವರ ಕುಲದ ಹಿರಿಯರಾಗಿ, ದೇಶಸೇವಕದಳದ ಮುಂದಾಳಾಗಿ, ಧರ್ಮದ ಕಿಂಕರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾಗಿ, ಬಹುಕಾಲ ಇವರು ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವಂತೆ ಲೋಕ ಕಲ್ಯಾಣದ ಅಧಿದೈವ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ.

1185–34.—ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಪ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರಾದ
ಟಿ. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಅಯ್ಯರವರಿಂದ ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.